

AİLE EĞİTİMİNDE GÜNCEL KONULAR

Editörler

Dr. Raziye PEKŞEN AKÇA

Dr. Fatih AYDOĞDU

Yazarlar

Emine Kübra PULLU

Ezgi Akıncı DEMİRBAŞ

Fatih AYDOĞDU

Fikret GÜLAÇTI

Gül OLAĞAN KARA

Işıl ÖZTÜRK

Meryem FIRAT

Mine AYANOĞLU

Raziye PEKŞEN AKÇA

Rukiye ARSLAN

Tansen TAYGUR ALTINTAŞ

Utku BEYAZIT

Zeynep ÇİFTÇİ

Ankara, 2020

AİLE EĞİTİMİNDE GÜNCEL KONULAR

EDİTÖRLER: Dr. Raziye PEKŞEN AKÇA, Dr. Fatih AYDOĞDU

ISBN
978-625-7245-00-5

© Copyright 2020, Eğiten Kitap Yayıncılık Org. Tic. Ltd. Şti.

Bu kitabın basım, yayın, satış hakları Eğiten Kitap Yayın Organizasyon Ltd. Şti.'ne aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri fotokopi yoluyla, mekanik, elektronik, manyetik ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz.

Bölümlerin içeriğinden yazarlar sorumludur.

Genel Yayın Koordinatörü, Özgür DOĞAN
Genel Yayın Yönetmeni, Aydın TEKİN
Grafik Tasarım, Yeter KARAÇAM
Baskı, Eğiten Matbaacılık
Ankara, 2020
Yayınevi Sertifika No, 47083
Matbaa Sertifika No, 47083

Eğiten Kitap

Zübeyde Hn. Mah. Sözcün Sokak No: 7 İskitler- Altındağ • Ankara

T: 0312 433 08 93 (pbx) • F: 0312 433 07 92

www.egitenkitap.com • egitenkitap@gmail.com

<https://www.facebook.com/Egiten>

ÖNSÖZ

Toplumun en temel yapı taşı olan aile, varlığını asırlardır sürdürmüş ve her daim önemli bir kurum olarak insan yaşamında yer edinmiştir. Bu durum ailenin pek çok çalışmaya konu olmasına ve geçmişten günümüze uzanan araştırma alanı haline gelmesine zemin oluşturmuştur. Her ailenin kendi içinde bir dinamik oluşturması, ekonomik, teknolojik, kültürel pek çok değişiklikten etkilenmesi ve bireyin psikolojisi, davranışları, ilişkileri üzerinde etkisini her zaman sürdürmesi aile ile ilgili çalışmaların önemini korumasına katkı sağlamıştır. Günümüzde gelişen ve değişen aile, üyeleri arasındaki uyumlu birlikteliği sağlamak zorundadır. Değişen aile rollerine uyum sağlayamama, aile içindeki iletişim ve etkileşimdeki bozulmalar kuşaklar arası çatışmaların artmasına neden olmaktadır. Bu açıdan bakıldığında beklenmedik durumlarla karşı karşıya kalınması, ailede farklı özelliklerin varlığını göstermesi, aile içindeki sorunlarla baş edilmesi ve meydana gelecek olumsuz durumların ortadan kaldırılması için aileye yönelik destek ve müdahale çalışmalarının ortaya konulması önemli olacaktır. Nitekim ailenin bir parçası olan çocuk, en yakın çevresini oluşturan ailesi ile doğrudan etkileşim içindedir. Bu etkileşim çocuğun sonraki yaşantıları için temel oluşturmaktadır. Aile üyeleri arasında kurulan ilişkinin niteliği, ailenin çocuğa sunduğu olanaklar, destekleyici tutum sergileme, sağlıklı iletişim, uygun modellerin varlığı, ebeveynlerin evlilik uyumları, çatışmalarla başa çıkabilme ve problem çözme becerileri gibi pek çok faktör çocuğun yaşamında belirleyici olarak yer alır. Ailenin hem etkileyen hem de etkilenen bir yapı olduğu düşünüldüğünde bireyler üzerindeki etkisinin yönü, büyük ölçüde taşıdığı özelliklerle ilgilidir. Toplamda on üç bölümden oluşan bu kitapta aileyi konu alan farklı başlıklara konularına yer verilmiştir.

Büyük fedakârlık ve özveri ile tamamlanan bu kitapta emeği geçen tüm yazarlara katkılarından dolayı teşekkür ediyoruz. Kitabın her satırında sevdiklerinden, çocuklarından aldıkları zamanları bu eserin doğmasına katkı sağlamıştır. Her satırda aileler için daha iyiyi yapma isteği ve onlara yol gösterici olmak için çıktığımız bu yolda siz değerli meslektaşlarımıza şükran ve minnetlerimizi sunmak istiyoruz.

Bu kitabı henüz tamamlanmış bir kitap olarak görmemekteyiz, yazdığımız her bölümden sonra, ele alınması gereken pek çok konu olduğunun farkına vardık. Sizlerden gelen dönütler ışığında bizler de eserimizi ve kendimizi geliştireceğiz.

tirerek bu alanda yeni gelişmelere ufuk açacağıımıza inanıyoruz. Bu süreçte eş-
lerimize, çocuklarımız bize göstermiş oldukları sabır ve hoşgörü için teşekkür
ederiz. Bu kitabın anne-babalar ve alan çalışanlarına katkı sağlaması dileğiyle.

Bizi yetiştiren anne ve babalarımıza, sevgili oğullarımız Ali Berat ve
Eymen'e.....

Tüm Yazarlar Adına Editörler

Dr. Raziye PEKŞEN AKÇA

Dr. Fatih AYDOĞDU

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ..... iii

BÖLÜM I.....1

AİLE İLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR VE AİLE KURAMLARI1

GİRİŞ 2

1. Aile İle İlgili Temel Kavramlar2

1.1. Ailenin Tanımı3

1.2. Ailenin Önemi.....5

1.3. Aile Türleri6

1.3.1. Çekirdek aile6

1.3.2. Tek ebeveyn6

1.3.3. Çocuksuz aile.....7

1.3.4. Geniş aile7

1.3.5. Üvey Aile8

1.3.6. Büyük Ebeveyn Ailesi9

1.4. Aile Katılımı.....10

1.5. Aile Eğitimi.....11

2. Aile Kuramları12

2.1. Aile Gelişim Kuramı13

2.2. Sosyal Alışveriş Kuramı14

2.3. Beş Faktörlü Kişilik Kuramı15

2.4. Aile Sistemleri Kuramı.....16

2.5. Yapısal-İşlevsel Kuram.....17

2.6. Ekolojik Kuram.....18

2.7. Bağlanma Kuramı21

2.8. Sembolik Etkileşim Kuramı21

2. 9. Feminist Aile Kuramı	22
2.10. Sosyal Çatışma Kuramı	24
SONUÇ	25
KAYNAKÇA	29
GÖZDEN GEÇİRME SORULARI	32

BÖLÜM II..... 35

AİLE EĞİTİMİNDE EBEVEYNLİK ROLLERİ 35

GİRİŞ	36
1. EBEVEYN OLMAK.....	37
2. YAYGIN EBEVEYN TUTUMLARI.....	38
2.1.OLUMSUZ TUTUMLAR	39
2.1.2. Aşırı İzin Verici Tutum	41
2.1.2. Aşırı Koruyucu Tutum	42
2.1.3.Tutarsız Tutum	43
2.1.5. İlgisiz/ İhmalkâr Tutum	44
2.2. OLUMLU TUTUMLAR	46
2.2.1. Demokratik tutum.....	46
3. ETKİN EBEVEYNLİK VE ÇOCUĞUN GELİŞİMİNE ETKİLERİ	47
SONUÇ	51
GÖZDEN GEÇİRME SORULARI	54
KAYNAKÇA	57

BÖLÜM III..... 61

AİLE EĞİTİMİ VE AİLE EĞİTİM MODELLERİ 61

GİRİŞ	62
1.AİLE EĞİTİM MODELLERİ.....	63
2. DÜNYADA UYGULANAN AİLE EĞİTİM PROGRAMLARI.....	69
3. TÜRKİYE'DE UYGULANAN AİLE EĞİTİM MODELLERİ	74
SONUÇ.....	77
GÖZDEN GEÇİRME SORULARI.....	78
KAYNAKÇA	81

BÖLÜM IV	87
BOŞANMIŞ AİLELERE YÖNELİK AİLE EĞİTİMİ UYGULAMALARI	87
GİRİŞ	88
1. BOŞANMA	89
1.1. Boşanma Nedenleri ve Oranları	89
1.2. Boşanma ve Çocuk.....	95
1.3. Boşanma Kararının Çocuğa Açıklanması ve Boşanma süreci	96
1.4. Boşanmanın Çocuklar Üzerindeki Olası Etkileri	98
2. BOŞANMA ve AİLE EĞİTİMİ	102
2.1. Boşanmış Ebeveynler.....	102
2.2. Boşanmış Aile Çocukları.....	105
SONUÇ.....	110
GÖZDEN GEÇİRME SORULARI.....	113
KAYNAKÇA	115

BÖLÜM V.....	119
ÖZEL GEREKSİNİMLİ ÇOCUĞU OLAN AİLELERE YÖNELİK AİLE EĞİTİMİ VE UYGULAMALARI	119
GİRİŞ	120
1. ÖZEL EĞİTİMLE İLGİLİ KAVRAMLAR	120
2.ÖZEL GEREKSİNİMLİ ÇOCUK VE AİLE.....	122
2.1. Ailede Engel Durumunun Farkına Varma	122
3. ÖZEL GEREKSİNİMLİ ÇOCUĞA SAHİP AİLELERİN GÖSTERDİKLERİ TEPKİLER.....	124
3.1 Aşama Modeli.....	124
3.2 Sürekli Üzüntü Modeli	126
3.3. Kişisel Yapılanma Modeli	126
3.4. Çaresizlik, Güçsüzlük ve Anlamsızlık Modeli	127
4. ÖZEL GEREKSİNİMLİ ÇOCUK SAHİBİ OLAN AİLELERE SUNULAN HİZMETLER VE DESTEKLER.....	129
4.1. Bilgi Verici Danışmanlık.....	129
4.2. Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik.....	129
4.3. Aile Eğitimi.....	130
5. ÖZEL EĞİTİMDE AİLE KATILIMI.....	130

5.1. Aile Katılım Türleri	132
5.2. Aile Katılım Çalışmalarının Yararları	134
5.3. Aile Katılımını Engelleyen Etmenler	135
5.4. Özel Gereksinimli Bir Kardeşe Sahip Olmak.....	137
5.5. Ailelerin Danışmanlık, Rehberlik ve Eğitimlerinin Karşlanması	140
5.6. Bilgi Verici Danışmanlık.....	141
5.7. Psikolojik Danışmanlık.....	141
5.8. Aile-Ebeveyn Eğitim Programları (Psiko-Eğitim).....	142
5.9. Aile Terapisi.....	144
5.10. Aile Danışmanlığı.....	144
6.ÖZEL EĞİTİMDE AİLE EĞİTİMİ.....	147
6.1. Aile Eğitim Uygulamalarında Temel Amaçlar	147
6.2. Aile Eğitim Uygulamalarında Eğitimcinin Rolü.....	147
6.3. Özel Gereksinimli Çocuğu Olan Ailelere Yönelik Aile Eğitim Uygulamaları.....	147
SONUÇ.....	150
GÖZDEN GEÇİRME SORULARI.....	151
KAYNAKÇA	153

BÖLÜM VI..... 159

EVLAT EDİNME VE KORUYUCU AİLELERE YÖNELİK EĞİTİM UYGULAMALARI159

GİRİŞ	160
1.EVLAT EDİNME ve KORUYUCU AİLE.....	160
1.1. Evlat Edinme Süreci Ve Hukuki Dayanağı	162
1.2. Evlat Edinmenin Koşulları	162
1.3. Evlat Edinilme Süreci ve Sonrasında Yaşanılan Sorunlar	163
1.4. Koruyucu Aile	165
1.5.Koruyucu Aile Eğitimleri	168
1.6. Koruyucu Aile Eğitim Modülleri	170
1.6.1.Koruyucu Aile Birinci Kademe Eğitimi.....	170
1.6.2.Koruyucu Aile İkinci Kademe Eğitimi.....	173

1.7. Koruyucu Aile ve Evlat Edinen Ailelere Yönelik Aile Eğitim Uygulamaları	176
SONUÇ.....	179
GÖZDEN GEÇİRME SORULARI.....	180
KAYNAKÇA	183
BÖLÜM VII	187
ERKEN ÇOCUKLUK EĞİTİMİNDE AİLE KATILIM STRATEJİLERİ.....	187
GİRİŞ	188
1.AİLE KATILIMI.....	189
1.1.Türkiye’de Aile Katılım Çalışmalarının Tarihçesi.....	190
1.2. Türkiye’de Milli Eğitim Bakanlığının Çalışmaları	191
1.3. Aile Katılımının İlkeleri, Amaçları, İşlevleri ve Düzeyleri	192
1.3.1. Aile Eğitimi ve Katılımının İlkeleri	193
1.3.2.Aile Katılımının Amaçları.....	193
1.3.3.Aile Katılımının İşlevleri	194
1.3.4. Aile Katılımı Düzeyleri	195
1.4.Aile Katılımını Planlama Ve Uygulama Süreci.....	196
1.5.Aile-Öğretmen-Okul İşbirliği İle Aile Katılımı	197
1.6. Aile Katılım Etkinlikleri	198
1.7.Aile Katılımını Engellleyen Etmenler	200
SONUÇ.....	202
GÖZDEN GEÇİRME SORULARI.....	203
KAYNAKÇA	205
BÖLÜM VIII	211
AİLE İÇİ İLİŞKİLER VE İLETİŞİM	211
GİRİŞ	212
1.İLETİŞİM	212
2. ÇOCUKLA İLETİŞİM	214
2.1.1. Çocuğu Kabul Etmek.....	215
2.1.2.Empati Kurmak	217
2.1.3.Çocuğu Dinleme	218
2.1.4.Kullanılan Dil.....	221

2.1.4.1.Sen dili.....	221
2.1.4.2.Ben dili.....	223
3. AİLE İÇİ İLETİŞİM	229
3.1.Ane Çocuk İlişkisi	231
3.2.Baba Çocuk İlişkisi	232
3.3.Ebeveynler Arasındaki İlişki	234
3.4.Kardeşler Arası İlişki	236
4. AİLE İÇİ İLİŞKİLERİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER	237
SONUÇ.....	240
GÖZDEN GEÇİRME SORULARI.....	241
KAYNAKÇA	243

BÖLÜM IX.....249

AİLE ÇOCUK ETKİLEŞİMİNDE BİLGİSAYAR VE TEKNOLOJİ KULLANIMI.....249

GİRİŞ	250
1. 21. YÜZYILDA TEKNOLOJİ VE AİLE ÇOCUK ETKİLEŞİMİNE ETKİLERİ	251
1.1.Bilgisayar ve İnternet Teknolojisi	252
1.2.Mobil Cihazlar.....	257
1.3. Etkileşimli Medya	260
2. AİLE ÇOCUK ETKİLEŞİMİNDE BİLGİSAYAR VE TEKNOLOJİ KULLANIMINDA DİKKAT EDİLMESİ GEREKENLER.....	265
SONUÇ.....	269
GÖZDEN GEÇİRME SORULARI.....	270
KAYNAKÇA	273

BÖLÜM X.....277

AİLE ÇOCUK ETKİLEŞİMİNE YÖNELİK UYGULAMALAR.....277

GİRİŞ	278
ETKİNLİK 1	279
ETKİNLİK 2	280
ETKİNLİK 3	281
ETKİNLİK 4	282

ETKİNLİK 5.....	283
ETKİNLİK 6.....	284
ETKİNLİK 7.....	285
ETKİNLİK 8.....	286
ETKİNLİK 9.....	287
ETKİNLİK 10.....	288
ETKİNLİK 11.....	289
ETKİNLİK 12.....	290
ETKİNLİK 13.....	291
ETKİNLİK 14.....	292
ETKİNLİK 15.....	293
ETKİNLİK 16.....	294
ETKİNLİK 17.....	296
ETKİNLİK 18.....	297
ETKİNLİK 19.....	298
ETKİNLİK 20.....	299
ETKİNLİK 21.....	300
ETKİNLİK 22.....	301
ETKİNLİK 23.....	302
ETKİNLİK 24.....	303
ETKİNLİK 25.....	304
ETKİNLİK 26.....	305
ETKİNLİK 27.....	306
ETKİNLİK 28.....	307
SONUÇ.....	308
BÖLÜM XI.....	311
EVDE DRAMA UYGULAMALARI	311
GİRİŞ.....	312
1. ETKİNLİK ADI: GEÇMİŞE YOLCULUK	315
2.ETKİNLİK ADI: FOTOĞRAF KARESİ	316
3.ETKİNLİK ADI: GAZETE HABERİ.....	317

4.ETKİNLİK ADI: GAZETELERLE OBJE OLUŞTURMA.....	318
5.ETKİNLİK ADI: ÇORAP KUKLAM	319
6.ETKİNLİK ADI: KENDİMİZ KUKLAYIZ.....	320
7.ETKİNLİK ADI: DUYGULARIMIZI TANIYORUZ.....	321
8.ETKİNLİK ADI: ŞEKİLLERLE OYNUYORUZ.....	322
9.ETKİNLİK ADI: MASALLARLA OYUN OYNUYORUZ.....	323
10.ETKİNLİK ADI: NOKTA	326
11.ETKİNLİK ADI: TAKLİT OYUNLARI.....	327
12.ETKİNLİK ADI: İMGELEM	328
13.ETKİNLİK ADI: ÖYKÜ YAZALIM.....	330
14.ETKİNLİK ADI: MÜZİK VE DANS	331
15.ETKİNLİK ADI: SÜRPRİZ	332
16.ETKİNLİK ADI: MACERA YOLCULUĞU	333
17.ETKİNLİK ADI: PROBLEM ÇÖZERKEN.....	334
18.ETKİNLİK ADI: TELEVİZYON PROGRAMI	335
19.ETKİNLİK ADI: HAYALİMLE YOLCULUK.....	336
20.ETKİNLİK ADI: HANGİSİ?	337
21.ETKİNLİK ADI: PANDOMİM.....	338
22.ETKİNLİK ADI: DUYGUDAŞLIK.....	339
23.ETKİNLİK ADI: AİLEM.....	340
24.ETKİNLİK ADI: BU NE?	341
25.ETKİNLİK ADI: DOĞAÇLAMA YAPALIM.....	342
26.ETKİNLİK ADI: HEYKEL\HEYKELTRAŞ.....	343
27.ETKİNLİK ADI: SEN OLSAYDIN.....	344
28.ETKİNLİK ADI: DUYGULARIMIN RESMİ.....	345
29.ETKİNLİK ADI: BULUTLA GEZİNTİ.....	346
30.ETKİNLİK ADI: SPONTANE OLALIM	348
31.ETKİNLİK ADI: MAKİNELER.....	349
32.ETKİNLİK ADI: PORTAKALI SOYDUM	350

33.ETKİNLİK ADI: DUYGULARIM	351
SONUÇ.....	352
KAYNAKÇA	353
BÖLÜM XII	355
AİLELERE YÖNELİK FİLM ÖNERİLERİ.....	355
GİRİŞ	356
SONUÇ.....	377
KAYNAKÇA	379
BÖLÜM XI.....	381
AİLELERE YÖNELİK KİTAP ÖNERİLERİ	381
GİRİŞ	382
SONUÇ.....	393
KAYNAKÇA	395

BÖLÜM I

AİLE İLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR VE AİLE KURAMLARI

Dr. Fatih AYDOĞDU

*"Buna topluluk deyin, ağ deyin, kabile deyin, aile deyin.
Ne derseniz deyin, kim olursanız olun, ona ihtiyacınız var."*

Jane Howard

- AİLENİN TANIMI
- AİLENİN ÖNEMİ
- AİLE TÜRLERİ
- AİLE KATILIMI
- AİLE EĞİTİMİ
- AİLE KURAMLARI

GİRİŞ

Toplumun en küçük birimi ailedir. Bir birimin küçük olması onun önemsiz olduğunu göstermez. Tıpkı vücudumuzdaki beyin ya da kalp gibi. Bu organlar vücudumuzda küçük parçalar olsalar da vücudumuz için hayati önem taşır. Aile de toplum için benzer nitelikler taşır. Toplumun kültürünü koruyup sürdürdüğü gibi topluma yeni üyeler kazandırır. Kendine özgü yapısı ile sorumluluk alma, paylaşma, roller edinme ve bu rollere uygun görevleri üstlenme gibi yetkinlikler aile içinde kazanılarak toplumsal alanda bu yetkinlikler yansıtılır.

Her şeyden öte çocuklar ailede hayat bulur. Çocuklar için aile güvendikleri birilerinin olduğu, korundukları, fiziksel ve duygusal ihtiyaçlarının karşılandığını yapılarıdır. Ebeveynler çocuğun okuldaki çabalarını destekleyerek, okul faaliyetlerine katılarak, okuldaki yaşantılarını ve öğrenme deneyimlerini aile ortamında gündeme getirerek çocuğun gelişimine katkı sağlar. Henüz bebek anne karnındayken aile üyelerinin bebekle başlayan etkileşimleri doğumdan sonra daha çok gelişmeye, değişmeye devam ederek erken çocukluk dönemi, ergenlik dönemi ve sonrasında da etkisini sürdürür.

Aile çok eski zamandan günümüze kadar var olmuş ve kurduğu farklı yapılarla süregelmiştir. Toplumlar aileye birçok anlam yüklemiş, bel bağlamıştır. Bu ilgi araştırmacıları aile konusuna yönlendirmiş ve konuyla ilgili birçok çalışmanın yapılmasına zemin oluşturmuştur. Aile ile ilgili araştırmalar sonucunda kavramsal yapıların bu denli genişletilmesi aileye verilen önemden kaynaklanmaktadır. Bu durumun bir sonucu olarak aile üzerine yapılan çalışmaların gelecek yıllarda da katlanarak devam edeceği ve ailenin farklı özellikleri üzerinde çalışmaların sürdürülebileceği ön görülebilir.

Ailenin toplum ve çocuklar açısından öneminin daha iyi anlaşılması açısından bu bölümde aile ile ilgili temel kavramlar üzerinde durulmuştur. Ayrıca aileye yüklenen anlam, sorumluluk ve özelliklerin kavranması açısından aile kuramları da irdelenmiştir.

1. Aile İle İlgili Temel Kavramlar

Aile birçok alanda uzun süredir incelenen bir konu olduğu gibi sonraki süreçlerde de pek çok araştırma alanının ilgisini çekecek bir kavram olacaktır. Bu seyirde ailenin yaşamsal bir çerçevede yer alması, sahip olduğu yapı itibariyle hem toplumsal yapıda hem de sahip olduğu üyeler bağlamında katkılarının olması etkili olabilir. Bu nedenle ailenin sadece kavramsal bir tanımla incelenmemesi gerektiği, aileyle ilgili diğer kavramların da açıklanmasının önemli olacağı düşünülmektedir. Bu kapsamda aileyle ilgili kavramlar ele alınmış ve açıklanmıştır.

1.1. Ailenin Tanımı

Son yarım yüzyıl boyunca aile ve aileyle ilgili birçok araştırma yapılmasına rağmen ailenin ne olduğu konusunda çok az fikir birliği vardır. Bunda ailenin sosyoloji, psikoloji, ekonomi, antropoloji, sosyal psikiyatri ve sosyal çalışma gibi birçok sosyal bilim dalında temel bir çalışma birimi olmasının ve ailenin günlük yaşamın birçok alanında önemli bir etkiye sahip olmasının payı büyüktür. Ayrıca aileye bakış açısı toplumlar tarafından farklılık gösterdiğinden kavrama yönelik tanımlamalar ülkeden ülkeye hatta bölgeden bölgeye göre de değişiklik göstermektedir.

Aile kavramına yönelik her okuyucunun kendi tanımı vardır ve bu tanımlar muhtemelen kişiden kişiye farklılık gösterir. Aile kelimesi tipik olarak belirli zihinsel resimler veya görüntülerle ilişkilendirilir. Akla gelen ilk resim genellikle kişinin kendi ailesidir. Belki bir anne, baba ve küçük bir kız; belki bir apartman dairesinde birlikte yaşayan bir büyükanne ve torun; belki de kardeşler, büyükanne, büyükbabalar, teyzeler, amcalar, kuzenler ve diğer akrabalarından oluşan bir ev dolusu insan. Pek çok insan ailede yalnızca kendilerini ve eşlerini görürken, diğerleri ise bir dizi evlat edinen anne-baba, üvey anne ve önceki evliliklerden üvey kardeşleri aile olarak görebilir. İnsanların % 10'undan fazlasının ailelerinde en az bir engelli kişi bulunacaktır; ya da aileler giderek farklı ırk ve etnik kökenlere sahip ebeveynler ve kardeşlerden oluşacaktır. Görüntü daha çok değişip harmanlaştıkça; ebeveynler, eşler, kardeşler ve diğer akrabalar evlilik, boşanma, yeniden evlenme veya ölüm yoluyla değiştikçe yeniden tanımlanmayı gerektirecektir. Farklı aile resimlerinden oluşan bu sürekli genişleyen albümle, aileleri tanımlamanın kolay bir iş olmaması şaşırtıcı değildir.

Kaynak: Hanson ve diğ. (2013)

Aile kavramına geçmişten günümüze birçok atıf yapılmıştır. Burgess (1926) etkileşen kişiliklerin birliği; Murdock (1949) aynı konutu paylaşma, ekonomik işbirliği ve yeniden üretim ile karakterize edilen sosyal bir grup; Parsons (1955) yetişkin kişiliğin dengeleyicisi ve çocukların sosyalleştiricisi; Winch (1963) üremeyi birincil sosyal işlev olarak kabul eden temel sosyal yapı; Stephens (1963) ebeveynlik hak ve görevlerinin tanınması, karı-koca ve çocuklar için ortak ikamet ve karı-koca arasındaki karşılıklı ekonomik yükümlülükler de dahil olmak üzere evlilik ve evlilik sözleşmesine dayanan bir sosyal düzenleme olarak tanımlamıştır. Diğer yandan Rothausen (1998) hükümet nüfus sayımı programlarının geleneksel olarak aileyi hane olarak tanımladığını ve Tross (1999) bir eş çifti veya bir ebeveyn-çocuk birimi olan iki kişinin bir aileyi oluşturabileceğini belirtmiştir. Eichler (1990), ailenin sosyalleşme, ikamet, ekonomi, duygu, cinsellik ve üreme fonksiyonlarının olduğunu; Aldous (1999), bireyler arasın-

da “genellikle mali yardım verme ve alma ve fiziksel ihtiyaçlara önem verme” şeklindeki yardım ve bakım gereksinimlerini karşıladığını vurgulamıştır. Allen, Fine ve Demo (2000) aile üyeleri arasında sosyo-duygusal bağları ve sorumlulukları barındıran yapı; Bogenschneider (2002), öncelikle sevgi ve sevecenlik, akrabalık ve bağlılığa dayanan bir kurum; Koerner ve Fitzpatrick (2004) duygusal bağlarla geçmiş ve gelecek deneyimi ile aile kimliği duygusu yarattığını ifade etmiştir (Akt. Weigel, 2008).

Aile kavramı için uzun süredir zihnimizden yerini alan “anne baba ve çocuklardan oluşan toplumun en küçük yapıtaşdır” tanımlaması günümüzde yaygın olarak var olan çekirdek aile yapısını içerse de kavramın tanımlanmasını son derece kısıtlandırmaktadır. Bu tanım ailenin anne-baba ve çocukla sınırlandırılmasına neden olurken, “toplumun en küçük yapıtaşdır” ifadesiyle kavramın önemini baltalayabilmektedir. Aksine aile büyük bir sosyal kurumdur ve sosyal faaliyetlerinin çoğunun gerçekleştirildiği yapıdır. Bu doğrultuda “en küçük” ifadesi yerine “en önemli”, “en temel” gibi ifadelerin kullanılması daha doğru görünmektedir. Dahası bu tanımlama bir yapının aile bağlamında değerlendirilip değerlendirilmeyeceğine ilişkin özellikleri içermemektedir. Bu nedenle aile kavramının daha kapsamlı bir tanımın yapılması gerekmektedir.

Aile, evlilik, kan ve evlat edinme yoluyla birbirlerine bağlanan, karı-koca, anne-baba ve kardeş gibi çeşitli roller üstelenerek birbirine etki eden, aynı yerde yaşayan, ortak bir kültür yaratan yapı olarak tanımlanabilir. Bu tanım bir yapının aile olarak kabul edilmesi için hangi özelliklere sahip olması gerektiği konusunda fikir vermektedir. Tanımda görüldüğü gibi aileden bahsedebilmek için en az iki kişi olmalı, ailedeki kişiler birbirlerine evlilik, kan ya da evlat edinme yoluyla bağlanmalı, aynı evi paylaşmalıdır. Bu doğrultuda bu özellikler bir arada bulunduğu aileden söz edilebilir. Örneğin, bir kişi ailenin üyesi olsa bile aynı konutta yaşamıyorsa, tek başına yaşıyorsa; ailesinin yaşadığı yere yakın bir yerde yaşasa, finansal kaynakları paylaşırsa, düzenli olarak ailesini ziyaret etse dahi tanımlamanın dışında kalır (Nam, 2004; Sharma, 2013).

.....
: Örnek: Koruyucu ailelik yapan bir anne ile korunmaya muhtaç çocuk :
: birlikte yaşadığında aileden bahsedilebilir. :
:

1.2. Ailenin Önemi

Aileler... En iyi durumda, toplumun ve bireylerin sağlığına derin bir katkıda bulunurlar; kültürü, değerleri, ahlakı ve varlığını korumak; zayıfı savunmak; dünyanın önemli bir işini ücretsiz yapmak. En kötü durumda, değişime direnirler, bireysel özgürlüğü kısıtlarlar ve çatışmaya yol açabilecek önyargılara kapılırlar. Ailenin insan zihnini oluşturma ve yeniden şekillendirme güçleri yeniden keşfediliyor. İyi ya da kötü, onlarsız yapamayız, onlar dünyamızın yapı taşlarıdır. Kaynak: Boyden (1993)

Aile, grup üyelerinin fiziksel bakımı, üreme veya evlat edinme yoluyla yeni üyelerin eklenmesi, çocukların sosyalleşmesi, üyelerin sosyal kontrolü, mal ve hizmetlerin üretimi, tüketimi, dağıtımı ve duygusal doyum gibi fonksiyonlar üstlenir (Vanier Institute, 2013). Aileler, çocuklardan yaşlılara veya hastalıktan muzdarip olanlara kadar tüm üyelerine maddi ve manevi destek sağlar, onları mümkün olan en üst düzeyde barındırır. Aile sadece kendi yapısı içinde faydalar sağlamaz. Aynı zamanda toplumun yapısını, kültürünü, değerlerini, beklentilerini, kurallarını içselleştirerek ve gelecek nesillere aktararak toplumun gelişmesine, sürekliliğine ve korunmasına katkı sunar.

Aile ortamı ilk eğitim ortamıdır; ebeveynler, çocukları için ilk öğretmenleri olarak rol modellerdir ve bu nedenle öğrenmeleri üzerinde güçlü bir etkiye sahiptirler. Çünkü ailede her birey veya çocuk önce eğitim ve rehberlik alır. Bireyin ya da çocuğun hayatının büyük bir kısmının aile içinde olması nedeniyle aile önemli bir yere sahiptir. Ebeveyn tutumları ve davranışları, özellikle ebeveynlerin evde öğrenme faaliyetlerine katılımı sayesinde, çocukların başarılı olmasını sağlar ve güçlüklerin üstesinden gelmelerine destek olurlar (Cole, 2011).

Ailenin çocukların gelişiminde ne kadar önemli olduğu, boşanmış aile çocukları, korunmaya muhtaç çocuklar ya da sokak çocukları üzerinde yapılan araştırmalardan elde edilen sonuçlarla da anlaşılabilir. Yapılan birçok araştırma aile bütünlüğü bozulan ya da bir ailede yaşamayan çocukların birçok sorunla karşı karşıya kaldığını ve duygusal-davranışsal sorunlar yaşadığını teyit etmektedir. Bu çocukların ihtiyaçlarını karşılayamadıkları, okula devam etmede sorun yaşadıkları, yalnızlık, kaygı, depresyon ve saldırganlık gibi sorunlarla karşı kaldıkları, uyum ve bağlanma sorunları yaşadıkları, ihmal ve istismara maruz kaldıklarını kanıtlayan araştırmalara örnekler vardır (Aydoğdu ve Gürsoy, 2018; Hai, 2014; Kassaw, 2019; Theunissen ve diğ., 2017; Zarezadeh, 2013). Bu sonuçlardan hareketle ailenin toplumsal, yapısal birçok etkisinin olmasının yanında çocukların gelişimi üzerinde belirleyici bir rolü olduğunu söylemek mümkündür.

1.3. Aile Türleri

Çocuklar pek çok farklı aile yapısında büyürler ve yaşamlarının farklı dönemlerinde aile yapıları değişebilir. Birçok aile yapısı hakkında bilgi edinmek ailelerin farklı sorunları, ihtiyaçları, güçlü yanları ve değerleri olabileceğini anlamak açısından önemli görülmektedir (Edwards, 2009). Bu düşünceden hareketle aile türleri aşağıdaki gibi ele alınmış ve açıklanmıştır.

1.3.1. Çekirdek aile

Çekirdek aileler iki ebeveyn ve çocuklarından oluşur. Çekirdek ailelerin biyolojik ya da evlat edinilmiş bir ya da daha fazla çocuğu olabilir. Ailede çok sayıda çocuk olabilir ve ebeveynlerden biri veya her ikisi de ev dışında çalışabilir. Bu tip ailelerde finansal olarak istikrar vardır. Bu tip aileler diğer aile tiplerine göre daha çok kararlı olma eğilimindedir, iletişime dayalı bir yapı vardır. Çocuklar sevgi dolu ve destekleyici bir aile ortamında yetişir.

Çekirdek aile, istikrarın yanı sıra çocuklara tutarlılık sağlayabilir. Yaşamlarında hem istikrarı hem de tutarlılığı olan çocukların olumlu davranma, okulda daha başarılı olma ve ders dışı etkinliklere katılma olasılıkları daha yüksektir. Çekirdek aileler güçlü ve başarılı olabilir, bu tip ailelerde her iki ebeveyn de çocukları için harika örneklerdir. Bu tür ailede yetişen çocuklar diğer ailelerde yetişen çocuklara göre birçok avantaja sahiptir, bu da hayatta ilerlemelerine yardımcı olabilir. Bununla birlikte, ebeveynlerin büyükanne- büyükbaba ve diğer geniş ailelerle etkileşimleri zayıf olursa, çocukların destek sistemleri güçlü olmayacak ve zor zamanlardan geçmek durumunda kalabileceklerdir. Tek ebeveynli ve çocuksuz aileler çekirdek aile yapısı içinde yer alabilmektedir.

1.3.2. Tek ebeveyn

Tek ebeveynli aileler, bir veya daha fazla çocuğu olan bir ebeveynden oluşur. Bu durumlarda ebeveyn, dul kalmış veya boşanmıştır. Bu tip ailelerde ebeveyn-çocuk arasında daha yakın bir ilişki kurulabilse de bazı dezavantajlar bulunmaktadır. Çocuk, ebeveynler ayrıldığında veya sadece bir ebeveyni tanıyarak büyüdüğünde güçlük çekebilir. Güvensizlik, bağlanma gibi sorunlar yaşanabilir. Tek ebeveynli ailelerin en önemli sorunlarından biri, sosyo-ekonomik refahları için kaygıdır. Tek ebeveynli ailelerin iki ebeveynli ailelerden daha fakir olma olasılığı daha yüksektir (Maldonado ve Nieuwenhuis, 2019). Geçimini sağlamak üzere ebeveyn çalıştığı durumlarda çocuğa zaman ayırma konusunda güçlük yaşanabilir, kaliteli çocuk bakımı ve kontrolü sağlamak zor olabilir (Amato, 2000).

Kaynak:<https://raisingchildren.net.au/grown-ups/family-diversity/single-parents/support-for-single-parents>

1.3.3. Çocuksız aile

Çocuksız aileler, çocuk sahibi olamayan veya çocuk istemeyen iki ebeveynli ailelerdir. Önceleri evlenmek ve çocuk sahibi olmak bir normdu. Ancak günümüzde daha fazla insan çocuk sahibi olmayı ertelemekte ya da hiç olmamasına karar vermektedir (Umberson, Pudrovskaya ve Reczek, 2010). Bu aileler harcanabilir daha fazla gelire sahiptirler. Tatile gitmek, kariyerleri için eğitim almak konusunda daha fazla özgürdürler. Çiftler birlikte daha fazla zaman geçirebilir. Çocuğu dünyaya getirmenin ve yetiştirmenin verdiği stres göz önünde bulundurulduğunda çocuksız olan ebeveynlerin çocuğu olan ebeveynlerden daha az kaygılı oldukları ve daha çok refah gösterdikleri belirtilmektedir (Nomaguchi ve Milkie, 2003). Ancak akranları çocuk sahibi olmaya başladığında çiftler kendilerini yalnız veya dışlanmış hissedebilir. Sağlık sorunlarından dolayı çocuk sahibi olunamıyorsa çiftler arasında sorunlar yaşanabilir, boşanma kararı alınabilir.

1.3.4. Geniş aile

Geniş aileler, genellikle çocuklarla birlikte kan veya evlilikle birbirine bağlı iki veya daha fazla yetişkine sahip ailelerdir. Geniş ailenin temel özelliği, ailede çocukların ebeveynleri olmayan birden fazla yetişkinin olmasıdır. Bununla birlikte çocukların ebeveyn benzeri rolleri olabilir ve ekonomik olarak veya başka yollarla katkıda bulunarak sorumlulukları paylaşabilirler. Bu tip ailelerde ebeveynler çocukları ve kendi ebeveynleri ile yaşayabilir. Bu, aileye yaşlılarına bakım sağlama imkânı verir ve buna karşılık, büyükanne ve büyükbabalar ebeveynler çalışırken çocuk bakımına yardımcı olabilir. Bu tip ailelerde kuşaklar arası aile değerleri paylaşılır. Çocuklar için daha fazla rol model bulunur. Ailede birden fazla çalışan yetişkinin çalıştığı durumlarda daha fazla finansal kaynak elde edilebilir. Ancak ebeveynler gelir elde etmeyen diğer yetişkinleri

ve çocukları destekliyorsa mali sorunlar oluşabilir. Yaşam ortamına bağlı olarak mahremiyet eksikliği yaşanabilir. Bu tip ailelerde görüş farklılıkları olabilir.

Kaynak: <https://tr.pinterest.com/pin/448671181620365260/>

1.3.5. Üvey Aile

Bir üvey aile, iki ayrı ailenin bir araya geldiği zamandır. Bu bir veya daha fazla çocuğu olan, iki boşanmış ebeveyn, hiç evlenmemiş veya çocuğu olmayan biriyle evlenen çocuklu bir boşanmış ebeveynin birleşmesiyle olabilir. Bu ailelerde çocuklar iki ebeveynin yanında olmaktan faydalanır. Çocuklar yeni kardeşleri veya üvey ebeveynleriyle güçlü bağlar oluşturabilir. Ancak çekirdek veya tek ebeveynli aileden bir üvey aileye geçmek zor bir geçiş olabilir. Ebeveyn-çocuk ilişkileri, yeniden ortaklığın ardından önemli bir stres altına sokulabilir (Cartwright, 2005). Ebeveynler, birbirlerinin çocuklarını disipline etmeye çalışırken sorunlarla karşılaşabilirler.

Kaynak: <http://www.storyboxfamily.com/step-parenting-advice-for-blended-families/>

1.3.6. Büyük Ebeveyn Ailesi

En az yaygın olan ancak son zamanlarda artış gösteren bu aile tipi, bir veya daha fazla büyükanne/büyükbabanın torunlarıyla birlikte oluşturduğu aile tipidir. Bu durum, ebeveynler boşanma, hapis, madde bağımlılığı, ebeveyn yetersizliği gibi dezavantajlara sahip olduklarında çocuklarına düzgün bakamayacak durumda olduğu için ortaya çıkar. Çoğu zaman bu aile tipi ideal değildir. Çünkü büyükanne ya da büyükbabaların sağlıklarına bağlı olarak, küçük çocuklara ayak uydurmaları veya büyüdükçe onları disipline etmeleri zor olabilir. Çocukları yetiştirmek için sağlığa ve enerjiye sahip olmayabilirler, ancak büyük ebeveynler torunlarının koruyucu bakıma muhtaç olmak gibi bir duruma düştüğünü görmek yerine sorumluluk almayı tercih ederler.

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verilerine göre aile istatistikleri Şekil 1'de gösterilmiştir.

Şekil 1. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verilerine göre aile istatistikleri (2018)

Şekil 1 incelendiğinde Türkiye'de 2018 yılı verilerine göre en çok oranın çekirdek aile yapısında olduğu, bu oran içinde ise eş ve çocuklardan oluşan çekirdek aile yapısının daha fazla olduğu dikkat çekmektedir.

1.4. Aile Katılımı

Aile katılımı, çocukların eğitimine ve öğrenme süreçlerine doğrudan katılarak okul ve öğretmen tarafından geliştirilmek istenilen alanlarda ebeveynlerin onlara yardımcı olabilmeleri için gerekli bilgi ve becerilerin kazandırılmasına hizmet eder (Ntekane, 2018). Aile katılımı, tipik olarak, çocuklarının eğitimsel gelişimini desteklemek amacıyla ebeveynlerin ev ve okul ortamlarındaki davranışlarını içerir. Aile katılımının ölçütleri genellikle öğretmenlerle iletişimin kalitesi ve sıklığının yanı sıra okul işlevlerine ve etkinliklerine katılımı içerir. Aile katılımı, çocukların erken gelişiminde iki temel bağlamı, yani ev ve okul ortamlarını birbirine bağlar. Ekolojik bir çerçeve içinde ev ve okul bağlamları özerk mikrosistemler olarak nitelendirilir ve ebeveyn katılımı anahtar mikrosistemler arasındaki etkileşimlerden oluşan bir mezosistem olarak kavramsallaştırılır. Her ortam bir çocuğu bağımsız olarak etkileyebilse de, ev ve okul bağlamları birlikte benzersiz bir etki sunmak için etkileşimde bulunur (El Nokali, Bachman ve Votruba-Drzal, 2010).

Aileler, hem model olma hem de sohbet yoluyla çocukların ilk ve en etkili öğretmenleridir. Aileler evde sorumluluk, sıkı çalışma ve okul başarısına bağlılık gibi değerleri aşılayabilirler. Çocukların okul kariyerleri boyunca çok sayıda öğretmeni vardır. Anaokulundan liseye kadar bir çocuktan hiç bir öğretmen sorumlu değildir. Öğretmen sadece rehberdir. Aileler ise çocuklarının en büyük potansiyeline ulaşmalarına yardımcı olmak için öğretmenlerle çalışmaktan sorumludur.

Ebeveynlerin eğitime katılımı, eğitimin verimliliğini ve kalitesini artırmada en önemli faktörler arasında kabul edilir. Çünkü hem ev hem de okul ortamı çocuğun gelişimini etkiler. Bu nedenle ailenin okul ortamının önemli bir bileşeni olduğu söylenebilir (Snell, 2011). Okul topluluğunun paydaşlarından biri olarak kabul edilen ebeveynler, çocuğun eğitimsel ve sosyal gelişiminde büyük roller oynarlar; bu nedenle ebeveynlerin çocuklarının eğitimine ve okuluna yaptıkları katılımın yoğunluğu veya kapsamı daha sık olarak gerçekleştirilmelidir.

Okullar, evler ve topluluklar arasındaki iyi işbirliğinin öğrenciler için akademik başarıya ve eğitimde reformlara yol açabileceği çok sayıda çalışma tarafından desteklenmiş ve yeniden doğrulanmıştır (Epstein ve diğ., 2018). Ebeveynlerin dahil olduğu durumlarda çocukların akademik başarılarının arttığı (Whitaker ve Fiore, 2001), eğitimciler ve ebeveynler arasındaki etkileşim güçlü olduğunda ebeveyn katılımının en etkili olduğu belirtilmektedir (Emeagwali, 2009). Aileler çocuklarının eğitime dahil olduklarında, çocuklar sınavlardan daha yüksek puanlar alırlar, okula daha düzenli devam ederler, daha fazla ev ödevi yaparlar, daha olumlu tutum ve davranışlar sergilerler, liseden daha

yüksek oranlarda mezun olurlar ve daha az katılım sağlayan ailelerin çocuklarına göre yüksek öğretime daha çok kayıt olma hakkı kazanırlar (Funkhouser, Gonzales ve Moles, 1997).

Çocukları şu anda belirli bir okula kayıtlı olan pek çok ebeveyn, son derece endişelidir, çocuklarının sınıfına yardım etmek için daha çok aktiftir, çocuklarının öğretmenleriyle sürekli iletişim kurar, ev ödevlerine yardımcı olurlar, okul projelerine dahil olurlar, çocuklarının akademik becerilerinin güçlü ve zayıf yönlerini öğretmenlerle tartışırlar. Ne yazık ki, çocuklarının eğitiminde oldukça pasif olan bazı ebeveynler de vardır (Sapungan ve Sapungan, 2014). Bunun nedenleri arasında öğretmen-ebeveyn uyumsuzluğu, lojistik destek yetersizliği, düşük gelir, eğitim seviyelerinin düşük olması, beceri eksikliklerinin olması yer alabilir (Lemmar, 2007; Sigh, Mbokodi ve Msila, 2004). Bu engeller ebeveyn katılımını tanımlama ve ebeveynlerin karşılaştığı engelleri belirleme sürecine dahil edilmemesinden kaynaklanabilir (Trumbull, Rothstein-Fisch ve Hernandez, 2003). Bu nedenle ebeveynlerin okul yetkileriyle güçlü ilişkiler kurmaları, yöneticilerin de okulun misyon ve hedeflerine ulaşmasına yardımcı olmak için velileri katılmaya ve katkıda bulunmaya teşvik etmeleri gerekir. Böylece ebeveynler okulun hem fiziksel hem de akademik performansında da artışa katkı sağlar (Sapungan ve Sapungan, 2014).

DÜŞÜNÜZ, TARTIŞINIZ

Aile katılımını etkileyen diğer faktörler neler olabilir? Bu faktörleri aileden, ebeveynlerden, okul yöneticilerinden, öğretmenlerden kaynaklı faktörler bağlamında tartışınız.

1.5. Aile Eğitimi

Aile eğitimi, ebeveynlere kendi güçlerini keşfetmeleri, ebeveynlik becerilerini, yaşam yeterliliklerini geliştirmek için fırsatlar sağlar ve çocukların gelişimi hakkında daha fazla bilgi edinmelerine destek olur. Aynı zamanda ebeveynlerin çocukları için birincil öğretmen olma becerilerini nasıl geliştireceklerini öğrenmelerine ve ebeveynlerin çocuklarının eğitiminde nasıl ortak olacaklarını öğrenmelerine yardımcı olur. Ebeveynlik, bir çocuğun gelişiminin kalitesini şekillendirdiği için aile eğitimi, çocukların gelişimlerinin ve ebeveynlerin refahının desteklenmesinde etkili olabilir. Aile eğitimi, etkili eğitim ve destek sağlayarak, çocukların sağlıklı büyümesi ve gelişmesi için en uygun ortamı teşvik ederek aileleri güçlendirir.

Ebeveynliği bazıları doğuştan bir yetkinlik olarak algılanırken, bazıları da çocuğun gelişimini anlamak, ihtiyaçlarına uygun şekilde cevap vermek, ebeveynliğin zorluklarıyla başa çıkmak için ek desteğe ve rehberliğe ihtiyaç

duyabilir. Aile eğitimi, bakıcılara çocuk ve aile refahını artırmak, ebeveynlik becerilerini geliştirmek için bilgi, kaynak ve destek sağlar. Aynı zamanda ebeveynlerin veya bakıcıların, çocuklarının fiziksel, duygusal ve bilişsel olarak gelişeceği olumlu, besleyici bir ev ortamı sağlamak için kaynakları ve stratejileri öğrenmelerine yardımcı olabilir.

Aile eğitimi, aile katılımından daha geniş bağlamda ele alınabilir. Aile katılımı, çocukların okuldaki öğrenimlerine ve gelişimlerine destek olmak amacıyla çocukların okuldaki başarılarını desteklemeye yönelik uygulamaları içerir. Oysaki aile eğitimi çocuğun sadece okuldaki öğrenme faaliyetlerine bağlı olarak gelişimlerini desteklemeyi hedeflemez. Aynı zamanda çocuğun tüm gelişim alanlarını kapsayıcı, destekleyici uygulamaları da içerir. Bununla birlikte aile eğitimi, ebeveynlerin hem ebeveynlik becerilerinin hem de kişisel gelişimlerinin desteklenmesinde de önemli rol oynar. Aile eğitimlerine yönelik uygulamalar incelendiğinde eğitimlerin sadece çocuğu okula devam eden ebeveynlerin hedefe alınmadığı, evlilik üzere olan bireylere, hamilelere, yaşlılara, koruyucu ailelere yönelik aile eğitimlerinin verildiği görülecektir. Diğer yandan aile katılımı okul-ev arasındaki mekanlarla sınırlıyken aile eğitimleri evde, kurumlarda (okul, halk eğitim merkezi vs.), uzaktan eğitim vb. yollarla gerçekleştirilebilmektedir.

DÜŞÜNÜZ, TARTIŞINIZ.

Aile eğitimi ve aile katılımı arasındaki farklarla ilgili başka neler söyleyebiliriz. Tartışınız.

2. Aile Kuramları

İlk aile teorileri 19. yüzyılda geliştirilmiştir. O günden bugüne aile üzerinde birçok çalışma yapılmış ve birçok kuram ortaya atılmıştır. Bu kuramlar sosyoloji, kültürel, antropoloji, psikoloji, psikiyatri ve kültürlerarası psikoloji alanlarında geliştirilmiştir. Aile kuramları, aile üyeleri arasındaki dinamik etkileşimleri, ebeveyn-çocuk ilişkilerinin karakteristik örüntülerindeki değişiklikleri, gelişimi artıran veya engelleyen aile etkileşimlerinin özelliklerini açıklar (Newman ve Newman, 2011).

Aile ile ilgili çalışan bilim insanları, evlilik ve eşler arası ilişkiler, çocukların gelişim süreci, sosyal çatışmalar, toplumsal değişimler ve aile arasındaki ilişkiler, zaman ve mekânsal farklılıklar, aile yapıları, aile içi roller, önceki çalışmalar ve kuramlardan yola çıkarak kendi fikirleri doğrultusunda birçok kuramın ortaya çıkmasını sağlamış, aileye yükledikleri anlamlarla kavramın önemini gerçek manasıyla anlaşılmasına zemin hazırlamışlardır. Bu kuramlar açıklamalarıyla birlikte aşağıda verilmiştir.

2.1. Aile Gelişim Kuramı

Tarihsel olarak aile gelişimi kuramcıları, tüm ailelerin aynı şekilde geliştiğini varsaymışlardır (Laszloffy, 2002). Aile gelişimi teorisi, ailelerde zaman içinde meydana gelen stres kaynaklı değişikliklere odaklanır (White ve Klein, 2008). En genel olarak aile gelişimi kuramı, üyelerin doğum ve ölüm, evlilik ve boşanma yoluyla aileye katılıp aileden ayrıldıklarında, çeşitli normatif ve normatif olmayan yaşam olayları karşısında nasıl tepkiler verdiklerini, uyum sağladıklarını açıklar. Bu nedenle, aile içindeki önceki deneyimlerin onları doğrudan etkilediği düşünülmektedir (Gavazzi, 2011). Bu kuramcılar ailelerin zaman içinde ilerledikçe olgunlaşan ve değişen tanımlanabilir gruplar olduğu düşüncesine sahiptirler.

Başlangıçta aile yaşam döngüsüne odaklanan kuram sonraları daha çok aile içindeki rollere ve ilişkilere odaklanmıştır. Kurama göre ailenin yaşamının belirli aşamalarında ortaya çıkan değişimlere bağlı olarak gelişimsel görevleri vardır. Aileyi anlamak için her aşamada karşılaştıkları zorlukları, onları ne kadar iyi çözdüklerini ve bir sonraki aşamaya ne kadar iyi geçtiklerini göz önünde bulundurmalıyız. Her aşamada gelişimsel görevlere ulaşmanın başarısı veya zorluğu, bir sonraki aşamaya hazır olmayı sağlar. Başarılı olmak için, aile üyelerinin değişen ihtiyaç ve taleplere uyum sağlaması, ailenin hayatta kalmasını sağlamak için gerekli görevlere katılması gerekir. Aileler bu evrelerde değişimlere uyum sağlarsa değişir ve gelişirler (Baran ve Atlı, 2016; Olson, DeFrain ve Skogrand, 2010).

Alvin, hayat boyu süren kariyerinden kısa süre önce emekli oldu ve günlük programında düzenlemeler yapıyor. Son 40 yılını hızlı tempolu, haftada 60 saat bir pozisyonda geçirdi ve uzun zamandır ertelenen özel ilgi alanlarıyla meşgul olmayı ve böylece rahatlamayı dört gözle bekliyor. Ayrıca ailesiyle daha fazla zaman geçirme ve yoğun seyahat etme konusunda endişeliydi. Alvin'in 42 yıllık karısı Martha, zamanının çoğunu evi ve aileyi yönetmeye adanmış ve çeşitli yardım kuruluşlarında aktif olarak gönüllü çalışıyor. Martha, Alvin'in emekli olmasını bekliyor ve onunla daha fazla zaman geçirmeyi dört gözle bekliyor. Bir çift olarak, bu ikisi bir aile aşamasından diğerine, emekliliğe geçiyor. Yıllar önceki boş yuva aşamasına alıştılar. İki hafta sonra Martha, kahvaltılık tabaklarını lavaboya koyarken Alvin'e, "Sana bulaşık makinesini nasıl dolduracağını ve çalıştıracağını göstereyim. Zaten evde bana nasıl daha fazla yardımcı olabileceğinizi konuşmak istiyordum." Ev işi, Alvin'in yeni rolüne eklemeyi planladığı şeylerden biri değildi. " Fakat ben zaten bahçeye ve arabaya bakıyorum." dedi.

Kaynak: https://us.corwin.com/sites/default/files/upm-binaries/17520_Chapter_2.pdf

Kuram hakkında aşaşıdaki çıkarımlarda bulunabilir:

- Gelişimsel süreçler kaçınılmazdır ve aileleri anlamak için önemlidir.
- Aile yarı kapalı veya yarı geçirgen bir gruptur.
- Bir aile veya birey, aile olaylarının normatif sıralamasıyla "sıra dışı" ise, daha sonraki yaşam kesintisi olasılığı artar.
- Aile grubu içinde, aile yeleri kendi aile normlarını oluşturur.
- Aile grubu içindeki etkileşimler, aile rollerini oluşturan sosyal normlar tarafından düzenlenir.
- Bir aile aşamasından diğerine geçiş, mevcut aşamada geçirilen sreye göre tahmin edilir.
- Bireyler ve aileler, davranışlarını iş ve eğitim gibi diğer kurumsal normlara göre düzenlemek için sistematik olarak kurumsal aile normlarından saparlar (Klein ve White, 1996).

2.2. Sosyal Alışveriş Kuramı

Sosyal alışveriş teorisi, insan düşüncesinin rasyonel olduğu ve bireylerin kararlarının maliyetlerini ve ödüllerini tartıp maliyetleri en aza indirmeye ve dlleri maksimize etmeye çalıştığı varsayımına dayanmaktadır (Sabatelli ve Shehan, 1993). Bu kuramın perspektifinde, her bireyin kişisel çıkarlarını en st düzeye çıkarmaya çalıştığı fikri vardır. Bu, tüm insanların kendiliğinden zorunlu olarak "bencil" olduğu anlamına gelmez, ancak her bir kişinin birincil motivasyon gücü olarak kendi kişisel refahı göz önünde bulundurulacak hareket ettiğini varsayar. Aile yelerinin seçtikleri davranışları etkileyen bireysel motivasyonları vardır. Aile yeleri arasındaki farklılıklar, kişinin kendi çıkarlarını geliştirmek için takas edilebileceği durumlar yaratır ve bu alışverişe dahil olan aile yeleri tatmin olur. Örneğin, Çinli aileler üzerinde yapılan bir çalışmada kent merkezlerinde çalışmak için kırsal alanlardan göç eden ebeveynler, büyükanne ve bykbabalara torunlarına tam zamanlı bakım sağladıkları için ücret verdiklerinde, büyükanne ve büyükbabaların depresif belirtilerde istatistiksel olarak anlamlı bir azalma yaşadıkları bulunmuştur (Cong ve Silverstein 2008; White ve Klein, 2002).

Bu kuramı savunanlar, ailenin üyeler için bir dl kaynağı olarak görülmesi nedeniyle var olmaya devam ettiğini düşünürler. Aile yeleri, aile birimine o birimi sürdürmek için kullanılabilecek kişisel kaynakları getirir. Aile birimine gerekli kaynakları sağlama yeteneği, kişinin o gruptaki değerini artıracaktır. Bebekler ve çocuklar büyük lde yaşlı aile üyelerinin kaynaklarına bağımlıdır, ancak gelecekte bir süre sonra kendi abalaları, enerjileri ve becerileriyle ailenin işleyişine katkıda bulunmaları beklenir. Ergen ve yetişkin aile yeleri, diğer üyeler tarafından takdir edilmediklerinde bir tür maliyet-fayda analizine

katılabilirler. Bireyler tarafından algılanan kendi kendine yeterlilik derecesi, aile grubunu terk etme veya içinde kalma kararlarını etkileyecektir (Klein ve White, 1996; White ve Klein, 2002).

2.3. Beş Faktörlü Kişilik Kuramı

Bu kuramcılar bireylerin sahip olduğu kalıcı kişilik özelliklerinin, kişinin davranışları ile ilişkili olduğunu ve ebeveyn davranışlarının belirleyicisi olduğunu savunmaktadır (Özgün, 2010). Kurama göre ebeveynlerin kişilik özellikleri onların yetkinlikleri; yetkinlikleri de çocukların davranışları üzerinde şekillendirici etki yapar. Yetkinlik becerileri yüksek olan ebeveynlerin çocukların yetişme ortamını düzenleme ve uyarılama kapasitesine sahiptir. Daha az yetkinlik hisseden ebeveynler, aşırı disiplin uygulayarak çocuğun davranışlarını kontrol etmeyi tercih edebilir (De Haan, Prinzie ve Deković, 2009). Çocuk yetiştirme tarzı, anne-baba katılımı, ebeveyn-çocuk ilişkisinin dışadönüklük, olgunluk ve zeka üzerinde etkili olduğu belirtilmektedir (Nakao ve diğ., 2000).

Kuram göre kişilik özellikleri, bir bireyin yaşam süresi boyunca nispeten kalıcı olan düşünce, duygu ve davranış kalıplarını içerir. Bu faktörlerin gelişiminde aile önemli rol oynar. Bu faktörler aşağıdaki gibi açıklanabilir (Barakat ve Othman, 2015; Doğan, 2012; Horzum, Ayas ve Padır, 2017; Kajonius ve Johnson, 2019; McCrae ve Costa Jr., 2008; Tatlılıoğlu, 2013):

Dışa dönüklük: Dışadönüklük kişilik boyutu bireyin daha çok sosyallik ve cana yakınlık düzeyini ifade eder. Dışadönükler fiziksel ve sözlü olarak daha aktiftir, maceracı, iddialı, açık sözlü, girişken ve konuşkandır. Sosyal becerileri gelişmiştir, birçok arkadaşı vardır, takım sporlarına ve kulüp üyeliklerine katılırlar.

Deneyime açıklık: Bu faktör zeka, yeni fikirlere açıklık, kültürel ilgi alanları, eğitimsel yetenek ve yaratıcılığın yanı sıra çeşitli duygusal ve bilişsel deneyimlere ilgi ile ilgilidir. Bu faktörle yaygın olarak ilişkilendirilen özellikler arasında meraklı, anlayışlı, açık fikirli, yaratıcı, entelektüel, zeki, sanatsal açıdan duyarlı ve kültürlü olma yer alır.

Duygusal dengesizlik (nevrotiklik): Duygusal dengesizlik nevrotiklik olarak da isimlendirilmektedir. Nevrotiklik düzeyi yüksek bireyler endişeli, güvensiz, öfkeli, alıngan olur. Düşük benlik saygısı, irrasyonel mükemmeliyetçi inançlar, karamsar tavırlar ve depresif davranışlar sergiler.

Yumuşak başlılık: Bu kişilik özelliğine sahip olan bireyler yardımsever, bağışlayıcı, kibar ve saygılıdır. Yumuşak başlılık düzeyi yüksek olanlar arkadaşça davranır, birlikte çalışmayı sever, hoşgörü sınırı geniştir, güven vericidir ve yumuşak kalplidir.

Sorumluluk: Sorumluluk düzeyi yüksek olan bireyler, disiplinli olma, görev bilinci, sorumluluk sahibi olma, düzenlilik, özenli ve dikkatli olma gibi özellikler taşırlar. Bu bireyler başarılı olmaya eğilimlidir, azimlidir ve planlı hareket ederlerken, sorumluluk düzeyi düşük olanlar dağınık, disiplinsiz, tembel, sorumluluk almada isteksizlerdir.

2.4. Aile Sistemleri Kuramı

Bu kuram aileleri etkileşimsel bir sistem olarak düşünmektir. Sistemler genellikle bir grup etkileşen parça olarak tanımlanır. Bu kurama göre herhangi bir varlığı (bir futbol takımı, ormandaki bir yaşam alanı veya karmaşık bir fabrika) tarif ederken, tüm parçaların bir şekilde bağlantılı ve birbiriyle ilişkili olduğu varsayılır. Aile, toplumun daha büyük üst sistemleri içindeki bir sistemdir, gereksinimlere ve daha büyük sistemdeki değişikliklere uyum sağlayarak dengeyi korumaya çalışır (Newman ve Newman, 2011). Kurama göre aile, bireysel karakter özelliklerinin ve bunu izleyen davranış kalıplarının öğrenildiği ve güçlendirildiği birincil ilişki kaynağı olarak görülür (Shehan, 2016).

Kurama göre, aileyi bir bütün olarak görmeden aile hayatını anlamak imkansızdır. Freudcu psikoloji ve diğer genel sosyal bilim yaklaşımlarında, inceleme birimi neredeyse her zaman bir bireydir, diğer aile üyeleri destekleyici bir rol oynar. Gerçekten de, bir bireyin “sorununu” çözmek, genellikle diğer aile üyelerini de kapsayan değişen kalıpları içerir. Ailelerdeki etkileşim herhangi bir kişiden daha büyük, hatta herhangi bir kural veya kalıptan daha büyük olarak görülür. Bu kuramın öncüleri, etkileşim modellerinin nasıl oluştuğunu, duygu ve bilgi alışverişinin neleri etkilediğini ve aile etkileşiminin nasıl değiştirilebileceğini inceler (Klein ve White, 1996). Bu yönüyle aile tutarlı davranışlar sergiler, etkileşimleri ve ilişkileriyle aile üyelerini birbirine bağlar. Bu ailenin karşılaştıkları sorunları çözmede bir aile sistemi kurduğunun göstergesidir.

Aile sistemleri perspektifi ebeveyn-çocuk ilişkisinin ötesine geçerek aileyi birbirine bağlı ikili ve üçlü alt sistemlerden oluşan, zaman içinde birbirlerini çift yönlü etkileyen organize bir sistem olarak kavramsallaştırır (Cox ve Paley, 1997). Yeni evlenmiş bir çiftten oluşan ailede karı-koca alt sistemi mevcut iken, çocuk doğduktan sonra bu alt sisteme anne-çocuk, baba-çocuk alt sistemleri eklenir. İkinci bir çocuğun doğumuyla kardeş-kardeş alt sistemi eklenir (Özgün, 2010). Karı-koca alt sistemindeki bir sorun anne-çocuk alt sistemini dolayısıyla aile sistemini olumsuz yönde etkiler. Diğer yandan baba-çocuk arasında güvene dayanan sağlıklı ilişkiler kardeş-kardeş alt sisteminin daha etkili şekilde olmasını sağlar. Ebeveynlerin alkol ve madde bağımlısı olması, eşler arası ilişkilerde sorunların yaşanması, psikiyatrik hastalıkların varlığı gibi faktörlerin hepsi potansiyel olarak çocukları ihmal, istismar gibi risklere sürükler (Chase, 1999).

Örnek Olay

Bir anne, duvarlara delikler açarak ve evdeki değerli nesnelere tahrip etme gibi uygun olmayan davranışlar sergileyen 12 yaşındaki oğlu Joey için çare arıyordu. Anne, Joey'in davranışları karşısında korkmuş ve çaresizdi. Baba, anne, Joey, 14 yaşındaki kız kardeşi Jan ve 17 yaşındaki kardeşi Bill terapiye katıldı. Terapi, Joey'nin öfkeli davranışlarını kontrol etmesine yardımcı olmaya odaklandı. Üç seanstan sonra ilerleme kaydedilemeyen terapist araştırmalar yaptı. Aile sistemleri teorisini kavramsal bir çerçeve olarak kullanan terapist, davranışların nerede meydana geldiği, kimin neden olduğu ve sorunun nasıl ele alındığı hakkındaki sorulara cevap aradı. Kısa süre içinde Joey'in davranışlarında etrafındaki etkileşim modellerinin etkili olduğu ortaya çıktı. Joey'in davranışları hakkında sorulduğunda, baba "Benim yanımda yapmaz çünkü onu ben büyütüyorum" diyerek Joey'in davranışlarının karısının beceriksiz ebeveynliğinden kaynaklandığını ima etti. Anneden Joey'in davranışlarını sergilediğinde ne olduğunu anlatması istendiğinde Jan araya girdi ve "Annem babamı arar çünkü babam Joey ile nasıl başa çıkacağını biliyor." dedi. Araştırma sonuçları 19 yıllık evlilikten sonra babanın evden ayrıldığını ve evlilik durumunun belirsiz olduğunu ortaya koydu. Ayrılmasından bu yana, baba sadece çocuklardan biriyle ilgili bir sorun olduğunda anne ile iletişime geçmiştir. En kötü korkusunun ne olduğu sorulduğunda Joey, "Annem babamı özlüyor ve sürekli ağlıyor. Ben de babamın asla eve gelmeyeceğinden korkuyorum." dedi. Joey'nin davranışının annesiyle babasının ilişkileri hakkında bir belirsizlik döneminde birbirlerine bağlı kalmaları için vaziyeti kurtarıcı bir yol olarak tasarladığı düşünüldü. Bu Joey'in yıkıcı davranışı kendi başına "patolojik" değil, ailenin bağlı kalmasını sağlamanın ve en büyük korkularının amacına ulaşmadığından emin olmanın kendine özgü bir yoluydu. Bireysel bir bakış açısıyla normalden sapan veya aykırı olarak görülen davranış, sistematik bir bakış açısıyla hemen mantıklı ve anlaşılır olarak görülür.

Kaynak: file:///C:/Users/bidb/Downloads/P.157.FamilySystemsTheoryJohnson-Ray2016%20(1).pdf

2.5. Yapısal-İşlevsel Kuram

20. yüzyılın ikinci yarısında en etkili aile kuramlarından biri Parsons'ın yapısal- fonksiyonel perspektifiydi. Aile toplumun değişime direnmeye çabalayan ve kendini bir denge durumunda tutmaya çalışan bir yapısı olarak görülüyordu. Yapı, ailenin üyelerini (ebeveynler, çocuk ve akraba) ifade eder, ailelerin hayatta kalmak için fiziksel ve psikolojik ihtiyaçlarını nasıl karşıladığıyla ilgilidir (Newman ve Newman, 2011). Kuram, kurumları, uygulamaları ve sosyal yapıları toplumsal ihtiyaçlara nasıl yardımcı olduklarına odaklanarak açıklar. Bu kurama göre tıpkı medya, okullar ve dini kurumlar nasıl birbirlerine bağlı bir ağı parçalarıysa aile de bu parçalardan biridir. Bu kurumların her biri, bazı işlevleri yerine getirerek toplumların korunmasına ve istikrarına katkıda bulunur. Aileler ve parçası oldukları daha geniş topluluklar arasında güçlü ilişkiler vardır (Kitchen, 2016). Bu teori, aile üyelerinin düzenini, üyeler arasındaki iliş-

kiyi ve üyelerin toplumla olan ilişkisini inceler. Kuram toplum içinde yer alan tüm sistemlerin temel işlevinin toplumun varlığını devam ettirmeye yardımcı olduğu, ailenin ise üreme ve toplumsallaşmayla topluma yeni üyeler kazandırma fonksiyonlarının olduğu görüşünü savunur (Özgün, 2010).

Yapısal işlev perspektifinden bakıldığında aile, toplum içinde fonksiyonel ihtiyaçları olan bir sosyal sistem ve alt sistem olarak görülür. Bireylerin ailede sosyalleşme süreci yoluyla öğrenilen bir dizi içselleştirilmiş değer ve normlara göre davrandığını varsayar. Bunun dışında, aile yapısının ailenin işlevlerini yerine getirmesine ne kadar iyi izin verdiği yapısal-işlevsel teorisinin kilit konusudur. Bu nedenle, ailenin bir bölümünde değişiklik olduğunda diğer bölümlerinde de düzenlemeler veya değişiklikler yapılmalıdır. Bu aile üyeleri tarafından gerçekleşmez veya takip edilmezse, aile dengesi tehlikeye girer (AlMutairi, Mansour Awad ve AlMutairi, 2017; Artinian, 1994; St. John ve Keleher, 2007).

Yapısal-işlevsel kuramın ilkeleri şu şekilde sıralanabilir:

- Ailenin sosyal yapının diğer bölümleri ve toplum üzerindeki etkisine odaklanır.
- Aile daha geniş bir üst sistemin parçasıdır.
- Aile birçok alt sisteme sahiptir. Aile bu alt sistemlerle işlevini yerine getirir. Her alt sistemin ayrı işlevleri ve bireylere yükledikleri sorumlulukları vardır.
- Ailenin ana işlevi toplumun yeni üyelerinin sosyalleşmesini sağlamaktır.
- Aile bir bütün olarak parçalardan daha büyüktür.
- Aile üyelerindeki değişim tüm aile üyelerini etkiler.
- Aile değişim ve durgunluk arasında denge kurabilir (AlMutairi, Mansour Awad ve AlMutairi, 2017; Baran ve Atlı, 2016; Jacobsen ve diğ., 2004).

Kuram, aileyi toplumsal işlevlere sahip bir sosyal sistem olarak tanımlasa da aile içinde zaman içinde meydana gelen değişiklikleri tasarlayamaması kuramın en önemli başarısızlığı olarak kabul edilebilir.

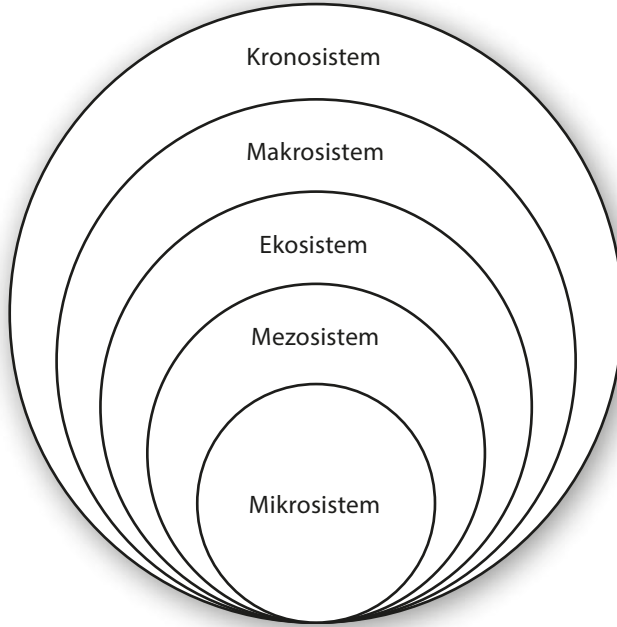
2.6. Ekolojik Kuram

Bu teori, sosyal çevreyi analiz etmeye çalışır ve problem durumları ele almaya çalışırken sosyal bir odağı vurgular. Psikolog Urie Bronfenbrenner tarafından geliştirilen ekolojik kuram, insan gelişiminin farklı çevre sistemlerinden nasıl etkilendiğini, çevre, sosyal kurumlar, aile ve psikolojik değişkenler arasındaki ilişkileri inceler (Newman ve Newman, 2011). Yani kuram, kişilerin çevreleriyle sürekli etkileşim içinde oldukları ve bir bireyi veya bir aileyi hem

olumlu hem de olumsuz yönlerden etkileyebilecek ağlarla çevrelenmiş olduğu inancına dayanır (Wilder ve Jordan, 2009).

Bu teori çocuğun gelişimini çevresini oluşturan ilişkiler sistemi bağlamında inceler. Bronfenbrenner'ın teorisi, her biri bir çocuğun gelişimi üzerinde etkili olan karmaşık çevre "katmanlarını" tanımlar. Bu katmanlar, bireylerin doğrudan etkileşime girdiği daha küçük, yakın ortamlardan, gelişimi dolaylı olarak etkileyen daha büyük, uzak ortamlara kadar değişir (Peppler, 2017). Bu kuramda, çocuk iç çemberdir, çevre, çocuğu çevreleyen bir dizi iç içe geçmiş yapıdır ve her biri gelişim üzerinde benzersiz etkiler oluşturur (Stormshak ve Dishion, 2002). Herhangi bir katmandaki değişiklikler diğer katmanlar boyunca dalgalanacaktır. O zaman bir çocuğun gelişimini incelemek için sadece çocuğa ve yakın çevresine değil, aynı zamanda daha geniş çevrenin etkileşimine de bakmalıyız (Ryan, 2001).

Ekolojik sistemler teorisindeki çeşitli seviyeler, genellikle bir dizi eş merkezli daire oluşturur (Şekil 2).

Şekil 2. Bronfenbrenner'ın Ekolojik Sistemler Teorisinde Yer Alan Sistemler

Ekolojik sistemde yer alan sistemler aşağıdaki gibi açıklanabilir (Berk, 2000; Bronfenbrenner, 2005; Darling, 2007; Tomasetti, 2016):

Mikrositem; bireylerin doğrudan etkileşime girdiği en yakın ortamları, bu ortam içindeki yakın çevresiyle olan ilişkilerini ve etkileşimlerini kapsar. Bu

sistem aile ve okul gibi birincil kurumları içerir. Bunlar, çocuğun gelişimi üzerinde önemli etkisi olan alanlardır; daha spesifik olarak, bunlar “yetiştirmenin” gerçekleştiği, gelişimin “doğal” bileşenini (genetik, vb.) şekillendiren ve etkileyen birincil yerlerdir.

Mezosistem; mikrosistemi kapsar, birden çok mikrosistemin nasıl etkileşim kurduğunu açıklar. Mezosistem, bir kişinin mikrosisteminin farklı bölümleri arasındaki etkileşimlerden oluşur. Mezosistem, bir kişinin bireysel mikrosistemlerinin bağımsız olarak çalışmadığı, ancak birbirine bağlı olduğu ve birbirini etkilediği yerdir. Bir çocuğun ev ve aile yaşamının kalitesinin, çocuğun okuldaki performansı üzerinde önemli bir etkiye sahip olabileceğini gösterir. Örneğin, bir çocuk ebeveynleri tarafından ihmal edilirse, öğretmenlerine karşı olumlu bir tutum geliştirme şansı düşük olabilir.

Ekosistem; kişinin herhangi bir aktif rolünün olmadığı bağlam ile içinde aktif olarak yer aldığı bağlam arasında bir ilişki olduğunu ortaya koyar. Bir çocuğun babasına annesinden daha bağlı olduğunu varsayalım. Baba birkaç ay çalışmak için yurt dışına çıkarsa, anne ile çocuğun sosyal ilişkisi arasında bir çatışma olabilir ya da bu olay anne ile çocuk arasında daha sıkı bir bağ oluşmasına neden olabilir. Başka bir örnek verecek olursak bir çocuğun ebeveyni işten çıkarılırsa, ebeveynlerinin kira ödeyememesi veya temel beslenme ihtiyaçlarını satın alamaması çocuk üzerinde olumsuz etkilere neden olabilir; ancak, ebeveyni bir terfi alırsa ve işinde zam alırsa, bunun çocuk üzerinde olumlu bir etkisi olabilir çünkü ebeveynleri fiziksel ihtiyaçlarını daha iyi karşılayacaktır.

Makrositem; belirli bir kültürün, alt kültürün veya geniş sosyal bağlamın “sosyal planı” olarak düşünülebilir ve değerlerin, inanç sistemlerinin, yaşam tarzlarının, fırsatların, geleneklerin ve bunlara dayalı kaynakların kapsayıcı modelinden oluşur. Kültürel bağlamlar, kişinin ve/veya ailesinin sosyoekonomik statüsünü, etnik kökenini içerir. Çocuk bulunduğu bu bağlamlardan etkilenir. Örneğin fakir bir ailede doğmak, bir kişinin her gün daha çok çalışmasını sağlar.

Kronositem; ekolojik sistemlerin tüm seviyelerinin işleyişini etkileyen zamana dayalı bir boyutu temsil eder. Bu sistem kişinin yaşam süresindeki geçişleri içerir. Yani çevresel olayların ve yaşam akışı boyunca geçişlerin yanı sıra sosyo-tarihsel koşulların modellenmesidir. Bunun klasik bir örneği, büyük bir yaşam geçişi olarak boşanmanın sadece çiftin ilişkisini değil aynı zamanda çocuklarının davranışlarını da nasıl etkileyebileceğidir.

2.7. Bağlanma Kuramı

Bağlanma kuramı, John Bowlby tarafından çocuklar, özellikle de çocuk suçlular ve II. Dünya Savaşı sırasında ebeveynlerinden ayrılanlar için duyulan endişeler üzerine geliştirilmiştir (Crittenden ve Dallos, 2009). Bowlby, ebeveyn (genellikle anne) bağlanma ilişkisinin kalitesine dayanan işlevsel ve sağlıklı yaşam boyu gelişimi açıklamak için bir teori geliştirmiştir. Bowlby, gelecekteki güvenlik, refah ve yetişkinlikte pozitif ilişkilerin genellikle güvenli anne-bebek ilişkisine (güvenli temel ve bağ), bebeklik ve çocukluk döneminde yaşanan olaylara bağlı olduğunu ortaya koymuştur. Kuram, küçük çocuklar ve bakıcıları arasındaki erken deneyimlerin, daha sonraki yaşamdaki yakın ilişkiler için bir model oluşturduğunu vurgular.

Ruh sağlığı için gerekli olduğuna inanılan şey, bir bebek ve küçük bir çocuğun annesiyle hem doyum hem de zevk bulan sıcak, yakın ve sürekli bir ilişki yaşamaları gerektiğidir. Bowlby (1953)

Bowlby'nin fikirlerinden bazılarını deneysel olarak test etmeyi başaran Mary Ainsworth ise aynı zamanda teorinin genişlemesine de yardımcı olmuştur. Ainsworth, bir bebeğin dünyayı keşfedebileceği güvenli bir temel olarak bağlanma figürü kavramına katkıda bulunmuştur. Ayrıca, bebek sinyallerine annelik duyarlılığı kavramını ve bunun bebek-ane bağlanma örüntülerinin gelişimindeki rolünü ortaya koymuştur (Bretherton, 1992). Sonrasında bağlanma üzerine çalışmalarını sürdüren Ainsworth ve arkadaşları güvenli, endişeli-kararsız, kaçınan ve dağınık şekilde bağlanma düzeylerini sınıflandırmıştır (Hooper, 2007).

Bir çocuğun bağlanma temsillerinin sadece bir ebeveynle değil, aynı zamanda onlar arasındaki ilişkiyle de şekillendiği iddia edilmektedir (Dallos ve Vetere, 2012). Bu nedenle bu teori bağlanma temelinde yatan aile ilişkilerine de önem verir. Anne-çocuk bağlanmasında, bağlanmayı sadece anne-çocuk ilişkisine göre tanımlamaz. Anne-baba arasındaki ilişkilerin de bağlanmayı etkilediğini öne sürer. Ayrıca kuram, hamilelik sırasında annelerin ve babaların hamilelik hakkında hayal kurmaya ve hamilelik için hazırlanmaya başladığını öne sürer. Onların bebekleriyle olan ilişkilerine ve duygularına dair bu erken beklentiler, ebeveynliklerinin kalitesini ve doğumdan sonra bebekleriyle olan etkileşimlerini etkiler (Fine ve Fincham, 2013).

2.8. Sembolik Etkileşim Kuramı

Kuram, bireylerin sosyal dünyalarını ve tecrübelerini nasıl anlamlandırdıklarını belirlemek için günlük etkileşimler oluşturduğu küçük ölçekli olgulara odaklanır. Bu kuramın savunucuları bireylerin ve küçük grupların günlük et-

kileşimler yoluyla gerçekliği nasıl yarattığını, yaydığını ve inşa ettiğini inceler. Bireylerin diğer bireylerle karşılıklı etkileşiminden ortaya çıkan anlamları inceleyer ve “insanlar arasındaki etkileşimden hangi semboller ve anlamlar ortaya çıkar?” sorusunun cevabını arar. Sembolik etkileşimcilik, bireylerin eylemlerindeki sembollerini aktif veya yapıcı olarak yorumlama yeteneğini vurgular. Aile rollerini önceden var olan ve verilen yapılar olarak görmek yerine, rollerle ilgili anlamlara, yaşanmış deneyimlere ve bunların etkileşim yoluyla nasıl yapılandırıldığına odaklanır (Jasobsen ve diğ., 2004).

Blumer, sembolik etkileşim terimini ilk kullanan kişidir. Bu nedenle sembolik etkileşimin kurucusu olarak da adlandırılır. Blumer sembolik etkileşim perspektifinde anlam, dil ve düşünme olmak üzere üç temel ilkenin varlığına işaret eder. İnsan davranışının merkezi anlamdır. Anlam, insanlar arasındaki etkileşimin bir sonucu olarak insanların duyuşal dünyayı oluşturan bazı gerçekleri üretmesine olanak tanır. Anlamlar sabit değildir; daha çok yaratılır, değiştirilir, devam eden bir yorumlama süreci boyunca sürdürülür. Dil, sembollerle insanlara anlam kazandırır. İnsanların sosyal ilişkilerini hayvanların iletişim seviyesinden ayıran sembollerdir. İnsanlar sembollere anlam verirler ve bunları dil aracılığıyla ifade ederler. Semboller iletişimin temelini oluşturur. Başka bir deyişle, semboller her türlü iletişim eyleminin oluşumu için vazgeçilmez unsurlardır. İnsan eylemlerinin en iyi şekilde, insanların onlara iliştiirdiği anlamlarla anlaşıldığını savunur. Dolayısıyla gerçeğe bu yorumlamalar aracılığıyla ulaşılır (Aksan ve diğ., 2009; Smith, 2017; Tezcan, 2013).

Semboller, etkileşimler, anlamlar ve benlik kavramı sembolik etkileşimin temel unsurlarıdır. Aile üyelerinin konuşma, jestler, eylemler ve paylaşılan inançlar gibi etkileşimleri, o ailenin özel gerçekliğini yaratır. Bireyler bu etkileşimler yoluyla bir benlik duygusu geliştirir. Mead’e (1934) göre benlik kavramı etkileşimler yoluyla ortaya çıkar ve içselleştirilmiş tutumların ve başkalarının algılarının benimsenmesiyle kendini gösterir (Smith, 2017). Birey benlik kavramının başkaları tarafından desteklenmesi konusunda hassastır. Davranış, sosyal karşılaşmalardan kaynaklanan anlamlardan ve tanımlardan etkilenir. Bu nedenle kendilik kavramı sadece toplumsal bağlamda ortaya çıkar, yaşamsal deneyim ve değişikliklerle sürdürülür (Atlı ve Baran, 2016), kişisel deneyimler de birey için önemli kişiler ve sosyal gruplarla etkileşim sayesinde edinilir.

2. 9. Feminist Aile Kuramı

Feminist kuram, kadınlara ve deneyimlerine vurgu; mevcut sosyal düzenlemeler altında kadınların bağımlı veya baskı altında olduğunun kabul edilmesi; bu haksız tabiiyeti sona erdirme taahhüdü olmak üzere üç temayı bir araya getirir. Bu kaygılardan dördüncü bir temel tema ortaya çıkarır; erkeklerin ve kadınların yaşamları da dahil olmak üzere tüm sosyal yaşamın temelini oluşturan cinsiyet ve toplumsal cinsiyet ilişkilerine dikkat edilmelidir (Osmond ve Thorne, 2009).

Feminist kuram toplumsal cinsiyetin anlamını özellikle kişiler arası yaşamda ve daha genel olarak toplumda araştırır. Kuram, erkeklerin kadınlar ve çocuklar üzerinde “güç” sahibi olduğu, kadınların eşler ve anneler olarak rollerinde ekonomik olarak bağımlı statülerinin olduğunu söyler (Dale ve Foster, 1986). Yani toplumda ve aile yaşamında kadın-erkek arasındaki güç eşitsizliğine odaklanır. Feminist bir bakış açısının üç ortak varsayımı olduğu kabul edilir ki bunlar; toplumsal cinsiyet sosyal olarak inşa edilir; ataerkil ve baskıcı koşullarda eşitsizlik yaygındır; evlilik ve aile yaşamı kadınlar için erkeklerden daha sorunludur (Littlejohn, 1999; Stamp, 2004). Feminizm, kapsayıcı bir aile kavramını teşvik eder. Bu nedenle, feminist aile araştırmacıları farklı aile yapılarını (Örneğin; tek ebeveynli aileler, boşanmış ve yeniden evlenmiş aileler, üç kuşak ve geniş aileler), yasal ve kurgusal akrabalık bağlarını (Örneğin; doğum, evlilik, evlat edinme, üvey vb.) hem aynı hem de karşı cinsten çiftleri inceler (Allen ve Jaramillo-Sierra, 2015).

Charlotte, 48 yıllık uzun ve mutlu bir evlilikten sonra kısa süre önce dul kaldı. Sevdiği tek adamı kaybetmenin şokunun ardından, mirasın mali işleriyle ilgilenmek gibi zor bir görevle karşı karşıya kaldı. John, annesinin ne kadar çaresiz hissettiğini anlayınca, evrakları gözden geçirmesine yardım etmeye karar verdi. “Babam tüm sigorta poliçelerini ve emeklilik hesabındaki hesap özetlerini nereye saklardı? Bir emanet kasası var mıydı yoksa bir tasarruf hesabınız var mıydı?” Charlotte, “Hiçbir şeyin nerede olduğunu bilmiyorum! Baban tüm mali durumumuzla ilgilendi. . . Sanırım bilmem gerekeceğini hiç düşünmedi. Ben sadece ev hanımıydım.

Kaynak: https://us.corwin.com/sites/default/files/upm-binaries/17520_Chapter_2.pdf

Bu yaklaşımı benimseyen teorisyenler, kadınlar dezavantajlı duruma düşükleri için evlilik ve aile ilişkilerinde eşitlik ve esenlik varsayımlarını sorunsallaştırdılar. Fiziksel, duygusal ve cinsel şiddetin yaş, nesil, cinsiyet ve sosyal sınıf farklılıkları nedeniyle yaşandığını; okuryazarlık, istihdam, sağlık hizmetleri ve oy kullanma haklarının eşitsizliğin ürünü olarak nüfus ettiğini ortaya koydular. Öyle ki kadınların erkeklerden daha fazla kazandıklarında bile, daha düşük statülere sahip olduklarını keşfettiler. Bu nedenle statükoyu yansıtan varsayımlara meydan okuyarak, çeşitli ırksal, etnik ve sosyal sınıflarda çocuklara, akrabalara ve hane halklarına bakma konusunda kadınların üreme emeğinin görünmez yükünü açığa çıkardılar (Allen, 2016). Bu kuramcılar kadınlar için eşit fırsatlar yaratacak, cinsiyet ayrımcılığına son verecek ve cinsiyet kalıp yar-gıllarını ortadan kaldıracak sosyal ve yasal reformların olması gerektiğini savunurlar.

2.10. Sosyal Çatışma Kuramı

Çatışma teorisi, toplumdaki karşıt güçlerin varlığını kabul eder. Makro düzeyde çatışma sosyal, ekonomik ve politik alanlarda mevcuttur. Mikro düzeyde, aile içinde çatışma vardır. Bu nedenle, sınırlı kaynaklar arasında herkesin hayatta kalma ihtiyacını dengelemek için bir sosyal sözleşme gereklidir. Yasaların oluşturduğu böyle bir sözleşme, insanların istikrarlı ve güvenli bir toplumda yaşayabilmeleri için kişisel çıkarlarının bir kısmını feda etmelerini gerektirir (Hamon, 2016).

Bu teori, aileyi sürekli bir çatışma ve uyumsuzluk durumunda olan toplumsal bir birim olarak görür. Dünyadaki dinamikler, ailenin her bir üyesinin oynadığı rollerde değişikliklere yol açmıştır. Teori, rollerin dinamizmini ve ailedeki çatışmaların doğuşunu tanımlar ve detaylandırır. Dahası, aile üyelerinin çatışmalar, sıkıntılar ve değişikliklerle nasıl başa çıktıklarını inceler. Ailelerin etkileşime girmesi halinde çatışmadan kaçmanın bir yolu yoktur. Aile olarak çatışan çıkarlar vardır. Ayrıca aile, çatışma yoluyla sosyal değişimi ve büyümeyi hissedecektir. Aile ilişkilerinde değişim ve çatışma her zaman mevcut, öngörülebilir ve normaldir. Yani çatışma doğal ve insan etkileşiminde beklenen bir durumdur. Aile birimleri bu bakımdan diğer organize gruplardan farklı değildir. Her ailenin içinde eşit olmayan güç temelleri vardır. Bu da rekabet, baskı ve çatışma durumlarıyla sonuçlanır. Bu nedenle önemli olan çatışmanın aile üyelerine zarar verebilecek endişe verici seviyelere ulaşmaması için onu yönetmektir. Çatışma kontrol edilemediğinde aileler kaçınılmaz olarak anlaşamayacak ve sağlıklı ayrılığa neden olacaktır (Essays UK, 2013; Farrington ve Chertok, 2009).

Çatışma teorisi üç ana tema üzerinden analiz edilebilir:

- İnsanlar belirli şeyleri istemeye ve aramaya yönlendirilir,
- Güç, tüm sosyal ilişkilerin merkezinde yer alır,
- Grupların, tüm toplum için önemli olanlardan ziyade kendi hedeflerini ilerletmek için kullandıkları kişisel çıkarları vardır. Dolayısıyla aileler, aile biriminin varlığından ve sürdürülmesinden bazı üyelerin diğerlerinden daha fazla yararlandığı sosyal kurumlardır. Evlilik genellikle eşitsizlik, boyun eğme ve erkek egemenliğiyle olgunlaşmış bir ilişki olarak görülür (Essays UK, 2013).

Kuramlar tek başına aile kavramının anlaşılması için yeterli değildir. Her kurum, kendi penceresinden aile kavramı üzerine odaklanır ve kavrama bu bakış açısıyla anlam yükler. Neticede her kuramın kavramı açıklamadaki görüşleri dikkate alındığında kavrama geniş bir perspektiften bakılabilecek ve aile kavramı daha iyi anlaşılacaktır.

DÜŞÜNÜZ, TARTIŞINIZ.

Sizin ailenizde, hangi aile kuramının özellikleri yansıtılmaktadır? Size göre hangi kurum aileyi açıklama konusunda yetkindir? Tartışınız.

SONUÇ

Aile konusundaki kavramsal alt yapılar ve geliştirilen kuramlardan anlaşıl-maktadır ki aile toplum ve bireyler açısından önemli bir yere sahiptir. Özel-likle çocukları karşılıksız olarak böylesine koruyan, yetiştiren, değerleştiren, ihtiyaçlarını karşılayan başka bir kurum yoktur. Aile çocukların yorgunluğunu alır; çocuklar ailede güven kazanır, duygusal doyum sağlar, sevilir, ihtiyaçları karşılanır, sorularına cevap bulur, sorumluluk alır, güler, eğlenir, neşelenir, mutlu olur, benliğini kazanır, kimlik edinir, bir birey olarak değer görür ve var olur. Bunlar çocuğa faydalarına birkaç örnektir. Çocuğa faydaları söylenenlerden daha fazladır. Bu faydalar çocuklar açısından bakıldığında sayfalar dolusu olacaktır.

Aile ilk insanlardan bu yana var olmuş ve özellikle son bir asırdır üzerinde çalışılan bir konu olmuştur. Yapılan çalışmalar neticesinde aile konusunda kavramsal yapı nispeten oturtulmuştur ve üzerinde çalışılmaya devam edilecek bir alan olarak görülmektedir. Geline bu noktada artık önemli olan gerekliliği ispatlanmış bir kavram olan ailenin toplum ve çocukların gelişimi için bir araç olarak nasıl kullanılabileceğidir. Aile üzerinde ne gibi uygulamalar yapılarak daha yararlı bir yapı haline getirilebileceğidir, aile bütünlüğünün nasıl sağlanacağı, sağlıklı ve mutlu ailelerin nasıl oluşturulacağı, topluma nasıl entegre edileceği, kültürü korumada ve sürdürmede nasıl etkin bir rol oynayacağı ötesi çocukların gelişiminin daha iyi nasıl destekleneceği ve buna yönelik ne gibi uygulamaların ortaya konulacağıının hesap edilmesidir. Ailenin işlerliğine yönelik bu gibi uygulamalar sonraki bölümler gözden geçirildiğinde daha iyi anlaşılabilir.

GÖZDEN GEÇİRME SORULARI

- 1- Bu aileler gelirlerini harcama konusunda daha fazla özgürdürler, daha rahat hareket ederler. Çiftler daha fazla birlikte zaman geçirme şansına sahiptir. Çocuğu dünyaya getirmenin ve yetiştirmenin verdiği stresi yaşamazlar.

Yukarıda belirtilen özellikler aşağıdaki aile türlerinden hangisiyle ilgilidir?

- a) Çekirdek aile
- b) Çocuksuz aile
- c) Geniş aile
- d) Tek ebeveynli
- e) Büyük ebeveyn ailesi

- 2- **Aşağıdakilerden hangisi aileye örnek olamaz?**

- a) Dede ve torun
- b) Anne ve çocuk
- c) Abi ve kardeş
- d) Koruyucu aile ve çocuk
- e) Anne ve komşunun çocuğu

- 3- I. Ailede birden fazla alt sistem vardır ve bu sistemler birbirlerine etki eder.

II. Çocuğun gelişimini çevresini oluşturan sistemler tarafından şekillenir ve aile bu sistemlerden ilkidir, çocuğa en yakın olanıdır.

III. Aile toplum için vardır, toplumların korunmasına ve istikrarına katkıda bulunur, üyelerinin toplumla ilişkilerini düzenler.

Yukarıda açıklaması verilen aile kuramları sırasıyla hangisinde doğru olarak verilmiştir?

- a) Ekolojik kuram, aile sistemleri kuramı, yapısal eşitlik kuramı
- b) Aile gelişim kuramı, aile sistemleri kuramı, çatışma kuramı
- c) Aile sistemleri kuramı, ekolojik kuram, yapısal eşitlik kuramı
- d) Bağlanma kuramı, ekolojik kuram, sembolik etkileşimsel kuram
- e) Aile gelişim kuramı, aile sistemleri kuramı, sosyal alışveriş kuramı

- 4- **Çocuklarının eğitimsel gelişimini desteklemek amacıyla ebeveynlerin ev ve okul ortamlarındaki çabaları hangi kavramla açıklanabilir?**
- a) Aile katılımı
 - b) Aile eğitimi
 - c) Okul-aile işbirliği
 - d) Öğretmen-veli ortaklığı
 - e) Aile desteği
5. Ailede zamana ve olaylarabağılı olarak meydana gelen değişiklikler rollerin ve ilişkilerin değişmesine neden olabilir. Bu nedenle aileyi anlamak için her aşamada karşılaştıkları zorlukları, onları ne kadar iyi çözdüklerini ve bir sonraki aşamaya ne kadar iyi geçtiklerini dikkate almak gerekir. **Bu düşünceyi savunan kuram aşağıdakilerden hangisidir?**
- a) Ekolojik kuram
 - b) Beş faktörlü kişilik kuramı
 - c) Sosyal çatışma kuramı
 - d) Aile gelişim kuramı
 - e) Feminist kuram

Cevap Anahtarı

1 b, 2 e, 3 c, 4 a, 5 d

KAYNAKÇA

- Aksan, N., Kısac, B., Aydın, M., & Demirbuken, S. (2009). Symbolic interaction theory. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 1(1), 902-904.
- Allen, K. R. (2016). Feminist theory in family studies: History, reflection, and critique. *Journal of Family Theory & Review*, 8(2), 207-224.
- Allen, K. R., & Jaramillo-Sierra, A. L. (2015). Feminist theory and research on family relationships: Pluralism and complexity. *Sex Roles*, 73(3-4), 93-99.
- AlMutairi, M. M., Mansour Awad, M., & AlMutairi, R. M. (2017). Working With Families in Illness and Health. *International Journal of Chinese Medicine*, 1(2), 45-48.
- Amato, P. R. (2000). The consequences of divorce for adults and children. *Journal of Marriage and Family*, 62, 1269-1287.
- Artinian, N. T. (1994). Selecting a model to guide family assessment. *Dimensions of critical care nursing: DCCN*, 13(1), 4-12.
- Aydoğdu, F. ve Gürsoy, F. (2018). Çocuk Evi Ve Ailesi Yanında Kalan Ergenlerin İhtiyaç Doyum Düzeylerinin İncelenmesi. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 22 (1), 59-84.
- Barakat, A., & Othman, A. (2015). The Five-Factor Model of Personality and Its Relationship to Cognitive Style (Rush and Prudence) and Academic Achievement among a Sample of Students. *Journal of Education and Practice*, 6(35), 156-165.
- Baran, G., Atli, S. (2016). Tarihsel Süreçte Aile ve Aile Kuramları. Aile Yaşam Dinamiği (Editör Gülen BARAN). Ankara: Pelikan Kitabevi.
- Berk, L. E. (2000). Child development (5th edt). *Boston and London: Allyn & Bacon*.
- Boyden, J. (1993). Families: Celebration and hope in a world of change. London, UK: Gaia Books.
- Bowlby, J. (1953). Some pathological processes set in train by early mother-child separation. *Journal of Mental Science*, 99(415), 265-272.
- Bretherton, I. (1992). The origins of attachment theory: John Bowlby and Mary Ainsworth. *Developmental psychology*, 28(5), 759-775.
- Bronfenbrenner, U. (2005). Ecological systems theory (1992). In U. Bronfenbrenner (Ed.), *Making human beings human: Bioecological perspective on human development* (pp. 1 06-173). California: Sage Publications.
- Cartwright, C. (2005). Stepfamily living and parent-child relationships: An exploratory investigation. *Journal of Family Studies*, 11(2), 267-283.
- Chase, N. D. (1999). Parentification: An overview of theory, research, and societal issues. *Burdened children: Theory, research, and treatment of parentification*, 3-33.
- Cole, J. (2011). A Research Review: The Importance of Families and the Home Environment. *National Literacy Trust*.
- Cong, Z., & Silverstein, M. (2008). Intergenerational time-for-money exchanges in rural China: Does reciprocity reduce depressive symptoms of older grandparents? *Research in Human Development*, 5, 6-25.
- Cox, M. J., & Paley, B. (1997). Families as systems. *Annual Review of Psychology*, 48, 243 - 267.

- Crittenden, P. M., & Dallos, R. (2009). All in the family: Integrating attachment and family systems theories. *Clinical Child Psychology and Psychiatry*, 14(3), 389-409.
- Dale, J. & Foster, P. (1986). *Feminists and State Welfare*. London: Routledge & Kegan Paul.
- Dallos, R., & Vetere, A. (2012). Systems theory, family attachments and processes of triangulation: Does the concept of triangulation offer a useful bridge?. *Journal of Family Therapy*, 34(2), 117-137.
- Darling, N. (2007). Ecological systems theory: The person in the center of the circles. *Research in human development*, 4(3-4), 203-217.
- De Haan, A. D., Prinzie, P., & Deković, M. (2009). Mothers' and fathers' personality and parenting: The mediating role of sense of competence. *Developmental psychology*, 45(6), 1695-1707.
- Doğan, T. (2012). Beş faktör kişilik özellikleri ve öznel iyi oluş. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 14(1), 56-64.
- Edwards, J. O. (2009). The many kinds of family structures in our communities. *Sonoma County Office of Education*.
- El Nokali, N. E., Bachman, H. J., & Votruba-Drzal, E. (2010). Parent involvement and children's academic and social development in elementary school. *Child development*, 81(3), 988-1005.
- Emeagwali, S. (2009). Fostering parent-teacher collaboration in the classroom. *Techniques (Association for Career and Technical Education)*, 84(5), 8-9.
- Epstein, J. L., Sanders, M. G., Sheldon, S. B., Simon, B. S., Salinas, K. C., Jansorn, N. R., ... & Hutchins, D. J. (2018). *School, family, and community partnerships: Your handbook for action*. Corwin Press.
- Essays UK (November 2013). Social Conflict Theories of the Family. Retrieved from <https://www.ukessays.com/essays/sociology/social-conflict-theories-of-the-family-sociology-essay.php?vref=1>
- Farrington, K., & Chertok, E. (2009). Social conflict theories of the family. In *Sourcebook of family theories and methods* (pp. 357-384). Springer, Boston, MA.
- Fine, M. A., & Fincham, F. D. (Eds.). (2013). *Handbook of family theories: A content-based approach*. Routledge.
- Funkhouser, J. E., Gonzales, M. R., & Moles, O. C. (1997). *Family involvement in children's education: Successful local approaches: An idea book*. Office of Educational Research and Improvement, US Department of Education.
- Gavazzi, S. M. (2011). Family Development Theory. In *Families with Adolescents* (pp. 25-32). Springer, New York, NY.
- Hai, M. (2014). Problems faced by the street children: A study on some selected places in Dhaka City, Bangladesh. *International journal of scientific and technology research*.
- Hamon, R. R. (2016). Conflict Theory. *Encyclopedia of Family Studies*, 1-5.
- Hanson, M. J., Lynch, E. W., & Poulsen, M. K. C. (2013). *Understanding families: Supportive approaches to diversity, disability, and risk*. Paul H Brookes Publishing.
- Hooper, L. M. (2007). The application of attachment theory and family systems theory to the phenomena of parentification. *The Family Journal*, 15(3), 217-223.

- Horzum, M. B., Ayas, T., & Padır, M. A. (2017). Beş faktör kişilik ölçeğinin Türk kültürüne uyarlanması. *Sakarya University Journal of Education*, 7(2), 398-408.
- Jacobsen, V., Fursman, L., Bryant, J., Claridge, M., & Jensen, B. (2004). *Theories of the Family and Policy* (No. 04/02). New Zealand Treasury Working Paper.
- Kajonius, P. J., & Johnson, J. A. (2019). Assessing the Structure of the Five Factor Model of Personality (IPIP-NEO-120) in the Public Domain. *Europe's Journal of Psychology*, 15(2), 260-275.
- Kassaw, E. S. (2019). Major Problems in Street Life of People at 'Risk'; the Case of Selected Areas of Harari Region, Ethiopia. *International Journal of Education and Literacy Studies*, 7(1), 66-76.
- Kitchen, D. P. (2016). Structural Functional Theory. *Encyclopedia of Family Studies*, 1-7.
- Klein, D. M., & White, J. M. (1996). *Family theories: An introduction* (pp. 149-177). Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Laszloffy, T. A. (2002). Rethinking family development theory: Teaching with the systemic family development (SFD) model. *Family relations*, 51(3), 206-214.
- Lemmer, E. M. (2007). Parent involvement in teacher education in South Africa: *International Journal about parents in Education*, 1(0): 218-229.
- Littlejohn, S. (1999). *Theories of human communication*, Albuquerque. NM: Wadsworth Publishing Company.
- Maldonado, L. C., & Nieuwenhuis, R. (2019). Single Parents in Context. *Future Child*, 5, 75-96.
- McCrae, R. R., & Costa Jr., P.T. (2008). *The five-factor theory of personality*. In O. P. John, R. W. Robins, & L. A. Pervin (Eds.), *Handbook of personality: Theory and research* (p. 159–181). The Guilford Press.
- Nakao, K., Takaishi, J., Tatsuta, K., Katayama, H., Iwase, M., Yorifuji, K., & Takeda, M. (2000). The influences of family environment on personality traits. *Psychiatry and Clinical Neurosciences*, 54(1), 91-95.
- Nam, C. B. (2004). The concept of the family: Demographic and genealogical perspectives. *Sociation Today*, 2(2), 1-9.
- Newman, B. M., & Newman, P. R. (2011). Theories of adolescence. *BB Brown and MJ Prinstein, Encyclopedia of adolescence*, 1, 20-29.
- Nomaguchi, K. M., & Milkie, M. A. (2003). Costs and rewards of children: The effects of becoming a parent on adults' lives. *Journal of marriage and family*, 65(2), 356-374.
- Ntekane, A. (2018). *Parental involvement in education*. North West University.
- Olson, D., DeFrain, J., & Skogrand, L. (2010). *Marriages and families: Intimacy, diversity, and strengths*. McGraw Hill.
- Osmond, M. W., & Thorne, B. (2009). Feminist theories. In *Sourcebook of family theories and methods* (pp. 591-625). Springer, Boston, MA.
- Özgün, Ö. (2010). Ebeveynlikle İlgili Kuramlar ve Araştırmalar. (Ed. Z. Fulya TEMEL). Aile Eğitimi ve Erken Çocukluk Eğitiminde Aile Katılım Çalışmaları.(1.Baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Pepler, K. (Ed.). (2017). *The SAGE encyclopedia of out-of-school learning*. Sage Publications.

- Ryan, D. P. J. (2001). Bronfenbrenner's ecological systems theory. Erişim Linki:https://dropoutprevention.org/wp-content/uploads/2015/07/paquetteryanwebquest_20091110.pdf
- Sabatelli , R. M. , & Shehan , C. L . (1993). Exchange and resource theories . In P. G. Boss , W. J. Doherty , R. LaRossa , W. R. Schumm , & S. K. Steinmetz (Eds.), *Sourcebook of family theories and methods: A contextual approach* (pp. 385 – 417). New York : Plenum.
- Sapungan, G. M., & Sapungan, R. M. (2014). Parental involvement in child's education: Importance, barriers and benefits. *Asian Journal of Management Sciences & Education*, 3(2), 23-43.
- Sharma, R. (2013). The family and family structure classification redefined for the current times. *Journal of family medicine and primary care*, 2(4), 306-310.
- Shehan, C. L. (Ed.). (2016). *The Wiley Blackwell Encyclopedia of Family Studies, 4 Volume Set*. John Wiley & Sons.
- Sigh, P., Mbokodi, S. M. & Msila, V. T. (2004). Black parental involvement in education: *South African Journal of Education*, 24(4),301-307.
- Smith, R. B. (2017). Symbolic interaction theory. *The Encyclopedia of Juvenile Delinquency and Justice*, 1-4.
- Snell, P. (2011). Parents defining parent involvement. In C. Compton-Lilly, & S. Greene (Eds.), *Bed Time stories and book reports: Connecting parent involvement and family literacy* (pp. 29–38). New York: Teachers College Press.
- Stamp, G. H. (2004). "Theories of family relationships and a family relationships theoretical model". In *Handbook of family communication*, Edited by: Vangelisti, A. L. 1–30. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- St. John, W., & Keleher, H. M. (2007). Community assessment for health. In *Community nursing practice: Theory, skills and issues* (pp. 77-90). Allen & Unwin.
- Stormshak, E. A., & Dishion, T. J. (2002). An ecological approach to child and family clinical and counseling psychology. *Clinical Child and Family Psychology Review*, 5(3), 197-215.
- Tatlıloğlu, K. (2013). Beş Faktör Kişilik Kuramı Bağlamında Kişilik Kavramına Genel Bir Bakış. *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (BUSBED)*, 3(6), 128-146.
- Tezcan, M. (2013). *Sosyolojik Kuramlarda Eğitim* (2. Baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Theunissen, M. H., Klein Velderman, M., Cloostermans, A. P., & Reijneveld, S. A. (2017). Emotional and behavioural problems in young children with divorced parents. *The European Journal of Public Health*, 27(5), 840-845.
- Tomasetti, D. C. (2016). Ecological Approach. *Encyclopedia of Family Studies*, 1-6.
- Trumbull, E., Rothstein-Fisch, C., & Hernandez, E. (2003). Parent involvement in schooling-According to whose values?. *School Community Journal*, 13(2), 45-72.
- Umberson, D., Pudrovska, T., & Reczek, C. (2010). Parenthood, childlessness, and well-being: A life course perspective. *Journal of Marriage and Family*, 72(3), 612-629.
- Vanier Institute. (2013). The definition of Family. Retrieved from The Vanier Institute of the Family: http://www.vanierinstitute.ca/definition_of_family

- Weigel, D. J. (2008). The concept of family: An analysis of laypeople's views of family. *Journal of Family Issues, 29*(11), 1426-1447.
- Whitaker, T., & Fiore, D. (2001). Dealing with difficult parents. Larchmont, NY: Eye on Education.
- White, J. M., & Klein, D. M. (2002). The social exchange and choice framework. *Family theories, 2*, 32-57.
- White, J. M., & Klein, D. M. (2008). The systems framework. *Family theories, 151-177*.
- Wilder, A. R., & Jordan, C. (2009). Ecological systems theory as applied to family caregivers of aging adults.
- Zarezadeh, T. (2013). Investigating the status of the street children: challenges and opportunities. *Procedia-social and behavioral sciences, 84*, 1431-1436.

Dr. Öğr. Üyesi Fatih AYDOĞDU

1985 yılında Erzincan'da doğmuştur. İlk ve orta öğrenimini Erzincan ilindeki okullarda, lisans eğitimini Atatürk Üniversitesi Erzincan Eğitim Fakültesi Sınıf Öğretmenliği bölümünde lisans eğitimini tamamlamıştır. Yüksek lisans eğitimini 2012-2014 yılları arasında Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Sınıf Öğretmenliği bölümünde, doktora eğitimini ise 2014-2019 yılları arasında Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Çocuk Gelişimi bölümünde tamamlamıştır. 2006-2012 yılları arasında Bayburt ilinin Ozansu ve Eymur köy okullarında öğretmenlik görevini yerine getirmiştir. 2012 yılında Erzincan Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu Çocuk Bakımı ve Gençlik Hizmetleri bölümünde öğretim görevlisi olarak başlayan Aydoğdu, 2019 yılından itibaren aynı bölümde doktor öğretim üyesi olarak görevine devam etmektedir. Yazar aynı zamanda 2018 yılından itibaren Meslek Yüksekokulu Müdür Yardımcılığı, 2019 yılından bu yana da Çocuk Bakımı ve Gençlik Hizmetleri Bölüm Başkanlığı görevlerini yürütmektedir. Ulusal ve uluslararası kitaplarda bölüm yazarlığı, makaleleri ve hakemlikleri bulunan yazar ulusal ve uluslararası düzeyde birçok kongreye katılmıştır.

BÖLÜM II AİLE EĞİTİMİNDE EBEVEYNLİK ROLLERİ

Dr. Utku BEYAZIT

“Çocuğun yanında olmalıyız, çocuğun yanında olmak çocuğa sevgi vermek demektir. Sahip çıkan sevgi değil, duygusal sevgi de değil, yalnızca çocuğa onu sevdiğinizi ve onayladığınızı hissettirecek biçimde davranmaktır.”

A. S. Neil

- EBEVEYN OLMAK
- YAYGIN EBEVEYN TUTUMLARI
 - OLUMSUZ TUTUMLAR
 - OLUMLU TUTUMLAR
- ETKİN EBEVEYNLİK VE ÇOCUĞUN GELİŞİMİNE ETKİLERİ

GİRİŞ

Çocuğun gelişimi ilk olarak ailede başlar. Doğumundan itibaren ailesiyle birlikte yaşamaya başlayan çocuk için aile ilk sosyal çevresidir. Bu çevre içinde, insan ilişkilerinde ilk deneyimlerini yaşar. Ebeveynlerin ve diğer aile üyelerinin çocukla kurduğu ilişkinin niteliği, çocuğun aile içindeki yerini belirler. Bu süreçte ebeveynlerin oynadıkları rolleri, çocuğa yönelik tutum ve davranışları, çocuğun gelişimini etkiler (Baran, 2011). Bu roller çocukların bağımlılık-özerklik, uyumluluk-uyumsuzluk, içedönüklük-dışadönüklük gibi özellikler edinmesini sağlayarak, özellikle kişilik gelişimlerini büyük ölçüde etkiler (Erkan, 2010; Vassi, Veltsista ve Bakoula, 2009).

Ebeveynler kuşkusuz, çocuklarının sağlıklı ve mutlu büyümesini, iyi eğitilmiş, istikrarlı bir işe sahip, yakın ilişkiler kurabilen bir yetişkin olmasını ve suça yönelmemesini isterler (Çağdaş ve Şahin Seçer, 2015). Çocukların istenen olgunluk düzeyine ulaşabilmesi için, ebeveynlerin erken dönemlerden itibaren çocuklarının gelişimine destek verebilmelerine yardımcı olabilecek bilgi ve beceriye sahip olmaları, ebeveynlik rollerini etkili bir şekilde yerine getirebilmeleri, çocukların temel ihtiyaçlarını gerektiğinde ve yeteri kadar karşılayabilmeleri, onların sağlıklı ve güvende olmalarını sağlayabilmeleri; çocuklara sıcak, duyarlı, destekleyici ve iletişime açık bir tutumla yaklaşabilmeleri gerekir. Etkili ebeveynlik rolleri ebeveyn çocuk ilişkisini geliştirir, çocuğun güvenlik duygusunu, sosyal davranışlarını, dil ve düşünme becerilerini destekler (Roggman, Boyce ve Innocenti, 2020).

Anne babaların ebeveynlik rollerinin çocuğun yaşamında bu denli önemli bir yere sahip olması, çocuk bakımı ve eğitimi konularında bilgi, beceri ve farkındalıklarını geliştirmeleri gerekliliğini ortaya koymaktadır. Günümüzde toplumsal değişimle birlikte, anne babaların hayatlarında ve toplumsal rollerinde değişiklikler meydana gelmekte, geleneksel aile yapısının yerini çekirdek aile modeli almakta, buna bağlı geleneksel destek sistemleri yıkılmakta, ebeveynler çocuk bakımı ve eğitimi konusunda profesyonel desteğe ihtiyaç duymakta; çocuk gelişimiyle ilgili bilgi alabilecekleri kaynaklara ihtiyaç duymaktadırlar. Bu bağlamda, ebeveyn tutumları ve etkin ebeveynlik gibi konular ailelere yönelik eğitimin temel konuları arasında yer almaktadır (Beyazıt ve Bütün Ayhan, 2016a). Bu noktadan hareketle bu bölümde, ebeveynlik kavramı ve yaygın ebeveyn tutumları ele alınarak, anne babalara etkin ebeveynlik konusunda önerilerde bulunulacaktır.

DÜŞÜNÜZ, TARTIŞINIZ.

Erdil Yaşaroğlu © www.komikaze.net

Sizce bu karikatürde anlatılmak istenen nedir? Arkadaşlarınızla tartışınız.

1. EBEVEYN OLMAK

Ebeveynlik, bir sonraki kuşağın üyelerine gerekli kaynakları sunma, dünyaya yeni çocuklar getirme, bakım verme ve toplumsallaştırma gibi işlevleri içeren, karmaşık bir süreçtir. Çocuğa yiyecek, güvenlik, barınma sağlama gibi rollerin çok ötesinde bir anlam taşır. Çocuğun bakımını üstlenen tek ebeveynler, boşanmış veya yeniden evlenmiş ebeveynler, büyükanne veya büyükbabalar, hatta bazı durumlarda büyük kardeşler ebeveyn rolü üstlenirler. Çocukla hiçbir kan bağı bulunmayan yetişkinler de çocuğa bakım verdikleri ve çocuğun yaşamında önemli yer tuttıkları ölçüde ebeveyn tanımı içine girerler (Ünal, 2010). Çünkü ebeveyn olmak, biyolojik bir işlev olmanın çok ötesinde, sosyal bir roldür (Roy, Schumm ve Britt, 2014).

İnsanlar yaşam boyu, evlat, torun, kardeş, eş, arkadaş gibi pek çok farklı roller edinirler. Ancak, bunların içinde ebeveynlik rolleri özel bir yere sahiptir. Annelikle ilgili pek çok şey söylenmiş, pek çok araştırma yapılmış, çocuk bakımı geleneksel olarak annelikle özdeşleştirilmiştir (Dallar ve diğ., 2010). Annesi,

yeni doğan bir bebeğin bütün dünyasıdır. Baba ise, bebek tarafından anne dışındaki ilk yetişkin olarak algılanmaktadır (Zeybekoğlu, 2013). Psikolojik açıdan ebeveynlik, hem anne hem de baba için sosyal rollere ve fizyolojiye indirgenemeyecek rolleri içerir. Yetişkin kadın ve erkeğin ruhsal hayatının odak noktalarından biridir. Geleneksel açıdan annelik rolü çoğunlukla biyolojik cinsiyet, doğurmak, bakım vermek ve “temel teşkil etmek” gibi anlamlara gelirken; babalık rolü biyolojik olarak baba olma durumunu; koruyuculuk etme ve bakım için gerekli kaynakları temin etme gibi nitelikleri ifade etmek için kullanılmaktadır (Beyazıt ve Bütün Ayhan, 2016a; Marsiglio ve Pleck, 2005). Ancak modern anlamda annelik ve babalık, aileyi ekonomik bakımdan olduğu kadar, duygusal açıdan da destekleyen, çocukların bakım ve eğitime katılımı sağlayan, ev için sorumlulukları paylaşan ve çocuklarıyla doğrudan etkileşime giren kişiler haline gelmiştir (Genesoni ve Tallandini, 2009).

Gerek anne, gerekse baba açısından çocuk sahibi olmak, aileye yeni bir bireyin eklenmesi ile aile dinamiğinin düzenlenmesini, yeni rollerin üstlenilmesini beraberinde getirmektedir. Çocukların zamanla büyümesi, kendi ihtiyaçlarını karşılamaya başlamaları ebeveynlik rollerinin de değişime uğramasına yol açar. Ancak ebeveynler, her yaş döneminde karşılaştıkları sorunlarla baş etme ve çocuklarının ihtiyaç duyduğu rehberliği yerine getirme sorumluluğu ile karşı karşıya kalırlar (Can, 2007). Bu süreç, aile yaşam döngüsü içinde ilk çocuğun doğumu ile başlar ve ailedeki bütün çocukların tam olarak olgunlaşmasına kadar devam eder. Çocuklar bir gelişim evresinden diğerine geçerek gelişirken, davranışları ve ihtiyaçları da değişir. Ebeveynlik rolleri de hem çocukların hem de ebeveynlerin gelişimsel ihtiyaçları doğrultusunda değişir. Bu süreçte ebeveynlerin oynadığı roller, çocuğa yönelik tutum ve davranışlar ilk günden itibaren çocuk üzerinde derin ve kalıcı izler bırakır (Erkan, 2010).

DÜŞÜNÜZ, TARTIŞINIZ.

Ebeveynler, çocuklarının hangi davranışlara ve özelliklere sahip olmasını isterler? Peki, bu özelliklere sahip olmaları için sizce ebeveynler çocuklarına nasıl davranmalı?

2. YAYGIN EBEVEYN TUTUMLARI

Ebeveynlerin çocuk yetiştirmeye ilişkin tutumları bilişsel, duyuşsal ve davranışsal boyutları olan bir konudur. Bilişsel boyut, tutum alınan nesneye ilişkin inanç ve düşünceleri yansıtırken; duyuşsal boyut, çocuğa yönelik duygular ve hislerle ilgilidir. Davranışsal boyut ise, çocuğa yönelik hareket eğilimini içermektedir. Ebeveynlerin herhangi bir çocuk ile ilgili bir nesne ya da duruma karşı deneyim, güdü ve bilgilerine dayanarak geliştirdiği tepkiler veya eğilim-

ler olarak tanımlanabilecek anne baba tutumları, çeşitli yaşantı ve deneyimlerden etkilenerek oluşmaktadır (Özyürek ve Tezel Şahin, 2017). Ebeveynlerin yaşı, öğrenim ve sosyo-ekonomik düzeyi, kişilik özellikleri, evlilik ilişkisi, ailedeki çocuk sayısı, kendi anne babalarıyla olan ilişkilerinin niteliği, çocuk gelişimi hakkındaki bilgi ve farkındalık düzeyleri; çocuk yetiştirmeye yönelik kültürel tutum ve inançlar; çocuğun istenen bir gebelik sonucunda doğmuş olup olmaması, cinsiyeti, sağlık durumu ve kitle iletişim araçları gibi pek çok etmen, ebeveynlerin çocuklarına yönelik tutumlarında etkili olmaktadır (Kılıç, Kılıç ve Kırımlı Taşkın, 2019; Polat, 2017; Yörükoğlu, 2000).

ÖRNEK OLAY:

“Kızım küçüklüğünden beri çok hareketli bir çocuktur. Bu sene beşinci sınıfa başladı. Bizimle de sürekli çatışma halinde. Geçen sene eşim bir iflas yaşadı. Ailece zor günler geçirdik. Babası eve gergin geliyordu. Zaman zaman aramızda tartışmalar yaşandı ve kızım bu tartışmalara tanık oldu. Artık hiç söz dinlemiyor, dersleri çok kötü, okulda öğretmenleri de şikayetçi. Huysuz, kıskanç ve her şeyi problem eden bir çocuk olup çıktı. Şu an hiçbir şeyini eksik etmiyoruz. Bu çocuk neden böyle davranıyor? Biz de artık kızgınlık yaşıyoruz. Ne yapmamız gerektiğini, ona nasıl yaklaşmamız gerektiğini bilemiyoruz.”

Her ailenin hatta aynı aile içindeki ebeveynlerin çocuk yetiştirme tutum ve yaklaşımları birbirinden farklıdır. Kimi ebeveynler çocuklarına aşırı derecede koruyucu yaklaşırken, kimi ebeveynler de çocuklarının temel gereksinimleri karşılamakta, onlara ilgi ve şefkat göstermekte yetersizlik yaşamaktadır. Ebeveyn tutumlarındaki bu farklılıklar, bu tutumlarla yetişen çocukların gelişim süreçleri üzerinde etkili olmaktadır. Ebeveynlerin çocuklarına yönelik tutumlarını temel olarak olumlu ve olumsuz tutumlar şeklinde sınıflandırmak mümkündür. Yayın olarak görülen olumsuz ebeveyn tutumları otoriter, aşırı izin verici, aşırı koruyucu, tutarsız ve ilgisiz/ihmalkâr; olumlu ebeveyn tutumları ise demokratik tutumlardır (Matejevic, Todorovic ve Jovanovic, 2014; Moscatelli ve Rubini, 2009).

2.1.OLUMSUZ TUTUMLAR

Bu bölümde, olumsuz ebeveyn tutumları kapsamında, otoriter, aşırı izin verici, aşırı koruyucu, tutarsız ve ilgisiz/ihmalkâr tutumlar ele alınmıştır.

DÜŞÜNÜZ, TARTIŞINIZ.

Otoriter ebeveyn tutumlarını okumaya başlamadan önce, “otorite” denince aklınıza nelerin geldiğini düşününüz. Otorite sizce nedir? Görüşlerinizi arkadaşlarınızla tartışınız.

Bu tutumla yetişen çocuklar:

- Güç kullanılarak eğitilmeleri sonucunda sınırlı olur, çevrelerine düşmanca davranır. Mutsuz, kaygılı, öfkeli ve güvensizdirler. Benlik değerleri düşüktür.
- Otorite ile baş edebilmek ve cezadan kurtulabilmek için kimi zaman saldıran, kimi zaman da her şeye boyun eğen bir tutum sergileyebilirler. Başkalarına bağımlı, kendi başına kararlar alıp uygulayamayan, aşırı hassas, rekabet edemeyen bir karakter yapısı edinebilirler.
- Aşırı isyankâr ve saldırgan davranışlar sergileyebilir, bu nedenle yaşlıları tarafından dışlanabilirler.
- İletişim kurmakta ve kendilerini ifade etmekte güçlük yaşarlar. Problem çözme ve sosyal becerileri zayıftır.
- Gelişim sürecinde çeşitli davranış problemleri yaşama riskleri yüksektir.
- Genellikle akademik olarak başarısızdırlar (Beyazıt ve Bütün Ayhan, 2016b; Dehart et al., 2004).

2.1.2. Aşırı İzin Verici Tutum

Çocuklarına karşı hoşgörülü olmak, ebeveynlerden beklenen doğal bir davranıştır. Kabul edilebilir düzeyde hoşgörülü tutum, çocuğun gelişimini destekler. Ancak aşırı izin verici tutuma sahip ebeveynler çocuklarına karşı aşırı derecede yumuşak ve hoşgörülüdürler, çocukla çatışma yaşamak istemezler. Çocuğa yönelik duyarlılıkları yüksek, talepkârlıkları düşüktür (Baumrind, 1971; Yılmaz Bolat, 2017). Çocuğa yüksek düzeyde sevgi göstermekle birlikte, “çocuğum üzülmesin” kaygısı yaşar ve çocuğa fazla kural ve sınır koymazlar. Çocuğa “hayır” diyemezler. Ebeveynler çocuğun kendisine veya çevresine zarar verme riskinin olduğu durumlarda bile müdahale etmez. Çocuk üzerindeki kontrolleri oldukça zayıftır. Belirlenen kurallara uygulamakta güçlük yaşarlar. Konulan kurallar ve bu kurallara uymama durumunda çocuğun karşılaşacağı sonuçlar genellikle belirsizdir. Çocuğa sınır koyarlarsa, çocuğun hayal kırıklığı yaşayacağını ve kendilerini daha az seveceğini düşünürler. Aile içindeki kontrol çocuğun elindedir. Ebeveynler çatışma durumunda kolaylıkla pes etme eğilimindedirler. Bu nedenle, sık sık yetersizlik duyguları deneyimlerler (Küçükturan ve Keleş, 2020).

Bu tutumla yetişen çocuklar:

- Çoğunlukla doyumszdurlar, kolay tatmin olmazlar.
- Öz denetimleri zayıftır, isteklerini erteleyemezler. Hayal kırıklığı yaşadıklarında aşırı öfkeli davranabilirler.
- Sorumluluk almaktan kaçarlar, problem çözme yetenekleri zayıftır.

- İstekleri sonsuzdur ve ebeveynlerine her istediklerini yaptırmak isterler. İstekleri karşılanmadığında sevilmediklerini düşünürler.
- Çevrelerindeki herkesin isteklerini yerine getirmek zorunda olduklarına inanır, arkadaş ilişkilerinde güçlükler yaşarlar.
- Okul ve sınıf kurallarına uymakta güçlük çekerler.
- Benmerkezci olma eğilimindedirler. Yetişkin olduklarında da hak etmedikleri sosyal hak ve üstünlüklerin kendilerine tanınmasını bekleyen bireyler olabilirler (Dehart ve diğ.,2004; Erkan, 2010).

2.1.2. Aşırı Koruyucu Tutum:

DÜŞÜNÜZ, TARTIŞINIZ.

Ebeveynlerin çocuklarına yönelik aşırı derecede izin verici tutumlara sahip olmalarının sebepleri neler olabilir? Hangi ebeveynler çocuklarına aşırı derecede izin verici tutumlar sergiler? Tartışınız.

Çocukların korunması, denetlenmesi, güvenliklerinin sağlanması ebeveyn sorumlulukları arasındadır (Clark ve diğ., 2005). Ancak aşırı koruma, gereğinden fazla kontrol ve çocuğun her türlü ihtiyaçlarının ebeveyn tarafından karşılanması çocuğun yaşının gerektirdiği davranışları yapmasını engeller. Bu tutuma sahip ebeveynler, çocuğa gereksinim duyduklarının üstünde gerekli olanın özen ve ilgi gösterir. Her türlü kararı çocuğun yerine aile alırlar. Aşırı istenilen, özel gereksinimleri olan, kalabalık ailede tek kız veya tek erkek çocuk olan, geç kavuşulan çocuklar ailede abartılmış sevgi ve bakımın odak noktası haline gelirler. Aşırı korunan çocuklar, tüm ihtiyaçlarını ebeveynlerinden, özellikle annelerinden, istemeye yönelir; anne ve çocuk adeta duygusal bakımdan bütünleşir. Kendi başına ihtiyaçlarını karşılayabilecek, örneğin öz bakımını kendi gerçekleştirebilecek bir çocuğun, ihtiyaçları annesinden karşılanır. Annesi tarafından giydirilir, beslenmesi annesi tarafından gerçekleştirilir. Ebeveyn çocuğu zarar görmesin, üzülmesin, hasta olmasın diye aşırı ve abartılı tutumlar sergiler. Çocuğun bağımsızlığı yoktur, kontrol bütünüyle ebeveindedir (Ollendick ve diğ., 2015; Özyürek ve Tezel Şahin, 2017).

Bu tutumla yetişen çocuklar:

- Aşırı bağımlı olurlar, kendi başlarına hiçbir şey yapamaz.
- İstediklerini elde edinceye kadar ağlar, istekleri karşılanmadığında öfkeli ve inatçı davranışlar sergileyebilirler.
- Sorunla baş etme becerileri ve özgüvenleri zayıftır.
- Kendi başına kararlar alamayan, girişim başlatamayan, sorumluluktan kaçan, çekingen, aşırı kaygılı ve kendini savunamayan bir kişilik yapısı-

na sahiptirler.

- Ebeveynleri ile kurduğu bağımlılık ilişkisini, çevresindeki diğer insanlarla da kurmaya çalışır. İhtiyaçlarının başkaları tarafından karşılanmasını bekler. Bu bağımlılık yetişkinlik döneminde de sürebilir ve bu tutumu eşinden de bekleyebilir.
- Sürekli olarak dikkat çekmeye çalışır; ilgi görmeyi ve onaylanmayı beklerler (Van der Bruggen, Stams ve Bögels, 2008; Vreeke ve diğ., 2013)

2.1.3. Tutarsız Tutum:

Tutarsızlık alınan kararlar ve planlanan uygulamalara uyulmamasıdır. Bu tutuma sahip ailelerde, ebeveynlerin, çocuğa yaklaşımında tutarsızlıklar vardır. Örneğin, annenin onayladığı bir konuya, baba karşı çıkmaktadır. Kimi zaman da ebeveynlerin belli bir konu ya da durum karşısında takındıkları tutumların günden güne farklılık göstermesi şeklinde ortaya çıkabilmektedir. Kendi içinde çelişkili tutum sergileyen ebeveynler, çocuğun belli bir davranışı karşısında bir gün özendirici tutum izlerken, bir başka gün aynı davranışı cezalandırabilmektedir. Bu tutumlara sahip ebeveynlerin uyguladıkları kurallar ve cezalar da tutarsızdır. Örneğin, çocuk yaptığı bir davranış yüzünden bir gün onay görürken, ertesi gün ceza alabilir. Ödüller de kimi zaman tutarsızlık gösterebilir; bazen yetersiz ya da abartılı olabilir (Mercer, 2005; Yılmaz Bolat, 2017). Ebeveynler, çocukları için birer davranış modelidir. Ebeveynin çocuğuna yalan söylememeyi öğretmesine rağmen, birbirlerine ya da bir başkasına yalan söylemesi de tutarsız bir tutumdur ve çocuk açısından akıl karıştırıcıdır. Aile sistemindeki yeni bir kardeşin doğumu, boşanma, ölüm, aile üyelerinden birinin evden ayrılması, çocuğa bakan kişinin sıklıkla değişmesi gibi özel durumlar da ebeveyn tutumlarında çeşitli tutarsızlıkların yaşanmasına yol açabilir (Baran, 2011; Işıldak ve Yiğit, 2018; Orçan, 2012).

ÖRNEK: Alishverişe çıktınız. Çocuğunuz bir oyuncak gördü: "Anneciğim bunu istiyorum!" dedi.

Benzerinin evde olduğunu belirterek almadınız.

Çocuk ısrarlı! Bu sefer, hem de yüksek tonda bağırarak isteğini dile getirdi.

-Tamam, sus! Yeter ki ağlama. Haydi alalım!

Son cümle ile ona her istediğini alma, koparma yolunu göstermiş oldunuz: "Benden bir şey isteyeceğin zaman önce kibarca, olmazsa ağlayarak, o da olmazsa bağırarak veya yere yatıp tepinerek iste! Böylece her dediğini yaptırırısın!". Siz aslında ona böyle bir yol tavsiye ettiniz. Hem de istemeden, bilmeden..." (Işıldak ve Yiğit, 2018).

Çocukların davranışlarına verdikleri tepkiler, ebeveynlerin içinde buldukları sosyal ortam ya da ruh haline bağlı olarak da değişebilmektedir. Örneğin ebeveyn kendini dinlenmiş hissediyor ve ilgisini çeken bir işle uğraşıyorsa, çocuğunun gürültüsü ona kabul edilebilir gelebilir. Ancak aynı davranış, ebeveynin yorgun olduğu bir anda kabul edilemez sayılacaktır. Kimi günler kabul sınırları geniştir, çocuğun davranışları tolere edilebilir. Kimi günlerde ise kabul edilmez davranışlar daha fazladır. Bu günlerde çocuğun davranışları tutarsız bir şekilde sınırlandırılır. Ebeveynlerin tutumlarına yansıyan bu tutarsızlığı kavraması, çocuklarına yönelik değişken ve tutarsız tutumlar ile yüzleşmeleri bakımından önemlidir (Gordon, 2013b).

ÖRNEK: "Sekiz yaşında bir kızım ve on yaşında bir oğlum var. Bir bankada çalışıyorum ve kimi zaman eve çok geç geliyorum. Özellikle hafta içi akşam saatlerinde yorgun olduğumda, evdeki her türlü ses beni rahatsız ediyor. Çocukların etrafımda oynamalarını istemiyor ve onlardan odalarına gitmelerini istiyorum. Bunu her zaman sözle ifade etmesem bile, çocukların hissettiğini biliyorum. Kendimi dinlenmiş hissettiğim zamanlarda çocukların etrafımda neler yaptıklarını pek umursamıyorum, gürültü yapmalarından rahatsız olmuyorum. Çocuklarımla benimle iletişime geçerken tedirginlik yaşadıklarını, benden bir şey istemeden önce onlara nasıl tepki vereceğimi anlamaya çalıştıklarını fark ettim"

Bu tutumla yetişen çocuklar:

- Neyin doğru ve neyin yanlış olduğunu ayırt etmede güçlük çekerler. Harekete geçmeden önce onaylanma ihtiyacı duyarlar.
- Ebeveynlerin tepkisini kestirme ve buna uygun davranma stratejisi geliştirirler. Verdikleri kararlarda, cezadan kaçınma düşüncesi hakimdir.
- Bağımsız kararlar verip, uygulayamazlar. Diğer insanlara güven duymazlar.
- Kurallara uyum sağlamakta güçlük yaşayabilir, sınırlamalara yoğun direnç gösterirler.
- Aynı davranışın bir ebeveyn tarafından onaylanırken, diğeri tarafından kabul görmemesi, çocuğun onaylayıcı ebeveyne yönelmesini, diğere öfke duymasına yol açabilir (Dwairy, 2010; Uzunay, 2013).

2.1.5. İlgisiz/ İhmalkâr Tutum:

DÜŞÜNÜZ, TARTIŞINIZ.

Ebeveynlerin çocuklarına yeteri kadar ilgi göstermemelerinin ve onları ihmal etmelerinin nedenleri sizce neler olabilir? Tartışınız.

Bu tutuma sahip ebeveynler çocuğun beslenme, bakılma, korunma, eğitim, sağlık gibi temel gereksinimlerini karşılamada yetersizlik gösterirler (Be-yazova, 2014). İlgisiz/ihmkâr tutum fiziksel, duygusal, bilişsel ve denetimsel olmak üzere farklı şekillerde ortaya çıkabilmektedir. Aşırı kalabalık ve sağlıklı ev ortamı, çocuğun sağlık ihtiyaçlarının karşılanmaması, uygun olmayan pis ve kirli giysiler ebeveynlerin çocuklarını fiziksel açıdan ihmaline ilişkin örnekler arasındadır. Bebeklikten itibaren çocuğa yeterli uyaran vermemek, bakımı ile ilgilenmemek, çocuğu yok saymak, ona sevgi ve saygı göstermemek, çocuğun söylediklerini ilgiyle dinlememek, çocuğa verilen sözleri tutmamak, başarılarını görmezden gelmek gibi tutum ve davranışlar ebeveynlerin çocuklarını duygusal açıdan ihmal etmelerine örnek olarak verilebilir (Lewin ve Herron, 2007). Bilişsel açıdan ilgisiz/ ihmkâr tutumlar, çocuğun zihinsel gelişimi için gerekli uyaranların sağlanmamasını ifade eder. Ebeveynlerin çocuklarıyla vakit geçirmemesi, örneğin birlikte oyun oynamaması ya da kitap okumamaları, ödevleriyle ilgilenmemeleri; çocuklarının okulda neler yaptıkları, neler öğrendikleriyle ilgilenmemeleri bu tür ebeveyn tutumlarına örnek verilebilir. Çocuğun eğitim ihtiyaçlarının karşılanmaması, örneğin kız çocuklarının okula gönderilmemesi ya da özel gereksinimli çocuğun özel eğitimden yararlanmasına olanak tanınmaması da bilişsel bakımdan ilgisizlik/ ihmkârlık kapsamında değerlendirilmektedir (Polat, 2017; Straus ve Kaufman Kantor, 2005). Çocuklar güvenli bir ortamda yetişmek için kendilerine bakan kişilerin denetimi altında olmaya gereksinim duyarlar. Ebeveynlerin çocuğa sınır koymaması, çocuğun yanlış davranışları, nerede olduğu, ne yaptığı ve kimlerle arkadaşlık kurduğu ile ilgilenmemesi; bir başka deyişle, çocuk üzerindeki denetiminin yetersiz olması durumu da ilgisiz/ ihmkâr tutumlara örnek olarak verilebilir (Kaufman Kantor ve diğ., 2004).

Ebeveynlik becerileri konusunda yeteri kadar bilgi sahibi olmama, erken yaşta çocuk sahibi olma, ebeveynlerin kendi çocukluk dönemlerinde istismara ve ihmale maruz kalmış olmaları, boşanmış olmaları, çeşitli fizyolojik ve ruhsal sorunlarının olması; düşük sosyo-ekonomik düzey; ailede çocuk sayısının fazla olması gibi etmenler, ebeveynlerin çocuklarına yönelik ilgisiz/ ihmkâr tutumlar sergilemesine yol açabilen risk etmenleri arasındadır (Slack ve diğ., 2011).

Bu tutumla yetişen çocuklar:

- Organik sebebi olmayan büyüme geriliği; konuşma bozuklukları ve dil gelişiminde gecikme gösterebilirler.
- Öz güvenleri düşüktür ve diğer insanlara karşı güvensiz bireyler haline gelirler.
- Yakın ve uzun süreli ilişki kurma kapasiteleri gelişmez, duygusal boşluk yaşarlar.

- İletişim güçlükleri, saldırganlık ve yalan söyleme gibi davranışsal sorunlar sergileyebilirler.
- Gençlik döneminde ve yetişkinlikte suç işlemeye meyilli olabilirler.
- Okula karşı ilgisizdirler ve derslerde başarısızlık yaşarlar; bilişsel işlevleri zayıftır.
- Aile ortamında bulamadıkları sevgi gereksinimini, aile dışında arayabilirler. Arkadaşlık kurarken seçici davranmadıkları için, zararlı arkadaşlıklar kurabilirler. Cinsel taciz tehlikesine açıktırlar (Jones ve Logan-Greene, 2016; O'Hara ve diğ., 2015).

2.2. OLUMLU TUTUMLAR

Bu bölümde, olumlu ebeveyn tutumları kapsamında demokratik tutum ele alınmıştır.

DÜŞÜNÜZ, TARTIŞINIZ.

Otoriter, aşırı derecede koruyucu, aşırı derecede izin verici, tutarsız ve ilgisiz/ihmkâr ebeveyn tutumlarının çocuğun gelişimi üzerinde çeşitli olumsuz sonuçlarının olduğu ve bu tutumların hatalı olduğu görülüyor. O halde sizce, ebeveynler çocuklarına nasıl davranmalı? İdeal ebeveyn tutumu sizce nasıl olmalı?

2.2.1. Demokratik tutum:

Günümüzde en fazla onay gören ebeveyn tutumudur. Bu tutumun ege-men olduğu aile ortamında karşılıklı güven, sevgi ve saygı vardır. Ebeveynler yüksek düzey talepkarlık ve duyarlılığa sahiptirler. Çocuğun ilgi, istek ve ihtiyaçlarına önem verilirler. Bununla birlikte, çocuktan belirlenen sınırlara uymasını beklerler (Baumrind, 1971; Çağdaş ve Şahin Seçer, 2015). Ebeveyn, çocuk için bir rehberdir. Ailede uyulması zorunlu olan, mantıklı kuralları vardır. Bu kurallara ebeveynler ve çocuklar tarafından ortaklaşa karar verilir (Parke ve Gauvain, 2009). Kurallara uyulmadığında ortaya çıkacak yaptırımlar, önceden net bir şekilde belirlenmiştir. Kurallar ile yaptırımlar tutarlı, orantılı ve esnekler. Disiplin yöntemleri cezalandırıcı olmaktan çok, yönlendirici ve destekleyicidir. Çocuk vereceği kararlar konusunda serbesttir; kendisinden beklenenleri ve neyi, nerede yapamayacağını bilir. Yapılacak seçimin sonuçlarına katlanmak sorumluluğu da çocuğa aittir. Çocuğa yönelik onur kırıcı, zedeleyici, red edici cezalar uygulanmaz. Ebeveynler çocukla birlikte belirledikleri kurallara kendileri de uyar, çocuğa iyi birer model teşkil ederler. Çocuk, gerek kendisi gerekse ailenin bütününe ilgilendiren konularda söz hakkına sahiptir. Bu ailelerde çocuğun bağımsızlığı ve yaratıcılığı desteklenir; kişiliğine saygı esastır. Otoriteye mutlak itaat değil, ebeveyn-çocuk ilişkisinde belirlenen sınırlar doğrultusunda

da fikir özgürlüğü önem taşır. Aile içi iletişimde açıklık, yalınlık ve dürüstlük hakimdir (Mash ve Wolfe, 2007; Özpolat, 2010).

Bu tutumla yetişen çocuklar:

- Yüksek benlik değerine sahiptirler, kendilerine güvenirlere. Duygusal açıdan dengeli, mutlu ve huzurludurlar.
- Karar verme becerisine sahiptirler. Kuralları sorgulayabilir ve alternatif seçenekler oluşturabilirler. Kurallara ve otoriteye karşı körü körüne bağlı değildirler.
- Sevgi, güven açlığı yaşamazlar. İstemedikleri durumlarda “hayır” diyebilme becerileri vardır. Duygu ve düşüncelerini rahatlıkla aktarabilirler. Sağlıklı kız/erkek iletişimi kurabilirler. Yaşadıklarını ebeveynleri ile paylaştıkları için sorunlar ortaya çıkmadan önce sağlıklı yönlendirmeler yapılabilir, hatalı davranışlar zamanında önenebilir.
- Kendilerine ve çevrelerine saygılıdırlar. Sınırları bilir ve kurallara uyarlar.
- Başkalarının düşüncelerine saygı duyarlar. Kendi düşüncelerini serbestçe dile getirebilir, kendi düşünceleri doğrultusunda hareket edebilirler.
- Çoğunlukla atılgan, etkin, insiyatif alabilen, liderlik özelliği olan çocuklar oldukları için okul ortamında arkadaşları arasında popüler olurlar.
- Akademik olarak daha başarılıdırlar.
- Açık fikirli, hoşgörölü ve sosyal açıdan uyumlu bir birey olarak yetişirler (Kırman ve Doğan, 2017; Küçükturan ve Keleş, 2020).

3. ETKİN EBEVEYNLİK VE ÇOCUĞUN GELİŞİMİNE ETKİLERİ

Ebeveynlik, gelişim sürecinde çocuğu desteklemeye yönelik gerek bireysel, gerekse çocukla birlikte yapılan; sevgi ve kaygı gibi duyguları bir arada barındıran, karmaşık bir etkinliktir. Ebeveynlik, çocuk kendisinden beklenen davranışları yerine getirmediğinde, kaşlarını çatıp, sesini yükseltip söylenen herşeyi yapmasını sağlamak değildir (Küçükturan ve Keleş, 2020). Ebeveynlerin çocuklarına yönelik olarak benimsedikleri roller, onlara yönelik tutum ve davranışları, çocukların gelişimini etkileyen etkenlerin başında gelir. Bu tutum ve davranışlara, ebeveynler tarafından benimsenen disiplin anlayışı yön verir. Disiplinin amacı, içselleştirilmiş bir sorumluluk duygusu kazandırmak, sosyal uyumu desteklemek ve çocuğa toplum tarafından istenilen davranış ve alışkanlıkları öğretmektir. Ancak disiplin anlayışının niteliği, ebeveyn ve çocuk arasındaki ilişkiyi ve çocuğun bu ilişkiden nasıl etkileneceğini de belirler. Katı ve cezalandırıcı bir disiplin anlayışı çocuk üzerinde örseleyici bir etki yaratırken; etkin bir ebeveynlik, dengeli ve tutarlı bir disiplin anlayışı, çocuğun sosyal zorunlulukları ve kuralları uymayı öğrenmesine yardımcı olur (Kaytez, 2018).

Yapılan çeşitli çalışmalarda çocukların yaşadığı çeşitli psikolojik güçlüklerin ebeveynlerinin kendilerine yönelik tutumları ile ilişkili olduğu ortaya konmuştur. Örneğin, olumsuz çocuk yetiştirme tutumlarını benimseyen ebeveynlerin çocuklarında sosyal kaygı, uyum güçlükleri, bağımlılık, saldırganlık gibi daranişsal sorunlar görülebilmektedir (Beyazıt ve Bütün Ayhan, 2016a; Beyazıt ve diğ., 2018; Bütün Ayhan ve Beyazıt, 2016). Buna karşın, olumlu tutumlara sahip ebeveynlerin çocuklarının iç denetime sahip, psiko-sosyal açıdan olgun, akademik motivasyonu yüksek çocuklar oldukları görülmüştür (Alizadeh ve diğ., 2011; Williams ve diğ., 2009).

DÜŞÜNÜZ, TARTIŞINIZ.

Sevgi Hanım on yaşındaki oğluyla ilgili olarak şöyle söylüyor: “Oğlum aşırı hassas ve kaygılı bir çocuk. Biraz da içine kapalı, okulda pek arkadaşı yok. Öğretmeni tarafından seviliyor. Fakat sınavlara ya da bazı yarışmalara gireceği zaman aşırı derecede gerginleşiyor, sürekli olarak kazanamazsa ona kızıp kızmayacağımızı soruyor. Oyunlarda kaybedeceğini hissederse ağlamaya başlıyor, hırçınlaşıyor. Babası da ben de, onun sadece başarılı olmasını istiyoruz. Geleceğini düşünmemiz hata mı? Ne yapacağımızı bilemiyoruz.”

Sevgi Hanım’ın oğlu neden böyle davranıyor olabilir? Sizce, Sevgi Hanım’ın ne yapması, çocuğuna nasıl yaklaşması gerekiyor?

Evlerinde ilgi ve şefkat gören, demokratik tutumlarla yetişen çocuklar ebeveynlerine güvenle bağlanır, aile sistemindeki eşitlikçi ve başkalarına saygılı ilişki biçimini diğer insanlarla da sürdürme eğilimde olurlar. Ebeveyn çocuk ilişkisi karşılıklı bir etkileşim sürecidir. Çocuk bu süreçte, gözlem ve model alma yöntemlerini kullanarak toplumsallaşmayı öğrenir. Ebeveynlerin neler söylediği kadar, neler yaptığı, aile içinde ve dışında nasıl davrandıkları da önemlidir. Ebeveynler hangi rolleri benimsiyorsa, çocuğun davranışları da o yönde şekillenir (Baran, 2011). Çocukların olumlu kişilik özellikleri geliştirmelerinde ebeveynlerin etkili çocuk yetiştirme tutumlarına sahip olmaları büyük önem taşır. Ancak ebeveynlerin hangi tutumun doğru ve etkili olduğu yönünde bilgi edinmeye ihtiyaçları da vardır. Bu bağlamda etkili ebeveynlik, aile eğitiminin önemli bir konusudur (Gordon, 2013a). Etkili ebeveynlik eğitiminde şiddet içermeyen alternatif disiplin yöntemleri ve tutarlılık eğitimi önemli yer tutar. Eğer barışçıl ve tutarlı bir aile ortamı yoksa, çocuğun davranışlarında ve aile içinde istikrar sağlamak zorlaşır. Bu noktada ebeveynlerin, öğrenmeye açık ve yaklaşımlarını gözden geçirmeye istekli, gerektiğinde özeleştiri yapma fikrine açık olması gerekir. Dünyada herşeyi bilen ve herşeyi doğru yapan bir ebeveyn modeli yoktur (Döğüşgen, 2017).

Etkili ebeveynlik konusunda anne babalara şu önerilerde bulunulabilir:

- Başkaları ile saygı ve güvene dayalı ilişkiler kurabilmesi için, çocuğa katı ve cezalandırıcı bir şekilde yaklaşılmamalı, çocuk tehdit edilmemeli ve ceza ile korkutulmamalı.
- Çocuğun bireyselliğine saygı duyulmalı, onların kusurları ile alay edilmemeli. Anne ve baba çocuklarının önünde birbirlerine kırıcı ve incitici şekilde davranmamalı.
- Çocuğa verilen sözler yerine getirilmeli. İstenen davranışları yerine getirmesi karşılığında çocuğa boş vaatlerde bulunulmamalı.
- Çocuğun davranışları karşısında ebeveynlerin tepkileri net olmalı. Sebebi anlaşılmayan ve üstü kapalı verilen tepkiler, çocukta tehdit algısına yol açabilir.
- Başka bir konuya sinirlenip, diğer konu üzerinden tepki gösterilmemelidir. Tepkinin kaynağı ve sınırları belirgin olmalı, tutumlar belirlenirken tepki ile öfke patlaması birbiri ile karıştırılmamalı.
- Ebeveynler çocuklarından önce kendileri için hedefler belirlemeli. Çünkü çocuklar ebeveynlerini gözlemler ve onları taklit eder. Ebeveynler önce kendileri için hedefler belirleyip çocuğa model olurlarsa, çocukların da benzer şekilde davranmaları kolaylaşır.
- Çocuğun yalan söylememesi isteniyorsa, ebeveynler birbirlerine ve çocuklarına yalan söylememeli.
- Okul ve dersler konusunda baskıya dayalı bir yaklaşım sergilenmemeli. Bunun yerine çocuklar, hoşlandıkları ve yetenekli oldukları alana yönlendirmeli ve çocuklara bu alanda alacağı eğitimin öneminden bahsedilmeli. Çocuğun başarısı, diğer çocuklarla kıyaslanmamalı.
- Her istediği yerine getirilen çocuk, istekleri yerine getirilmediğinde hırınlaşabilir ve inatçı davranışlar sergileyebilir. Çocuğun her isteği, haklı istekleri yerine getirilmeli.
- İstenmeyen davranış gerçekleştiğinde ceza verme yerine, istenen davranış gerçekleştiğinde ödöl verme yöntemi tercih edilmeli. Ancak, ödölün araç olmaktan çıkıp amaç haline gelmemesi için, çok sık ödöl vermekten kaçınılmalı.
- Çocuğun sorularına mantıklı ve doğru cevaplar verilmeli, soru sorma şevki kırılmamalı.
- Kurallar net ve anlaşılır olmalı. Çocuğu ilgilendiren kurallar onunla birlikte konulmalı.
- Mükemmel ebeveyn yoktur. Ebeveyn hatalı davranışını, çocuğa haksızlık yapmış olabileceğini düşünüyorsa özür dilemekten kaçınmamalı.

- Ebeveynler şüphesiz çocuklarını severler. Ancak bir çocuğu sevmekle, ona kendini sevilmiş hissettirmek birbirinden farklıdır. Sözlerle ve davranışlarla, çocuklara sevildikleri, takdir edildikleri ve değer verildikleri hissettirilmelidir (Bütün Ayhan ve Beyazıt, 2016b; Döğüşgen, 2017; Sermerci, 2017).

ÖRNEK:

Bir aile eğitim programında, ebeveynlerin çocuklarının davranışları hakkında düşünmesini ve çocuklarının olumlu özelliklerini fark edebilmelerini sağlamak için şöyle bir etkinlik yapılabilir:

Ebeveynlerden ayağa kalkarak daire biçiminde yan yana durmaları istenir. Ardından şu açıklama yapılır: “Şimdi sizden kendi çocuğunuzun herhangi bir davranışını/özelliğini düşünmenizi ve bu düşüncenizi bir cümle ile ifade etmenizi istiyorum. Örneğin “benim çocuğum çalışkandır” veya “benim çocuğum yardımseverdir”.

Kuracağınız cümlelerin içinde “keşke, ama” sözcükleri geçmemeli. Kuracağınız cümleler çocuğunuzun olumlu özelliklerini yansıtmalı. Şimdi herkes söyleyeceği cümleyi düşünsün. Kendi cümlelerinizi kurduktan sonra, şimdi size vereceğim küçük topu istediğiniz bir katılımcıya atmanızı istiyorum. O da kendi cümlesini söyledikten sonra topu başka bir katılımcıya atacak. Topu mümkün olduğunca farklı katılımcılara atmanızı rica ediyorum.”

Tüm katılımcılar cümlelerini tamamladıktan sonra şu açıklama yapılır. “Anne babalar çoğu zaman çocukları hakkında “keşke benim çocuğum şöyle olsaydı” şeklinde cümleler kurarlar. Ancak gördüğümüz gibi, çocuklarınızın pek çok olumlu özelliği bulunmakta. Çocuklarınızın sadece olumsuz özelliklerine değil olumlu özelliklerini hatırlamak ve bunları zaman zaman çocuklarınıza ifade etmek, ilişkilerinizi olumlu yönde etkiler.”

SONUÇ

Ebeveyn olmak biyolojik bir işlev olmanın çok ötesinde, sosyal ve karmaşık bir süreçtir. Dünyaya yeni çocuklar getirmenin yanı sıra, bakım verme ve toplumsallaştırma gibi işlevleri ifade eder. Ebeveynlerin oynadığı roller, çocuğa yönelik tutum ve davranışları bir bütün olarak çocuğun gelişimini etkiler. Her ailenin, hatta aynı aile içindeki ebeveynlerin çocuk yetiştirme tutum ve yaklaşımları farklıdır. Ebeveynlerin çocuklarına yönelik tutumları genel olarak olumlu ve olumsuz tutumlar şeklinde sınıflandırılmaktadır. Otoriter, aşırı izin verici, aşırı koruyucu, tutarsız, ve ilgisiz/ ihmalkâr olumsuz; demokratik tutumlar ise olumlu ebeveyn tutumlarıdır. Otoriter tutuma sahip ebeveynler için itaat önemlidir. Bu ebeveynlerin katı bir disiplin anlayışı vardır. En basit kural ihlalinde dahi katı ve sert cezalar uygulanır. Çocuk üzerindeki denetimleri yüksek, çocuğun ilgi, istek ve ihtiyaçlarına karşı duyarlılıkları düşüktür. Aşırı hoşgörülü ebeveynler çocuğa "hayır" diyemez; aşırı derecede yumuşak ve hoşgörülüdürler. Çocuk üzerindeki kontrolleri zayıftır. Aşırı koruyucu ebeveynler ise tam tersi biçimde gereğinden fazla kontrol sahibidirler. Çocuğun her türlü ihtiyaçlarını kendileri karşılar, çocuğun yaşının gerektirdiği davranışları yapmasına fırsat vermezler. Tutarsız ebeveynler, çocuğun davranışları karşısında öngörülebilir ve tutarlı tutumlar sergilemezler. Uyguladıkları kurallar, ödüller ve cezalar da tutarsızdır. İlgisiz ve ihmalkâr ebeveynler çocuğun beslenme, bakılma, korunma, eğitim, sağlık gibi temel gereksinimlerini karşılamayan ebeveynlerdir. Bu tutum fiziksel, duygusal, bilişsel ve denetimsel ilgisizlik/ihmal olmak üzere farklı şekillerde ortaya çıkabilmektedir. Demokratik ebeveynler ise olumlu tutuma sahip ebeveynlerdir. Çocuğun ilgi, istek ve ihtiyaçlarına önem verirler. Bununla birlikte, çocuktan belirlenen sınırlara uymasını beklerler. Bu tutumun egemen olduğu aile ortamında karşılıklı güven, sevgi ve saygı vardır.

Yapılan çeşitli çalışmalarda olumsuz tutumlara sahip ebeveynler tarafından yetiştirilen çocuklarda çeşitli sosyal ve psikolojik güçlükler olduğu; buna karşın, olumlu tutumlara sahip ebeveynler tarafından yetiştirilen çocukların daha mutlu, başarılı ve olgunluk düzeyi yüksek bireyler oldukları tespit edilmiştir. Çocukların olumlu kişilik özellikleri geliştirmelerinde ebeveynlerin etkili çocuk yetiştirme tutumlarına sahip olmalarının büyük önem taşıdığı görülmektedir. Aile eğitimi ebeveynlerin, anne babalık becerilerini geliştirebilmeleri, doğru ve işlevsel tutumlara sahip olmaları için önemli olanaklar sunar.

OKUMA PARÇASI

Çocuklarla Konuşmak

Ailelerle ya da öğretmenlerle ne zaman konuşsam, en büyük şikayetleri, "biz söylüyoruz ama dinlemiyor" oluyor. Örnekle daha etkin nasıl iletişim kurabiliriz konusuna bakabiliriz.

Ahmet yedi yaşında olsun. Akşam yatma saati de 21.30. Saat 21.00'de anne başlar, "haydi, dişini fırçala, tuvalete git." Ahmet televizyon seyretmektedir. Yanıtlar: "Şu bitsin de." Anne devam eder: "Haydi ama, her gece aynı şey, sabah uyanamayacaksın." "Beş dakika anne." Bu böyle sürer gider. Sonunda siz bağırırmaya başlarsınız. Ahmet "tamam" der ve yatmaya gider. Kendi kendinize niçin size dinlemediğini sorar durursunuz. Oysa tüm konuşmanın içinde fark etmeden ona öğrettiğiniz, "ben öfkelenip, bağırana kadar beni dinlemen gerekmiyor" dur. Çocuklar sizleri çabuk tanır ve anlar. Ailelerinin isteklerinde ve söylediklerinde ne zaman kararlı olduğunu anlarlar. Bu zaman sizin kızarak, bağırırmaya başladığınız zamanlar olmamalıdır. Oysa Ahmet'e en başından kararlı ve net olarak yatma zamanının geldiğini söyler ve uzatmalara izin vermediğinizi gösterirseniz, bu tartışma olamayacaktır.

Ayşe dokuz yaşında. Ödev yapması gerekiyor. Tatil günü. Sabah kahvaltısından sonar ona, "Ayşe, ödevlerini yapman gerek," dediniz. O da size, "tamam" dedi. Siz masayı topladınız, bulaşıkları yerleştirdiniz. Baktığınızda Ayşe televizyon seyrediyor. Seslendiniz: "Ödevlerini yapmayı unutma." "Unutmam, merak etme" yanıtıyla olay kapandı. Yemeğe oturduğunuzda ödevler tekrar gündeme geldi. "Ayşe ödevlerini yaptın mı? Keşke yapsaydın, bak zaman geçiyor." Ayşe yemekten sonra yapacağını söyledi. Yemekten sonra yapmanız gereken bir şeyi yaparken, Ayşe size yardım etti. Çok hoşunuza gitti ve ona, "Bana yardım etmen çok hoşuma gidiyor, ama akşam ödevlerini yapacak mısın?" dediniz. Bu öykü akşam yatma zamanı geldiğinde bitmemiş ödevler, siz ve Ayşe arasında tartışma ile sonlanır. Siz, gün boyu ona ödevlerini yapması gerektiğini düşünseniz de, sizin sözlerinizden onun okuduğu alt yazı "beni duymazdan gelmeye devam edebilirsin, yapacağım bir şey yok" tur. Ona adeta yalvarmış olduğunuzu ve sınırsız süre tanıdığınızı fark etmezsiniz. Oysa yapmanız gereken basittir. İstedığınız şeyi belireyecek, gerekirse uyaracak ve harekete geçeceksiniz. Ödevi yapması gereken zamanı planladıktan sonra, net olarak, "Öğle yemeğinden önce, saat 13.00'te dersin bitmiş olacak" denilmesi gerekir. Süre bitmek üzereyken, kontrol edip henüz yapılmadıysa, "Ayşe, yarım saat sonra yemek hazır ve ödevin bittiğini görmek istiyorum" demek uygundur.

....

Bazen bu davranışlar, her şeye rağmen tekrarlanır. O zaman öncelikle, çocukla uzun bir konuşma yapma zamanıdır. Sakince neleri yanlış yaptığını, bu-

nun kendisini ve size nasıl etkilediğini ona anlatın. Bir program yaparak, buna uyması gerektiğini, uymadığı zaman olabilecekleri paylaşın. Önemli olan çocuğun sizin kararlı ve ne istediğini bilen biri olduğunuzu anlamasıdır. Bu tür konuşma örnekleri birçok alandan verilebilir. Çocuk karşısında rica eden, istediği şeyin tam süresini belirtmeyen, olmadığında adeta yalvaran bir ebeveynin istekleri konusunda kararsız kalacaktır. Çoğu kez de yapmama seçeneği olduğunu düşündüğünden, başka şey yapmayı yeğleyecektir. Unutulmaması gereken, genellikle sorunun “çocukların söylediklerimizi dinlememeleri” değil, bizim “nasıl konuşmamız” gerektiği konusundaki yetersizliğimiz olduğudur.

Kaynak: Semerci, B. (2017).

GÖZDEN GEÇİRME SORULARI

1. **Aşağıdakilerden hangisi aşırı koruyucu ebeveyn tutumları ile yetişen çocukların en temel belirgin özelliklerindedir?**

- Başkalarına aşırı derecede bağımlıdırlar.
- Sorunla baş etme becerileri güçlüdür.
- Özgürce düşünüp karar verebilirler.
- Benlik değerleri ve özgüvenleri yüksektir.
- Akademik motivasyonları yüksektir.

2. "Bu tür ailelerde kurallar ve kurallara uymama durumunda verilen cezalar tutarsızdır. Bu ailelerde yetişen çocuklar kendisi için doğru ve yanlış olanları ayırt edemez. Onay görebilmek için, anne ve babanın içinde bulunduğu durumu kestirme ve duruma uygun davranma stratejisi geliştirir."

Yukarıda bahsedilen anne baba tutumları aşağıdakilerden hangisidir?

- Otoriter
- Aşırı hoşgörölü
- İlgisiz/İhmalkar
- Tutarsız
- Demokratik

3. **Aşağıdakilerden hangisi demokratik tutum gösteren ebeveynlerin çocuğunda görülmesi beklenen davranışlardan biri değildir?**

- Sosyal açıdan uyumludurlar.
- Ebeveynlerine bağımlıdırlar.
- Sevgi, güven açlığı yaşamazlar.
- Okul ortamında çoğunlukla arkadaşları arasında popüler olurlar.
- Sorumluluk almaktan kaçmazlar.

4. **Aşağıdakilerden hangisi çocuğun yaratıcılığını en iyi geliştiren ebeveyn tutumlarından dır?**

- a. Otoriter
- b. Aşırı hoşgörölü
- c. Aşırı koruyucu
- d. Tutarsız
- e. Demokratik

5.

- I. Çocuğa verilen sözler yerine getirilmeli.
- II. Çocuk sık sık ödüllendirilmeli.
- III. Ebeveynler birbirlerine ve çocuklarına yalan söylememeli.
- IV. Net ve anlaşılır kurallar konmalı.
- V. Çocuğun hatalı davranışları karşısında katı ve cezalandırıcı tutumlar sergilenmeli.

Yukarıdaki ifadelerden hangisi ya da hangileri etkili ebeveynlik becerileri ile ilgili anne babalara getirilebilecek önerilerden biri değildir?

- a. I ve II
- b. II, III ve IV
- c. I ve IV
- d. II ve V
- e. Yalnız V

Cevap Anahtarı

1. a 2. d 3. b 4. e 5. d

KAYNAKÇA

- Alizadeh, S., Abu Talib, M., Abdullah, R., & Mansor, M. (2011). Relationship between parenting style and children's behavior problems. *Asian Social Science*, 7(12), 193-200.
- Baran, G. (2011). Sosyal gelişim. N. Aral, G. Baran (Ed.), *Çocuk gelişimi içinde* (s. 193-222). Ankara: Ya-Pa Yayıncılık.
- Baumrind, D. (1971). Current patterns of parental authority. *Developmental Psychology*, 4, 1-103.
- Beyazıt, U., & Bütün Ayhan, A. (2016a). Parents education in the preschool period. In I. Koleva, R. Efe, Z. B. Kostova, E. Atasoy (Ed.), *Developments in Educational Sciences* (p. 131-147), St. Kliment Ohridski University Press, Bulgaria.
- Beyazıt, U., & Bütün Ayhan, A. (2016b). An investigation of the relationship between social phobia and parenting attitudes. In H. Arslan, M. A. İçbay, Frederic Jacobs (Ed.), *Research on Social Studies* (p. 137-148), Peter Lang GmbH, Germany.
- Beyazıt, U., Çınar, G., Yurdakul, Y., & Bütün Ayhan, A. (2018). An examination of the relationship between internet addiction and parenting attitudes in adolescents. In Roman D., Hasan A., Rafal M. (Ed.), *Recent Researches on Social Sciences* (p. 629-634.), Jagiellonian University Institute of Public Affairs, Poland.
- Beyazova, U. (2014). İhmal, O. Derman (Ed.), *Çocuk istismarına ve ihmaline yaklaşım. Temel Bilgiler* içinde (s. 35-36). Ankara: Akademisyen Tıp Kitabevi.
- Bütün Ayhan, A., & Beyazıt, U. (2016). Kişilik gelişimi, N. Aral (Ed.), *Çocuk gelişimi içinde* (s. 158-189). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Can, G. (2007). Anne baba eğitimi. S. Türküm (Ed.), *Yetişkinlik psikolojisi ve eğitimi* içinde (s. 23-52). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Clark, D. B., Dawn, T., Thatcher, L., & Maisto, S. A. (2005). Supervisory neglect and adolescent alcohol use disorders: Effects on AUD onset and treatment outcome. *Addictive Behaviors*, 30, 1737-1750.
- Çağdaş, A., & Şahin Seçer, Z. (2015). Anne-baba eğitimi. Ankara: Eğiten Kitap.
- Dallar Bilge, Y., Taşar, M.A., Kılınçoğlu, B., Özmen, S., & Tıraş, Ü. (2013). Alt sosyoekonomik düzeye sahip anne-babaların çocuk istismarı ve ihmali hakkındaki bilgi düzeyleri, deneyimleri ve kullandıkları disiplin yöntemleri. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 14, 27-35.
- DeHart, G. B., Sroufe, L. A. & Cooper, R. G. (2004). *Child development, its nature and course* (5th edition). New York, NY: Mc Graw Hill.
- Döğüşgen, M. M. (2017). Etkin anne-baba eğitimi. İstanbul: Ekinoks Yayınevi.
- Dwairy, M. (2010). Parental inconsistency: A third cross-cultural research on parenting and psychological adjustment of children. *J Child Fam Stud.*, 19, 23-29.
- Erkan, S. (2010). Aile eğitimi ve aile eğitimiyle ilgili temel kavramlar. F. Temel (Ed.), *Aile eğitimi ve erken çocukluk eğitiminde aile katılım çalışmaları* içinde (s. 3-40). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Genesoni, L., Tallandini, M. A. (2009). Men's psychological transition to fatherhood: an analysis of the literature, 1989-2008. *BIRT*, 36(4), 305-317.
- Gordon, T. (2013a). Etkili anne-baba eğitimi. (9. Baskı). İstanbul: Profil Yayıncılık.
- Gordon, T. (2013b). Etkili anne-baba eğitiminde uygulamalar. (4. Baskı). İstanbul: Profil Yayıncılık.

- Hesari, N. K & Hejazi, E. (2011). The Mediating role of self-esteem in the relationship between the authoritative parenting style and aggression. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 30, 1724 – 1730.
- Işıldak, N., Yiğit, H. (2018). Aile eğitimi. İstanbul: A Z Kitap.
- Kaufman Kantor, G., Holt, M. K., Mebert, C. J., Straus, M. A., Drach, K. M., Ricci, L. R., Macallum, C. A., Brown, W. W. (2004). Development and preliminary psychometric properties of the Multidimensional Neglectful Behavior Scale–Child Report. *Child Maltreatment*, 9(5), 409-428.
- Kaytez, N. (2018). Bebeklik ve erken çocukluk döneminde gelişim. A. Güngör Aytar (Ed.), *Gelişim psikolojisi* içinde (s. 74-117). Ankara: Hedef Yayıncılık.
- Kılıç, K. M., Kılıç, H. T., & Kırımlı Taşkın, F. (2019). Anne babaları boşanmış çocukların boşanma sürecine ilişkin algı ve deneyimleri: Nitel bir çalışma. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(40), 258–275.
- Kırman, A., & Doğan, Ö. (2017). Anne-baba çocuk ilişkileri: Bir meta-sentez çalışması. *H.Ü. Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 4(1), 28-49.
- Küçüküran, G., Keleş, S. (2020) Sosyal duygusal gelişim, A. Köksal Akyol (Ed.), *Erken Çocukluk döneminde gelişim II (36-72 Ay)* içinde (s. 197-244). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Lewin, D., & Herron, H. (2007). Signs, symptoms and risk factors: Health visitors' perspectives of child neglect. *Child Abuse Review*, 16, 93-107.
- Logan-Greene, P., & Jones, A.S. (2015). Chronic neglect and aggression/delinquency: A longitudinal Examination. *Child Abuse & Neglect*, 45, 9–20.
- Marsiglio, W., & Pleck, J. (2005). Fatherhood and masculinities. In S. Kimmel, J. Hearn and R. W. Connell (Eds.), *Handbook of studies on men and masculinities*. London: Sage.
- Mash, E. & Wolfe, D. A. (2007). *Abnormal child psychology* (8th edition). Belmont, CA: Wadsworth.
- Matejevic, M., Todorovic, J. & Jovanovic, D. (2014). Patterns of Family Functioning and Dimensions of Parenting Style. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 141, 431 – 437.
- Mercer, J. (2005). *Understanding attachment: parenting, child care, and emotional development*. U.S.A.: Praeger.
- Moscatelli, S., & Rubini, M. (2009). Parenting styles in adolescence: the role of warmth, strictness, and psychological autonomy granting in influencing collective self-esteem and expectations for the future. H. Krause, T. M. Dailey (Eds.), *Handbook of parenting: Styles, stresses and strategies* (p. 341-350), New York: Nova Science Publishers.
- O'hara, M., Legano, L., Homel, P., Walker-Descartes, I., Rojas, M., & Laraque, D. (2015). Children neglected: Where cumulative risk theory fails? *Child Abuse & Neglect*, 45, 1–8.
- Ollendick, T. H., Halldorsdottir, T., Fraire, M. G., Austin, K. E., Noguchi, R. J. P., Lewis, K. M., Jarrett, M. A., Cunningham, N. R., Canavera, K., Allen, K. B., Whitmore, M. J. (2015). Specific Phobias in Youth: A Randomized Controlled Trial Comparing One-Session Treatment to a Parent-Augmented One-Session Treatment. *Behavior Therapy*, 46, 141–155.
- Orçan, M. (2012). Sosyal gelişim. E. Deniz (Ed.), *Erken çocukluk döneminde gelişim* içinde (s. 127-182). Ankara: Maya Akademi.
- Özpolat, A. (2010). Ailede demokratik sosyalleşme. Aile ve Toplum, Ocak - Şubat – Mart, 9-24. Özyürek, A., & Tezel Şahin, F. (2017). Anne-baba olmak ve anne-babaların

- çocuk yetiştirme tutumları, T. Güer Yıldız (Ed.), *Anne Baba Eğitimi* içinde (s. 41-62). Ankara: Pegem Akademi.
- Özyürek, A., & Tezel Şahin, F. (2017). Anne-baba olmak ve anne-babaların çocuk yetiştirme tutumları, T. Güer Yıldız (Ed.), *Anne Baba Eğitimi* içinde (s. 41-62). Ankara: Pegem Akademi.
- Pdiğ., R. D. & Gauvain, M. (2009). *Child psychology* (7th edition). New York, NY: McGraw Hill.
- Polat, O. (2017). Çocuk istismarı. Genel tanımlar. (2. Basım). İstanbul: Seçkin Yayıncılık.
- Rodriguez, C. M. (2010). Parent-child aggression: Association with child abuse potential and parenting styles. *Violence and Victims*, 25, 728-741.
- Roggman, L. A., Boyce, L. K., & Innocenti, M. S. (2020). Gelişimsel ebeveynlik. Erken çocukluk alanında çalışanlar için rehber. Ankara: Nobel Yayınları.
- Roy, R. N., Schumm, W. R., & Britt, S. L. (2014). *Transition to parenthood*. New York: Springer Science+Business Media.
- Semerci, B. (2017). Birlikte büyütelim. Çocuk ruh sağlığı. (9. Basım). İstanbul: Alfa Yayınları.
- Slack, K. S., Berger, L. M. Dumont, K., Yang, M., Kim, B., Ehrhard-Dietzel, S., & Holl, J. L. (2011). Risk and protective factors for child neglect during early childhood: A cross-study comparison. *Children and Youth Services Review*, 3, 1354-1363.
- Straus, M. A., & Kaufman Kantor, G. (2005). Definition and measurement of neglectful behavior: Some principles and guidelines. *Child Abuse & Neglect*, 29, 19-29.
- Uzunay, M. Y. (2013). *Çocuk eğitiminde anne baba tutumları*. İstanbul: Eşik Yayınları.
- Ünal, F. (2010). Aile eğitiminde ebeveyn hakları ile ilgili yasalar ve etik kurallar. F. Temel (Ed.), *Aile eğitimi ve erken çocukluk eğitiminde aile katılım çalışmaları* içinde (s. 110-153). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Williams, L., Degnan, L., Perez-Edgar, K., Henderson, H. A.,...Fox, N. A. (2009). Impact of behavioral inhibition and parenting style on internalizing and externalizing problems from early childhood through adolescence. *J Abnorm Child Psychol*, 37, 1063-1075.
- Van Der Bruggen, C. O., Stams, G. J. M. & Bögels, S. M. (2008). Research review: the relation between child and parent anxiety and parental control: a meta-analytic review. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 49, 1257-1269.
- Vassi, I., Veltsista, A., & Bakoula, C. (2009). Parenting practices and child mental health outcomes. H. Krause, T. M. Dailey (Eds.), *Handbook of parenting: Styles, stresses and strategies* (p. 1-14), New York: Nova Science Publishers.
- Vreeke, J., Murisa, P., Mayera, B., Huijdinga, J. & Rapeeca, R. M. (2013). Skittish, shielded, and scared: Relations among behavioral inhibition, overprotective parenting, and anxiety in native and non-native Dutch preschool children. *Journal of Anxiety Disorders*, 27, 703- 710.
- Yalçın, H., Koçak, N., & Duman, G. (2014). Anne babaların çocuk istismarıyla ilgili tutumlarının incelenmesi. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 16 (I), 137-143.
- Yılmaz Bolat, E. (2017). Okul öncesi eğitimde aile eğitimi ve katılımı. Ankara: Eğiten Kitap.
- Yörükoğlu, A. (2000). Değişen toplumda aile ve çocuk. (6. Baskı). İstanbul: Özgür Yayınları.
- Zeybekoğlu, Ö. (2013). Günümüzde erkeklerin gözünden babalık ve aile. *Mediterranean Journal of Humanities*, III(2), 297-328.

Utku BEYAZIT

1977 yılında Ankara'da doğdu. 2003 yılında girdiği Yakın Doğu Üniversitesi Psikoloji Bölümü'nden 2007 yılında mezun oldu. Ardından 2009'da, Klinik (Uygulamalı) Yakın Doğu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Klinik Psikoloji Anabilim Dalı'nda yüksek lisans eğitimini tamamladı. 2009 yılının güz döneminde Yakın Doğu Üniversitesi Psikoloji Bölümü ve Doğu Akdeniz Üniversitesi Eğitim Fakültesi'nde öğretim görevlisi olarak çalışmaya başladı. 2012 yılında, Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Çocuk Gelişimi Anabilim Dalı'nda başladığı doktora eğitimini, 2017 yılında tamamladı. Halen, Akdeniz Üniversitesi, Kumluca Sağlık Bilimleri Fakültesi'nde Dekan Yardımcısı ve Doktor Öğretim Üyesi olarak görevine devam etmektedir. Gelişim psikolojisi ve çocuk gelişimi alanında ulusal ve uluslararası dergilerde makaleleri, kitaplarda bölüm yazarlıkları bulunmaktadır. Araştırmalarını çocuk istismarı ve ihmali, akran zorbalığı, erken çocukluk gelişimi ve psikolojisi konularında yürütmektedir.

BÖLÜM III

AİLE EĞİTİMİ VE AİLE EĞİTİM MODELLERİ

Dr. Raziye PEKŞEN AKÇA

"Hiçbir sevgi, şefkat, anneninkinin yerini tutamaz."

Honore de Balzac

- AİLE EĞİTİM MODELLERİ
- AİLE EĞİTİM PROGRAMLARI
- DÜNYADA UYGULANAN AİLE EĞİTİM PROGRAMLARI
- TÜRKİYED EUYGULANAN AİLE EĞİTİM PROGRAMLARI

GİRİŞ

Ailelerin çocuklarının eğitimindeki öneminin fark edilmesi yeni bir durum değildir (Köksal Akyol ve Bilbay, 2016). Etkili çocuk yetiştirme yollarını öğrenme konusunda ebeveynlere büyük sorumluluk düştüğü bilindik bir gerçektir. Pek çok ebeveyn çocuk gelişimine ilişkin yeni bilgilerden haberdar olsalar bile bu bilgileri hayata geçirme sürecinde yetersiz kaldıkları görülmektedir (Akgün, 2008). Deneme-yanılma yöntemi kullanılarak büyütülen çocuk, bu süreçte ciddi sıkıntılar yaşayabilmekte, ebeveyn çocuk etkileşimi olumsuz olarak etkilenmektedir. Yüzyıllar boyunca çocukların öğrenmesinde özellikle annenin etkisinin olduğu kabul edilmektedir (Köksal Akyol ve Bilbay, 2016). Çocuğun gelişimi için yaşamsal bir önem taşıyan anne-çocuk etkileşimi yaşam boyu etkisini sürdürür. Çocuk için erken yaşlarda sunulan yeterli uyaran, destekleyici eğitim ortamının varlığı, olumlu anne-çocuk etkileşimi çocuğu pozitif yönde etkiler.

Ailelerin çocuklarıyla çok fazla zaman geçirmeleri ve çocuğun ilk eğitimleri olması nedeni ile ailelere verilecek eğitim oldukça önemlidir (Chow, 2004). Aile eğitim programları ailelerin çocuk gelişimi ve eğitimi konusundaki farkındalığını artırır (Jameson, 2008). Ailelerin çocuk yetiştirme ile ilgili inanış ve davranışları üzerinde değişimler oluşturarak (Davis Kean, 2005) aileleri geliştirir (Wright, 2002). Aile eğitim programları sayesinde aileler ebeveynlikle ilgili sorumlulukları yerine getirmeyi öğrenirken, aynı zamanda aile bağlarını güçlendirirler (Gomby, 2005). Bu noktada, ailenin çocuğu geleceğe hazırlamada etkili bir kurum olduğu söylenebilir (Ünlüer,2010; Köksal Akyol ve Bilbay, 2016).

Çocuk için evde ve çeşitli kurumlarda verilen eğitimin birbirlerini destekleyici bir nitelik taşıması çocuğun gelişimini olumlu yönde etkilediği gibi aynı zamanda ebeveynlere çocuk gelişimi, beslenme, sağlık, çocukla iletişim vb. konularda yol gösterici olmaktadır. Böylece ebeveynler çocuğa dair pek çok konuda eğitilerek, bu konulara ilişkin farkındalık geliştirip, onların aile eğitimine ilişkin bakış açılarını etkileyerek, çocuk gelişimi ve eğitimine ilişkin çeşitli konularda daha istekli olmaları sağlanmaktadır.

DÜŞÜNÜZ, TARTIŞINIZ.

Bir çocuğun gelişiminde ebeveynleri ile geçirilen zamanın niteliği mi yoksa niceliği mi daha önemlidir? Siz çocukluk yıllarınızda ebeveynlerinizle en çok hangi etkinlikleri yapardınız? Bu süreçte neler hissederdiniz? Görüşlerinizi açıklayınız.

1. AİLE EĞİTİM MODELLERİ

Dünyada ve ülkemizde ailelerin ihtiyaçlarına yönelik çeşitli eğitim programları yürütülmektedir. Farklı kaynaklarda farklı anne baba eğitim modellerine rastlanmakla birlikte, aile eğitimi evde ve kurumda, bireysel ve grup olarak yapılabilir (Fazlıoğlu, 2012; Köksal Akyol ve Bilbay, 2016; Özdemir, 2013; Özyürek, 2010; Şahin ve Özyürek, 2010; Tezel ve diğ., 2013). Aile eğitim modelleri Şekil 1.1’de verilmiştir.

Şekil 1.1. Aile Eğitim Modelleri

1.1.Ev Merkezli Aile Eğitimi: Ev merkezli eğitim çocuğun gelişimi ve eğitiminde aileyi esas alır. Çocuğun sağlıklı olması, iyi beslenmesi ve tüm alanlardaki gelişimlerine yardımcı olacak ev ortamını oluşturmak için, anne-baba ya da çocuğun bakımından sorumlu diğer kişileri eğiterek, ailenin çocuğun yaşamını şekillendirmedeki temel rolü üzerinde durmaktadır (Köksal Akyol ve Bilbay, 2016).

ÖRNEK: Evde duyguları tanıma ve ifade etmeye yönelik hazırlanan eğitim programı oturumlarında yer alan etkinliklerin uygulanması sürecinde “Yüz ifadelerini” tanımaya yönelik farklı yüz ifadelerinin yer aldığı kartlar, balonlar kullanılır. Çocuklara farklı yönergeler sunulup (zıpla, daire çizerek ilerle, zemindeki işaretleri takip et vb.) seçilen yüz ifadesinin yer aldığı kart, balon vb. (mutlu, mutsuz) materyallere dokunması istenilir.

Bu modelde, eğitimciler anne babalar ile ev ortamında beraber çalışmakta (Fazlıoğlu ve diğ., 2018), rutin ev ziyaretleri ile program doğrultusunda hazırlanan etkinlikler uygulanarak ve ebeveynlerin uygulamaları gözlemlenerek (Özdemir, 2010), ebeveynlere kendi çocuklarının eğitimleri ile ilgili yol gösterilmektedir (Powell, 1990). Ev ziyaretlerinin süresi ve sıklığı farklılık göstermekle birlikte, temel amaç dezavantajlı çocukların sağlıklı büyüme ve gelişimlerini desteklemektir. Ev ziyaretleri ile aile bireylerine eğitimler verilerek, ev ortamı çocuğun tüm gelişim alanlarını destekleyecek biçimde düzenlenmektedir (Temel ve Kurtulmuş, 2013). Evde gerçekleştirilen uygulamaların, gereksinimleri doğal ortamında saptamak ve gidermek, aile üyeleriyle birlikte destekleyici çalışmaları planlamak ve sonraki uygulamalar için örnek çalışmalar oluşturmak açısından önemli olduğu belirtilmektedir (Fazlıoğlu, 2012). Çünkü anne babalar becerileri doğal ortamında öğrendiklerinde, bunları transfer ederken daha az güçlük yaşamaktadır (Myers, 1996). Programın üstün yönü, evde yaşanması olası problem davranışlara müdahale olanağı vermesidir (Özdemir, 2010). Uygulamalar evde yapıldığından, tüm aile bireylerinin öğretim sürecine katılma şansları vardır. Dahası, çocukların ev ortamında tüm davranışlarının gözlemlenmesine ve uygun olmayan davranışlara müdahale edilerek değiştirilmesine fırsatı sağlar (Akyol ve Bilbay, 2016).

Fotoğraf 1: Ev Ortamında Duyguları Tanıma Oyun Etkinliği Örneği

1.2.Kurum Merkezli Aile Eğitimi: Kurum merkezli aile eğitim programları, bir kurum tarafından belli bir merkezde düzenlenen, anne-babaların katıldıkları eğitim etkinlikleri şeklinde gerçekleşir (Köksal Akyol ve Bilbay, 2016).

Bu program anne-baba-eğitimci etkileşimini temel almakla birlikte, içerik olarak farklılık gösterir. Ailelerin eğitim ihtiyaçları belirlendikten sonra profesyonel, yarı profesyonel, gönüllüler tarafından eğitimler verilir (Myers, 1996). Eğitimci düzenli olarak grup toplantıları yapar ve ebeveynleri ihtiyaçları doğrultusunda bilgilendirir. Ebeveynlere verilen eğitsel materyalleri evde çocuklarıyla birlikte kullanarak, onlara gelişimsel destek sağlamaları ve belirli aralıklarla yapılan ev ziyaretleri ile ev ortamının zenginleştirilmesi hedeflenir. Kurum merkezli eğitimde eğitimci aynı anda yirmi veya daha fazla anne babaya eğitim vermekle birlikte, öncelikli olarak dezavantajlı, sosyo-ekonomik açıdan elverişsiz koşullarda yaşayan, gelişimsel risk taşıyan, 36-72 aylık çocuklara eğitim verilir (Şahin ve Akyürek, 2010). Eğitimler genelde seminer şeklinde verilmekte ve önceden belirlenmiş belirli bir program dahilinde, uzmanlar tarafından gerçekleştirilmektedir. Eğitim sürecinde, sözel-fiziksel ipuçları, model olma, rol oynama, pekiştirme vb. yöntem ve teknikler kullanılmaktadır. Program ailelere kazandırılan eğitimsel beceriler vasıtasıyla ev ortamında düzenleme yapmalarına olanak vererek, çocuklarına yeni beceriler kazandırmayı amaçlar. Kurum merkezli uygulamaların avantajı anne babaların birbirlerinden öğrenmeleri ve başarılarını paylaşmaları iken (Fazlıoğlu, 2012; Tavil ve Karasu, 2013), dezavantajları ise ev ortamı için yeterince genelleme

fırsatının olmaması, bireyselleştirme imkanının düşük olması, aile ve eğitimci etkileşiminin sınırlı olmasıdır (Özdemir, 2010).

ÖRNEK: Kurum Merkezli Aile Eğitimi kapsamında çocuk gelişimi, sağlık, beslenme, iletişim vb. gibi konularda ailelere profesyonel, yarı profesyonel, gönüllüler tarafından çeşitli eğitimler verilebilir.

Fotoğraf 2: Annelere Yönelik Eğitim Oyun Temelli Uygulama Örneği

1.3.Kurumlarda Ev Merkezli Aile Eğitimi: Bu eğitim ebeveynlerin ya da ebeveynlerle birlikte çocukların da eğitildiği iki farklı uygulamadan oluşmakla birlikte, anne-baba-eğitimci etkileşimi temel alınmaktadır. Sıfır-altı yaş çocukların ebeveynleri hedef kitleyi oluşturmakta, ailelerin çocuk gelişimi konusunda bilgi ve becerilerinin artırılması, bireysel sorunlarına yardımcı olmak, çocuğun gelişiminde ailenin önemi noktasında farkındalık yaratmak ve ailelerin çocuk ve aile ile ilgili hizmetlerden haberdar edilmelerini sağlamak hedeflenmektedir (Temel ve Kurtulmuş, 2013).

ÖRNEK: Ebeveynlerin çocuklarının çizdikleri resimlerdeki özellikler, çizgisel aşamalar hakkında farkındalık edinmesini sağlayacak aile eğitimleri hazırlanabilir.

Fotoğraf 3: Anneler ve Çocuklarına Yönelik Eğitim Uygulaması Örneği

1.4. Çocuktan Çocuğa Eğitim: Londra Üniversitesinde başlayan (Baykal ve Turla,1995) çocuktan çocuğa eğitim yöntemi evde, okulda ve dışarıda, çocukların öğrendiklerini diğer çocuklara aktarması olarak tanımlanabilir. Program, aktarımı yapan çocuğun bilgi ve davranışlarında gelişme sağlarken, öte yandan öğrenmenin gerçekleşmesini kolaylaştırıcı bir yönü vardır. Başka bir ifade ile eğitim, çocuklara kendilerinden yaşça küçük çocukların gelişimlerini desteklemeye yönelik bilgi ve becerileri kazandırmayı amaçlar (Fazlıoğlu, 2012; Şahin ve Özyürek, 2010). Genellikle kendisinden küçük kardeşinin bakımı ile ilgili ihtiyaçlarını karşılayan çocuğun farklı konularda eğitim alması sağlanarak, öğrenen ve öğreten konumundaki çocukları geleceğe hazırlar. Çocukların eğitim sayesinde edindikleri bilgi ve becerileri ebeveynleri ve diğerlerine aktarmalarına olanak verir. Böylece sağlık, beslenme, bakım, sosyal-duygusal gelişim vb. konular hakkında eğitilen çocuklar bu bilgileri toplumdaki diğer bireylere aktarırlar (Myers, 1996; Şahin ve Özyürek, 2010; Tezel Şahin ve Özyürek, 2010).

ÖRNEK: Ebeveynlerin çocuklarının çizdikleri resimlerdeki özellikler, çizgisel aşamalar hakkında farkındalık edinmesini sağlayacak aile eğitimleri hazırlanabilir.

1.5.Uzaktan Eğitime Dayalı Aile Eğitimi: Kitle iletişim araçlarından destek alınarak gerçekleştirilen aile eğitimi, kullanılan yöntemlerin çeşitlilik göster-

mesi nedeni ile içeriğinde değişik uygulamalara yer verir. Radyo, internet, televizyon, gezici tiyatro, ilan panoları vb. kullanılarak alternatif farkındalık çalışmaları ile program desteklenmektedir. Program aynı anda çok fazla ebeveyne ulaşması, olumsuz coğrafi şartların neden olduğu sorunları ortadan kaldırmak ve eğitim kurumlarındaki eksiklikler gibi pek çok durumda ebeveynlere ulaşması açısından büyük yarar sağlar. Ancak ebeveynlerin öğrenme düzeylerinin farklılığı, programın etkisini ortaya koyacak dönütlerin alınamaması gibi bazı yetersizlikleri de program bünyesinde barındırmaktadır (Temel ve Kurtulmuş, 2013).

DÜŞÜNÜNÜZ, TARTIŞINIZ.

Uzaktan eğitimde televizyon, radyo gibi kitle iletişim araçlarının yanı sıra bilgisayar, tablet, telefon gibi araçlarda kullanılabilir. Uzaktan eğitim sürecinde bu araç-gereçlere ulaşılabilirlik başta olmak üzere uygulamanın avantajları ve dezavantajları nelerdir? Görüşlerinizi açıklayınız.

1.6.Gezici Hizmet: Anneleri çalıştığı için çocuklarını güvenli bir yere bırakmak zorunda olan göçmen işçilerin çocuklarına bakım sağlamak adına geliştirilen mobil kreşler programı, çocuğun fiziksel, bilişsel, dil, sosyal ve duygusal gelişimini içine alan bir uygulamadır (Anandalakshmy ve Balagopal, 1999; Şahin ve Özyürek, 2010). Proje okullaşma oranının düşük olduğu illerden başlanarak, eğitim kurumundan yararlanamayan çocukların çoğunlukta olduğu bölgelerde, çocukların tüm gelişimsel alanlarını destekleyerek, ailelerin de eğitimini esas almaktadır (Temel ve Kurtulmuş, 2013).

1.7.Okul Öncesi Eğitim ile Bütünleştirilmiş Aile Destek Eğitimi: Millî Eğitim Bakanlığının 2013 yılında revize ettiği (Ünlü Çetin, 2016) program; aile katılımının önemi, amacı ve ilkeleri, aile eğitim çalışmaları ve aile katılım çalışmaları ile ilgili ayrıntılı bilgi sunmaktadır. Destek eğitiminin ailelerin okula uyum sürecinde çocuklarına yardımcı olmalarını sağlamak, çocuklarının gelişimleri hakkında bilgi sahibi olmalarını, yaş gruplarına göre gelişimsel özelliklerini tanımalarını, çocuklarına destek olmalarını sağlamak, ailelerin okuldaki eğitime katılımlarını arttırmak gibi bazı amaçları vardır. Çalışmalarda yüz yüze eğitim modeli benimsenmiştir. Konular ailelerin aktif katılımını arttırmak için farklı tekniklerle zenginleştirilmiştir. Aile eğitim programındaki aile çalışmaları; oyun kartları, öz değerlendirme kartları, cümle tamamlama, soru cevap kartları, oyuncak ve kitap paylaşımı gibi tekniklerle değerlendirilmektedir (OBADER, 2013).

Sonuç olarak, aile eğitim modellerinin herhangi birinin diğerinden daha etkili olduğunu ve tek bir modelin mevcut problemi çözümlenmede etkin olduğunu söylemek oldukça güçtür. Her modelin etkisi uygulanan bölgenin

şartlarına, ailenin genel eğitim ihtiyaçlarına, sahip oldukları imkanlara göre değişebilmektedir (Köksal Akyol ve Bilbay, 2016).

2. DÜNYADA UYGULANAN AİLE EĞİTİM PROGRAMLARI

Bu bölümde dünyada uzun yıllardır uygulanan aile eğitim programlarına yer verilmiş ve açıklanmıştır.

2.1.Head Start: Alt sosyo-ekonomik düzeyden gelen ailelerin çocuklarının gelişimlerini desteklemek amacı ile 1960 yılında, Marian Wright Edelman tarafından Amerika Birleşik Devletleri'nde geliştirilmiştir (Beyazıt, 2017; Değirmenci ve Karahisar, 2015; Deniz, 2009; Garces ve diğ., 2002; Kartal, 2018). Her bir çocuğun tüm potansiyelini geliştirici fırsatlar ve gerekli ortamı sağlayarak, yoksul çocukların (3-6 yaş) olanaklarını attırmak (Essa, 2014; Morrison; 2012), çocukların hareket, bilişsel, fiziksel, sosyal-duygusal gelişimlerini desteklemek, onları okula hazırlamak, eğitimlerinde başarılı olmalarını sağlamak, azınlık göçmen ailelerini destekleyerek çocuklarının eğitime katılımlarını sağlamak ve çocukların toplumsal yeterliliklerini artırmak amacıyla hazırlanmıştır (Çitfçi ve Aksoy, 2015).

Head Start programının dört amacı bulunmakla birlikte, bunların her biri farklı bir eğitim koordinatörü tarafından ele alınmaktadır (Tezel ve Kurtulmuş,2013; Young, 1996).

Şekil 2.1: Head Start Program Amaçları

Şekil 2.1: Head Start Program Amaçları

Eğitim: Her bir çocuğa zihinsel, sosyal ve duygusal gelişmeyi sağlayacak yaşına uygun öğrenme deneyimlerinin sunulmasıdır.

Sağlık: Zihinsel sağlık, beslenme, aşı programı ve tıbbi alanlarda kapsamlı hizmetler sunulmalıdır.

Sosyal Hizmet: Ailelilere gereksinimlerin belirlenmesi konusunda yardımcı olmak, hizmet ve olanaklara nasıl ulaşılabilineceğini göstermek ve aileleri güçlendirmektir.

Ebeveyn Katılımı: Çocuğun bakımından sorumlu olan ebeveynleri çocuk bakım ve öğretim teknikleri konusunda bilgilendirmek, sınıf içi çalışmalara katılımlarını teşvik etmek, okul öncesi eğitim programlarının planlanması ve idaresi konusunda cesaretlendirmektedir (Tezel ve Kurtulmuş,2013; Young, 1996).

Genellikle iki yıllıktır ve eğitimci haftada iki defa otuz dakikalık ev ziyaretleri yaparak uygulamayı gerçekleştirmektedir (Bradley ve diğ., 2009; Bredekamp ve diğ., 1992). Kurum ve ev merkezli yürütülen programda, ailelerin kendilerine yetebilmesini sağlamak amaçlanmaktadır. Ev merkezli programda ebeveynlere evde oyun materyali yapımı öğretilmekte, çocukların gelişim alanları ev ortamında desteklenerek, bu gelişim alanlarına katkı sağlayacak araç gereçler oluşturulmaktadır (Beyazıt, 2017; Kılınç, 2011). Temel amacı çocuğun ebeveyni ile etkili zaman geçirmesini sağlamak olan program sayesinde ebeveynlerin etkili iletişim kurma becerilerini de geliştirmektedir. Çocuğuyla oyun oynaması için gerekli alt yapı oluşturmaktadır (Çitfçi ve Aksoy, 2015; Staerkel ve Spierker, 2006). Yılda en az iki defa aile için konferanslar düzenlenerek çocukların ve ebeveynlerin bireysel yeterliliğini arttırmak hedeflenir (Mcwayne ve diğ., 2002; Welshman, 2010). Head Start projesi öncelikle düşük gelirli, madde bağımlısı vb. risk grubundaki ailelere ve özel gereksinimli çocuklara destek vermeyi hedeflerken (Crosser, 2005; Şahin ve Özyürek, 2010), son yıllarda çocukları okula hazırlamak, akademik becerileri desteklemek de hedeflenmektedir (Gary ve diğ., 2006). Head Start programı profesyoneller, gönüllüler ve yarı-profesyoneller tarafından yürütülmekte ve programda eğitim, psikoloji, sağlık hizmetleri gibi çeşitli alanlardan gelen personel, aile ve yöneticiler ile işbirliği yapılarak multidisipliner bir çalışma gerçekleştirilmektedir (Çitfçi ve Aksoy, 2015; Temel ve Kurtulmuş, 2013).

2.2. Erken Güçlü Başlangıç (Early Head Start): İlk olarak 1995 yılında uygulanmaya başlayan programda, çocuğun, ailenin ve toplumun gelişimi hedeflenmektedir (Çitfçi ve Aksoy, 2015; Golas ve diğ., 2006; Love ve diğ., 1997; Love ve diğ., 2005). Hamilelikten başlayarak düşük sosyo-ekonomik seviyedeki anne adaylarına, doğumdan itibaren üç yaşına kadar çocuklara destek vererek, anne ve çocuğun gelişiminin desteklenmesi ve anne-bebek ilişkisinin geliştirilmesi amaçlanmaktadır (Beyazıt, 2017; Çitfçi ve Aksoy, 2015; Fenichel ve Mann, 2001; Howard ve diğ., 2011). Erken Güçlü Başlangıç Programı küçük çocuklu ailelere toplum merkezli ortamlarda hizmet sağlar. Ailelere eğitimlerini tamamlama, yeni beceriler edinme, iş bulma gibi farklı konularda yardımcı olurken, çocukların eğitim programlarına tam anlamı ile katılmaları konusunda destek vermektedir (Qusenberry ve Clark, 2011; Zigler ve Styfco, 2004). Erken Güçlü Başlangıç Programı düşük sosyo-ekonomik düzeydeki çocukların sosyal ve duygusal, dil, dikkat, bilişsel ve akademik becerilerinin gelişimini

destekler (Mattera ve diğ., 2013; Welshman, 2010). Çocukların sağlık durumlarını iyileştirmek, ebeveynlerin becerilerini arttırmak, ev ortamında düzenlemeler yaparak, ekonomik yetersizliklerin çocuklar üzerindeki olumsuz etkilerini azaltmayı ve annenin sağlıklı bir gebelik geçirmesini sağlamayı amaçlar (Aksoy ve Çitfçi, 2015; Kartal, 2018; Keller ve McDade, 2000; Raikes ve diğ., 2013; Whipple ve Wilson, 1996). Bu kapsamda ebeveyn veya çocuğun bakımını üstelenen kişilere yönelik ev ziyaretleri ve grup toplantıları düzenlenerek, aileye çeşitli malzemeler ve ekipmanlar ile destek sağlar (Bredenkamp, 2015; Chazen ve diğ., 2013; Korfmacher ve diğ., 2008). Kurum merkezli modeline katılan aileler daha çok tam ya da yarı zamanlı bir işte çalışır iken, ev merkezli modeline katılan aileler genelde çalışmayan kişilerden oluşmaktadır (Golas ve diğ., 2006).

2.3. Okulöncesi Çağda Çocukları Olan Ailelere Yönelik Evde Eğitim Programı (HIIPPY/ Home Instruction Program for Parents of Preschool Youngsters): HIIPPY ev merkezli bir program olup, 1968-1969 yıllarında İsrail'de başlatılmış, Kanada, Almanya, İtalya, Yeni Zelanda, Arjantin, Danimdiğ., Filipinler, İsviçre gibi pek çok ülkede uygulanmıştır (Baker ve diğ., 1999; Barnett ve Belfied, 2006). 3-5 yaş arasında çocuk sahibi olan, alt sosyo-ekonomik gelir seviyesine sahip ebeveynler için hazırlanan programın (Powell ve Cassidy, 2001) çocukların okul deneyimi şansını arttırmak, ilkokula hazırlamak, okul başarılarını arttırmak, annelerin çocuk gelişimi ve eğitimi konularında bilgilenmelerini sağlamak, çocukların zihinsel gelişimlerini desteklemek gibi pek çok amacı vardır (Şahin ve Özyürek, 2010). Program çocuk ve ebeveyni arasında güçlü bir etkileşim kurulmasını esas almaktadır (Çitfçi ve Aksoy, 2015). Otuz haftalık zaman diliminde ev ziyareti ve grup toplantısı şeklinde uygulanan program, 30-60 dakika şeklinde iki yıl boyunca ev merkezli olarak sürdürülmektedir (Baker ve diğ., 1999; Beyazıt, 2017; Şahin ve Özyürek, 2010). Ev ziyaretleri sırasında hikâye kitapları ve etkinlik örnekleri ile uygulamalı çalışmalar yapılmaktadır. Annenin bu tür faaliyetleri çocuğuyla uygulaması beklenmektedir. Anneler okur-yazar değil ise evdeki büyük kardeş annenin yerini alabilmektedir (Tezel ve Kurtulmuş, 2013). Program ebeveyn-çocuk ilişkisini geliştirerek, çocuğun sosyal yaşamın bir parçası olmalarını hedeflemektedir (Liddell, 2003).

2.4.High/ Scope Perry Okul Öncesi Projesi (High Scope Perry Preschool Project): David Weilkart tarafından geliştirilmiş programın amacı, okul başarısı açısından risk altındaki çocuklarda kaliteli okul öncesi programının kısa ve uzun süreli etkilerini belirlemektir. Etkinlikleri planlama, uygulama ve değerlendirme becerilerine sahip, iki yıllık sertifikalı öğretmenler tarafından küçük sınıflarda çocuklarla beraber yapılmaktadır. Tüm çocukların öğrenebileceği düşüncesi üzerine kurulmuştur (Westheimer, 2003). Program ev ziyaretleri ve düzenli olarak yapılan grup toplantılarını kapsamaktadır (Ömeroğlu ve diğ.,

2001). Çocukların olaylar ve fikirlerle doğrudan ilişki kurmasını esas alır ve etkin öğrenme yaklaşımına dayanmaktadır. Eğitimci rehber konumundadır ve çocuklara kendi eylemleri hakkında düşünmeleri için yardımcı olmaktadır (Arıkan, 2012; Beyazıt, 2017). Programda zengin öğrenme materyallerine yer verildiği gibi, çocuklar kendi etkinliklerini planlayarak, “planla, yap, gözden geçir” sürecine ilişkin beceriler kazanmaktadır (Çiftçi ve Aksoy, 2015; Schewehart, 2007). Planlama zamanı günün başında yaklaşık on beş dakikalık bir zamanı içermekte, eğitimci çocuklarla bir araya gelerek çocukların ne yapmak istediklerini öğrenmektedir. Planların gerçekleştirilmesinden çocuklar sorumlu olup, yetişkinler sadece çocuklarını gözlemleyerek onları problem çözmeye teşvik etmek ve yol göstermekten sorumludurlar. Etkinlik sonrasında çocukların ne yaptığına ilişkin bir değerlendirme yapılır. Çocukların yaptıkları hakkında konuşmaları, karşılaştıkları problemleri ortaya koymaları, faaliyetlerini anlatmaları ya da resim çizmek, model oluşturma vb. yollarla planlarını gözden geçirmeleri sağlanır (Aral ve diğ., 2002; Arıkan, 2012; Weikart, 1990). High/Scope Perry Okul Öncesi Programı kapsamında düzenli olarak ailelerle çocuk yetiştirmeye yönelik grup toplantıları ve öğretmen tarafından 90 dakika süren haftalık ev ziyaretleri düzenlenir. Bu ziyaretlerin bir saati ebeveyn, yarım saati çocukla gerçekleştirilmekte ve ailelere çocukların duygularını kontrol etme, sosyal, bilişsel, fiziksel yeteneklerini desteklemeye yönelik destek sunulmaktadır (Çiftçi ve Aksoy, 2015; Kartal, 2010; Ömeroğlu ve diğ., 2001).

2.5. Minnesota Erken Çocukluk Aile Eğitimi Programı (ECFE/ Minnesota Early Childhood): Çocuğun doğumundan anaokulu dönemine gelene kadar eğitilmesi ve desteklenmesini esas alan program, 1973 yılında Amerika’da uygulanmaya başlanmış, günümüze kadar ulaşmıştır. Erken çocukluk eğitimi, ebeveyn çocuk etkileşimi ve aile eğitimini içermektedir (Alakoç Pirpir, 2011; Beyazıt, 2017; Çiftçi ve Aksoy, 2015; Kartal, 2018; Sarı Yıldırım ve Girli, 2018). Oyun, gözlem, tartışma programın temel yapısıdır. Çocuklar ve ailelerini desteklemek amacıyla pek çok pilot uygulama modeli geliştirilen programda çocukların bilişsel becerilerini geliştirmek amacıyla dönem boyunca haftada iki saat uygulanacak etkinliklere yer verilmektedir (Şahin ve Tezel, 2010). Otuz hafta boyunca devam eden programda aileler kırk saatlik bir eğitim almaktadır. Bebekleri/çocukları ile oynayabilecekleri oyunlar, çocuk gelişimi ve eğitime yönelik verilen bilgiler programın içeriğini oluşturmaktadır (Sarı Yıldırım ve Girli, 2018). Çocukların olumsuz davranışları ile karşılaşan ebeveynlerin bu duruma nasıl tepki verecekleri, çocukların ihtiyaçları karşılanırken ne gibi sorumluluklar alacakları, olumlu rol model olabilme, çocukların duygularını ifade etmelerini destekleme gibi durumlar programın genel çıktılarıdır. Çocuk yetiştirme konusunda ailelerin özgüvenini destekleyen program çocukların akademik alanda gelişmesine katkı sağlamaktadır (Kartal, 2018).

2.6.Öğretmen Olarak Ebeveynler Programı (Parent as Teacher PAT):

Missouri eyaletinde başlayan programın hedef kitlesi anne adayları ve çocuklarıdır. Altı farklı ülkede çok sayıda aileye hizmet vermiş olan (Wagner ve diğ., 2002) programda, ailenin gereksinimlerine ve kültürel özelliklerine göre uyarılama yapılmaktadır. Programda ev ziyareti ve grup toplantıları düzenlenmekte, çocuk gelişimini desteklemek, ebeveynin kendine güvenmesini sağlamak, ebeveynlik uygulamalarını güçlendirmek için belirli aralıklarla gelişim takip ve izleme çalışmaları yapılmakta (Beyazıt, 2018; Çitfçi ve Aksoy, 2015; Shelly ve diğ., 2003; Wagner ve diğ., 2002; Zigler ve diğ., 2008) ve mevcut sorunlara ilişkin çözüm yolları öğretilmektedir (Gomby ve diğ., 1999). Ev ziyaretleri yaklaşık olarak 45-60 dakika sürmekte, ayda iki defa gerçekleştirilmektedir. Grup toplantıları oturumlar şeklinde gerçekleştirilir. Her oturumda oyun, gözlem ve tartışma olmak üzere toplam üç temel öge bulunur (Wagner ve diğ., 2002).

2.7.Eşit Başlangıç Programı (Even Start Program): İlk olarak 1989 yılında uygulanmaya başlanan program (Besharov ve diğ., 2011) yetişkin, erken çocukluk, ebeveyn desteği ve ebeveyn-çocuğun beraber eğitildiği uygulama içeriklerinden oluşmaktadır. Bu programda anne ve babalar sınıf ortamında eğitilmekte, sıfır-üç yaş arasındaki çocuklara yönelik çeşitli eğitim hizmetleri sunulmaktadır. Ortalama yedi ay süren programda, ailelerin eğitime katılmaları zorunlu kılınmakta ve eğitimciler tarafından ailelere yönelik ev ziyaretleri yapılarak, öğrenilenlerin günlük yaşantılar yoluyla desteklenmesi sağlanmaktadır. Programda ayrıca ebeveyn-çocuk ilişkisi üzerinde durulmakta, nitelikli zaman geçirmeyi sağlayan etkinlikler ile ebeveynlerin çocuğun öğrenme sürecinde aktif rol almaları sağlanarak, ebeveynlik becerileri konusunda desteklenmektedir (Beyazıt, 2017; Kartal, 2018).

2.8.Portage Erken Çocukluk Dönemi Eğitim Programı: Özel gereksinimli veya risk altındaki çocuklara ve ailelerine yardım amacıyla geliştirilmiş projede, 0-6 yaş arası çocuklar ve ailelerine ulaşmak hedeflenmiş böylece ev merkezli aile odaklı bir sistem olarak geliştirilmiştir (Kartal, 2018). Ev ortamında uzmanların, ebeveynlere ebeveyn-çocuk etkileşimi, çocuk gelişim hakkında bilgi vermesi, uygulamaları göstermesi ve doğal ortamlarında gözleme dayanmaktadır. Haftalık ev ziyaretlerinde aile ile birlikte gelişim alanlarına yönelik öğretim planları yapılarak hedef beceriler belirlenmektedir (Özdemir, 2010). Özel gereksinimli çocukların kabullenilmesi açısından oldukça yararlıdır. Anne babaları, öğretici olarak değerlendiren ve ev temelli, çevresel yaklaşımı temel alan bir aile eğitim programı olan Portage programı en temel özelliği; uygulamalarda doğal ortamın etkin bir şekilde kullanılmasıdır. Ev ziyaretini gerçekleştiren uzmanlar, Portage modeli ve Portage programı ile ilgili gerekli eğitimler almış lisanslı uzmanlardır. Bu uzmanların görevi; bütün aile için öğrenme etkinliklerini zevkli ve eğlenceli bir hale getirmek, yetersizlik gö-

rülen gelişim alanlarında ailenin çocuk ile çalışması ve gelişimini desteklemesi için cesaretlendirmek ve bilgi sunmaktadır (Cavkaytar, 2013).

3. TÜRKİYE'DE UYGULANAN AİLE EĞİTİM MODELLERİ

Ülkemizde aile eğitimleri genel olarak sosyo-ekonomik açıdan dezavantajlı ailelerin çocuklarına yönelik hazırlanmış, bu çocukların ailelerine ulaşmayı amaç edinmiştir. Farklı kurum ve kuruluşlar tarafından gerçekleştirilen bu eğitim programlarında çocuk gelişimi ve eğitimi, anne baba tutumları gibi farklı konulara yer verilmektedir (Kılıç, 2013).

3.1. Anne Çocuk Eğitim Programı (AÇEP): Anne Çocuk Eğitim Vakfı (AÇEV) çatısı altında uygulama çalışmalarına geçilmiştir (Şahin ve Özyürek, 2010). Programın amacı annelere ulaşılarak, annenin çocuğun gelişimindeki eğitici yönünü geliştirmektir. Böylelikle, kadının bir birey olarak desteklenmesi, eğitici kimliğinin güçlendirilmesi ve çocuğun gereksinimlerinin doğal ortamında karşılanabilmesi sağlanır (Bekman, 1998). Toplam 25 hafta süren, her bir toplantının üç saatlik grup çalışmaları şeklinde gerçekleştirildiği program (Çağdaş ve Şahin Seçer, 2015) aile planlaması ve üreme sağlığı ile zihinsel destek eğitimi olmak üzere üç bölümden oluşmaktadır (Beyazıt, 2017; 2005; Kartal, 2018; Şahin ve Özyürek, 2010). **Anne destek programı** sohbet şeklinde gerçekleştirilir. Anneler her hafta çocuklarının gelişimine destek sağlayacak çeşitli konularda (beslenme, tuvalet eğitimi vb.) bilgilendirilmektedir. Böylece annelerin, çocuklarının gelişimini daha yakından takip ederek bilinçli ve destekleyici olmaları sağlanır. **Üreme sağlığı ve aile planlaması programında** anneler, üreme sağlığı ve aile planlamasına katkı sağlayan farklı konularda bilgilendirilmektedir. **Zihinsel destek programında** ise annelere çocuklarıyla evde beraber uygulama yapacakları çalışma formları, hikayeler verilmekte, böylece çocuğun bilişsel olarak desteklenerek, eğitime hazırlanması amaçlanmaktadır (2010 Açev; Kılıç, 2011).

3.2. Baba Destek Programı (BADEP): Anne Çocuk Eğitim Vakfı (AÇEV) tarafından babaların da çocuklarının gelişiminde etkin rol oynamalarını sağlamak amacıyla, başlangıçta on bir babanın katılımı ile beş haftalık bir pilot uygulama ile başlanmıştır (Yıldız, 2015). İlköğretim okulları ve halk eğitim merkezlerinde uygulanan program, babaların destek hizmetlerden yararlanarak, çocuk gelişimine ilişkin farklı alanlarda bilgi ve beceri edinmelerini sağlar. Program ayrıca babaların çocuklarıyla daha sağlıklı etkileşime girmelerini sağlamak amacıyla babalarda davranış değişikliği oluşturmayı hedefler. Program 3-11 yaş aralığında çocuk sahibi olan, okuma-yazmayı bilen, her eğitim düzeyindeki babaları hedef kitle olarak tanımlar (Cavkaytar, 2013; Kartal, 2018). Haftada iki-iki buçuk saatlik toplantılar şeklinde gerçekleşen program, on-on iki hafta boyunca devam eden oturumlardan oluşmaktadır (Beyazıt, 2017).

3.3.Okul Öncesi Veli Çocuk Eğitim Programı (OVÇEP): Anne Çocuk Eğitimi Vakfı işbirliği ile yürütülen OVÇEP Projesine pilot çalışma şeklinde İstanbul ilinde 2000 yılında başlanmış, otuz iki ilde uygulanmaya devam edilmektedir. Okul öncesi eğitim almakta olan altı yaşındaki çocukları hedefleyen program, aile ve okul işbirliğini güçlendirerek, çocuğa verilen eğitimin niteliğinin artırılmasını, çocuğun ilköğretime hazırlanması, desteklenmesi, çocuğa verilen eğitimin birbirini tamamlar nitelikte olmasını, çocuklarda bilişsel gelişimin, sayısal ve sözel becerilerin desteklenmesine yönelik çalışmaları içermektedir. “Çocuk Eğitim Programı (ÇEP)” ve “Veli Destek Programı (VDP)” şeklinde program uygulanır. Uygulamalar esnasında eğitimcilere danışmanlık yapılmaktadır. Türkiye çapında uygulanmakta olan program, yirmi dört ay sürmektedir (Beyazıt, 2017; Çiftçi ve Aksoy, 2015; Kartal, 2018; Şahin ve Özyürek, 2010).

3.4.Anne Baba Olmak Seminerleri: Anne Çocuk Eğitim Vakfı tarafından hazırlanmış olan “Anne Baba Olmak” seminerleri 0-14 yaş aralığında çocuk sahibi olan ebeveynleri çocuk gelişimi ve iletişimle ilgili çeşitli konularda bilgilendirmeyi amaçlayıp, toplam on ilde ailelere yönelik olarak gerçekleştirilmiştir (AÇEV, 2010-2011 Faaliyet Raporu; Kartal, 2018). Program kapsamında üç saatlik toplantılar şeklinde anlatım, canlandırma vb. farklı yöntemler kullanılarak belirlenen konu başlıklarında seminerler şeklinde düzenlenmiştir (Çiftçi ve Aksoy, 2015).

3.5.Anne Eğitimi Programı: 1988 yılında bir çalışmanın sonuçlarına dayalı olarak ortaya çıkan, ilk olarak halk eğitim merkezlerinde yürütülmeye başlanan Anne Eğitim Programı hem ev hem kurum merkezlidir. 0-2 yaş aralığında çocuğa sahip olan anneler için ev ziyareti ile bireysel uygulamalar, 2-4 yaş aralığında çocuğa sahip olan anneler için ise kurum merkezinde grup uygulamaları şeklinde gerçekleştirilmiştir. Programın içeriği çocuğun gelişimsel özellikleri dikkate alınarak hazırlanmış, çocuğun gelişimsel ihtiyaçları ile ilgili farklı konularda (sağlık, beslenme, anne-baba tutumu vb.) bilgilerden, çocukların gelişim düzeyine uygun olarak hazırlanmış oyun içeriklerinden oluşmaktadır (Çağdaş ve Seçer, 2006; Şahin ve Özyürek, 2010).

3.6. Aile Çocuk Eğitim Programı: Gazi Üniversitesi Mesleki Eğitim Fakültesi tarafından ilk olarak 1988 yılında başlatılan programın sonuçlarına dayanarak Anne-Çocuk Eğitimi Programı geliştirilmiştir. 1993-2004 yılları arasında toplam 59 ilde, öğretmen desteği ile 33.034 anneye ulaşılmıştır (MEB Projeler Koordinasyon Merkezi Başkanlığı, 2006). Programın hedef kitlesi sosyo-ekonomik olarak dezavantajlı grupta yer alan çocuklar ve aileleridir. Program Aile Eğitim Programı (AEP) ve Gelişimsel Eğitim Programı (GEP) olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır. Aile Eğitim Programı (AEP)’nda sıfır-iki, iki-dört ve dört-altı yaş aralığında çocuk sahibi olan annelere yönelik hazırlanmış, programın içeriği çocuk gelişimi, çocuk beslenmesi, çocukta iletişim, oyun

ve oyuncak vb. konulardan oluşmaktadır. Programda annelerin çocuklarıyla birlikte oynayıp, çocuklarını daha iyi tanımaları hedeflenmektedir. Gelişimsel Eğitim Programı (GEP)'nda ise çocuğun gelişimsel özelliklerine uygun olarak hazırlanan etkinlikler, grup toplantısı ve ev ziyareti şeklinde annelere öğretilmekte, annenin uygulamaları izlenerek onlara rehberlik edilmektedir (Çiftçi ve Aksoy, 2015).

3.7. Anne-Baba-Çocuk Eğitim Projesi: 1997-1998 eğitim-öğretim yılı içerisinde Kız Teknik Öğretim Genel Müdürlüğü tarafından uygulanmaya başlanılan eğitim projesi ile özellikle kadınların eğitilmesi amaçlanmıştır. Anne-Baba-Çocuk Eğitim Projesi sayesinde toplumsal hayata yön veren üreme sağlığı, çocuk gelişimi ve eğitimi, eş seçimi ve eşler arası ilişki, akraba evliliklerinin yol açacağı toplumsal problemler vb. konulara vurgu yapılmıştır. Başta kadınlar olmak üzere bütün aile üyelerinin bu konulara yönelik farkındalık geliştirerek, bilinçlendirilmesi amaçlanmıştır. Programın uygulama süreci bölgesel gereksinimlere göre ayarlanmakla birlikte, saatlik, günlük ve haftalık programlar şeklinde uygulanmıştır (Çiftçi ve Aksoy, 2015).

3.8. Ana-Baba Okulu: Ana Baba Okulu programı İstanbul Üniversitesi Eğitim Fakültesi tarafından 1989 yılında uygulanmaya başlamıştır. Toplamda 32 saatlik bir eğitim dönemi içerisinde, sekizer saatlik eğitim programı şeklinde gerçekleştirilmiştir (Çiftçi ve Aksoy, 2015; Kartal, 2018). Programın hedefleri; ebeveynlerin çocuklarına istenilen davranışlar ve alışkanlıklar kazandırmalarına, çocukların öz denetim kazanmalarına, çocukların kendilerini rahatlıkla ifade edebilmelerini sağlamaktır. Programda ebeveyn-çocuk iletişimi, başarıyı destekleyen aile rolü, ebeveyn tutumları, gelişim özellikleri, boşanma, çalışan anneler, cinsel gelişim gibi pek çok konuda rehberlik edilmektedir (Apaydın ve Canel, 2011; Şahin ve Özyürek, 2010; Temel ve Kurtuluş, 2013; Yıldız, 2015).

SONUÇ

Bir toplumun devamlılığını sağlayan aile yüzyıllardır çeşitli çalışmalara konu olmuş ve ailenin sadece çocuğun bakımını üstlenen yapılar olmadığını, aynı zamanda çocuğun kişiliği başta olmak üzere gelişim alanlarına katkı sağlayarak toplum için sağlıklı bireyler yetiştirilmesinde görev ve sorumluluğu olduğu bilinmektedir. Her aile dinamiği farklı olmakla birlikte, çocuğun yetiştirilmesi sürecinde çatışmalar yaşanabilmekte, çocuk gelişimine ilişkin konular da ailelerin benimsediği kriterler değişebilmektedir. Bu nedenle çocuğun büyümesi sürecinde olumsuz durumların ortadan kaldırılması ya da etkilerinin azaltılması için ailelere yönelik eğitim programlarının hazırlanması son derece önemlidir. Bu tür programlar hazırlanırken ya da uygulanırken ailelerin yüksek yarar sağlaması hedeflenmektedir.

Dünyada uygulanan eğitim programları; Head Start, Erken Güçlü Başlangıç, Okulöncesi Çağda Çocukları Olan Ailelere Yönelik Evde Eğitim Programı, High Scope Perry Okul Öncesi Projesi, Minnesota Erken Çocukluk Aile Eğitimi Programı, Öğretmen Olarak Ebeveynler Programı, Eşit Başlangıç Programı, Portage Erken Çocukluk Dönemi Eğitim Programı olarak belirlenmiştir. Ülkemizde ise Anne Çocuk Eğitim Programı, Baba Destek Programı, Okul Öncesi Veli Çocuk Eğitim Programı, Anne Baba Olmak Seminerleri: Anne Eğitimi Programı, Aile Çocuk Eğitim Programı, Anne-Baba-Çocuk Eğitim Projesi, Ana-Baba Okulu Programı olarak belirlenmiştir. Düzenlenen eğitim programlarının sonucunda, çocuklarda olumlu yönde değişimler meydana geldiği, davranış problemlerinin aşamalı olarak azaldığı, ebeveyn çocuk ilişkisinin güçlendiği, ailelerin çocuk gelişimi ve eğitimi konularında özgüvenlerinin geliştiği, farkındalıklarının arttığı, aile yapısının daha sağlıklı bir hal aldığı, kısa ve uzun vadede olumlu etkiler yarattığı görülmektedir.

Dünyada ve ülkemizde aile eğitimi ve aile eğitim modelleri genel olarak değerlendirildiğinde, modellerin tamamında eğitim konusuna ilişkin çok yönlü, bütüncül bir yaklaşım sergilendiği görülmektedir. Modellerin başarısı, etkisini uzun yıllardır sürdürebilmesi bütüncül yaklaşım benimsenmesine ek olarak ebeveynlerin ve çocukların programda yer almasına bağlı olarak ebeveyn-çocuk etkileşimini geliştirmektedir. Aile katılımını esas alan programlar sayesinde aileler sadece çocuk gelişimi ve eğitimi alanlarında bilgi edinmekle kalmayıp, çocukları yetiştirme tutumlarını gözden geçirmekte, değiştirmekte, çocuk gelişimine ilişkin olumlu sonuçlar meydana getirebilecek bilgi ve becerilerde edinmektedir. Ayrıca program bitiminde edindikleri bilgilerin sürdürülebilirliğini sağlayarak, öğrenimlerine kaldıkları yerden devam ederek toplumsal yaşamda aktif olarak katılmaktadırlar. Programı tamamlayan ebeveynler kimi zaman programlarda gönüllü olarak yer alarak, programa dahil olan yeni katılımcılara destek olmakta, programın başkalarına ulaşılabilirliğini sağlayarak sosyal sorumluluklar üstlenmektedirler.

GÖZDEN GEÇİRME SORULARI

- 1- **Hangisi ev merkezli yaklaşımın yararları ile doğrudan ilişkili değildir?**
- a) Öğrenme doğal ortamda gerçekleşir
 - b) Ebeveyn-çocuk etkileşimini esas alır
 - c) Ebeveynlerin eğitime doğrudan katılımı ile sağlanır
 - d) Çocukların doğal ortamda gözlenmesine olanak sağlar
 - e) Aile üyeleri arasında iletişimi güçlendirir
- 2- **“Kendilerinden yaşça küçük çocukların gelişimlerini desteklemeye yönelik bilgi ve becerileri kazandırmayı amaç edinirken, genellikle kendisinden küçük kardeşinin bakımı ile ilgili ihtiyaçlarını karşılayan çocuğun farklı konularda eğitim alması sağlanarak, öğrenen ve öğreten konumundaki çocuğu geleceğe hazırlayan” aile eğitim modeli aşağıdakilerden hangisidir?**
- a) Ev Merkezli
 - b) Kurum Merkezli
 - c) Kurumda Ev Merkezli
 - d) Çocuktan Çocuğa Eğitim
 - e) Gezici Hizmetler
- 3- **Aile eğitiminin hedef kitesini en kapsamlı şekilde açıklayan ifade hangisidir?**
- a) Anne ve babalar
 - b) Çocuğun bakımına destek olan aile üyeleri
 - c) Aile içindeki çocuklar
 - d) Büyükanne ve büyükbabalar
 - e) Aile içinde yaşayan tüm bireyler
- 4- **Yoksul ailelerin çocuklarını bilişsel, sosyal-duygusal ve fiziksel olarak desteklemeyi hedefleyen, onları okula hazırlamak, eğitimlerinde başarılı olmalarını sağlamak, azınlık göçmen ailelerini destekleyerek çocuklarının eğitime katılımlarını sağlamak ve çocukların toplumsal yeterliliklerini artırmak gibi hedefleri olan program aşağıdakilerden hangisidir?**
- a) Minnesota
 - b) Portage

- c) High Scope
 - d) Head Start
 - e) HIPPY
- 5- **“Toplam 25 hafta, her bir toplantının üç saatlik grup çalışmaları şeklinde gerçekleştirilen program aile planlaması ve üreme sağlığı ile zihinsel eğitim olmak üzere üç bölümden oluşmaktadır” şeklinde açıklanan ülkemizde uygulanan aile eğitim modeli hangisidir?**
- a) AÇEP
 - b) BADEP
 - c) OVÇEP
 - d) Anne Eğitim Programları
 - e) Anne Baba Olmak Seminerleri

Cevap Anahtarı

1 e, 2 d, 3 e, 4 d, 5 a

KAYNAKÇA

- AÇEV (2010). Anne Çocuk Eğitim Vakfı. Erişim Adresi: [<http://www.acev.org/>]. Erişim Tarihi 6/11/2019.
- Akgün, E. (2008). Anne çocuk ilişkisinin oyunla geliştirme eğitiminin anne çocuk etkileşim düzeyine etkisi. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara.
- Aksoy AB, Çitçi DH. (2017). Duyusal Gelişim. Eğitim Psikolojisi içinde (s.:178-208), Ed.: Aral N., Duman, T., PEGEM Yayıncılık, Ankara.
- Akyol Köksal A, Bilbay A. (2019). Tarihsel Süreçte ve Farklı Kültürlerde Çocuk *Erken Çocukluk Döneminde Gelişim içinde* (s.: 3-49). Ed. Köksal Akyol, A., Anı Yayıncılık, Ankara.
- Alakoç Pirpir, D. (2011). Anne Eğitim Programının 5-6 Yaş Çocuklarının Temel Eğitime Hazır Bulunuşluk Düzeyine Etkisinin İncelenmesi. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Anandalakshmy S, Balagopal I. (1999). Mobile Crashes Aat Delhi, Bombay and Pune, India ECCD The Construction Sites, Early Childhood Counts, Programming Resources For Early Childhood Care And Development, Washington D.C. World Bank.
- Apaydın Y, Canel NA (2011). Aile Eğitimi Programları Üzerine Notlar. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü. Ankara
- Aral N, Kandır A, Can Yaşar M (2002). Öğretmen Rehber Kitabı Okul Öncesi Eğitim ve Okulöncesi Eğitim Programı (36-72 Aylık Çocuklar İçin), Yapa yayınları, İstanbul.
- Ankan, A. (2012). High Scope Programı Erken Çocukluk Eğitiminde Yaklaşımlar ve Programlar. Ed.: Temel F., Vize Yayıncılık, Ankara. s.:359-400.
- Baker Ajl, Piotrkowski CS, Brooks Gunn J. (1999). The home instruction program for preschool youngsters (HIPPY), The future of Children Home Visiting. *Recent Program Evaluations*, 9 (1):116-133.
- Barnett WS, Belfield CR. (2006). Early childhood development and social mobility. *The Future Of Children*, 16(2):73-98.
- Besharov DJ, Germans P, Highey CA, Call DM. (2011). Even Start Family literacy programs (3 rd National Evaluation) School of Public policy university of Maryland
- Beyazıt, U. (2017). Çocuk İhmalinin Önlenmesine Yönelik Anne Eğitim Programının Etkliliği. Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Çocuk Gelişim Bölümü, Ankara
- Bradley RH, Chazan Cohen R, Raikes H. (2009). The impact of Early Head Start on school readiness: New looks. *Early Education Development*, 20(6): 883-892.
- Bredenkamp S, Knuth RA, Shulman LG. (1992). What Does Research Say About Early Childhood Education North central regional education laboratory
- Cavkaytar, A. (2013). Örnek Aile Eğitimi Programları. Özel Eğitimde Aile Eğitimi ve Rehberliği içinde. Ankara: Vize Yayıncılık, 326-377.

- Chow, V. (2004). Parenting and Family Support. UCLA Center Families and Communities. www.healthchild.ucla.edu.
- Crosser, S. (2005). What Do We Know About Early Childhood Education? Research Based Practice. NY: Thomson Delmar Learning.
- Çağdaş A, Şahin Şeçer, Z. (2015). Anne Baba Eğitimi, Eğitim Kitabı, Ankara.
- Davis Kean PE (2005). The Influence of Parent Education and Family Income on Child Achievement: The Indirect Role of Parental Expectations and the Home Environment. *Journal of Family Psychology*, 19 (2): 294-304.
- Değirmenci YG, Karahisar S. (2015). Erken müdahale programlarında aile merkezli uygulamalara örnek bir model: mational early intervention longitudinal study ABD, *Hacettepe Üniversitesi Faculty Of Health Science Journal*, 1(2):695-704.
- Deniz, E. (2009). Erken Çocukluk Döneminde Gelişim. Maya Yayıncılık, Ankara.
- Essa, EL. (2014). Introduction to early Childhood educational. Belmont: Wadsworth Cengage Learning differences in huan sexuality. *Journal of Sex Research*, 38(1):59-75.
- Fazlıoğlu, Y. (2012). Çocuktan Çocuğa Yaklaşımı. Erken Çocukluk Eğitiminde Yaklaşımlar ve Programlar içinde (s.: 229-258.), Ed. Temel F, Vize Yayıncılık, Ankara.
- Fenichel E, Mann TL. (2001). Early Head Start for low income families with infants and toddlers. *The Future of Children*, 11(1):135-141.
- Gary TH, Craig SG, Rickman DK. (2006). Early education policy alternatives: Comparing Quality and Outcomes of Head Start and State. *Prekindergarten Educational and Policy Analysis*, 28 (1):77-99.
- Golas JC, Horm D, Caruso DA. (2006). Challegens in implementing center- based and Home-Based Early Head Start Programs. *Journal of Research In Childhood Education*, 21(2):163-175
- Gomby, DS. (2005). Home Visitation *in* Outcomes for Children and Parents. http://www.ced.org/docs/report/report_ivk
- Gomby DS, Culross PL, Behrman RE. (1999). Home Visiting Recent Program Evaluations Analysis and Recommendations. *The Future of Children*, 9(1): 4-26.
- Howard K, Martin A, Berlin, LJ, Brooks Gunn JM (2011). Early mother-child seperation, parenting and child well-being in early head start families attachment and human development, *NCBI*, 13(1): 5-26.
- Kadan, G. (2018). Aile Eğitiminde Yaklaşımlar. Çocuk ve Aile kitabı içinde; 329-370s., Anı Yayıncılık, Ankara
- Kartal, H. (2018). Erken Eğitim ve Destek programları. Aile Eğitimi ve Erken Çocukluk Eğitiminde Aile Katılım Çalışmaları içinde (s.:157-227), Ed.: Temel F., Anı Yayıncılık, Ankara.
- Keller J, Mcdade K. (2000). Attitudes of Low Income Parents Toward Seeking Help with Prenting: Implications for Practice. *Child Welfare* 3:285-312
- Kılıç, Ç. (2013). 3-6 yaş aile eğitim programının yetişkin eğitiminde program geliştirme süreci açısından değerlendirilmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13(2): 373-393.
- Kılınç, FE (2011). Anne eğitim programı ile anne çocuk etkileşim programının 24-36 aylık çocukların bilişsel becerilerine ve annelerin çocuk yetiştirme davranışlarına

- etkisinin incelenmesi. Yayınlanmış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Korfmacher J, Green B, Staerkel F, Peterson C, Cook G, Roggman L, Faldowski Ra, Shiffman R. (2008). Parent involvement in early childhood home visiting. *Child Youth Care Forum*, 37:171-196.
- Love JM, Kisker EE, Raikes H, Tarulla L. (1997). Overview of the Early Head Start Research and Evolution Project. *NHSA Dialog*, 1(4):181-192.
- Love Jm, Kisker EE, Ross C, Raikes H, Constantine J, Boller K, Brooks-Gunn J, Chazan Cohen R, Tarullo LB, Schochet PZ, Paulsell D, Vogel C. (2005). The effectiveness of early Head Start for 3-year-old children and their families: lessons for policy and programs. *Developmental Psychology*, 41(6): 885-901.
- Mattera SK, Llyod Cm, Fishman M, Bangser M. (2013). A first look at the head start cares demonstration: Children's social- emotional competence. (OPRE Report 2013) New York: Head Start CARES.
- Mcwayne C, Fantuzza J, Hampton V. (2002). The Significance Of Play. *Head Start Bulletin*. 74: 15-22.
- Morrison, GS (2012). Early Childhood Education Today. Upper Saadle River, N.J. Pearson Merrill / prentice Hall
- Myers, R. (1996). Hayatta Kalan On İki. Çev.; Bakay RA., Ünlü E., Anne Çocuk Eğitim Vakfı Yayınları, İstanbul.
- OBADER (2013). Okul Öncesi Eğitim Programı ile Aile Destek Eğitim Rehberi. [<https://www.google.com/search?q=okul%C3%B6ncesi+e%C4%9Fitimde+b%C3%BCt%C3%BCnle%C5%9Ftirilmi%C5%9F+aile+e%C4%9Fitim+modeli&oq=OK&aqs=chrome.0.69i59j69i57j35i39j015.2300j0j8&sourceid=chrome&ie=UTF-8>]. Erişim Tarihi 7/01/2019.
- Özdemir, O. (2013). Ailelerin Rehberlik Danışmanlık ve Eğitim Gereksinimlerinin Karşılanması. Özel Eğitimde Aile Rehberliği içinde. Pegem Akademi, Ankara.
- Özyürek, A. (2015). Çocuk ve Aile İçi İlişkiler. Çocuk Ruh Sağlığı içinde, Eğiten Kitap, Ankara. 73-99.
- Powel, DR. (1990). Families and Early Childhood Programs Dc: National Associational for The Education of Young Children, Washington
- Powell LH, Cassidy D. (2001). Family Life Education, Mayfield Publishing, London.
- Raikes HH, Brooks Gunn J, Love M (2013). Background literatüre review pertaining to the early head start. *Monographs of the Society For Research in Child Development*, 7
- Quesenberry AC, Clark PM. (2011). Services for children with special needs in head start and early head start. Early Childhood intervention: Shaping the future for children with special needs and their families. Ed.: Groak C, Eidelman S, Maude SP, Kaczmarek L, California. Praeger
- Sarı Yıldırım H, Girli A. (2018). Aile Eğitiminde Yaklaşımlar. Çocuk ve Aile içinde (s.328-369), Ed.: Küçükali R., Anı Yayıncılık, Ankara.
- Shelly A, Jack K, Thelma R. (2003). parents as teachers advancing parent involvement in a childs education. Annual meeting of the Mid-South Education Research Association (Report Research)

- Staerckel FJ, Spieker S. (2006). Unstable Housing a significant challenge for home visiting programs: An early Head Start Case example. *Journal of Family Social Work*, 10(1): 61-76.
- Şahin, S. (2012). 0-6 Yaş Arası Çocukların Temel Gelişim Özellikleri: Fiziksel ve Sosyal-Duygusal Gelişim. Erken Çocukluk Eğitimi içinde. Ed.: Diken İ.Pegem Akademi, Ankara. 170-206.
- Şahin TF, Özyürek A (2010). Anne Baba Eğitimi ve Okul Öncesinde Aile Katılımı Morpa İstanbul.
- Tavil ZY, Karasun N (2013). Aile eğitim çalışmaları: bir gözden geçirme ve meta analizi, *Eğitim Bilimleri Dergisi*, 38 (168): 87-95.
- Temel F, Kurtulmuş Z. (2013). Anne Baba Eğitimi. Okulöncesi Öğretmenliği Alan Bilgisi içinde, Ed. Aral N., Deniz Ü., Kan A., AbyYayıncılık, Ankara. 691-725.
- Ünlü Çetin, Ş (2016). Okul Öncesi Eğitim Programı ile Bütünleştirilmiş Aile Destek Eğitim Rehberliğinde (OBADER) toplumsal cinsiyet eşitliği vurgusunun baba katılımı özelinde incelenmesi. *Curr Res Educ*, 2(2):61-83.
- Ünlüer E. (2010). Okul öncesi eğitimde ailenin yeri ve önemi. T.Güler (Ed.). Anne baba eğitimi içinde; 12-40s. Pegem Akademi, Ankara.
- Wagner MM, Clayton SL. (1999). The parents as teachers program: Results from two demonstrations. The future of children home visiting. *Recent Program Evaluations* 9(1):91-115.
- Welshman, J. (2010). From Head Start to Sure Start: Reflections on policy transfer. *Children and Society*, 24: 89-99.
- Westheimer, M. (2003). Parents making a difference: International research on the home instruction for parents of preschool youngsters (HIPPY) program. Jerusalem: Magnes Press, Hebrew University,
- Wright, JA (2002). Parents' Perspective of a Home Visiting Parent Education Program in partial fulfillment of the requirements for the degree of Master of Arts in Family and Consumer Science Thesis submitted to the Graduate College of Marshall University.
- Yıldız, Z. (2015). Aile eğitim programları ve din /değer merkezli aile eğitim ihtiyacı. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(22):159-183.
- Zigler E, Pfannenstiel J, Seitz V (2008). The parents as teachers program and school success: A replication and extension. *The Journal of Primary Prevention*, 29 (2): 103-120.

Dr. Raziye PEKŞEN AKÇA

1985 yılında Afyonkarahisar'da doğdu. İlk, orta ve lise öğrenimini Ankara'da tamamladı. 2003-2007 yılları arasında lisans eğitimini, 2007-2009 yılları arasında lisansını tamamladığı Ankara Üniversitesi Ev Ekonomisi Anabilim Dalı Çocuk Gelişimi Bölümünde yüksek lisans eğitimini, 2014-2020 yılında ise Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Çocuk Gelişimi Bölümünde doktora eğitimini tamamlamıştır. 2008-2018 yılları arasında Erciyes Üniversitesi'nde öğretim görevlisi olarak görev almış, 2018 yılından itibaren Kayseri Üniversitesi'nde çalışmaya devam etmektedir. Alana ilişkin ulusal ve uluslararası nitelikte pek çok çalışması bulunan PEKŞEN AKÇA evli ve bir çocuk annesidir.

BÖLÜM IV

BOŞANMIŞ AİLELERE YÖNELİK AİLE EĞİTİMİ UYGULAMALARI

Dr. Meryem FIRAT

İnsanlar birçok nedenden dolayı boşanırlar, ancak esas neden iyi bir evlilik ortamı oluşturamamaları ya da kötü bir evliliğe razı olmak istemiyor olmalarıdır.

Paul Bohannon

- BOŞANMA
 - BOŞANMA NEDENLERİ VE ORANLARI
 - BOŞANMA VE ÇOCUK
 - BOŞANMA KARARININ ÇOCUĞA AÇIKLANMASI VE BOŞANMA SÜRECİ
 - BOŞANMANIN ÇOCUKLAR ÜZERİNDEKİ OLASI ETKİLERİ
- BOŞANMA VE AİLE EĞİTİMİ
 - BOŞANMIŞ EBEVEYNLER
 - BOŞANMIŞ AİLE ÇOCUKLARI

GİRİŞ

Aile; bireylerin ilk sosyal yaşamlarının başladığı, iletişimin ve ilişkilerin bazı kurallara göre düzenlendiği, kültürel ve sosyal bilgilerin anneden ve babadan çocuklara aktarıldığı, yasal cinsel ilişkinin bulunduğu birçok toplumsal boyutu olan sosyal bir birimdir (Geniş, Toker ve Şakiroğlu, 2019). Başka bir ifadeye göre aile; evlenme yoluyla, doğal veya evlat edinme yoluyla çeşitli bağlarla birbirine bağlı, aynı evi paylaşan, aynı geliri paylaşan, bazı rollerin olduğu ve bu rollerin birbirini etkilediği, sahip olunan bilgilerin paylaşıldığı ve kuşaktan kuşağa aktarıldığı insan topluluğudur (Aral ve Sağlam, 2012). Aile olarak tanımlanan yapı toplumun küçük ancak önemli bir parçasını oluşturmaktadır. Aile, sadece toplumu oluşturan, toplumu şekillendiren yani sadece toplum için var olan bir yapı değil aynı zamanda bireylerin kendi ihtiyaçlarını karşılayabileceği, kendisi olabileceği, kendisini rahat ve güvende hissedebileceği yaşam yeridir. Çocuğun yetiştiği aile ortamı ne kadar sağlıklı ve güvenilir olursa, gelecekte yetişkin bir birey olarak toplumda da bir o kadar sağlıklı ve güvenilir bir kişilik sergileyecektir. Zaman içerisinde bireyler, bireylerin oluşturduğu aileler ve buna paralel olarak toplumlar çeşitli değişimler göstermektedir. Bu değişimler aile içinde yetişen ve gelecekte toplumun bir üyesi olacak çocukları fazlasıyla etkilediği için çok önemlidir ve izlenmelidir. Oluşan bu yapı değişikliklerinin içerisinde en önemlisi aileyi oluşturan eşlerden birinin çeşitli nedenlerden dolayı aileden ayrılmasıdır. Bu ayrılık kısa süreli olduğu gibi boşanma gibi tamamen ayrılma şeklinde olabilir. Ailede bulunan rollerin, görevlerin tamamen değişebildiği, birçok kişinin etkilendiği, farklı aile yapılarının olduğu boşanma sayısı her geçen gün tüm dünyada artış göstermektedir (Konak Rehberlik Araştırma Merkezi, 2018). Aile bireylerinin eskiye oranla daha sık başvurdukları boşanma, kimi zaman hem çocuklar için hem ayrılan eşler için çok olumlu sonuçlar doğururken, kimi zaman da özellikle çocuklar için fazlasıyla yıkıcı sonuçlar doğurabilmektedir. Öyle ki çocuğun bu süreçte olumlu veya olumsuz etkilenmesi onun gelecekteki hayatına yansımakta ve geleceğini şekillendirebilmektedir. Çocuğun geleceği için bu süreçte önemli olan sağlıklı bir dönem geçirmesi ya da süreci en az hasarla atlatmasıdır (Baz Bilici, 2014).

DÜŞÜNÜZ, TARTIŞINIZ:

Sizce boşanma nedir? Sizin için ne ifade ediyor? Sizce boşanmak toplumda nasıl karşılanıyor? Boşanan bir erkek ya da bir kadın aynı koşullarda yaşam standartlarına sahip mi, eşit haklara sahip mi?

Bu konularda ne düşünüyorsunuz? Görüşlerinizi açıklayınız.

1. BOŞANMA

Toplumun temel yapı taşı olan aile kavramının tanımı ufak değişikliklerle sabit kalsa da, ailenin yapısı niteliksel ve niceliksel olarak değişebilmektedir. Eşler evliliklerinde görüş ayrılıkları yaşayabilmekte ve bu konuda ciddi çatışmalar içerisine girebilmektedirler. Çatışmalar bazen çözülebilmese rağmen bazen de evlilik ilişkisi çıkmaza girmekte ve boşanmalar gerçekleşebilmektedir. Boşanma; eşlerin hukuki açıdan duygusal, maddi ve cinsel birlikteliklerini sonlandırmaları olarak tanımlanmaktadır. Boşanma; yasal olarak var olan evliliğin sonlanması ile eşlerin yeniden evlilik yapabilecek duruma gelmesidir (Binay, 2018).

Boşanma çok boyutlu olup, bazen yıkıcı bazen yapıcı bir süreç olarak tanımlanabilir. Eşlerin yaşadıkları çatışmaları çözemedikleri zamanlarda daha fazla yıpranmamak için akla gelen seçeneklerden biridir. Boşanma süreci hem yetişkinler hem de ailede bulunan çocuklar için bazı zorlukları ve riskli yaşam olaylarını da beraberinde getirmektedir. Boşanma eşlerin, ailelerin bütün alışkanlıklarını, hayatlarını değiştiren, hem kendi hem de toplum üzerinde çeşitli değişiklikler oluşturan bir durumdur (Vidal, 2015). Bireylerin hayatlarında yaşayabileceği en önemli, en travmatik yaşam olayı olarak nitelendirilebilir ya da tam tersi ayrılan bireyin hayatında çok daha olumlu sonuçlar ortaya çıkarabilir. Bu nedenle, boşanma sürecinin tamamen bitiş, yok oluş süreci olarak tanımlanması değil, değişim süreci olarak tanımlanmasının daha doğru olacağı düşünülebilir.

1.1. Boşanma Nedenleri ve Oranları

Kanunlar eşlerin boşanmasına izin vermekle birlikte boşanmayı sadece eşlerin isteğine bırakmamış ve boşanmanın gerçekleşebilmesi için çeşitli şartların olması gerektiği ileri sürülmüştür. Türk Medeni Kanuna göre; boşanmanın gerçekleşebilmesi ve eşlerin ayrılabilmesi için eşi aldatma, eşe karşı kötü veya onur kırıcı davranma gibi bazı nedenlerin olması gerekmektedir.

YAŞAMIN İÇİNDEN:

Boşanan bir kadının "Neden boşandınız?" sorusuna verdiği cevap

Ben neden boşandım aslında tam olarak bilmiyorum. Geçimsizlik denebilir sanırım. Sürekli kavgalarımız vardı, bitmek bilmeyen küsmeler, bitmek bilmeyen bir şiddet. Niye vardı onu da bilmiyorum, yani hata nerede idi bir türlü bulamadım, olmadı. Üzerinden yıllar geçti hala hangi nedenlerle kavga ettiğimizi hatırlamam. Ama boğazımı sıktığını, kalp çarpıntılarımı, intiharın eşiğine geldiğimi hiç unutamam.

42 yaşında, 3 çocuk annesi

Boşanma nedenleri medeni kanunda özel ve genel boşanma nedenleri şeklinde iki kısma ayrılmaktadır. Özel boşanma nedenleri arasında eşin aldatılması, cana kast ve kötü muamele, onursuz hayat sürme, ruh hastalığı ve şiddetli geçimsizlik sayılabilir. Genel boşanma nedenleri arasında ise evliliğin sarsılması, eşlerin ikisinin de boşanmayı istemesi, ortak hayat kurulamaması sayılabilir (Aktaş Küçükkaragöz, 2018).

Boşanma, bir zamanlar birlikte yaşayan, birçok aktiviteyi birlikte yapan eşleri ve çocukları ayrı yollara sevk eder. Bunlar genellikle farklı iş ve arkadaş ortamları, yaşanılan yerin değişimi, başka bir evlilik olabilir. Evliliğin sonlandırılması sadece yasal bir ayrılık değil aynı zamanda birçok dalgalanma ve gerilimlere neden olabilecek duygusal bir sonlandırmadır. Öyle ki çiftlerde yasal süreç kısa sürse bile duygusal olarak ayrılmak çok daha uzun sürebilmektedir. Ayrıca boşanma insanın dengesini bozan, toplumu etkileyen ve trajik sosyal fenomen olarak da tanımlanmaktadır (Arpacı, 2012; Uçan, 2007; Vidal, 2015).

Ülkelerin boşanma tabloları incelendiğinde farklılık gösterdiği ancak buna rağmen birçok ülkede boşanma oranlarının artan bir eğri çizdiği görülmektedir. 1970 yılı sonrasında bütün OECD ülkelerinin tamamında boşanmanın arttığı belirtilmiştir. Özellikle son 10 yıl için boşanma oranlarının arttığı ve aile yapısı üzerinde oluşan değişikliklerin temel nedeninin boşanma olduğu ifade edilmektedir (Harköner, 2014). Türkiye'deki boşanma oranları OECD ülkeleri ile kıyaslandığında daha düşük olduğu ancak yıldan yıla arttığı ifade edilebilir. 2003 yılına kadar altı ayda bir Cumhuriyet Savcılıkları ile açıklanan boşanma oranları, 2003 yılından sonra Aile mahkemeleri ve Asliye hukuk mahkemelerinden alınan bilgilerle MERNİS (Merkezi Nüfus İdare Sistemi) aracılığı ile yıl yıl açıklanmaktadır. Boşanma oranlarındaki veri toplama şeklinin değişimi ile 2003 yılı sonrasında boşanma oranlarında ani bir artış olmuştur (Başkaya ve Ünal 2017). Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verileri incelendiğinde kaba boşanma hızının yıldan yıla arttığı, kaba evlenme hızının ise yıldan yıla azaldığı görülmektedir (TÜİK, 2019). (Kaba boşanma hızı, nüfusta yıl içinde her bin kişi başına düşen boşanma sayısı; kaba evlenme hızı, nüfusta yıl içinde her bin kişi başına düşen evlenme sayısı olarak tanımlanmaktadır.)

DÜŞÜNÜZ, TARTIŞINIZ:

Sizce neden evlenme oranları her geçen gün azalırken, boşanma oranları her geçen gün artmaktadır?

Bu konuda ne düşünüyorsunuz? Görüşlerinizi açıklayınız.

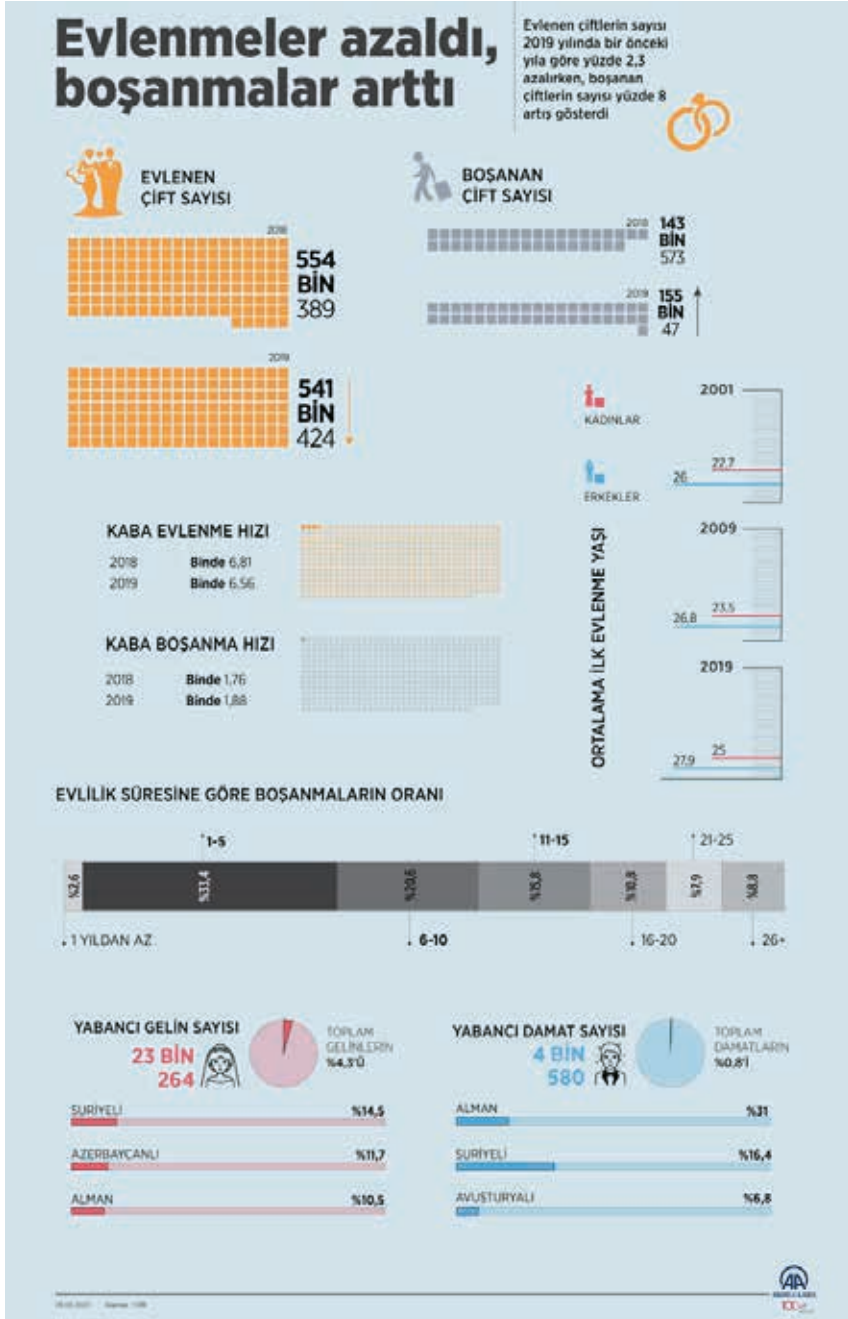
Tablo 1. 2010-2019 yılları arasında Türkiye’de evlenme ve boşanma oranları

2010-2019 arası yıllar	Evlenen birey sayısı	Kaba evlenme hızı	Boşanan birey sayısı	Kaba boşanma hızı
2010	582.715	7,98	118.568	1,62
2011	592.775	8,02	120.117	1,62
2012	603.751	8,03	123.325	1,64
2013	600.138	7,89	125.305	1,65
2014	599.704	7,80	130.913	1,70
2015	602.982	7,71	131.830	1,69
2016	594.493	7,50	126.164	1,59
2017	569.459	7,09	128.411	1,60
2018	554.389	6,81	143.573	1,76
2019	541.424	6,56	155.047	1,88

Tablo 1’de görüldüğü gibi 2010 yılında 1.62 olan kaba boşanma hızı ve 118.568 olan boşanan çift sayısı 2019 yılında artarak 1.88 kaba boşanma hızı ve 155.047 boşanan çift olmuştur. Aynı şekilde 2010 yılında 7.98 olan kaba evlenme hızı ve 582.715 olan boşanan çift sayısı 2019 yılında azalarak 6.56 kaba boşanma hızı ve 541.424 boşanan çift olmuştur. Bazı yıllar arasında evlenen birey sayısında bir önceki yıla göre artış görülmektedir. Ancak bu artışlar genel eğriyi etkilememektedir.

Boşanmalar Türkiye’nin batı bölgelerinde doğu bölgelere oranla daha yüksek sayılardadır. Türkiye’de evlenme hızlarının en yüksek olduğu bölgeler Güneydoğu Anadolu Bölgesi, Kuzeydoğu Anadolu Bölgesi, Ortadoğu Anadolu Bölgesi iken evlenme hızının en düşük olduğu bölge ise Doğu Karadeniz Bölgesi’dir. Yine aynı şekilde boşanmanın en fazla olduğu bölge ise Ege Bölgesi’dir. Ege bölgesini Batı Anadolu Bölgesi ve Marmara bölgesi takip etmektedir (TÜİK, 2010). Ayrıca evliliklerin önemli bir kısmı (%33,4’ü) ilk 1-5 yıl içinde ve % 20.6’sı 6-10 yıl içinde sonlanmaktadır. Evli kalınan süre arttıkça boşanma oranı

da azalmaktadır. 2009 yılında evlenme yaşları kadınların 23.5, erkeklerin 26.8 iken, bu yaşlar 2019 yılında kadınlarda 25'e, erkeklerde 27.9'a yükselmiştir.

Şekil 1. 26.02.2020 tarihli TÜİK verilerine göre AA haber ajansı görseli

Boşanma süreci aniden başlayan bir süreç değildir, yaşanan birçok olayın sonrasında verilen son karardır. Boşanmanın sebepleri incelediğinde tek bir nedene bağlamak eksik bir bilgi olarak düşünülebilir. Çünkü eşler uyum gösterebildiği kadar birçok şeye uyum göstermekte, ancak yaşanan birçok anlaşmazlık sonrasında, dayanamadıklarını düşündükleri yerde boşanma yolunu seçmektedirler. Bunların yanı sıra tüm dünyada artan boşanmaların nedeni olarak toplumların yaşam biçimlerinin değişmesiyle sosyal, ruhsal, ekonomik ve dinsel birçok alanda yaşanan değişiklikler gösterilebilir (SDAM, 2018; Türkiye Boşanma Çalıştayı, 2016).

Boşanmaların %75 gibi büyük bir kısmı şiddetli geçimsizlik nedeni ile olmaktadır. Daha sonraki nedenler arasında eşin evi terk etmesi ve aldatması gelmektedir (Keskin, 2007). Kadınlar boşanma nedenleri arasında sıklıkla aldatma, şiddet, ekonomik sorunlar, alkol ve kumar gibi kötü alışkanlıkları ifade ederken, erkekler uyumsuzluk, evi terk etme, akraba müdahalesi gibi nedenlerin etkili olduğunu öne sürmektedir. Bunların yanı sıra eşlerin yaşadığı cinsel problemler ve iletişim problemleri de evliliklerin yıkılmasına neden olmaktadır (SDAM, 2018; Türkiye Boşanma Çalıştayı 2016; T.C. Aile Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2018).

Yurt dışında geçmişten günümüze yapılan çalışmalarda da evliliklerin yarısından daha fazlasının sonlanmasında sayılan ilk neden olarak yine iletişimsizlik gelmektedir, daha sonrasında farklı yaşam biçimi, toplumda cinsiyet rollerinde farklılaşmalar, boşanan bireylere verilen desteğin fazla olması ve karı-koca rollerinde dengelerin değişmesi sayılmaktadır (Binay, 2018).

.....

: **YAŞAMIN İÇİNDEN:** :

: Boşanan bir kadının "Neden boşandınız ve sonrasında neler yaşadınız?" :

: sorusuna verdiği cevap. :

: Benim hayatım aslında küçük yaşta evlenerek başladı. Evlilik değil- :

: di çünkü sevgi görmedim, ezildim, küçük düşürüldüm ve bu nedenlerle- :

: de boşandım. Eskiden her şeyi korkarak yapıyordum. Korktuğum için de- :

: kendimi ifade edemiyordum ve boşandıktan sonra kendime geldim, insan- :

: olduğumu hissettim. İki çocuğumla yeni hayata başladık, aslında çok zor- :

: günlerimiz oldu. Ama üçümüz beraber atlattık. Kendi ayaklarımın üzerin- :

: de durmak ve korkmadan insan olduğumu hissetmek bana çok şey kattı- :

: ve kendimi geliştirdim. İşe başladım, dışarıdan kaldığım eğitimi tamamlama- :

: ya başladım, açıkçası ben kaybettim, yaşamadığım yıllarımı yaşama- :

: ya başladım. :

: 32 yaş, 2 çocuk annesi :

.....

Canlı olarak nitelendirilen ve sürekli değişen bir yapıya sahip olan toplumda yaşam şekilleri eskiye oranla değişmiş, daha hızlı, daha karmaşık, daha pahalı hale gelmiştir. Dolaylı olarak daha çok evde bulunan, evin düzeni, çocukların bakımı gibi görevlerde daha fazla sorumluluk üstlenen kadınların yaşam şekli ve statüsü de önceye göre farklılık göstermiştir. Kadının ev yaşamı dışında iş yaşamında var olma oranı artmış, bireyselliği ve özgürlüğü daha görünür hale gelmiştir (Aral ve Sağlam, 2012; Aktaş Akoğlu ve Küçükkaragöz 2018). Bu nedenle aile yapısı kadının erkeğe bağımlı olduğu yapı yerine eşlerin ikisinin karşılıklı maddi ve manevi hayatlarını paylaştığı, sadece kadının bağımlı değil erkeğin de bağımlı olduğu aile yapısına dönüşmüş, bireysellik değil birliktelik daha ön plana çıkmıştır (Öngider, 2016; Uğur, 2014). Bu durum bazı olumlu yönleri beraberinde getirirse de boşanma açısından oranların artmasına neden olmuştur. Evlilikte, dostluk, maddi ve manevi paylaşım gibi bazı konularda oluşan beklentiler karşılanmadığı takdirde boşanma daha fazla gündeme gelir olmuştur (T.C. Aile Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2014).

YAŞAMIN İÇİNDEN:

Boşanan bir kadının “Boşanma sizin için ne ifade ediyor? Duygularınızı, düşüncelerinizi ve yaşadıklarınızı bizimle paylaşır mısınız?” sorusuna verdiği cevap.

Boşanmak benim için, hayatım için bir dönüm noktası oldu diyebilirim. Kendim ve çocuklarım için verdiğim en güzel karardı. Kararı verip gerçekleştirdikten sonra ben, ben oldum. Çocuklarımla beraber mutlu olmayı öğrendik, korkmadan yaşamının ne demek olduğunu. Kendim için aldığım en güzel karardı boşanmak.

Artık çocuklarımla mutlu olmak için, içimizden ne geliyorsa onları yaptık. Evet, aldığım bu karar sadece benim değil çocuklarımla da hayatını olumlu veya olumsuz etkileyecek bir karardı. 13 yıl oldu boşanalı, bu sınırlı süreci sevgiyle aştığımızı düşünüyorum ve biz ayrıldıktan sonra babaları çocuklarımla daha iyi ilgilendi. Ayrı kalınca özlem ve hasret girdi ve bu süreç babalığı öğretti. Çok şükür iki kız çocuğu yetiştirdim ve güçlü bireyler olması için çok emek verdim ve karşılığını aldım. Kadın olmak, anne olmak çok zor ama bu zoru başarmak çok güzel.

49 yaşında, 2 çocuk annesi

Boşanma üzerinde etkili faktörler incelendiğinde; eğitim seviyesi yüksek bireylerin boşanmaya ve boşanan bireye daha olumlu tutumla yaklaştığı, ekonomik güçleri olmayan kırsal kesimde yaşayan kadınların boşanma oranlarının daha az olduğu, anne babası boşanan bireylerin evliliklerinde daha kolay

boşanma yolunu seçtikleri belirlenmiştir. Eskiye oranla daha fazla ailede maddi açıdan yaşam kaliteleri yükselmiş ancak buna rağmen maalesef aile içi rol çatışmaları oluşmuş ve ailelerin yaşam şekilleri değişmiştir. Başka bir deyişle toplumun daha esnek olması, kadının konumunun değişmesi, bireylerin psikolojik güçlükleri, evlilik algısındaki değişim, dini inanç veya inançsızlık, boşanmış bir ebeveyne sahip olmak vb. durumlar boşanmaların artışına neden olmuştur. Düşük gelir ve düşük eğitim seviyesine sahip bireyler boşanma açısından incelendiğinde ise boşanma nedenleri olarak geçim sıkıntısı, ruhsal ve bedensel hastalık, içki-kumar-uyuşturucu alışkanlıkları, erkek eşin kadını ve çocukları dövmesi, kadının fuhuşa zorlanması, aldatılma gibi nedenler görülmektedir (Arpacı, 2012; Uğur, 2014).

Türkiye'nin doğu illerinden birinde 2013 yılında yapılan bir araştırmada kadınların erkeklerden daha fazla boşanma davası açtıkları ve bu kadınların büyük çoğunluğunun çalışan, üniversite mezunu kadınlar olduğu bulunmuştur. Boşanma nedenleri ise büyü, sürekli televizyon, bilgisayar başında olma, eşin ağız kokusu ve eşe kapı açmama olarak belirlenmiştir (Başkaya ve Ünal, 2017).

ALİŞTİRMA:

Gözlerinizi kapatın ve evli olduğunuzu düşünün. Evdesiniz eşinizle çok büyük bir kavga ediyorsunuz, bir yandan çocuğunuz sürekli ağlıyor. Ne yapardınız? Dürüst olun ve cevabınızı kısaca kâğıda yazın, cevapları sınıfta bir torbada toplayın. Daha sonra torbadan rastgele birini çekerek sesli bir şekilde okuyun.

1.2. Boşanma ve Çocuk

Çocuk için sadece fiziksel olarak anne babanın yanında olması yeterli değildir, bu birlikteliğin aynı zamanda kaliteli olması gerekmektedir. Ailenin huzurunun bozulması ve çiftlerin ayrılmaya karar vermesi eşleri etkilemekte ancak daha çok çocukları etkilemektedir. Buna rağmen boşanma süreci her çocuğu aynı derecede etkilemez, boşanma iyi yönetilemediği zaman çocuk için yıkıcı olabilmektedir. Boşanma sonrasında anne-baba ilişkisi, çocukların yaşadıkları maddi problemler, anne veya babanın tekrar evlenmesi gibi bazı değişkenler çocuk üzerinde boşanma kavramını, boşanma sürecini farklılaştırabilmektedir. Boşanma ile çocuğun hayatından uzaklaşan anne veya babanın oluşturduğu boşluğu doldurabilmek ilk adım olarak görülmektedir. Anne ve babanın ayrılığı ne kadar seviyeli olursa olsun çocuk boşanma karşısında kendisini ortada kalmış, kaygılı, güçsüz hissedebilir ve birçok olumsuz duyguyu aynı anda yaşayabilir. Hatta bu durumu yeni tanıştığı kişilerden, arkadaşlarından saklama eğilimine girebilir, dışlanabileceğini, damgalanabileceğini düşünebilirler (Aydıner, 2013; Erdin, 2016). Boşanan ailelerin çocukları bazen maddi açıdan,

bazen çevre değişikliği açısından birçok sorunla karşı karşıya kalmaktadır. Bu sorunlarında etkisiyle kendilerini değersiz, cezalandırılmış, seilmeyen çocuklar olarak nitelendirebilir ve bu duygusal durumda istediği ebeveynine anında ulaşamama durumu stres ve kaygı halini daha derin hale getirebilmektedir. Boşanma ile çocuk büyük oranda anne ile yaşamına devam etmekte ve baba yavaş yavaş çocuğun hayatındaki önem düzeyini kaybetmektedir (Aydiner, 2013; Yavuzer, 2013).

Yapılan çalışmalarda çocukların durumdan haberdar oldukları ve anne-babanın bir şeyler saklamaya çalışmalarını inandırıcı ve samimi bulmadıkları görülmektedir (Atilla Demir, 2017). Çocuklar anne babalarının çatışmalarına şahit olmasa bile evdeki olumsuz, gergin havayı fark edip üzüntü yaşayabilmektedir. Ailenin huzurunun bozulması, bir şeylerin ters gitmesi çocuğun neyle karşı karşıya kalacağı endişesini doğurmaktadır. Bu nedenle çocuğa karşı mümkün olduğunca açık, net ve anlaşılır bir dille durum anlatılmalıdır. Çocuk küçükse korku ve huzursuzluk daha baskın hissedilirken, çocuk büyüdükçe yalnızlık, endişe, düşmanca tavırlar ve suçluluk duyguları daha baskınlaşmaktadır (Öngider, 2016). Erkek çocuklar boşanma sürecinde ve sonrasında daha saldırgan, daha şiddet eğilimli olurken, kız çocukları daha içe kapanık ve suskun olmaktadır. Aynı zamanda boşanmış aile çocuklarının diğer çocuklara oranla akademik ve sosyal ilişkilerde daha fazla uyum sorunu yaşadıkları, daha fazla psikiyatrik problemler görüldüğü belirlenmiştir. Aile ilişkilerini yeniden şekillendirip değiştiren boşanma süreci oldukça karmaşık ve dalgalı bir yapıya sahiptir (Zara, 2013). Her bireyin boşanmaya yüklediği anlam ve boşanma sürecinden etkilenme düzeyi farklılık gösterir. Bu durum çocuklar için biraz daha zor olabilmektedir. Çocuk yetişkin bireye göre daha zor uyum sağlayabilir ve süreci kolay atlatabilebilir (Şimşek Yüksel, 2006). O nedenle çocuğun boşanma süreci ve sonrasında daha sağlıklı geçirmesi onun gelecekteki hayatını, sağlıklı bir birey olmasını sağlayabileceği için önemlidir.

DÜŞÜNÜZ, TARTIŞINIZ:

Sizce çocukluğunda boşanan bir aileye sahip her yetişkin kişilik gelişimi açısından veya davranış problemleri açısından sorun yaşar mı? Bu bireyler toplumda mutlaka sorunlu bireyler midir?

Bu konuda ne düşünüyorsunuz? Görüşlerinizi açıklayınız.

1.3. Boşanma Kararının Çocuğa Açıklanması ve Boşanma süreci

Eşler genellikle uzun süren anlaşmazlıklar sonrasında boşanma kararı almaktadırlar. Yaşanan bu anlaşmazlıklar boşanma öncesinde en üst düzeyde olmakta ve bu durum evde bulunan çocuklara yansiyabilmektedir. Boşanan çiftlerin yarısından fazlası çocuk sahibi olduğu için boşanma sürecine ebe-

veyn boşanması adı da verilmektedir. Gelecekteki yaşam şeklinin belirlendiği boşanma süreci oldukça stresli ve dalgalı bir seyir göstermektedir. Maalesef bazen çocuklar eşler arasında birbirlerine karşı kullanılmakta ve direkt aile içi kavgaların merkezine yerleştirilmektedir. Ancak bu davranış şekli, durumun çözümüne hiçbir şekilde katkı sağlamadığı gibi çocuk için onarılması çok güç yaralar da meydana getirmektedir. Amaç çocuğu korumak ve zarar vermemekse çatışmadan uzak tutulmalıdır. Çocuğun silah olarak kullanılması eşler arası uçurumu daha da derinleştirmekte ve çözüm oluşturmamaktadır. Bu nedenle boşanma sonrası kadar boşanma süreci de önem arz etmektedir (Atilla Demir, 2017; Baz Bilici, 2014; Erdin, 2016; Öngider, 2013). Eşlerin en fazla zorlandıkları konulardan bir tanesi çocuklara boşanma kararının açıklanmasıdır. Kararı kesinleştikten sonra açıklamak en doğru yol olarak kabul edilir (Geniş, Toker ve Şakiroğlu, 2019). Kesin olmayan bir kararın çocuğa açıklanması çocuğun yaşayacağı gerginlik ve sıkıntı düzeyini arttırabilir.

Eşler boşanma kararını tercihen çocuğun kendisini güvende ve en rahat hissettiği ortamda, birlikte söylemelidirler. Çocuk evinde duygularını daha rahat ifade edebileceğinden ev ortamında olması daha uygun görülür ve önerilir. Anne ve babanın birlikte bir konuşma yapması çocuk için önemlidir. Eşler birbirlerini suçlamadan birlikte süreci açıklamalı, konuşurken çocuğun yaşına uygun samimi ve açık bir dil kullanmalıdırlar (Arifoğlu, 2008).

.....
: **ALİŞTİRMA:** :
: Uzun bir süre sonra evliliğinizi bitirme kararı aldınız. Bu durumu çocuğunuza :
: nasıl açıkladınız? Nasıl bir konuşma planladınız ya da konuşur muydunuz? :
: Empati yaparak düşününüz ve rol-play ile canlandırınız. :
:.....

Çocuğun merak ettiği sorular geçiştirilmemeli ve olabildiğince net cevaplar verilmelidir. Bu durumdan kimsenin, özellikle çocuğun suçlu olmadığı vurgulanmalıdır (Geniş, Toker ve Şakiroğlu, 2019). Çocuğun boşanma sürecinde ve sonrasında rahat bir şekilde duygu ve düşüncelerini aktarması için imkân sağlanmalıdır. Duygularını paylaşmasına fırsat verilmeyen çocuklarda depresyon, kaygı, dikkat eksikliği gibi ruhsal bozuklukların yaşanma ihtimalleri artmaktadır.

Küçük yaşlardaki bir çocuğun durumu daha somut anlayabilmesi için *"Biz artık eskisi gibi anlaşamıyoruz o yüzden ayrılarak başka evlerde yaşamaya karar verdik. Bunda senin hiçbir suçun yok. Sen bizim çocuğumuzsun, biz yine senin annen ve baban olmaya devam edeceğiz. Annen/baban artık bu evde yaşamayacak ama sen onu rahatlıkla görebileceksin, gidip onun evinde kalabileceksin. Bu durum seni biraz üzebilir, başta alışman zor olabilir ama hep birlikte bunu yapacağız"* gibi bir aktarım yardımcı olabilir. *"Çok daha mutlu olacağız"* gibi

söylemlerden kaçınılmalıdır. Çünkü bu çocukta beklentiler oluşmasına neden olabilir ancak sürecin nasıl devam edeceği net değildir, yaşanabilecek bazı dalgalanmalar unutulmamalıdır (Geniş, Toker ve Şakiroğlu, 2019; Şentürk Aydın ve Nazlı, 2014).

Eşler kararı hiçbir şekilde birlikte açıklayamıyorsa çocuğun hem anne hem de baba ile bu konuyu konuşması sağlanmalıdır. Ancak bu durumda eşler ayrı ayrı konuşsa bile çocuk için ortak bir dil ve birbirini tamamlayan ifadeler kullanılmalıdır. Aksi takdirde çocukta güvensizlik, suçluluk, kaygı gelişebilir. Çünkü anne ve babada birbirini tutmayan ifadeler nedeni ile çocuk söylenenlere inanmayacak, kendisini güvende hissetmeyecek ve duygusal anlamda çok daha fazla yara alacaktır. Boşanma davasında çocuk mümkün olduğunca mahkemeye götürülmemelidir. Çeşitli nedenlerden dolayı mahkemede çocuğa başvuruldu ise çocuğun söylediklerinden dolayı kesinlikle çocuğa karşı tavır alınmamalı, sert çıkılmamalıdır. Eşin evi terk etmesi ile gerçekleşen, iletişimin tamamen koptuğu boşanmalarda da yine çocuk için eşi kötülememek, arkasından kötü konuşmamak gerekmektedir.

YAŞAMIN İÇİNDEN:

Anne babası boşanan bir bireyin “Annen ve baban boşanınca ne hissettin, anlatmak ister misin?” sorusuna verdiği cevap.

Annemle babam boşanalı 9 yıl oldu. Onlar boşandığında 6 yaşındaymışım. Onlar ayrıldığında kendimi ortada kalmış gibi hissetmişim. Şimdi ne olacak, ne yapacağım diye çok korkmuştum. Çok yalnızlık hissetmişim. Ama şimdi alıştım diyebilirim. Annemle babam boşandı demiyorum, bunu zorunlu kalmadıkça söylemiyorum. Zorunlu kalınca söylüyorum artık, önceden bu beni üzüyordu sanki ben bir hata yapmışım gibi hissediyordum. Şimdi sadece annemle ve arkadaşlarımla birlikte dışarıdayken babamın telefonunu açmıyorum, kendimi sanki diğerlerinden farklı hissediyorum o zaman, eve gidince arıyorum ben de. Şimdi mutluyum, tek sıkıntım babamı özlüyorum. Aynı evde yaşamayla haftada birkaç defa görmek aynı duyguyu vermiyor insana.

15 yaşında erkek çocuğu

1.4. Boşanmanın Çocuklar Üzerindeki Olası Etkileri

Karmaşık bir yapıya sahip olan boşanma süreci eşlerde nasıl farklı tepkiler oluşmasına neden oluyorsa çocuklar için de aynı şekilde farklılıklar oluşturmaktadır. O nedenle boşanmış aile çocuklarının hepsinin genellenmesi pek olası ve doğru değildir. Boşanma ile eşler karı koca olma görevlerini, sorum-

luluklarını sonlandırmış olsalar bile anne baba olma sorumluluklarını hiçbir zaman sonlandıramazlar, ya da sonlandırmamalıdır. Annenin veya babanın evi terk etmesi, çocuğun hayatından tamamen çıkması çocuk için travmatik olabilir. Çünkü her çocuğun bir tane annesi, bir tane babası var ve çocuk için annenin veya babanın yerlerinin doldurulması çok zordur, hatta mümkün değildir. Bu ayrılıklarda özellikle çatışmalı boşanmalarda çocuğun sosyal ve ruhsal açıdan sorun yaşadığı bilinen bir gerçektir (Erdin, 2016; T.C. Aile Sosyal Politikalar, 2018).

DÜŞÜNÜZ, TARTIŞINIZ:

Sizce boşanmış bir aileye sahip olmak utanılacak bir durum mu? Peki siz boşanmış bir ailenin çocuğu olsaydınız ne hissederdiniz? Eksiklik? Suçluluk? Öfke? Utanma? Rahatlama? Özgürlük? Yalnızlık?

Bu konuda ne düşünüyorsunuz? Görüşlerinizi açıklayınız.

Boşanmanın gerçekleştiği ailelerde çocuklar %80 den daha fazla bir ihtimalle annede kalmaktadır. Ülkemizde, ailesi içerisinde hem anne hem baba rolünü üstelen kadınların, boşanmayan hala evliliğini sürdüren kadınlara oranla, çocuklarına daha korumacı ve daha otoriter yaklaştıkları bulunmuştur (Aral ve Sağlam, 2012; Öngider, 2016). Ailede baba figürünün sahip olduğu otoritenin sağlanabilmesi için çocukla kalan annenin bu rolü de üstlendiği ve hâkimiyeti kaybetmemek için daha kuralcı ve kontrol edici yaklaştığı söylenebilir. Evden ayrılan, çocuktan uzaklaşan genellikle baba olmaktadır ve babaların çocuklarına yönelik sorumluluklarından da uzaklaştıkları ifade edilmektedir. Boşanmış ailelerde bir önceki kuşak olan büyükanne ve büyükbabanın desteklerinin çok önemli olduğu, ancak çocuk için bir annenin veya babanın yerini tutmayacağı kesindir. Boşanmanın etkileri üzerine daha farklı araştırmalar incelendiğinde ise zaman açısından çok geniş bir yelpaze ile karşılaşılmaktadır. Örneğin boşanmanın etkisinin iki yıl içinde normale döneceği bilgisi ya da bu etkilerin 20 yıl kadar sürebileceği bilgisi gibi sonuçlar söz konusudur. Boşanmış aile çocuklarının akademik açıdan sorun yaşadığı, ruhsal bozukluk yaşama ihtimalinin daha fazla olduğu, sosyal açıdan uyumda zorlandıkları yine çeşitli çalışma sonuçlarında bulunmuştur. Ancak ifade edilen bu durumların tamamı potansiyel sonuçlar olarak ifade edilmektedir (Geniş, Toker ve Şakiroğlu, 2019). Çünkü boşanmanın çocuk üzerindeki olumsuz etkileri daha çok ailelerin yanlış yaklaşımları nedeni ile oluşmaktadır. Dolayısıyla aileler boşanma kararının alınmasından itibaren çocuğa doğru yaklaşım sergilediklerinde çocukta oluşabilecek hasarın çok az olacağı veya çocuğun etkilenmeyeceği ifade edilebilir.

Anne babanın boşanma sonrasında aralarında kuracakları kaliteli bir iletişim ile çocuk sağlıklı bir dönem geçirebilir ve sağlıklı bir birey olarak hayatına devam edebilir. Anne ve baba boşanma sürecinde ve sonrasında birbirlerine karşı düşmanlık ve kin duygularını kontrol edebildiği takdirde, hem kendileri hem de eski eşleri çocukla daha iyi bir iletişim kurabilir.

Hayatından uzaklaşan anne babanın bir şekilde yokluğuna alışmaya çalışarak çocuk daha fazla ilgi ve sevgi isteyebilmekte, ancak geride kalan ebeveyn hem boşanmaya alışmak, hem maddi ve sosyal açıdan oluşan değişikliklere uyum sağlamak hem de çocuğuna daha fazla ilgi göstermek zorunda kalabilmektedir. Bu durumda çocuğa karşı tutarlı ve anlayışlı yaklaşmak gerekmektedir. Aksi takdirde çocukta suçluluk duyguları daha derinleşmekte ve olan biten her şeyden kendilerini sorumlu tutabilmektedirler.

DÜŞÜNÜZ, TARTIŞINIZ:

Sizce çocuk için çatışma devam etse bile bir aile ortamında kalmak mı daha sağlıklıdır? Yoksa çatışma ortamının olmadığı ancak aile şeklinin değiştiği bir ortam için boşanmak mı?

Bu konuda ne düşünüyorsunuz? Görüşlerinizi açıklayınız.

Boşanma sürecinin çocuklar üzerindeki olası etkileri yaşa göre farklılık gösterebilmektedir. Öyle ki çocuğun yaşına göre algısı ve tepkisi farklılaşabilir. O nedenle boşanmanın çocuk üzerine olası etkilerini dönem dönem incelemek daha sağlıklı olacaktır.

Bebeklik dönemi: Bebeklik döneminde gerçekleşen ayrılıklar hatırlanmamakta ve okul dönemine kadar boşanmanın etkileri daha hafif olmaktadır. Bu dönemde bebeğin bakım kalitesinde azalma olması bebekte huzursuzluk oluşturabilir. Ayrıca bebeğin güven duygusunun gelişmemesi ve güvensizliğin oluşması söz konusu olabilir. Tüm bunların yanı sıra bebekte bağlanma süreci ile ilgili aksaklıklar, yeme ve boşaltım sorunları, iştah kaybı olabilir (T.C. Aile Sosyal Politikalar, 2018).

Okul öncesi dönem: Oyun çocukluğunu da içinde barındıran bu dönemde korku daha çok hakimdir. Bu dönemde çocuk boşanmanın terk etme ile eş değer olduğunu düşünebilir. Çocuk kendisini ortada kalmış, terk edilmiş hissedebilir. Ciddi bir kaygı hali ve regresyon (gerileme) görülebilir (Öngider, 2013; Türkaslan, 2007). Bunların yanı sıra yalnızlık, suçluluk, daha gergin ve uyumsuz davranışlar, saldırgan davranışlar, kendine güvensizlik, daha sinirli bir ruh hali görülebilir.

Okul dönemi: Bu dönemde artık çocuk boşanmanın ne demek olduğunu farkındadır. Anne babaya ve kendisine karşı değişen duygular yaşayabilir.

Suçlu arayıp bazen kendisini bazen annesini bazen de babasını suçlayabilir. Bu dönemde çocuk karamsar depresif bir hale bürünebilir, uyku, kabus görme, yeme ve davranış problemleri görülebilir. Akademik açıdan başarısızlıklar, yalan söyleme, arkadaşları ile kavga, ailenin boşanmasını etrafından saklama, karın ağrısı, mide bulantısı gibi somatik yakınmalar görülebilir. Anne babadan birini çok sevip korurken diğerini suçlayabilir. Anne babanın barışmasını çok isteyebilir, girişimde bulunabilir ancak bir araya gelmediklerini gördükçe hüznü daha fazlalaşabilir. Yaşı ilerledikçe suçlu arama düzeyi ve kendisini suçlaması azalır (Öngider, 2016).

Ergenlik dönemi: Ergenlikte boşanma bütün boyutları ile algılanabilir. Çocukta geleceğe yönelik kaygı baskın hale gelebilir. Özellikle geçmişte de kaygı seviyesi yüksek olan ergenin gelecek kaygısı da eklenince depresyonla karşı karşıya kalma ihtimali artar. Aile içinde aktif rol ve sorumluluk almaya başlar. Ancak boşanma ile baş edemeyen bir ergen ders başarısında, arkadaş ilişkilerinde sorun yaşayabilir. Öfke, saldırganlık, ağır yas duygusu, cinsel kimlik bozulmaları yaşayabilir (Türkarlan, 2007).

YAŞAMIN İÇİNDEN:

Boşanan bir kadının “Eski eşinizin çocuklarınızla ilgilendiğini düşünüyor musunuz?” sorusuna verdiği cevap.

Boşanmam 6 yıl kadar oldu. Evliyken aldatılmam yaşadığım en acı gerçektir. Boşanarak aldığım bu karardan asla pişmanlık duymadım, duymayacağım. Boşandıktan sonra çocuklarımın velayetini de alıp çocuklarımla yeni bir hayata başladık. Bu zaman zarfında çok zor zamanlar yaşasak da yine de çocuklarımdan aldığım güçle hayata dört elle sarılmak zorundaydım. Beni üzen bir konuda, babalarının çocukların nafakasını düzensiz vermesi bir yana onların kaplarındaki baba boşluklarını dolduramaması. Son iki yıldır yakından görmeyi istememesi bir yana telefonda seslerini bile duymayı çok görmesi ne kadar babalık görevini yaptığını kanıtıyor. Olsun biz üçümüz maddi sıkıntılar yaşasak da her şeyin üstesinden geleceğiz. Ben çocuklarımla hem babaları hem anneleri olarak onların her zaman yanında olacağım.

37 yaş, 2 çocuk annesi

2. BOŞANMA ve AİLE EĞİTİMİ

Boşanma sürecinde ve sonrasında hem ayrılan eşler hem de ailede bulunan çocuklar bu ayrılıktan olumsuz etkilenebilirler. Ancak bireyler boşanma sonrasında doğru yaklaşım ve uygulamalarla çok daha kaliteli ve sağlıklı bir hayata başlayabilirler. Öncelikle eşlerin ruhsal ve fiziksel açıdan sağlıklı olmaları gerekmektedir. Çünkü çocuklardaki duygulanım ve davranış şekilleri aslında anne ve babalarının yansımından ibarettir. Anne ve baba ayrılışları bile anne babalık rollerinin devam ettiği, çocuğa karşı sorumluluklarının olduğu unutulmamalıdır. O nedenle öncelikle boşanmaya rağmen ailenin tanımı, ailede bulunan bireylerin rolleri bilinmeli, bu bilgiler özümsemeli ve hayata geçirebilmelidir.

2.1. Boşanmış Ebeveynler

Aile bireylerinin ruhsal sağlıklarının korunabilmesi için bazı yanlış düşüncelerden vazgeçilmeli. Örneğin *"ben hayatımı tamamen çocuğuma adadım, her şey onun için, kendim için bir şey yapmayacağım"* düşüncesi hatalıdır. Anne veya baba kendisine zaman ayırmadan çocuğuna kaliteli yaklaşamaz, destek olamaz. O nedenle boşanmış ebeveynler kendi sağlıkları için de zaman ayırmalıdır.

Sosyal destek alınması çocuğa yaklaşımı daha olumlu hale getirecektir. Bu sosyal destekler aile büyükleri, akraba ve arkadaş çevresi olabilir. Alternatif olarak aile formları bu şekilde değişen, benzer süreçleri yaşayan ailelerle görüşmek iyi bir seçenek olabilir. Arkadaşlarla görüşmek, sosyal programlara katılmak ihmal edilmemeli. Görüşme sıklığı önceye göre azalsa da iletişimi tamamen kesmek yalnızlık için risklidir.

Duygu ve düşünceleri ifade etmek çocuklar kadar yetişkinler için de önemlidir. Ağlamamak, konuşmamak için kendisini zorlayan bir bireyde gelecekte psikosomatik yakınmalar ortaya çıkabilir. Bu tür durumlarda suçlu birey aramak yerine durumu görüp kabul ederek çözüm ve seçeneklerin neler olduğu düşünülmelidir. Geçmişe takılıp sürekli boşanma veya eski eşin yaptıkları, söyledikleri üzerine zihni yoğunlaştırma depresyona adım adım yaklaştırabilir. O nedenle geçmişe değil bugüne odaklanmak daha doğru bir yaklaşımdır.

DÜŞÜNÜZ, TARTIŞINIZ:

Karşınızda boşanmış bir birey var. Sormak istediğiniz bir soru var mı? Birinin boşandığını ilk duyduğunuz anda aklınıza gelen ilk soru işareti nedir?

Bu konuda ne düşünüyorsunuz? Görüşlerinizi açıklayınız.

İnsanların boşanan bireyleri anlamasını veya onaylamasını beklemek hatadır, eğer isteniyorsa kişi kendisini anlatmalı. Ancak burada eski eşi kötülemeden, kişinin kendi duyguları veya gelecekte yapılmak istenenlerin anlatılması daha doğru olur. Unutulmamalıdır ki yaşam yeri farklılaşsa bile bir çocuk varsa veya ortak tanıdıklar varsa aşağılayıcı söylemler eski eşin kulağına gidecektir. Bu durum kişileri üzer ama daha önemlisi çocuğu daha çok üzer.

Belirsiz roller, belirsiz gelecek yorucudur. Kendinize hedefler koyun ve ulaşmak için çalışın. Ama önce evdeki kuralları belirleyin, başta siz uyun sonra çocuklarınızın uyması için örnek olun, yönlendirin. Sizin kararlı ve güçlü duruşunuz çocuğunuz için rol model olacaktır.

Boşanma sonrası birey kendisi ve çocukları için ani ve önemli kararlar vermekten sakınmalıdır. Özellikle iş ve yaşam yeri değişiklikleri gibi büyük kararlar hakkında düşünmeden hareket edilmemelidir. Bu büyük kararlar boşanma sonrası değişen hayat düzenini hem yetişkin için hem de çocuk için içinden çıkılmaz bir hale getirebilir. Kararları uygulamadan önce mutlaka sakince düşünülmeli ve güvenilen bireylerden görüş alınmalıdır. Uygulama için biraz zaman tanınmalı, buna rağmen boşanmış bireyler buldukları ortamın kendilerini yordüğünü düşünüyorlarsa farklı bir yere taşınabilir.

Sosyal ağlar üzerinden kinayeli paylaşımlar yapılmamalıdır. Bu insanların daha fazla soru sormasına ve duygusal anlamda daha fazla yorulmaya neden

olabilir. Boşanmış birey kendisini yoran, sürekli sorgulayan, üzen insanlardan uzak durmalıdır. Birlikte olmaktan keyif alınan bireylerle zaman geçirilmesi bireyi ruhsal açıdan güçlendirecektir.

Tercihen spor yapmak bireyi fiziksel olarak ve ruhsal olarak yeniler. Sporla salgılanan endorfin hormonu sayesinde daha başarılı, kararlı, mutlu ve azimli bir birey olunabilir. Ekonomik nedenlerden dolayı spor yapılamıyorsa en azından işe yürüyerek gidip gelmek düşünülebilir. Ancak günlük yapılabilecek ortalama yarım saatlik tempolu yürüyüşün yerini tutmaz.

DÜŞÜNÜZ, TARTIŞINIZ:

Etrafınızda boşanmış bir aileye sahip arkadaşınız veya akrabanız var mı? Varsa onlarda gözlemlediğiniz, dikkatinizi çeken değişiklikleri anlatabilir misiniz?

Çocuk için bir annenin aynı zamanda baba rolünü üstlenmesi ya da bi pek sağlıklı değildir, bu durum aynı zamanda yorucu ve yıpratıcıdır. Annenin yeri, sorumlulukları ayrı, babanın ayrıdır. Ebeveynlerden birinin aileden ayrılması durumunda, bütün sorumlulukların yapılması, duygusal boşluğun doldurulması mümkün olmayacaktır. Ruhsal olarak çocuk bir babanın ya da annenin yokluğunu mutlaka hissedecektir. Bunun için durumun kabul edilmesi daha sağlıklı olacaktır. Çocuk yetiştirme üzerine kişinin kendisini geliştirmesi için çeşitli kitaplar okuması veya sosyal medyadan bu bilgilerin takibinin yapılması önerilebilir. Ancak sosyal medyadan elde edilen bilgilerin doğruluğunu kontrol etmek gerekmektedir.

Maddi durum planlamalarının yapılarak güvenilir bireylerle paylaşılması, planların gerçekliklerinin kontrolü açısından önemlidir. Özellikle çocuklarla durumun paylaşılması çocukların sorumluluk algıları için önemlidir. Birçok şeyin gizlendiği durumlarda çocuk yaşanan güçlüklerle anlam veremez ve ebeveyn kendi kendine birçok şeyle tek başına uğraşır hale gelebilir.

Yeniden evlenmek doğal olarak düşünebilir. Böyle bir süreç yaşandığı takdirde çocuğun sürece dâhil edilmesi ve önerilenin dikkate alınması önemlidir. Aksi bir durumda çocuk bir başkasının hayatına girmesiyle dışlanmış hissedebilecektir. Dolayısıyla bu çocuğu da, yapılan yeni evliliği de olumsuz yönde etkileyecektir.

Ruhsal olarak bireyin kendisini iyi hissetmemesi durumunda etrafında bulunan ve destek olmak isteyen anne babaya, arkadaşına ya da çocuklara gereksiz öfkelenme ve bağırma yaşanabilir. Duygu kontrolü ile ilgili ciddi sıkıntıların yaşanması durumunda profesyonel psikiyatrik veya psikolojik yardım almak önemlidir.

DÜŞÜNÜNÜZ, TARTIŞINIZ:

Boşanmış yetişkin bireylere kendileri için sizin bir öneriniz olabilir mi? Bu konuda ne düşünüyorsunuz? Görüşlerinizi açıklayınız.

2.2. Boşanmış Aile Çocukları

Boşanmış ailelerin çocukları diğer çocuklara göre daha zor dönemler geçirebilirler. Ancak doğru yaklaşımlar sayesinde çocukların en az düzeyde incinerek veya hiç incinmeden süreci atlatabileceği ifade edilebilir. Çocukların yaşlarına göre yaklaşım şekilleri değişebileceği için aşağıda dönemlere ayrılarak yönlendirmelerde bulunulmuştur.

Bebeklik dönemi: Bebekler yaşanan olayların tam olarak ne olduğunu anlamasa da bir terslik olduğunu anlar ve huzursuzlanırlar. Bu dönemlerde bebeklere daha hassas yaklaşım sergilenmeli. Tercihen bakım veren kişinin aynı olması bebekteki güven duygusunun oluşması için gerekmektedir.

Anne veya babanın terk etmesi nedeni ile bir ayrılık varsa öncelikle ruhsal açıdan çocukla birlikte kalan ebeveyn kendini güçlendirmelidir. Çünkü bebeğin çok daha fazla desteğe ve duyarlı bir yaklaşıma ihtiyacı olacaktır.

Bebek zaten anlamaz unuttur gider düşüncesi ile bebeğin diğer ebeveyn ile iletişimi kesilmemelidir. Bebekler anne ile sevgi ve merhameti, baba ile güven ve otoriteyi öğrenir. Bebeği anneden veya babadan mahrum bırakmak bebeğin hem bugünü için hem de yarını için büyük bir kötülüktür.

Boşanma sonrasında diğer ebeveynle çatışma hala devam ediyorsa çatışmalar bebekten uzak olmalı ve bebeğe yansıtılmamalı. Bebekle geçirilen zaman dilimi hem kaliteli olmalı hem de bebeğin mutluluğunu destekler nitelikte olmalıdır. Bebekle geçirilen uzun ama kalitesiz saatlerin bebek için de ebeveyn için de bir getirisi olmayacaktır.

Tercihen bebeğe bir başka baba veya bir başka anne aranmamalıdır, zorla bir başkasına anne veya baba dedirtilmemelidir. Bu kararı büyüyünce çocuğun kendisinin vermesi daha doğru olacaktır.

Bebeğin ilgi ve fiziksel ihtiyaçları göz ardı edilmeden gerekirse destek olarak bakım verilmelidir. Büyük ihtimalle anne ile birlikte olan bebek annenin tüm huzursuzluklarını, mutsuzluklarını hissedebilir, anneyi daha fazla yorabilir. Bebeğe bakımda anne kendisini yeterli hissedemiyorsa ya da ruhsal açıdan kendisini toparlamamış durumda ise mutlaka destek almalıdır. Alınan bu destek aile büyükleri, arkadaş gibi bireyler olabilir. Ancak uzman yardımı gerektiğinde duruma göre psikiyatri uzmanının, psikologun, çocuk gelişim uzmanının veya bir psikiyatri hemşiresinin görüşleri alınabilir.

YAŞAMIN İÇİNDEN:

Boşanan bir erkeğin "Çocuklarınızla görüşüyor musunuz?" sorusuna verdiği cevap.

Görüşmüyorum ama bunun suçlusunu ben değilim anneleri. Benimle ilgili hiç iyi şeyler söylememiş çocuklara, onlar benden uzak durdular ben de uğraşmadım kendi hayatıma baktım. Çocuklar büyüdü analarına da evlat olmadılar bana da. Duyduğum kadarıyla her biri çekmiş gitmiş.

61 yaş, 3 çocuk babası

Okul öncesi dönem: Çocuğun en çok etkilendiği dönem olarak bu dönem ifade edilebilir. Çünkü aile çocuğun anlamayacağını düşünür açıklama yapma gereği duymaz ancak çocuk birçok olayın farkındadır hatta olanlardan dolayı kendisini suçlamaktadır. O nedenle öncelikle çocuğa durum açıklanmalıdır. Anlatımda örnekler kullanılmalı, anlaşılır bir dille boşanma ve sonrası süreç çocuğa aktarılmalıdır.

Çocuğa annesini veya babasını göreceği zaman dilimleri anlatılmalı. Bu durumun büyükler arasında olduğu ve kimsenin suçlu olmadığı anlatılmalıdır. Anne babayı, baba da anneyi suçlayan, iğneleyen, aşağılayan cümleler kullanılmamalıdır.

Çocuğa bir kere sürecin anlatılması maalesef yeterli değildir. Ancak konunun tekrar açılmasını anne veya baba değil, çocuk yönlendirmelidir. Çocuk büyüdükçe dil ve zihinsel gelişimi ilerleyecek ve aklında çeşitli sorular oluşabilecektir. Bu soruların cevaplanması aşamasında "bunları konuştuk bitti" gibi bir söylem yerine durumu tekrar açıklayan, suçlayıcı olmayan cümlelerle süreç tekrar açıklanmalı ve sorular cevaplanmalıdır.

Çocuk anne ve babasının tekrar bir araya gelmesini isteyebilecek ve bunu oyunlarla veya duygularıyla ifade edebilecektir. Bu mümkün değilse kesinlikle çocuğa ümit verici konuşulmamalı, üzeri örtülmemelidir ve sert ifadeler kullanılmamalıdır. Çocuğa sakın bir yaklaşım ile aile şeklinin bu şekilde devam edeceği tekrar edilmelidir.

Çocukla mutlaka oyun oynanmalıdır. Çünkü bu süreçte konuşarak öğrenilemeyecek birçok şey oyun aracılığı ile öğrenilebilir. Yani yetişkin bireyin dili ne olursa olsun çocuğun dili oyun dilidir ve aynı dil kullanılmazsa iletişim kurulamaz.

Tercihen anne ve baba boşanma sonrasında da çocukla ilgili konularda iletişim halinde olmalıdır. Bu durum çocuğun "Ayrıldılar ama hala beni seviyorlar, demek ki ben suçlu değilim" demesini sağlayacaktır.

Kişilik gelişiminin olumlu gelişebilmesi için çocuğun sevildiğini hissetmesi önemlidir. O yüzden anne ve baba ayrılışlar bile çocuğa karşı rollerini yerine getirebilmek için çaba sarf etmelidirler. Ayrıca cinsel kimlik gelişimi için rol modeller oluşturulmalıdır. Örneğin annesi ile yaşayan bir erkek çocuk için dede, dayı; baba ile yaşayan bir kız çocuğu için büyükanne, hala uygun örnekler olabilir. Burada çocuğun iki cinsiyeti birlikte görüp rolleri algılaması ve yorumlaması için bu bireylerle daha fazla zaman geçirmesi önerilebilir.

DÜŞÜNÜZ, TARTIŞINIZ:

Oyun döneminde bulunan bir çocuğun boşanma ile ilgili duygu ve düşüncelerini öğrenmek için ne yapardınız?

Bu konuda ne düşünüyorsunuz? Görüşlerinizi açıklayınız.

Okul Dönemi: Bu dönemde çocuk her şeyi algıladığı için doğru ve açık bir anlatımla durum açıklanmalı. Eşler birbirini suçlamamalı ve kötülememelidir. Unutulmamalıdır ki karşıdaki kişi artık eş olmayabilir ama her zaman çocuğun annesi-babası olacak ve olmaya devam edecektir.

Çocuk yine bir araya gelmek için somut adımlar atabilir, bu durumda aşağılamadan, onu kırmadan mümkün olmayacağı açıklanmalıdır. Çocuğun diğer aileleri görerek üzülmelerini engellemek için çeşitli programlar düzenlenebilir ve kaliteli zamanlar geçirilebilir. Okul programı gibi çocuğun görev aldığı programlarda anne ve baba birlikte bulunmalıdır. Çocuğun tercih yapmak zorunda bırakılmaması gerekir. “Baban gelirse ben gelmem” gibi söylemler yanlıştır. Bu tür söylemlerden mümkün olduğunca kaçınmak çocuğun gelişimi ve ruhsal durumu için önemlidir.

Arkadaş ilişkileri desteklenmeli ancak çocuğa acıma duygusu ile yaklaşılmamalıdır. Arkadaşlarına söylemek istemiyorsa bir süre anlayışla karşılanmalı ve kabul etmesi için ona zaman tanınmalıdır. Arkadaş ilişkileri gözlemlenmelidir, olumsuz ilişkilere izin verilmemelidir.

Çocuk ailenin büyük çocuğu ise ona kardeşlerinin annesi veya babası rolü yüklenmemelidir. Çocuk yüklenen bu rollerin altından kalkamayıp ruhsal olarak yıpranabilir.

Çocuk, duygu ve düşüncelerini paylaşması için desteklenmelidir. Bazen tekrara düşebilir ama bunun geçici bir süreç olduğu ve ilerleyen zamanda kabul edeceği unutulmamalıdır. Boşanma sonrası en çatışmalı sürecin ilk iki yıl olduğu düşünüldüğünde çocuğa tanınması gereken zaman ortaya çıkmaktadır.

Gerektiği takdirde okulda bulunan öğretmenlerle görüşülmeli ancak olası bir damgalanmanın önlenmesi için dikkatli olunmalıdır.

YAŞAMIN İÇİNDEN:

Bir annenin "Çocuğunuz boşanmanıza ne tepki verdi?" sorusuna verdiği cevap.

Sıfır tepki. Bende şaşkırdım, hiç tepki vermedi. Başta iyi sanmıştım bunu. Sonradan fark ettim ki arkadaşlarına hiçbir şey söylememiş. Hatta yalan söylemiş. İyice içine kapandı. Şimdi psikiyatrik tedavi alıyor. Ama babası başkasıyla evlendi bile.

31 yaş, 1 çocuk annesi

Ergenlik Dönemi: Bu dönemde çocuk her şeyi algıladığı için her şey açıkça anlatılmalıdır. Ergenlik dönemi bazı gençler için sancılı bir süreci oluşturmakta ve bununla baş etmeye çalışmaktadır. Bu şekildeki bir ergenin vereceği tepki biraz daha sert olabilir. Bu durum anlayışla karşılanmalı ve çocuğa karşı psikolojik ve fiziksel güç kullanılmamalıdır.

Kontrol ve otorite açısından boşanma sonrasında bir boşluk veya tam tersi aşırı bir kontrol söz konusu olabilir. Ancak bunların ikisi de hatalıdır. Ergenin arkadaşları ile zaman geçirme gibi aktivitelerinde bir değişiklik yapmamak daha doğru bir seçenektir.

Yeni aile düzeninde ergenin sahip olacağı sorumluluklar anlatılabilir ancak yaşına uygun sorumluluklar tanımlanmalıdır. Ergen günlük rutin yaşam işlerine dâhil edilmelidir. Çocukla bir etkinlik yapma planladığında mutlaka çocuğun fikri alınmalı, yapmak istemediği bir şey için zorlanmamalıdır, ortak karar alınmaya çalışılmalıdır.

Özellikle gerginlik yaşayan ergenlerde anne ve baba iletişim halinde olmalıdır. Bu durum diğer yaşlarda olduğu gibi "Ayrıldılar ama hala benim annem ve babam onlar. Beni seviyorlar ve benimle ilgileniyorlar" demesini sağlayacaktır.

Çocuk kaç yaşında olursa olsun çocuğa yönelik suçlamalar yapılamamalı, ayrılan eşler arasında posta güvercini gibi kullanılmamalı, çocuk tercih yapmak zorunda bırakılmamalıdır.

Ergenlik dönemi ve boşanma süreci sağlıklı atlatılamıyorsa destek alınmalıdır. Bu konuda okulda rehberlik öğretmenleri veya okul hemşiresinden destek alınabilir.

DÜŞÜNÜZ, TARTIŞINIZ:

Çocuğun ruhsal gelişiminin olumlu yönde seyretmesi için ne gibi önerilerde bulunursunuz?

Bu konuda ne düşünüyorsunuz? Görüşlerinizi açıklayınız.

Tüm bunların yanı sıra çocuğa yaklaşımda dikkat edilmesi gereken bazı hususlar şunlardır;

Günümüzde sosyal medya her yaş çocuğun ilgisini çekmektedir, çocuk sosyal medya ve bilgisayar oyunları ile baş başa bırakılmamalıdır, gerekirse ebeveyn çocukla birlikte oyun oynamalıdır. Çünkü yalnızlık yaşayan çocuğun buralarda hata yapma oranı yükselebilir.

Çocuğun bazı söyledikleri üzücü olabilir, bu nedenle çocuğun susturulmaması ya da bu nedenle hatalı kararlar alınmaması önemlidir. Çocuğun duygularını paylaşması için destek olunmalıdır. Sevdiği yuvası dağılan bir çocuğun mutlu olması beklenemez, ona zaman tanınmalı ve anlamaya çalışılmalıdır. Yalnız olmadığını hissettirmek yeterli olacaktır.

Çocuk kendisinden ayrı yaşayan ebeveynin yanına geleceği zaman özel program yapılması, daha sevecen ve heyecanla gelmesini sağlayacaktır. Ödevleri varsa beraber yapma teklif edilebilir. Bu onunla zaman geçirmenin bir yoludur, ona destek olmaya çalışmanın bir göstergesidir. Aynı şekilde çocuk kendisinden ayrı yaşayan ebeveynin yanına gittiğinde ona ait oda, eşyaların bulunması kendisini misafir gibi değil de evin bir üyesi olarak hissetmesini sağlar.

Çocuk işyerine götürebilir ve ebeveynin arkadaşları ile tanıştırebilir. Bu kendisini daha değerli hissetmesini sağlayabilir. Akrabalar veya çevredeki diğer bireyler çocuğa, eski eşlerin özel hayatı ile ilgili sorular sormamalı, diğer ebeveyni kötülememelidir. Aynı şekilde eski eşler de birbirlerinin özel hayatlarını merak edip çocuk aracılığı ile sorgulamamalıdır. Özellikle küçük çocuklara "Annemi mi yoksa babanı mı çok seviyorsun?" gibi anlamsız, seçim yapmak zorunda bırakan sorular sorulmamalıdır. Unutulmamalıdır ki annenin yeri ve değeri başkadır, babanın yeri ve değeri başkadır. İkisi de birbiri ile kıyaslanamayacak kadar değerlidir.

Çocuğun paylaştığı sırları varsa (belki sizin için basit görünebilir) ve bu sırların paylaşılmayacağına dair söz verildi ise mutlaka tutulmalı, çocuğun sırrı ve özel bilgileri kimseye aktarılmamalıdır. Aktarımda bulunulursa çocuğun güven duygusu ile ilgili sorun yaşamasına neden olunabilir.

Çocuğun diğer ebeveyni görmesi belli kurallar ve zamanlar dâhilinde olması daha uygun olacaktır. Bu zamanlarda esneklikler söz konusu olabilir an-

cak sürekli değişen zamanlar herkesin program yapmasını zorlaştırır, bunun yanı sıra çocukta düzen ve istikrar oturmaz, belirsizlik devam eder.

Anlatılanların tamamı ayrılışlar bile sağlıklı iletişim kurabilen bireyler için, yasal süreçler sonrasında kurallara uyan bireyler için önerilmektedir. Eşlerden birinin ruhsal açıdan bir probleminin olması durumunda öncelikle psikiyatrik destek alması gerekmektedir. Yasal olarak tanınan haklara uyulmadığı durumlarda yetkili mercilerden yardım istenebilir. İletişim iki taraflı bir olgudur. Kopukluk varsa bundan iki tarafta olumsuz etkilenir. Ancak evlilikte üçüncü bir kişi yani çocuk varsa bundan en çok çocuk etkilenir. Bu durumu unutmadan çocukların iyiliğini düşünerek yaklaşmak en doğru karar ve davranış olarak nitelendirilmektedir.

DÜŞÜNÜZ, TARTIŞINIZ:

Boşanma bitti, çocuğa mümkün olduğunca doğru bir yaklaşımda bulunuldu. Peki her şey bitti diyebilir miyiz? Bu konuda ne düşünüyorsunuz? Görüşlerinizi açıklayınız.

SONUÇ

Boşanma birçok kere istenmeyen ancak hayatın içerisinde olan gerçeklerden biridir. Geçmişe oranla her geçen gün oranları artmakta ve toplumda daha doğal bir süreç olarak görülmektedir. Ancak unutulmamalıdır ki özellikle evlilikte bir çocuk varsa boşanmak ilk seçenek değil son seçenek olarak düşünülebilir. Çünkü boşanma gerçekleşse bile çocuğun anne/babası ile iletişim mutlaka devam etmektedir. Çocuğun sağlıklı büyüebilmesi ve doğru gelişim gösterebilmesi için sağlıklı iletişimin ve ilişkilerin bulunduğu ortamının olması istenir. Bunu korumak ve devam ettirmek için boşansalar bile anne babaların ellerinden geleni yapmaları gerekmektedir. Hem çocuk için hem de kendileri için bireyler gerektiğinde profesyonel yardımlar alarak en doğru kararları vermeli ve adımları atmalıdır.

YAŞAMIN İÇİNDEN:

Bugün boşandım... Sabah adliyeye gittim, her şey hem çok bulanık hem de çok net. Hâkimin karşısına geçtik, ne oldu dediğinde hiçbir şey diyemedim. Eşimse boşanmak istediğini söyledi. Hâlbuki davayı ben açmıştım, ama defalarca seni istemiyorum defol git dediği için açtım. Çocukları görme zamanları ile ilgili bir anlaşmazlık çıktı ve hâkim yarım saat ara verdi. Dışarı çıktığımızda benim zihnimden çok farklı şeyler geçiyordu acaba boşanmadan vazgeçmek için bir işaret mi? Oysa çıkınca "Boşuna dışarı çıktık, zamanımız, yarım saatimiz boşa gitti, hemen bitirebilirdik bu işi" deyip duruyordu. Hiç yüzüme bakmadı, bir kere bile. Öyle parçaladı ki beni, güya seviyordu ya, yüzüme bile bakmıyor. Ailesinden bir kişi bile gelmemişti. Acaba beni görmek istemedikleri için mi? Oğullarının evliliği bitti, kutlama yapmak için mi? Benim annem babam yanımdaydı ama yüzlerine bakamadım, utancımдан bakamadım, ağlamamak için bakamadım, onlar içinde çok zor oldu sanırım. Bana destek olmak için geldiler, aslında iyi ki gelmişler, gelmeselerdi, orada bir köşede günlerce ağladım. Dava bitti, biz adliyeden çıkarken eski eşim bir kenara oturdu sigarasını yaktı ve telefona sarıldı. Gelmeyen ailesine hemen haber verdi sanırım. Giderken yine baktım acaba bana bakacak mı diye, hiç bakmadı. Hala gözlerimin önüne gelir, dağa taşa baktı bana bakmadı... Öyle veya böyle evliliğim bitti eve geldim önceleri o kadar çok ağlama krizleri yaşıyordum ki gözlerimin şışı hiç inmezdi. Bir aya yakın her şeye ağladım, reklam izlerken, çocuklara bakarken, yemek yerken, her şeye. Bizimkiler benden ümidi kesmiş doktora gitmelisin diyorlardı. Babamın lafını hiç unutmam "kızım sen bu adamı hala bekliyorsun ama adam gelmeyi bırak seni boşadı, bunu gör ve kabul et artık" Bir süre sonra kabul ettim, bu adam beni istemiyor diye. Benim hayatıma yönelik plan yapmam ve hedeflerimi belirlemem gerekiyordu, bende yaptım. Çocukların babasını kaybetmesini hiç istemedim o yüzden onların ilişkisini hep destekledim. Hatta oğlum bir ara görüşmek istemedi.

Öğretmeni aradı “Oğlunuz babasıyla görüşmek istemiyor, özellikle bilmemiz gereken bir şey var mı? Eğer isterseniz babayı geri çevirebiliriz” dedi. Benim cevabım hayır oldu. Sanırım şiddet veya istismar geldi akıllarına.

Görüşme zamanları sürekli aynı olunca çocuklar alışmaya başladı. Sanırım birbirlerine de destek oldular. Hatta önceye göre fiziksel ve ruhsal gelişimleri olumlu yönde seyretti. Babamların evinde kalıyorduk ve çocukların ikisi de orayı yeni evimiz olarak kabul etti. Aslında onlar benden daha çok hazırlamışlar kendilerini. Çocuklarla arası önceye göre çok iyi. Belki tuhaf ama bunun için çok mutluyum. Çocuklar büyüdüğü zaman babamız var diyecekler. Bu çok büyük bir hazine. Ben varken onları da istemiyordu şimdi onun için de çok kıymetliler. Ben şimdi çok iyiyim, her şeyi kabul ettim ve geleceğimi planlayarak adımlar attım. Artık ben onun yüzüne bakmıyorum ama kızmıyorum da sadece bazen acıyorum, büyük bir mutluluğu eliyle öyle bir yıktı ki, şimdi tekrar evlenmek istiyor bir daha deneyelim diyor ama olmaz, bir daha geri dönmem. Çocuklardan birinde konuşma bozukluğu vardı. Şimdi konuşma bozukluğu yaşamıyor, derslerinde başarılılar, babasına babalar günü hediyesi aldığımızda oldu, programlarında yan yana oturduğumuz zaman bile var. Hepsi çocuklar için. Sanırım onlar olmasaydı bende olmazdım galiba. İşime, aileme, evime ve çocuklarıma dört elle sarıldım. Tatilime gidiyorum, aktivitelerimi yapıyorum, arkadaşlarımla görüşüyorum hepsi şu an için çok iyi gidiyor. Gelecekte ise ne olur bilmem belki bir nene olur huzur evine giderim, belki de bir daha sever evlenirim, olmaz olmaz diye bir şey yok sonuçta.

DÜŞÜNÜNÜZ, TARTIŞINIZ

Yukarıdaki yaşam hikâyesini analiz ederek yorumlayınız. Hikâyede bulunan olumlu ve olumsuz yaklaşımları söyleyiniz, tartışınız.

GÖZDEN GEÇİRME SORULARI

- 1- **“Çocuğun en çok etkilendiği dönem olarak bu dönem ifade edilebilir. Çünkü aile çocuğun anlamayacağını düşünür açıklama yapma gereği duymaz ancak çocuk birçok olayın farkındadır hatta olanlardan dolayı kendisini suçlamaktadır.” Tanımlanan dönem aşağıdakilerden hangisi olabilir?**
 - a) Bebeklik dönemi
 - b) Ergenlik dönemi
 - c) Okul öncesi dönem
 - d) Okul dönemi
 - e) Yetişkinlik dönemi
- 2- **Aşağıdakilerden hangisi boşanmış bir aileye sahip bir çocuğa söylenebilecek bir cümledir?**
 - a) Bundan sonra anneni/babanı görmeyeceksin, bitti.
 - b) Kızım senin annen/baban belli zaten, ben senden bir şey beklemiyorum, çekil git karşımdan.
 - c) Söyle bakalım anneni mi daha çok seviyorsun yoksa babanı mı?
 - d) Babanın/annenin sevgilisi var mı?
 - e) Annenle/babanla görüşmenden zamana dikkat ederek gelebilersen sevinirim.
- 3- **“Boşanma dönemini hatırlamaz, ancak bu dönem güven ve güvensizliğin gelişmesi açısından önemlidir.” Tanımlaması yapılan dönem aşağıdakilerden hangisidir.**
 - a) Bebeklik dönemi
 - b) Ergenlik dönemi
 - c) Okul öncesi dönem
 - d) Okul dönemi
 - e) Yetişkinlik dönemi
- 4- **Aşağıdakilerden hangisi özel boşanma nedenleri arasında sayılmaktadır?**
 - a) Aldatma
 - b) Ağız kokusu
 - c) Geçimsizlik
 - d) Eşlerin boşanmayı istemesi
 - e) Kapı açmama

5- **Aşağıdakilerden hangisi boşanmış bir bireye verebileceğiniz önerilerden biri değildir?**

- a) Kendi ruh sağlığınıza dikkat edin.
- b) Diğer eşi kötülemeyin
- c) Boşansanız bile çocuğunuzun annesiyle/babasıyla iletişim halinde olmak zorunda olduğunuzu kabul edin.
- d) Evinizi ve işinizi hemen değiştirmeniz sizin için iyi bir başlangıç olur.
- e) Sosyal destek almayı ihmal etmeyin

Cevap Anahtarı;

1-c 2-e 3-a 4-a 5-d

KAYNAKÇA

- Aktaş Akoğlu, Ö. ve Küçükkaragöz, H. (2018). Boşanma Nedenleri ve Boşanma Sonrasında Karşılaşılan Güçlüklere İlişkin Bir Araştırma: İzmir İli Örneği. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*. Cilt 29, Sayı 1.
- Aral, N., Sağlam, M. (2012). Ebeveynleri boşanma sürecinde olan çocuklar ile ebeveynleri ile birlikte yaşayan çocukların duygularının cinsiyete göre incelenmesi. *Ankara Sağlık Bilimleri Dergisi*. 1(2), 72-85.
- Arifoğlu, B. ve Öz F. (2008) Boşanmış Aile Çocuklarına Hemşirelik Yaklaşımı. *Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Dergisi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Dergisi*. 76-84
- Arapcı F. ve Tokyürek Ş. (2012). Boşanmış Bireylerin Yeniden Evlilik Konusundaki Görüşlerinin İncelenmesi. *Akademik Bakış Dergisi Sayı: 31: Temmuz – Ağustos*
- Atıla Demir S. ve Genç Çelebi Ş. (2017). Tek Ebeveynli Ailelerin Sorunları: Nitel Bir Araştırma *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*. 8(13): Nisan-Eylül
- Aydiner Boylu, A. ve Öztöp, H. (2013). Tek Ebeveynli Aileler: Sorunlar ve Çözüm Önerileri. *Sosyo-Ekonomi*. Ocak-Haziran: 208-220
- Başkaya Z, ve Ünal A. (2017). Türkiye’de Evlenme Ve Boşanma Oranlarının İller Düzeyinde Zamansal Değişimi (2001-2015) Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi. 10(53). <http://Dx.Doi.Org/10.17719/Jisr.20175334124>
- Baz Bilici, A. (2014). Boşanma Sürecinin Çocuklar Üzerindeki Psiko-Sosyal Etkileri. *C.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt: XVIII, Sayı: 2 Sayfa: 79-110
- Binay, M. (2018). Türkiye’de Boşanma Nedenlerinin Analizi ve Alternatif Uyuşmazlık Yöntemleri. *Ombudsman Akademik*. 5(9): 237-267.
- Erdim L. ve Ergün A. (2016). Boşanmanın Ebeveyn ve Çocuk Üzerindeki Etkileri. *HSP*. 3(1):78-84.
- Geniş, M., Toker, B., Şakiroğlu, M. (2019). Boşanmanın Çocuklara Etkisi, Çocuğa Söylenmesi ve Ebeveyn Yabancılaşması: Derleme Çalışması. *Adnan Menderes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*. 3(3); 190-199.
- Harkönen, J. (2014). Emerging Trends In Divorce Research. *Stockholm Research Reports in Demography* 7, 1-22.
- İstanbul Aydın Üniversitesi Toplumsal Araştırmalar Uygulama Ve Araştırma Merkezi (2016). *Türkiye’de Boşanma Çalıştayı*, 26-27 Nisan
- Keskin, İ. (2007). Boşanmanın Sosyolojik ve Psikolojik Nedenleri ve Boşanmanın Ortaya Çıkardığı Sonuçlar (Niğde İli Örneği). *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Konak Rehberlik Araştırma Merkezi (RAM) (2018). İzmir İli Konak İlçesinde Öğrenim Gören Boşanmış Aile Çocuklarının Boşanmaya Uyum Düzeylerinin İncelenmesi. http://konakram.meb.k12.tr/meb_iys_dosyalar/35/01/164246/dosyalar/2018_10/08115625_YZMYR_YYL_KONAK_YYLESY_04.10.2018_BOYANMA.pdf (Erişim tarihi: 28.05.2020)
- Öngider Gregory, N. (2016). Boşanma Mı Yoksa Çocuk İçin Evliliği Sürdürmek Mi? Çocuğun Psikolojik Uyumunu Açısından Önemli Bir Soru. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*. 8(3):275-289.

- Öngider, N. (2013). Boşanmanın Çocuk Üzerindeki Etkileri. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*. 5(2):140-161.
- Strateji Düşünce ve Analiz Merkezi. (Sdam). (2018). Sebep Ve Sonuçlarıyla Türkiye’de Boşanma Sorunu. Ekim 2018
- Şentürk Aydın, R. ve Nazlı, S. (2014). Yaşam Becerileri Eğitim Programı’nın Boşanmış Aile Çocuklarının Uyum Düzeylerine Etkisinin İncelenmesi. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*. 14(33):127-153.
- Şimşek Yüksel, D. (2006). Grupla psikolojik danışmanın ana-babası boşanmış ergenlerde boşanmanın olumsuz etkileri ile başa çıkma stratejileri ve benlik saygıları üzerindeki etkisi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Mersin Üniversitesi, Mersin.
- T.C. Aile Ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Aile Ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü Edam (Eğitim Danışmanlığı ve Araştırmaları Merkezi). (2011). Aile Eğitimi Programları Üzerine Notlar.... ISBN: 978-605-4628-41-4
- T.C. Aile Ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Aile Ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü. (2014). Türkiye Boşanma Nedenleri Araştırması TBNA.
- T.C. Aile, Çalışma Ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Aile Ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü. (2018). Tek ebeveynli Aileler. ISBN: 978-605-68705-7-6 Birinci Baskı Ankara.
- Türkarıslan, N. (2007). Boşanmanın Çocuklar Üzerine Olumsuz Etkileri Ve Bunlarla Başetme Yolları Aile Ve Toplum. 3(11).
- Türkiye İstatistik Kurumu Nüfus İşleri Genel Müdürlüğü (TUİK). Evlenme Ve Boşanma İstatistikleri 2010 http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=8534&tb_id=7 erişim tarihi: 27.04.2020
- Türkiye İstatistik Kurumu Nüfus İşleri Genel Müdürlüğü (TUİK). Evlenme Ve Boşanma İstatistikleri 2019 <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/evlenmeler-azaldi-bosanmalar-artti/1406234> erişim tarihi: 27.04.2020
- Uçan Ö. (2007). Boşanma Sürecinde Kriz Merkezine Başvuran Kadınların Retrospektif Olarak Değerlendirilmesi. *Klinik Psikiyatri*;10:38-45
- Uğur S.B. (2014) Günümüzde Kadının Boşanma Deneyimleri: Akademisyen Kadınlar Üzerine Bir Araştırma. *Mediterranean Journal Of Humanities*. 4(2): 293-326.
- Vidal, J. (2015). The Effect of Divorce on Social Problems. *Aula Orientalis*, 1-6.
- Yavuzer H. (2013). Çocuk Eğitimi El Kitabı.29.Baskı, İstanbul, Remzi Kitabevi.
- Zara, A. (2013). Kadınlar, Erkekler ve Çocuklar İçin Boşanma Terapisi. Ankara:İmge Kitabevi

Dr. Meryem FIRAT

1983 yılında Erzincan'da doğdu. İlk, orta ve lise öğrenimini Erzincan'da tamamladı. 2002 yılında Atatürk Üniversitesi Erzincan Sağlık Yüksekokulu Hemşirelik Bölümüne yükseköğrenimine başladı ve 2006 yılında birincilikle mezun oldu. Devamında Psikiyatri Hemşireliğine yönelen Dr. Fırat, 2009 yılında Atatürk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Psikiyatri hemşireliğinde yüksek lisans eğitimini, 2013 yılında ise yine aynı yerde ve alanda doktora eğitimini tamamlamıştır. 2007 yılında araştırma görevlisi olarak Erzincan Üniversitesine girmiş ve 2014 yılından beri aynı üniversitede öğretim üyesi olarak çalışmaktadır. Çeşitli çalışmaları bulunan Fırat bir çocuk annesidir.

BÖLÜM V

ÖZEL GEREKSİNİMLİ ÇOCUĞU OLAN AİLELERE YÖNELİK AİLE EĞİTİMİ VE UYGULAMALARI

Bil.Uzm. Zeynep ÇİFTÇİ

Doç. Dr. Fikret GÜLAÇTI

- ÖZEL EĞİTİMLE İLGİLİ KAVRAMLAR
- ÖZEL GEREKSİNİMLİ ÇOCUK VE AİLE
- ÖZEL GEREKSİNİMLİ ÇOCUĞA SAHİP AİLELERİN GÖSTERDİKLERİ TEPKİLER
- ÖZEL GEREKSİNİMLİ ÇOCUK SAHİBİ OLAN AİLELERE SUNULAN HİZMETLER VE DESTEKLER
- AİLE KATILIMI
- ÖZEL EĞİTİMDE AİLE EĞİTİMİ

GİRİŞ

Özel gereksinimi olsun ya da olmasın tüm bireyler hayatlarında bağımsız hareket edebilecekleri yaşam becerilerini, sosyal normları ve topluma uyumu ilk eğitim ortamı olan ailede öğrenirler. Aile kavramı TDK' ya göre " *evlilik ve kan bağına dayanan karı, koca, çocuklar, kardeşler arasındaki ilişkilerin oluşturduğu toplum içindeki en küçük birlik*" şeklinde tanımlanmaktadır (TDK, 2020). Özgüven (2002)' e göre ise " *aile, karşıt cinsten iki yetişkin kişinin yasal ve törel bağ-lara uyarak kurdukları biyolojik, psikolojik ve sosyolojik işlevleri olan bir kurumdur. Aile toplumsal hayatın en küçük temel birimidir*".

Toplumu oluşturan en küçük birim olan ailede bireyler birbirinden etkilenir. Bu durumu vücudumuzu oluşturan organlara benzetebiliriz. Herhangi bir organdaki arıza, diğer organların da sağlıklı bir şekilde çalışmasını engeller. Aile içindeki ilişkilerin olumsuz olması, aile üyelerinin birbirlerine karşı olan olumsuz tutum ve davranışları çocuklarının gelişimini olumsuz etkileyerek onların suça yönelmesine sebep olabilir (Akyüz, 2000). Aile içindeki ilişkilerin olumlu olması çocukların kendilerini ifade edebilme yeteneklerinin gelişmesi ve kendine güvenen birey olmaları açısından önemlidir. Aile içinde yaşanan olumlu deneyimler ya da olumsuzluk yalnızca aile bireylerini değil, ailenin çevresini de yani toplumu da etkiler. Toplumda bireyler karşılıklı olarak bazı görev ve sorumluluklara sahiptirler. Bu görev ve sorumluluklar karşılıklı bazı etkileşimlere sahiptir. Toplumu oluşturan ailenin görev ve sorumlulukları aileyi bütünlerken ailenin devam ettirdiği görev ve sorumluluklar da toplumun oluşumu ve devamı niteliğini kazandırır.

Her bireyin birbirinden farklı olması gibi aileler arasında da farklılıklar vardır. Bunlar arasında çiftlerin kişilik özellikleri, dini inançları, işsizlik, kültürel yapı, sosyo-ekonomik durum, anne ya da baba yoksunluğu, evlilikten doyumun düşük veya fazla olması, mutsuz evliliklerin yaşanması, ailede sağlık sorunu olan/olmayan ve özel gereksinimli bireyin bulunması gibi farklılıklar vardır. Ailelerdeki bu farklılıklar onların özel gereksinimli çocuğa karşı verdikleri tepkiler üzerinde etkilidir.

1. ÖZEL EĞİTİMLE İLGİLİ KAVRAMLAR

Yukarıdaki farklılıkların olmasıyla beraber özel eğitimle ilgili temel kavramların açığa kavuşturulması gerekmektedir. Bu kavramlardan en çok karıştırılan iki kavram özürsüzlük ve yetersizlik kavramlarıdır. İlgili literatür tarandığında özürsüzlük genellikle şahsi bir yetersizlik ile ifade edilirken yetersizlik/engellilik daha çok toplumsal bir eksiklik ile tanımlanmaktadır. Bu ve bu gibi karışıklıkları açıklığa kavuşturmak için özel eğitimle ilgili diğer kavramları da açıklamak gerekirse;

Zedelenme/Sapma, "bireyin psikolojik, fizyolojik, anatomik özelliklerinden geçici ya da kalıcı türden bir kayıp, bir yapı ya da işleviş bozukluğu olması durumudur (Özsoy, Özyürek ve Eripek, 1989)". Ataman (2013) ise zedelenmeyi "*bire-*

yin doğum öncesi, doğum anı ve doğum sonrası oluşan çeşitli etmenlerle, organların işlevlerini yerine getirmede etkili olan zorlanım durumu" olarak tanımlamıştır. Bozulma ise, "vücutun bir organının ya da bir parçasının kaybı veya işlevinin azalmasını ifade eder" (Heward, 2013). Bireyin kulağındaki zedelenme veya bozukluk işlev bozukluğuna sebep olacaktır. Bireyin kulağındaki işlev bozukluğu sebebiyle şahsına sunulan işitsel sembollerini işitemeyecek, bununla beraber işitme gerektiren alanlarda yetersizliğin ortaya çıkmasına yol açacaktır.

Yetersizlik kavramını Eripek (2008) "belirli bir şeyi yapmada yeterli olmamayı, belirli bir şekilde davranmada sınırlı kapasite" olarak tanımlamaktadır. Cavkaytar (2019) "zedelenmeden etkilenmiş olmasından dolayı bireyin bedensel ve zihinsel davranışları sınırlanır. Gözünde zedelenme olan bir kişinin görememesi o kişinin yetersizliğidir" Yetersizlik durumunun sonucu olarak da kişiler diğerleri gibi göremez, duyamaz ve öğrenemez.

Özür/ Engel ise "kişinin yetersizliğinden dolayı yaş, cinsiyet, sosyal ve kültürel faktörlere bağlı olarak yapması gereken rolleri gerektiği gibi yapamaması durumudur" (Cavkaytar ve Diken, 2012; Özsoy, Özyürek ve Eripek, 1989). Milli Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği, özel eğitim ihtiyacı olan bireyi "bireysel ve gelişim özellikleri ile eğitim yeterlilikleri açısından akranlarından anlamlı düzeyde farklılık gösteren birey" olarak tanımlarken özel yetenekli bireyi ise "yaşıtlarına göre daha hızlı öğrenen, yaratıcılık, sanat, liderliğe ilişkin kapasitede önde olan, özel akademik yeteneğe sahip, soyut fikirleri anlayabilen, ilgi alanlarında bağımsız hareket etmeyi seven ve yüksek düzeyde performans gösteren birey" olarak tanımlamaktadır (MEB, 2018).

Özetle kişinin kaza sonucu görme yetisini kaybetmesi sapma, görme yetisini kaybetmesi sebebiyle baston kullanmaya mahkûm olması yetersizlik, kişinin göremediği ve bastona mahkûm olduğu için toplu taşıma araçlarını kullanmada, istediği yere gitmede zorlanması engel olarak ifade edilir.

Bu kavramların doğru bir şekilde kullanılması, özel gereksinimli bireylere yapılacak müdahalenin doğruluğu için oldukça önemlidir.

2.ÖZEL GEREKSİNİMLİ ÇOCUK VE AİLE

Çocuğu dünyaya getirmeyi aileler kendileri seçerken hiçbir aile özel gereksinimi olan bir çocuğa sahip olmayı kendileri seçmez. Hiçbir anne adayı hamilelik boyunca özel bir çocuğa sahip olmaya yönelik plan yapmaz (Tekinarslan- Çıfci, 2020). Özel gereksinimli çocuğun aileye dahil olması başta anne babalar olmak üzere hem aile ile olan ilişkileri hem de toplumla olan ilişkileri etkileyen bir boyuttur. Kimi aileler aileye yeni katılan özel gereksinimli çocuğu kolaylıkla kabullenir ve buna uyum sağlayıp hayatlarına normal bir şekilde devam ederler. Kimi aileler ise özel gereksinimli bir çocuğa sahip olduğu gerçeğini asla kabul etmeyebilirler. Bu durumu kabul eden aileler çocukları için gerekli olan eğitim, destek ve yasal haklardan faydalanabilmek üzere alanda uzmanlaşmış kişilerle iletişime geçerler ve bununla beraber çocukları için gerekli olan hizmetlere erken bir dönemde ulaşabilirler (Tunç Paftalı,2020).

2.1. Ailede Engel Durumunun Farkına Varma

Ailelerin hayatlarını sürdürdüğü toplum ve aileyle ilgili değişkenler onların herhangi bir durumu nasıl algılayıp ve bu duruma karşı nasıl bir tepki vereceklerini belirleme noktasında büyük bir öneme sahiptir (Tuncer, Sak ve Şahin Şak, 2018). Aile ve toplumun özelliklerine göre ailenin çocuk yetiştirme süreci içerisinde gösterdiği gelişim aşamaları farklılık göstermektedir. Berger (2008) bu aşamaları şu şekilde özetlemiştir: " *Hamilelikten doğuma kadar imgeleme. Çocuk ile aile bireyleri arasında bağlanmanın gerçekleştiği bakım. Çocuğun toplum kurallarını anlaması için ailenin çocuğa yardımcı olduğu dönem otorite. Çocuğun toplumsal gerçekliği anlaması için ailenin yardım ettiği ve okul öncesinden ergenliğe kadar devam eden dönem rehberlik. Ailenin ve çocuğun karşılıklı olarak yapılandıkları karşılıklı bağlılık. Çocuğun kendi başına yaşamaya başlamaya hazır olduğu ayrılış"*

Hamilelik sürecinin başından bebeğin dünyaya gelişine kadar olan aşamalardan yukarıda da bahsi geçen imgeleme aşaması ailenin kurguladıkları, özel gereksinimli bir çocuğa sahip olduklarını ilk fark etme süreçlerini kolaylaştıran ya da zorlaştıran en önemli etkendir (Ardıç, 2010).

DÜŞÜNÜZ, TARTIŞINIZ.

Özel gereksinimli çocukların ailelerin gereksinimleri ile normal gelişim gösteren çocuğu olan ailelerin gereksinimlerini karşılaştırıp benzer ve farklı yönlerini analiz ediniz.

ÖRNEK OLAY

Doğumla birlikte kızımın Down Sendromu olduğunu öğrendim. Tabii ki bizler de bir çok devresi yaşadık. Çocuğuma daha nasıl faydalı olabilirim diye araştırmalara yöneldim. Geçmişte keşke dememek için var gücümle araştırma içerisine girdim. 20 yıl öncesinde bu kadar bilgiye sahip değildik. Önümüzde örnek model alabileceğimiz hiçbir Down ailesini tanıımıyorduk. Ailelerimiz ve çevremizin çok büyük desteklerini gördük. Çocuklarımızın bu süreci atlatmaları için herhangi bir açıklama yapmadık, "süreç içerisinde zaten fark edecekler" demişlerdi doktorlar, öyle de oldu. Kızım doğduğu zaman engellilere bakış açısı daha vahimdi ama hiçbir zaman ne çocuğumdan utandım ne de onun sosyal yaşantısını kısıtladım. Gittiğimiz her yere götürdük, hiçbir zaman ayırt etmedim, hiçbir zaman toplumsal alanlardan kısıtlamadım, olabildiğince normal akranların içerisinde büyümesini sağladım. Tabii ki bizim de kırıldığımız incindiğimiz şeyler oldu. Benim kızım Down sendromlu doğduysa hiç kimsenin yargılamaya ötelemeye ve dışlamaya hakkının olmadığını savundum. Eğitimi ve sağlığı yönünden yaşadığımız sıkıntılarımız oldu. Biz aileler çocuklarımızın her türlü ihtiyaçlarında destekçileriyiz. Kızımın gelişimini fark ettikçe verilen eğitimlerin eksik olduğunu hissetmeye başladık. İlk günden itibaren kızıma endeksli bir hayat yaşıyorum. Biliyorum ki o ne kadar bağımsız bir birey olursa biz o kadar daha mutlu olacağız. Verdiğim bu çabada geldiğim nokta downluların eğitim süreçleri asla engelli okulları olmamalı. Benim kızım da gördüğüm normal okulda eğitimlerini aldıklarında daha iyi gelişebiliyorlar, algıları daha iyi oluyor, toplumsal kaynaşmaya daha iyi uyum sağlıyorlar ve hayata tutunabilme adına daha fazla şeyler öğrenebiliyorlar. Ama bizlere sürekli engelli okullarını adres göstermeleri çocuklarımızın gelişimlerini geriletmektedir. Çocuklarımız zoraki ağır engelli durumuna düşürülmektedir, bizim çocuklarımız normal akranlarıyla normal mahalle okullarında okumalıdır. Yaşayarak gördük ki akranları ile mahalle okullarında eğitim alan Down Sendromlu kızım okulu- na isteyerek severek ve en önemlisi sorumluluğunun bilincine varıp akşam 21:00 da uyumaya sabah 06:30 da kalkıp okuluna gitmeye başladı... Eğitim uygulama okuluna giderken akşam okul tatil değil mi? diye sorar, kapıdan servis alıp öğlen yemeklerini dahi okulda yediği halde hiç mutlu gidemezdi (Öğretmenimizi çok sevdiği için giderdi .), servise zorla bindirirdim... Eğitim uygulama okullarındaki eğitim ve imkanlar çok güzeldiAma iki yıldır akranları ile aldığı eğitimin keyfini hiç bir şeye değişmem...Downlu bireyler akranları ile mahalle okullarında eğitim almalılar ...İmkanları çok sunulsa bile Downlu bireyler akranları ile mutlu ve algıları daha iyi gelişmekte ... Bizleri çocuklarımız yıpratmıyor. Bizleri yani tüm engelli aileleri yıpratın toplumun bakış açısı, eğitimcilerin bakış açısı, çevrenin bakış açısı. Anne babalar için evlatları onların gözbebeği.

N.Tekin

Erzincan Down Sendromlular Derneği Başkanı (Zehra'nın Annesi)

Çocuğun hafif düzeyde ve sosyal becerilerindeki yetersizliklere bağlı gelişimsel gerilik durumlarının aile tarafından fark edilmesi daha uzun zaman alırken; ağır ve belirli bir sendroma bağlı gelişimsel gerilik göstermesi durumunda bunun aile tarafından fark edilmesi daha kısa olur. Koruyucu hekimlik ve sosyal hizmet uygulamalarının da bir parçası çocuktaki yetersizliğin ya da üstünlüğün fark edilmesi ve buna yönelik çalışmaların yapılmasıdır. Bu uygulamalar özel gereksinimli çocukların daha küçük yaşlarda fark edilmelerini ve daha erken bir dönemde özel eğitim hizmetlerinden faydalanmalarını sağlamaktır (Ardıç, 2010).

3. ÖZEL GEREKSİNİMLİ ÇOCUĞA SAHİP AİLELERİN GÖSTERDİKLERİ TEPKİLER

Özel gereksinime sahip çocuğun dünyaya gelmesiyle beraber ailelerin gösterdikleri duygusal tepkileri araştıran birçok çalışma yapılmıştır (Bleacher, 2001; Johnson, 1993).

Ailelerin tepkileri genellikle dört model üzerinden açıklanmıştır. Bu modeller Akkök (2006): *"Aşama modeli, sürekli üzüntü modeli, kişisel yapılanma modeli, çaresizlik, güçsüzlük ve anlamsızlık modelidir."*

3.1 Aşama Modeli

Aşama modeli Kubler–Ross tarafından 1969 yılında geliştirilmiştir (Smith 2006). Ailelerin çeşitli aşamalardan geçerek çocuklarının özel eğitime gereksinimi olduğunu şok aşamasından kabul ve uyum aşamasına kadar geldiklerini öne süren bir modeldir. Bu modele göre farklı duyguların yaşandığı üç ayrı aşama vardır.

Birinci aşamada verilen tepkiler; şok, inkâr, depresyondur.

Şok: Ailelerin özel gereksinimli bir çocuğa sahip olduklarını öğrendiklerinde verdikleri ilk tepkidir. *"Tanıyı öğrenen anne-babanın yaşamış olduğu bu duygu, mantıksız konuşmalar yapma, şaşkınlık, söylenenlere inanmama gibi tepkilerle ortaya çıkmaktadır. Ağlama, tepkisiz kalma, kendini çaresiz hissetme olarak ortaya konan bir duygudur"* (Tekinarslan- Çıfci, 2020).

İnkâr: Aileler çocuklarının özel gereksinimli olduğunu kabul etmeyip bu durumu görmezden gelebilirler. Böyle bir durumun olduğunu inkâr ederler. *"Özel gereksinime sahip bir çocuklarının olduğu gerçeğiyle karşı karşıya gelmekten çekindikleri için çocuğun başta sağlık olmak üzere eğitim gibi gereksinimlerini karşılamak üzere uzmanlarla iş birliği içinde olmayı kabul etmeyebilirler"* (Tunç Paftalı, 2020). Bilinmeyen bir duruma karşı ortaya çıkan korku inkâr tepkisine temel oluşturmaktadır ve bu da savunma mekanizmalarıdır.

rından birisidir. Çocuğun ilerleyen yıllarına yönelik ailenin korku ve kaygıları inkâr duygusunun yaşanmasının temelinde yatmaktadır.

Depresyon: Ailelerin gerçekle yüz yüze geldikleri aşamadır. Anne babalar, özel gereksinimli bir çocuğa sahip olmaları sebebiyle hayal kırıklığı yaşarlar. Aileler, hayal ettikleri ideal çocuğu kaybettiklerini düşünmektedirler (Cook, Klein ve Tessier, 2008).

Anne babanın kendilerine kızması, kendilerini yetersiz hissetme ve başaramama duygusu sonucunda depresyon ortaya çıkar. Bu durum karşısında *“Uzmanlar etkin bir dinleyici rolü üstlenmeli, durumu olduğu gibi kabullenerek anne babayı dinlemelidir. Eğer uzmanlar, depresyonun doğal, normal ve gerekli bir süreç olduğunu bilirler ve bunu anne babalara iletirlerse anne babaların gerçeği kabullenmelerini kolaylaştırabilirler”* (Kaner, 2009).

İkinci aşamada verilen tepkiler; suçluluk, kararsızlık, kızgınlık ve utanmadır.

Suçluluk: Özel gereksinimli bir çocuğu olan ailelerin üstesinden gelmekte çok fazla zorlandıkları duygulardan birisi de suçluluk duygusudur. *“Anne babalar çocuklarının özel eğitime gereksinimli olmasına neden olduklarını veya geçmiş yaşantılarındaki hataları (hamilelik döneminde sigara, alkol ve uyuşturucu kullanmak, sağlığına dikkat etmemek veya doktora gitmemek gibi) için cezalandırıldıklarını düşünürler”* (Özen, 2019). Anne babalar kimi zaman kendilerini çocuklarındaki farklılığı erkenden fark edemedikleri için kimi zaman da çocuklarını hastane veya eğitim kurumlarına bırakmayı akıllarına getirdikleri için suçluluk duygusunu yaşamaktadırlar (Dukes ve Smith, 2007).

Kararsızlık: Anne babaların çocuklarının özel gereksinime yönelik sorumluluklarını yerine getirmede yaşadıkları duygudur. Kimi anne babalar çocuklarının gereksinimine hemen uyum gösterirken kimi anne babalar da bu süreç oldukça uzun bir zamana yayılabilir.

Kızgınlık: İki biçim de kendini gösterir. *“Birinci tipinde ‘Neden bu durum bizim başımıza geldi’ sorusunu sorarlar. İkinci tipte ise ait olduğu kaynaktan başkasına yönelerek yer değiştirir. Anne babalar kızgınlıklarını çocuklarına tanı koyan doktora veya erken müdahale hizmeti sunan merkeze yöneltebilirler”* (Özen,2019). Anne babalar kızgınlıklarını birbirlerine, diğer çocuklarına ya da uzmana yöneltebilirler. Eşlerin birbirine yönelik kızgınlıkları onların evlilik hayatlarını olumsuz etkilemektedir ve bazen de bu durum boşanmayla sonuçlanmaktadır. Kişiler kendilerine kızarak *“ben iyi bir insan olsaydım bu başıma gelmezdi”* duygusunu yaşayabilirler.

Utanma: Bazı anne babalar özel gereksinimli çocuklarıyla özdeşleşirler ve onlarda ki farklılığı kendilerindeki bir kusurmuş gibi algılayabilirler. Özel gereksinimli çocuğun varlığı bazı anne babaların öz saygısını olumsuz olarak

etkileyebilir. Kimi aileler için özel gereksinimli çocuklarının bazı davranışlarının sonucunda utanç duyarlar bu utanç duygusu bazen ailenin çocuğuyla evden çıkamayacağı kadar yoğun yaşanabilir (Özen, 2019). Utanma duygusu özel gereksinimli çocukların toplum tarafından onay görmediği durumlarda kendini gösteren bir duygudur. Toplumun acıma, reddetme, alay etme davranışlarının ortaya çıkardığı kaygı sonucu utanma duygusu görülebilir.

Üçüncü aşamada yaşanan duygular; pazarlık etme kabul ve uyum sağlama.

Pazarlık: Nadir görülen bu aşamada anne babalar, çocuğun yetersizliklerini gidermek için alanın uzmanlarıyla, din görevlileriyle, doğaüstü güçleri olan kişilerle pazarlık edebilir. Hatta bazı durumlarda Tanrı ile de pazarlık edebilirler. “Eğer çocuğum iyileşirse bende daha iyi bir insan olacağım”, “Eğer çocuğuma bir çare bulursan, dile benden ne dersen”.

Kabul ve uyum: Son aşama olan kabul aşamasında anne babalar çocuklarını oldukları gibi kabul etmeye ve benimsemeye hazırdırlar. “Kabul uyumu getirmekte, anne-baba artık özel gereksinimli bir çocuğa sahip olduğunu kabul etmekte, bu durumla yaşamaya uyum sağlamaya başlamaktadır. Bu aşamaya gelebilmek oldukça zaman gerektirmektedir. Bu aşamaya hiç gelemeyen anne ve babalar da olabilmektedir.” (Çifci Tekinarslan, 2020). Bu aşamaya gelmeyi etkileyen birçok faktör bulunmaktadır. Özel gereksinimli çocuğun sahip olduğu engel tipi bu engelin şiddeti, çocuğun cinsiyeti, engelin görünüyor ya da görünmüyor olması, ailedeki kardeş sayısı, ailenin hayata bakışı, ailenin sosyo-ekonomik durumu, ailenin yaşam doyumu, stresle başa çıkma düzeyleri gibi.

3.2 Sürekli Üzüntü Modeli

Özel gereksinimli bir çocuğa sahip anne-babaların çocuklarının tanı almasının ardından yaşadıkları temel duygunun üzüntü ve kaygı olduğunu belirten model, sürekli üzüntü modelidir (Burke, Eakes ve Hainsworth, 1999). Sürekli üzüntü modeline göre, “anne babalar, özel gereksinimli çocuklarıyla beraber mükemmel bir çocuğa sahip olma hayalini tamamen kaybettiklerini hatırladıkları için üzüntüyle başa çıkmakta zorlanmaktadırlar” (Blacher, 1984). Sürekli üzüntü modelinde anne-baba çocukları için üzüntü duyarlar, aynı zamanda onların eğitimleri için de uğraşmaktadırlar.

3.3. Kişisel Yapılanma Modeli

Anne-baba hamilelik süreciyle beraber bilişsel şemalar oluşturmakta, daha önceki tecrübelerine, aile ve toplumsal yapılarına bağlı olarak dünyaya getirecekleri bebekleri için gelecekle ilgili planlar yapmaktadırlar. Bebekleri dünyaya geldikten sonra nasıl bir yol izleyeceklerini düşünmekte, hatta ço-

cukları büyüdüğünde onu hangi okula göndereceklerini bile belirleyebilmektedirler. Fakat “özel gereksinimli bir çocuk bu yapılardan birine uymadığı için, aile çok döneminin ardından yeniden yapılanma sürecine girmekte ve özel gereksinimli bir çocuğun anne ve *babası olma şemasını geliştirmeye başlamaktadır*” (Alkan-Ersoy, 2010).

3.4. Çaresizlik, Güçsüzlük ve Anlamsızlık Modeli

Bu modele göre, anne babanın özel gereksinimli çocuğuyla ilgili duyguları kendi anne babaları ve akrabalarının tepkilerinden direkt etkilenmektedir (Alkan Ersoy, 2010). Anne baba özel çocuklarının doğumuyla beraber çaresizlik duygusunu yaşarlar, bu duyguların yakın çevreleri tarafından daha da yoğunlaştırıldığını ifade etmektedirler. Yakın çevrenin aile üzerindeki olumsuz tutumu ve aileyi çaresiz olarak algılamaları onların kendilerini güçsüz hissetmelerine yol açmaktadır.

DÜŞÜNÜZ, TARTIŞINIZ.

Özel gereksinimli çocuğa sahip olan tanıdığınız bir ailenin yaşamış oldukları duyguların neler olabileceğini düşününüz.

Ayşe Kader Yavuz "Başarının önündeki hiç bir engel KADER değil..."

15.06.1998 tarihinde 6,5 aylık (26 haftalık) olarak Erzincan'da dünyaya geldim. Erzurum'a sevk edilip Araştırma hastanesi prematüre yoğun bakımında 66 gün kalmışım. 2 yaşındayken çok konuşmadığım için babam ve annem önce Erzurum'a daha sonra da Ankara Hacettepe Hastanesi'ne götürdüler. Kulak arkası işitme cihazı kullanmaya başladım. 8 yaşına geldiğimde 26.04.2006'da koklear implant ameliyatı oldum. Uzun yıllar süren eğitimden sonra şimdi hem iyi duyup hem de iyi konuşabiliyorum.

İlköğretime 2005-2006 yıllarında Erzincan'da Akşemsettin İlköğretim okulunda başladım. Öğretmenim Zeynep annem ve babamdan sonra bana okulda en büyük destek veren kişi idi. Zaman zaman benimle hem güldü hem de ağladı. 2012-2013 yılında ilköğretimimi bitirdim. 2013-2014 yıllarında Erzincan Kız İmam Hatip Lisesine başladım. Bir aylık öğretim süreci içerisinde sınıf öğretmenim ailemi çağırarak işitmeye bağlı biraz geri kaldığımı ve Rehberlik Araştırma Merkezine (RAM) gitmemizi söyledi. RAM da iş okulunda daha başarılı olacağımı anlattılar. Sümer iş özel eğitim okulunda eğitime başladım. Okul müdürüm Yunus Kabil Bey'in desteği ile okul kulübüne girip özel sporcular kayak federasyonunda milli sporcu olarak kayak sporunu devam ettim. 2017 yılında okuldan mezun oldum. Halen okul kulübünde sporcu olarak devam etmekteyim.

Ayşe Kader Yavuz Özel Sporcular Dünya Kayak Şampiyonası'nda dünya ikinciliği gururunu yaşattı. Kayak sporuna gönül veren Milli Sporcu Ayşe Kader Yavuz, bugüne kadar onlarca başarı elde ederek 50'ye yakın madalya aldı. Dünya Kayak Şampiyonası için babası Osman Yavuz'un antrenörlüğünde çalışmalarına devam eden Ayşe Kader Yavuz'un hedefi birinci olarak Türk bayrağını İtalya'da dalgalandırmak. Ayşe Kader Yavuz aynı zamanda 2016 yılında Polonya'da Dünya ikincisi, Avrupa üçüncüsü oldu.

4. ÖZEL GEREKSİNİMLİ ÇOCUK SAHİBİ OLAN AİLELERE SUNULAN HİZMETLER VE DESTEKLER

Özel gereksinimli çocuğa sahip aileler çok çeşitli ihtiyaçlara sahiptirler ve uzmanlar bu ihtiyaçları göz önünde bulundurarak destek hizmetleri planlamalıdır. Bu kapsamda yapılacak uygulamalar aşağıda verilmiştir.

4.1. Bilgi Verici Danışmanlık

Anne babalar, çocuklarının özel gereksinimli tanısı almasının ardından bilgiye ihtiyaç duymaktadırlar. Bilgi gereksinimleri yoğunlukla çocuklarının almış oldukları tanının ne olduğuna yöneliktir. *"Otizm ne demek? Mikrocefali nedir?"* gibi konulan tanının ne olduğu, nedenleri, yeni davranışları nasıl kazandırabilecekleri, çocuklarının varsa problem davranışlarını nasıl kontrol edebilecekleri, günlük yaşamlarını nasıl geçirebilecekleri, yasal haklarının neler olduğu ya da çocuklarının hangi kurumlardan yararlanabilecekleri konusunda bilgiye ihtiyaç duyabilmektedirler. Bilgi verici danışmanlıkta; *"grup ortamı içinde ailelerin birbirleri ve uzmanla karşılıklı etkileşimde bulunulmakta ve ailenin sorularına yer verilerek bilgi verme düzeyinde hizmet verilmektedir"* (Gültekin, 1999; Tavil 2004).

4.2. Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik

Özel gereksinimi olan çocuğa sahip anne-babaların depresyon, kaygı ve umutsuzluk düzeylerinin normal gelişim gösteren çocuğa sahip anne-babalara göre yüksek olduğu bilinmektedir. Ailelere, çocuklarının özel gereksinimli olma durumunu kabul edip bu duruma uyum sağlayabilmelerine destek ola-

bilmek amacıyla psikolojik danışma hizmetleri sunulmaktadır (Tunç Paftalı, 2020). Psikolojik danışmanlık ve rehberlik hizmetinin uzman kişiler tarafından yürütülmesi ve anne-babanın yaşamış oldukları güçlüklerin belirlenmesi gerekmektedir. Psikolojik danışmanlık ve rehberlik hizmetinin hedefi; anne-babanın gerçekçi beklenti oluşturmalarına yardımcı olmak, aile üyelerinin duygularının birbirleriyle paylaşabilmelerini desteklemek, problem çözme becerilerini geliştirebilmek, kendilerine güven duymalarına yardımcı olmaktadır.

4.3. Aile Eğitimi

Anne-babaların çocuklarının eğitimine eğitici olarak katılabilmeleri için çeşitli aile eğitim programları hazırlanmaktadır. Çocuklar pek çok beceriyi anne baba katılımıyla daha hızlı öğrenebilmektedirler. Anne-babalar da çocuklarının eğitimine katıldıkları için duygusal olarak rahatlamakta, çocuklarını kabul süreçleri hızlanmaktadır (Çifci Tekinarslan, 2020).

DÜŞÜNÜZ, TARTIŞINIZ.

Ülkemizde özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerinin gereksinimlerini karşılamak için sunulan hizmetleri nitelik ve nicelik açısından değerlendiriniz.

5. ÖZEL EĞİTİMDE AİLE KATILIMI

Hem normal gelişim gösteren çocukların hem de özel gereksinimli çocukların eğitim süreçlerinde ailelerin, öğretmenlerin, öğrencilerin ve okul yöneticilerinin birlikte yer alması önemlidir. "Özel gereksinimi olan bireylerin eğitimlerindeki başarı düzeylerinde etkili olan çeşitli değişkenler bulunmaktadır. Bu değişkenlerden birinin de özel gereksinimi olan bireylerin anne ve babalarının sahip olduğu özelliklerin olduğu söylenebilir" (Sönmez, 2012).

Aile katılımı, "anne babaların çocukların gelişim ve eğitimlerine katkıda bulunmaları için organize edilmiş etkinlikler bütünüdür" (Yılmaz Bolat, 2017). Yapılan tanımlardan bir diğerine göre aile katılımı, anne babaların çocuklarının gelişim ve eğitim süreçlerine katkıda bulunmaları için organize edilmiş etkinlikler bütünüdür (Tezel-Şahin ve Ünver, 2005).

Fantuzzo, Tighe ve Childs (2000) aile katılımını, ebeveynlerin çocuklarının gelişimine ve akademik öğrenmelerine katılımını ifade eden ve ev ortamı ile okul ortamı arasındaki ilişkilerin geliştirilmesine odaklanan bir kavram olarak ifade etmektedir. Grolnick ve Slowiaczek (1994) ise aile katılımını, anne baba ve çocuk arasındaki iletişim ve etkileşimler temelinde ele almışlardır.

Aile katılımına ilişkin tanımlardan hareketle şu söylenebilir; çocukların gelişimlerinde ve eğitimlerinde okul ve aile arasında bir iş birliğinin önemine,

ailenin eğitim sürecindeki rolüne vurgu yapılmaktadır. Aile üyeleri tarafından çeşitli düzeylerde gerçekleşen aile katılımında bütün aile üyelerinin desteği büyük bir anlam ifade ediyor olsa da özel gereksinimi olan çocuğa sahip ailelerde çocuğa en yakın kişiler olarak görülen anne babaların rolü daha çok ön plana çıkmaktadır (Özbey, 2012). Bütün bu aile katılım tanımları özel eğitime ihtiyaç duyan ailelerin yapılarında da hayati öneme sahiptir. Örneğin anne babaların desteği, model olmaları tamamen özel eğitime ihtiyaç duyan aileler için de geçerlidir ve daha da önem arz etmektedir.

Özel eğitimde aile dostu- geleneksel eğitim yaklaşımları

Burada geleneksel yaklaşımdaki ailelerin eğitim yaklaşımları ile aile dostu yaklaşım aşağıdaki tabloda karşılaştırılmıştır.

Aile dostu yaklaşım	Geleneksel yaklaşım
Ailenin çocuklarının gelişimine yönelik amaçlarının desteklenmesi en önemli hedeftir.	Çocuğun yetersizliklerinin tanımlanması ve tedavisi temel hedeftir.
Ailenin önceliklerine saygı duyulmaktadır.	Uzmanlar önceliklere karar verip aileleri bilgilendirmektedirler.
Aile üyeleri özel eğitim hizmetleri sürecinde aktif katılımcıdır.	Uzmanlar planı hazırlayıp ailelere imzalatmaktadırlar.
Sunulan hizmetler, ailenin uyduğu (zaman, süre, içerik, yer vb.) temel alınarak programlanmaktadır.	Sunulan hizmetler uzmanların uygunluğu (zaman, süre, içerik, yer vb.) temel alınarak programlanmaktadır.
Ailenin eğitim etkinlikleri (konferans, toplantı vb.) süresince, ihtiyaç duyulması durumunda çocuğa bakım hizmetleri sağlanmaktadır.	Aile çocuğun bakım hizmetlerinden sorumludur.
Aile iletişimi, özel eğitim sürecine dahil olan herkesin (uzman, öğretmen, vb.) temel görevidir.	Aile ile iletişimi sağlayacak kişiler belirlidir.

(Bowe, 2007)

Görüldüğü gibi aile dostu yaklaşım geleneksel aile yaklaşımından daha farklı etkinlikler ve özel amaçlara hizmet etmekte ve özel eğitime ihtiyaç duyan çocuğa sahip ailelere daha fazla katkı da bulunmaktadır.

Aile katılımının en önemli amacı, "çocuğun bilimsel, dil, psiko-motor, duygusal ve sosyal gelişimde ailenin desteklenmesidir". Diğer amaçları ise,

- "Çocuğun ailedeki öğrenme ortamına ve tüm gelişim alanlarına katkıda bulunmak,"
- "Çocuğun ve ailenin gereksinimlerinin kurumdaki program tarafından sağlandığına emin olmak,"

- “Çocukta görülen olumlu değişikliklerin ve eğitimin sürekliliğini sağlamak”
- “Aileye, çocuğun yaşamında ne kadar önemli olduğunu kavratmak,”
- “Anne babalara duygusal destek sunmak ve ebeveynlik görevlerinde kendilerini cesaretlendirmek,”
- “Ailelerin diğer ailelerle bir araya gelerek birbirlerinin deneyimlerinden yararlanmalarını sağlamak” (Oktay, 2004; Aydoğan, 2010).

5.1. Aile Katılım Türleri

İlgili alan yazın incelendiğinde aile katılımının türlerinin tanımlanmasında çeşitli yaklaşımların var olduğu görülmektedir. Aile katılım düzeyleri aile yapısı, sosyoekonomik düzey, kültürel farklılıklar, ailenin gereksinimleri gibi çeşitli çeşitli değişkenlerden dolayı birbirinden farklılaşmaktadır. Bu katılım türleri altı düzeyden (Anne babalık, iletişim, gönüllülük, evde öğrenme, karar verme ve topluma işbirliği) oluşur (Epstein, 1995; 2005). Her düzey farklı bir aile katılımı şeklini açıklamaktadır. Ortak hedef altıncı düzeye erişmek olup, ailelerin tümünden aynı seviyede katılması beklenmemektedir. Ancak hepsinin dizi boyunca ilerlemesi (Düzyey 1’den Düzyey 6’ya doğru) hedeflenmektedir.

Öncelikle genel olarak kabul edilen bu aile katılım türleri özel eğitime ihtiyaç duyan çocuğa sahip olan aileler için de geçerlidir. Buradaki temel fark özellikle her basamakta çocuğun engel özelliğine bağlı olarak bunların önemlerinin ve ağırlık düzeylerinin değişecek olmasıdır. Örneğin bir alt basamakta açıklanan anne babalık katılım türü özellikle öz bakım becerileri geliştirilecek çocukların ailelerinin yoğunluklu olarak kullanılacağı bir katılım türüdür.

Anne babalık katılım türü; Anne-babalık ve çocuk yetiştirme becerileri konusunda bilgi edinmelerini sağlamak ve ergen gelişimi, çocuğun her yaşta ve her düzeyde desteklenmesi, okulları ebeveynleri anlamaları konusunda desteklemek. Ebeveynlik aile katılımının en temel düzeyidir. “Çocukları büyütme, onların yiyecek içecek ve barınma ihtiyaçlarının anne baba tarafından karşılanmasıdır” (Sönmez, 2012).

Aile katılım türlerinden ikincisi *ev-okul ya da okul-ev iletişimi* ile ilgilidir. Bu boyutun temel amacı, “okul ve arasındaki iletişimi güçlendirmek, yeni iletişim biçimleri ortaya koymak ve bu sayede anne babaların katılımlarını arttırmaktır” (Oğuz, 2012). Okullarda düzenli toplantılar yapılması, evlere form gönderilmesi ve ebeveynlerin internet veya telefon yoluyla bilgilendirilmesi bu faaliyetler arasında sayılabilir. Bu katılım türleri özellikle eğitim öğretim kısmına dahil edilebilen çocukları olan aileler için yoğun olarak kullanılabilir. Çünkü okulda hedeflenen başarı ölçütleri ve kazandırma becerilerinin ailenin yaşa-

diği ortamda devam edebilmesi için bu iletişim modelinin yoğun kullanılması avantaj sağlayacaktır.

Gönüllülük katılım türü; Ailelerin okulda gönüllü olarak görev almalarını sağlamak için etkinlikler düzenlenmesini içermektedir. Örneğin aileler öğle yemeklerinde, düzenlenen gezilerde veya sergi vb. okul faaliyetlerinde gönüllü olarak görev almak için davet edilebilir. Gönüllülük, okulda ya da sınıf içi etkinliklerde ailelerin desteğiyle ilgili etkinlikleri organize etmeye yönelik çalışmalardan oluştuğu söylenebilir (Oğuz, 2012). Engelli çocuğa sahip olan ailelerin benzer ortamlarda olmaları; öğrenimlerini, tecrübelerini paylaşmalarının bir yolu olarak kabul edilebilir. Her birey özel ve tek olsa da beceri kazanımlarını sağlamada benzer bazı kazanımlar olabilir ve bunların paylaşımı bu katılım türlerinde gönüllük esası ile sağlanabilir.

Evde öğrenme; Ailelerin çocuklarının akademik gelişimini desteklemek için ev ortamında çocuklarıyla birlikte uygulayabileceği etkinlikleri kapsamaktadır. Bu etkinlikler okuldan gönderilen kağıt-kalem çalışmalarını-ödev yapma, birlikte okul programına yönelik çalışmalar yapma (kitap okuma, araştırma-inceleme, şarkı ve oyun gibi okul öncesi eğitim kurumunda yapılan etkinliklere benzer bazı etkinlikleri çocuğu ile birlikte yapma) ve okulda yapılan tüm etkinliklerin evde desteklenmesi şeklinde örneklendirilebilir. Ev ödevleri sayesinde çocuklar ailesiyle ve toplumla aktif paylaşımlarda bulunabilmektedir (Epstein, 1995). Özel gereksinime sahip olan çocukların gelişimini olumlu bir yönde etkileme konusunda ailelerin evde öğrenme boyutunu doğru bir şekilde gerçekleştirmeleri oldukça önemlidir.

Karar verme; Ailelerin okuldaki karar alma süreçlerine katılımını destekleyen çalışmaları içermektedir. Örneğin aileler arasından temsilci seçme, okul aile birliği oluşturma, ailelerle iletişimi güçlendirecek bir iletişim ağı oluşturma şeklinde uygulanabilir. "*Karar alma ilişkilerin geliştirilmesi görüşlerin paylaşımı ve ortak amaçlara ulaşma anlamına gelmektedir*" (Epstein, 1995,). Özellikle bireyselleştirilmiş eğitim planların oluşturulmasında ailenin katılımı yasal zorunluluktan öte kazanımların da desteklenmesi ve paylaşılması noktasında avantaj sağlayacaktır. Çünkü aile olmadan aile süreçlere katılıp karar verme sürecine eşlik etmeden bir beceri kazanımı olması çok da başarılı olmayacaktır.

Toplumla işbirliği; Sivil toplum kuruluşları ve belediyeler gibi yerel yönetimlerle aileler arasında köprü kurmayı sağlayan uygulamalar düzenlenmesini içermektedir. Böylece aileler toplumda sunulan destek hizmetlerinden haberdar olarak bu hizmetlerden faydalanabilmektedir. Kuruluşlar tarafından aileler için düzenlenen okuma yazma kursları, mesleki eğitimler, sağlık hizmetleri, kültürel aktivitelerle ilgili aileler bilgilendirilerek katılımı sağlanabilir (Epstein, 2005; Michael, Dittus ve Epstein, 2007). Down sendromlular derneği gibi hem engelliler ve ailelerin oluşturduğu işbirliği grupları ve bunlarında top-

lumda var olan sivil toplum kurumları ile oluşturacağı katılım türleri hem toplumun hem de engelli çocuğa sahip aileler ve çocuklara çok fazla katkıda bulunacağı söylenebilir.

5.2. Aile Katılım Çalışmalarının Yararları

Aile katılımının çocuğa, aileye, öğretmene ve kuruma pek çok yararı vardır. Burada varsayılan engelli çocuğa sahip olan aile ve çocuk özne kabul edilerek okunacak olursa benzer yararlar olarak kabul edilebilir.

Çocuk açısından aile katılımının yararlarından bazıları;

- *“Çocuğun mutlu ve başarılı bir kişi olarak hayata hazırlanmasını sağlar,*
- *Okul hakkında olumlu tutum kazanmasına yardımcı olur ve etkinliklere katılımı kolaylaştır,*
- *Aileleri eğitimin önemli bir parçası olarak görürler,*
- *Öğretmen ve aileler arasında kurulan iletişimle okulun aile tarafından değer verilen bir yer olduğu mesajını alırlar”.*

(Eliason ve Jenkins, 2008; Henniger, 2005)

Aile açısından aile katılımının yararlarından bazıları;

- *“Aileler programın işleyişi hakkında bilgi sahibi olurlar,*
- *Çocuğun gelişim sürecini anlamalarını sağlar,*
- *Çocuk yetiştirme yetilerine daha çok güvenirlir,*
- *Zaman ayıramamaktan kaynaklanana suçluluk duygusunu azaltmayı sağlar,*
- *Kendilerini geliştirme ve değerlendirme fırsatı bulurlar.”*

(Eldrige, 2001, Akt. Eliason ve Jenkins, 2008; Oktay, 2004)

Öğretmen açısından aile katılımının yararlarından bazıları;

- *“Aile bireylerini tanıma fırsatı bulurlar,*
- *Hazırlanan eğitim programının amacına ulaşmasında başarılı olmalarını sağlar,*
- *Çocuklara ayıracak daha çok zaman bulmalarını sağlar.”*

(Arabacı, 2003; Eliason ve Jenkins, 2008; Henniger, 2005)

Kurum açısından aile katılımının yararlarından bazıları;

- “Eğitimin sürekliliğini sağlayabilme,
- Eğitimin kalitesini artırma,
- Sorumlulukları paylaşma,
- Amacına daha kolay ulaşmalarını sağlamaktır.”

(Oktay, 2004)

Aile katılımının hem aile hem de özel gereksinimli çocuk için pek çok yararı bulunmaktadır. Aile katılımının yararlarından bazıları şunlardır (Kaner, 2009):

- *Anne-babalar çocuklarının ilk ve doğal öğretmenleri oldukları için onlara pek çok bilgi ve beceri kazandıran kişilerdir.*
- *Anne-babalar çocuklarıyla geçirdikleri zaman dilimleri içerisinde öğretim etkinlikleri için pek çok fırsata sahiptirler.*
- *Anne-babaların yardımcı öğretmen rolü, öğretmen ve uzmanlara zaman kazandırdığı için ekonomiklik sağlar.*
- *Aile katılımı, özel gereksinimli çocuğun okul başarısını ve topluma uyumunu olumlu yönde etkilemektedir.*
- *Aile katılımı, ev-okul arasındaki tutarsızlıkların azalmasına, karşılıklı güvenin artmasına ve anlayışa dayalı ilişkilerin gelişmesine yol açar.*
- *Aile katılımı, okulun özel gereksinimli çocuk için belirlediği eğitsel hedeflere daha kolay ulaşmasına yardımcı olur.*
- *Aile katılımı, anne-babaların çocuğun öğretmenleriyle daha fazla iletişime ve iş birliğine girmesini sağlar.*
- *Ailelerin eğitim sürecine katılımı, ailelerin güçlenmesine, hem kendileri hem de çocukları için uygun hedefler belirlemelerine, kapasitelerini çocuklarının haklarını savunmak için daha fazla kullanmalarına, kendi kapasitelerine daha çok güvenmelerine, stres ve kaygılarının azalmasına ve diğer ebeveynlere destek olmalarına neden olmaktadır.*
- *Aile katılımı, ebeveynlerin çocuklarına ilişkin tutumlarının olumlu yönde gelişmesine yol açar.*

5.3. Aile Katılımını Engelleyen Etmenler

“Eğitimin içine aileyi katma ve bu sayede çocuğun eğitimini en kapsamlı hale getirme çabası okullar, öğretmenler ve aileler tarafından iyi bir uğraş olarak kabul görmesine rağmen, yine okul, öğretmen ve ailelerden kaynaklanan olumsuzluklardan dolayı sistemli bir işleyişe geçememekte ve ortaya bazı engeller çıkmaktadır”(Tezel, Şahin ve Ünver, 2005). Aile katılımı engelleri kategorize

edildiğinde aileden, öğretmenlerden, yasalardan ve okuldan kaynaklanan engeller olduğu görülmektedir (Yılmaz Bolat, 2017). Burada varsayılan engeller engelli çocuğa sahip aileler içinde geçerlidir. Örneğin anne ve baba ya da her ikisinin özür grubuna dahil olmayan çocuklarına ilgi gösterirken engel sahibi çocuklarına ilgisiz davranmaları ya da tam tersi bir durum olabilir.

Aileden kaynaklı engeller:

- Aile ve öğretmen arasındaki kültürel farklılıklar,
- Anne ve babanın ilgisizliği,
- Eşlerin ayrı olması,
- Toplum ve aile yapısındaki değişimler,
- Ebeveynlerin okulu otorite olarak görmesi,
- Ebeveynlerin olumsuz okul deneyimlerine sahip olmaları,
- Ebeveynlerin eğitim düzeyleri,
- Aileye ilişkin sosyal ve duygusal sebepler,
- Ailenin sosyoekonomik düzeyi,
- İletişim engelleri.

Öğretmenlerden kaynaklı engeller:

- Aile katılımı konusunda öğretmenlerin isteksizliği,
- Öğretmenlerin rol karmaşası yaşamaları,
- Öğretmenlerin, ailelere sınıf içi ve sınıf dışı uygulanan etkinliklere katılmaları için nasıl teşvik edeceklerini bilmemeleri,
- Anne-babayı rakip ve tehdit olarak algılamaları,
- Ebeveynlere karşı olumsuz duyguları ve ön yargıları,
- Öğretmenlerin aile katılımı konusundaki eğitim ve bilgi eksikliği,
- Yaşanabilecek çatışmalardan çekinmeleri.

Yasalardan ve okuldan kaynaklanan engeller:

- Yasal düzenlemelerin olmaması ya da yetersiz olması durumu,
- Bürokratik engeller,
- Yöneticilerin ailelere karşı olumsuz tutumlarının olması ve onara gerekli ilgiyi gösterememesi,
- Kaynak yetersizliği,
- Araç-gereç yetersizliği,
- Ev ve okul arasındaki kültür farklılığı,
- Yöneticilerin yeterli bilgi ve donanıma sahip olmaması.

Ebeveynlerin çocuklarının evde ya da okuldaki eğitimlerine katılım düzeyleri farklılık gösterebilmektedir. Bunun nedenleri arasında; "ebeveynlerin sahip oldukları özel gereksinimli çocuklarının yetersizlik durumlarına ilişkin düşünceleri, çocuğun yetersizliğinin türü ve şiddeti, çocuğu kabul edip etmemeleri, çocuğun sorumluluğunun diğer ebeveynlerden beklenmesi, toplumsal etkinliklere çocukları ile birlikte katılıp katılmamaları, finansal durumları, bilgi ve beceri konusundaki eksiklikler" sayılabilir.

5.4. Özel Gereksinimli Bir Kardeşe Sahip Olmak

Ailede özel gereksinimli çocuğun olması sadece anne-babayı değil, özel gereksinimli çocuğun kardeşlerini de olumlu veya olumsuz yönlerden etkilemektedir. Kardeşlerin olumsuz yönden etkileri şu şekildedir:

"Kardeşinin rahatsızlığından dolayı suçluk duyma,
Kardeşin davranış veya görünümünden utanma,
Kendisinde de aynı rahatsızlığın olabileceğine dair korku,
Kendini ifade edebilme olanaklarının yetersizliği,
Daha az ilgi gördüğü için kıskançlık veya öfke,

Kardeşinin yapamadıklarını telafi etmek için çok başarılı olması gerektiğine inandığından üzerinde baskı hissetme,

Anne ve babasının durumuna üzülüp onlara yardım edebilmek için olması gerekenden fazla fedakârlık gösterme" (Vadasy, Fewell, Meyer ve Schell ,1984; McCullough ve Simon 2011).

Gargiulo (1985)'ya göre ise , "engelli olmayan kardeşin engelli kardeşine yönelik duygusal tepkileri kızgınlık, kıskançlık, düşmanlık, suçluluk, keder, korku, utanma ve sıkıntı ve reddetmedir."

Normal gelişim gösteren kardeşler üzerindeki etkiler, yalnızca olumsuz bir durum ile de sınırlı kalmamaktadır. Olumlu etkilerin de olduğu yönünde araştırmalar mevcuttur. Örneğin, engelli bir kardeşle büyümek, engelli olmayan çocuklarda; "bireysel farklılıklara ilişkin anlayış, duyarlılık, sorumluluk, yeterlilik duygularıyla engelli kardeşin büyüme ve gelişimine katkıda bulunmaktan dolayı gurur duyma kendinden memnuniyet duygularının gelişimine katkıda bulunabilmektedir" (Mc Hale ve Gamble, 1989).

Engelli olmayan bir çocuk için, engelli bir kardeşle yaşamayı öğrenmek ve kabullenmek konusunda, alışılmış süreçlerdekinden farklı özellikler bulunmaktadır. Ebeveynlerin bilgilendirici tutumları, ailenin yapısı, yaş önceliği, kardeşlerin cinsiyetleri ve çocukların kişilikleri bu özelliklerin en önemlilerindedir.

DOĞU ANADOLU BÖLGE YÜZME BİRİNCİSİ UĞURCAN

Ocak 2014’de annem hastaneye gitti biz üç kardeş acaba nasıl bir kardeşi-
miz olacak diye kalorifere yaslanıp sohbet etmiştik. Bebek doğup eve geti-
rildiğinde her şey normaldi, üç ay sonra yengem bu çocuk hiç büyümemiş
deyince annemler hastaneye gittiler ve geldiklerinde sanki dünyamız yıkıl-
mış, evde cenaze varmışçasına herkes ağlıyor. Uğurcan Down Sendromlu
deyip ağlıyorlar o nedir ölecek mi ellerinde bir kâğıt 21 kromozom kâğıttan
gördüğüm derken ailecek büyük bir çöküntü yaşadık. Daha toparlanama-
dan Uğurcan akciğer enfeksiyonu geçirdi. Üç yaşına kadar ev- hastane ara-
sında gidip gelirken biz de ona özel çocuk muamelesi yapmaya başladık.
Bir şey istemeden hemen veriyoruz. Her şeyin en iyisi, en özeli olsun derken
ben de araştırdıkça Uğurcan’a bir şeyler yapma öğretme çabasına girdim.
Lise birinci sınıfta okurken komşumuz Uğurcan’a olan ilgimden dolayı kız
meslek lisesinde çocuk gelişimi bölümüne geçmem için beni yönlendirdi.
Lise hayatım boyunca okuldan öğrendiklerimi kardeşime öğretmeye ça-
lıştım. Uğurcan dört yaşında yürüdü. Altı yaşına girmeden her okul çıkışı
gelip evin önünde bisiklet sürmeyi öğrendik. Şuan çok güzel bisiklet sürü-
yor, bu arada rehabilitasyona başladı. Uğurcan hayatımın merkezindeydi,
öğrendiklerimle hem ailemi yönlendirip hem de Uğurcan’a öğretiyordum.
Gittiğim her ortama Uğurcan’ı da götürdüm. Kardeşimi istemeyen arka-
daşlarımla görüşmemeye başladım. Şuan ise arkadaş çevrem benden çok
Uğurcan ile oturmayı tercih ediyor. Bu sayede Uğurcan sosyal bir çocuk
oldu, her ortamda rahat hiç çekinmeden oturur, gerektiğinde otobüse bi-
ner çarşıya gidebilir bir çocuk oldu, çevreyi tanıyor. Bu arada annemin ve
kardeşlerimin çabası ile Uğurcan’a artık özel çocuk muamelesi yapmamaya
başladık. Normal bir çocuk gibi davranmaya başlayınca Uğurcan’daki ba-
şarıları görmeye başladık, havuza başladı. Uğurcan hocalarımız desteği ile
10 yaşında Doğu Anadolu down sendromlu bölge birincisi oldu. Sitedeki
çocuklarla Uğurcan da olacak maç yapıp onlarında benimsemesi için çaba
gösterdik pek başarılı olamadım ta ki ortaokulu mahallemizdeki normal
okulda devam edince mahallemizin çocukları tanıdılar sahiplendiler. Arka-
daş oldular. Benim dört senede yapamadığım bir senede oldu. Artık yolda
bile selam veriyorlar. Bu hem Uğurcan’ın gelişimini ciddi bir şekilde etkiledi
hem de bizi çok mutlu etti. Uğurcan şuan 15 yaşında. Tek yanıışımız küçük-
ken özel çocuk diye hassas davranmamız oldu, ona konuşma fırsatı verme-
den biz her isteğini verdik. Bu yüzden şuan dil konuşma problemimiz var
fakat ortaokul da normal çocuklar arasında iki kelimelik cümleler kurmaya
başladı. Şuan normal lisede akranları ile çok daha iyi, biz okulu rehabilitas-
yon merkezi dil konuşmada daha iyi olsun diye çabalamaya devam ediyο-
ruz, sonuçta bazı yenilgiler başarının taksitidir.

DOWN SENDROMLU ÇOCUKLAR İSTENİLDİĞİ ZAMAN EĞİTİLEBİLİR.

Suna (Uğurcan’ın Ablası)

5.5. Ailelerin Danışmanlık, Rehberlik ve Eğitimlerinin Karşılanması

Aileleri bu zorlu süreçte çok farklı açılardan ihtiyacı oldukları destekleri hem tespit etme hem de ailenin ihtiyaç duyduğu desteği verme açısından bakıldığında bunun birçok yolla yapılabileceği görülmektedir. Bunların ağırlıklı ve yaygın olanları ele alındığında “Bilgi verici danışmanlık”, Psikolojik danışmanlık”, Aile-Ebeveyn eğitim programları ya da Psiko-eğitim”, “Aile terapisi”, “Aile danışmanlığı” şeklinde sınıflanabilir. Elbette bunların dışında yapılan müdahale ve destek tipleri bulunmaktadır ama buraya en sık ve en yaygın kullanılanlar alındı.

Bu uygulamaların yapılma sebebi ve sonuçları birçok araştırma ile ortaya konulmuştur ve konulmaya da devam edecektir. Çünkü aile kendi içinde bir sistem olduğu kadar ekosistemin de bir parçasıdır ve parçaların uyum içinde birbirilerini destekler şekilde çalışması en genel anlamda toplumsal iyi olmayı da getirebilecektir. Bu konuda yapılan çalışmalar özellikle daha önce ifade edildiği gibi çeşitli zorluklarla karşı karşıya kalan ailelerin aldıkları desteklerle almayanlara göre daha zorluklarla baş edici ve daha az zorlanıcı oldukları ortaya konulmuştur (Greff, Vansteenwengen ve Ide, 2006). Engelli çocuğu olan ailelerin aldıkları destekle yılmazlık düzeylerinin de olumlu yönde değiş-

tiği hatta yaşam doyumlarının da artırdığı bildirilmektedir (Kaner, 2004, 2009; Sencar, 2007; Wulffaert ve diğ., 2009). (Ünüvar, 2012; Luszczynska, Scholz ve Schwarzer, 2005).

Burada ortaya çıkan bir özellik de danışmanlık türlerinin daha az katılım gerektirmesi iken psiko-eğitim programlarının ise daha fazla aileye ulaşabilmesidir. Bu sebeple olacak ki son yıllarda aile eğitim programları giderek daha yaygın kullanılmaya başlanmıştır. Bir başka gelişme de özellikle aile gereksinimlerinin daha doğru, daha hızlı belirlenmesi için ölçekler geliştirilmesi ve buna bağlı olarak verilecek destek hizmetlerinin etkililiği ve verimliliğini sağlamaktır. Bu durumun bir faydası da mümkün olduğunca standardize edilmiş ölçekler ve duruma uygun destek hizmetlerinin sunulması olacaktır.

Ailelerin ihtiyaçlarına göre desteği amaçlayan çalışma yaklaşımlarının ne çıkanlarından bahsetmek gerekirse;

5.6. Bilgi Verici Danışmanlık

Yukarıda kısaca açıklanan bu yaklaşım ele alındığında; bu danışma yaklaşımında temel amaç özel gereksinimi olan çocukların ailelerine çocuklarının hangi yetersizlik ya da yetersizlikleri varsa onların neden olduğu, varsa türü ve düzeyi, özel gereksinimli ocuk üzerine nasıl etkileri olduğu ya da olacağı, ailenin bu çocukla iletişim kurma yolları, hem çocuğun he de ailesinin yasal hakları, çocuğun devam eden sürecinde ona nasıl yardımcı olabilecekleri ve bu katkılarının nasıl olabileceği hakkında uzman ya da uzmanlarla karşılıklı etkileşimde bulunarak bilgi sunulması temeline dayanır. Bu açıdan aile bireylerinin sorularına cevap verilerek veya farkında olmadıkları veya bilgi sahibi olmadıkları konularda bilgi verilmesi temeline dayanır.

5.7. Psikolojik Danışmanlık

Yukarıda kısaca açıklanan bu yaklaşım ele alındığında; uzman kişi veya kişiler tarafından destek hizmeti olarak sunulan bir hizmet de psikolojik danışmanlıktır. Burada temel amaç ailenin varsa bozulan ilişkileri, dengesi ve uyumunu sağlamaktır. Özellikle aileye katılan veya sonradan özel gereksinimli olan bireyin durumu ailede birine ya da bütün aileye sorun yaşatabilir. Psikolojik danışma doğrudan ya da dolaylı olarak etkilenen aile birey ya da bireylerine destek vermeyi amaçlar.

Psikolojik danışmanın temel felsefesini oluşturan kendini tanıma burada biraz daha genişleyerek ebeveynlerin kendilerini tanımalarını, çocuklarını tanımalarını ve kabul uyum düzeylerini yükseltmektir. Bunun da ana yollarından biri anne babalarının duygu, düşünce ve davranışlarını bilmeleri kabul etmeleri ve paylaşabilmeleridir. Özellikle ailenin yaşadığı süreçlerin başında gelen

inkâr ve suçlama eğilimleri bu aşamada daha çabuk çözümlenerek, öfke yönetimi kazanarak, çocuklarının durumunu kabul ederek bütün süreçlere tam katılım sağlayabilecek duruma gelebilirler. Burada en önemli noktalardan biri psikolojik danışma yapacak kişinin bu konuda lisans eğitimini bu alanda alıp kendi yetkinliklerini bilip, kendilerini geliştiren kişiler olmalarıdır.

5.8. Aile-Ebeveyn Eğitim Programları (Psiko-Eğitim)

Aile-ebeveyn eğitim programları ya da psiko-eğitim programları hem sistematik hem de kavramsal temellere dayanan bir süreç içinde yürütülen ve en temel amacı anne babaları ebeveynliğin farklı yönleri konusunda bilgi sahibi yapmak, bilinçli bir farkındalığa erdirmek ve buna bağlı olarak da beceri sahibi yapmaktır. Öncelikli amacı ise anne babaların çocuklarına buldukları durumla baş etme noktasında yeni beceriler öğretmek, kavramlar edinmelerini sağlamak ve bunlara ulaşmalarında etkili yöntem ve teknikleri aileye dolayısı ile bireye kazandırmaktır. Özel gereksinimin temel mihenk taşı olan ne kadar öğreteceğiniz değil ne kadar ve nasıl öğrenecekleri konusunda aileleri bilinçlendirerek çocuklara bu süreçleri doğallığı içinde kazandırmak yolunda eğitim verebilmektir. Bireysel danışmadan farkı programa katılacak kişi sayısı, amaç ve ortam değişkenlerinin de olmasıdır. Kişi sayısı ele alındığında birebir aile eğitim programları ve grup eğitim programları şeklinde olabilmesidir. Amaç noktasında davranış analiz ilke ve süreçleri kazandırma ile çocuklara beceri ve kavram öğretmeyi kazandırmaya dönük olabilmesidir. Ortam değişkeni ele alındığında ise ev, kurum ve ev-kurum şeklinde olabilmektedir. Bunlardan kısaca bahsetmek gerekirse;

Bire bir eğitim yoluyla düzenlenen aile eğitim programlarında aile ve programı yürüten eğitici birebir çalışırlar. Çalışılan kişi değişkenlik gösterebilir bu kişi anne, baba ya da çocuğun bakımını yapan kişi olabilir. Bu programda temel amaç özel gereksinimli öğrenciye dönük olarak hazırlanan amaçların aile bireyine kazandırılmasıdır. Grup eğitimine göre avantajı ailenin tüm ihtiyaçlarının rahat bir şekilde karşılanmasıdır. Dezavantajı ise ekonomik olmaması ile beraber zaman açısından ekonomik olmayan bir eğitim olmasıdır.

Grup eğitimi yoluyla düzenlenen aile eğitim programlarında temel amaç aynı problemi yaşayan çocuk veya aynı kuruma devam eden çocukların ailelerine yapılmasıdır. Bu programda da birebirdeki gibi çocuklara dönük olarak hazırlanan program amaçlarının ailelere kazandırılmasıdır. Bu programlarda genel olarak katılımcı sayısı 10-12 kişi kadar olmakta, zaman olarak 8-10 hafta ve temel amaç olarak da; özbakım becerileri, tuvalet eğitim, dil ve konuşma becerileri, oyun becerileri, olası davranış soruları ve bunların yönetiminin öğretilmesi ve özellikle de pekiştirme uygulamaları gibi konular hakkında bilgi ve beceri kazandırılması hedeflenir.

Aile eğitim programlarında amaç olarak farklılaşması ise davranış analiz ilke ve süreçleri kazandırma ile çocuklara beceri ve kavram öğretmeyi kazandırmaya dönük olabilmesi şeklinde iki tip bulunmaktadır. Anne-babalara uygulamalı davranış analizi ilke ve işlem süreçlerini kazandırmaya yönelik aile eğitim programlarında ön koşul anne baba veya bakımı yapan bireyin yeni beceri ve kavramları öğretebilmeleri noktasında davranışlarını kontrol edebilmeleridir. Buradaki temel amaç çocuğun bağımsız yaşam becerilerini öğrenmesidir. Anne babalara ve bakımı yapan bireye uygulamalı davranış analizi yöntemine ait ilke ve süreçleri kazandırarak çocukların hem uygun olmayan davranışlarını azaltmak hem de uygun davranışların fazlaşmasını sağlamaktır. Anne-babalara veya bakım veren bireyin çocuklara beceri ve kavram öğretmeyi kazandırmaya yönelik aile eğitim programları da benzer amaçlarla yola çıkarken bunu iki şekilde yapılabileceğini ortaya koyar; eve dayalı ya da gruba dayalı eğitim programları. Burada özellikle çocuğun öğretmenleri tarafından hazırlanacak etkinliklerin planlanması için aile ile beraber çalışma kısmı önemli bir hal almaktadır. Hatta bu beraber çalışma öğretmen ya da öğretmenlerin ev ziyareti şeklinde olabileceği gibi okulda aile görüşmeleri şeklinde de olabilmektedir.

Ev, kurum ve ev-kurum şeklinde ortam değişkenine bağlı aile eğitim programları ise kendi içlerinde bazı fayda zarar yapısına göre farklılıklar göstermektedirler. Eve dayalı aile eğitim programlarında erken çocukluk/okul öncesi dönemde olan ve/veya engel türü ve derecesinden dolayı eğitim kurumlarından faydalanamayan çocukların anne baba ya da bakımı sağlayan kişiye dönük olarak verilir. Genel verilen eğitim yapıları burada da geçerli iken dikkat edilmesi gereken bazı noktalar bulunmaktadır. Bunlar ailelerin çocuklarının eğitime ihtiyaç duymadığına dönük düşüncelerinin olması, evde dikkat dağıtıcı unsurların fazla olması, anne babanın diğer aile fertlerini ihmal etmeleri, birebir yapılacak etkinliklerin ertelenmesi ya da yapılmaması ve sosyalliği sağlayan ortamlardan uzak kalınması şeklindeki olumsuzluklardır. Bu sebeple eve dayalı eğitim programlarında öncelikle bu olumsuzluklar üzerinde çalışılmalı ve daha sonra eğitim programının uygulanmasına geçilmesi daha uygun olacaktır.

Kuruma dayalı aile eğitim programlarında ise çocukların devam ettiği kurum tarafından aileye eğitim verilir. Burada kurumdan kast edilen resmi ya da özel eğitim kuramlarıdır. Burada temel amaçlar değişmez iken ortak gereksinime sahip çocuk ve ailelere yönelik eğitimlerin grup eğitim yoluyla verilmesi daha yaygın görülmektedir.

Ev ve kuruma dayalı aile eğitim programları ise yaygın faydanın bir eğitim kurumuna devam eden çocukların okulda kazanılan becerilerinin ev ortamında olsun yakın çevresinde olsun devam ettirmesi, genellemesi ya da kurumda

çok fazla üzerinde çalışılmayan becerilerin evde kazandırılmasını sağlayan aile eğitim programlarıdır. Bu program farklı şekillerde uygulanabilir genellikle bu uygulanma çeşidi dört tür olarak karşımıza çıkabilir. Birincisi okulda uygulanan programın evde de devam ettirilmesine dönük olarak eğitim programının genişletilmiş halidir. İkincisi okulda ya da kurumda kazandırılan amacın eve de transfer edilerek genelleştirilmesidir. Üçüncüsü ise özelleştirilmiş/kişileştirilmiş/bireyselleştirilmiş ev içi becerilerin evde olması şeklinde verilen eğitimidir. Son olarak davranış değiştirme programıdır ki temelinde istenen davranışların pekiştirilerek artırılması ve istenmeyen davranışların azaltılmasına yöneliktir.

5.9. Aile Terapisi

Daha çok sorun odaklı süreçle işleyen aile terapisinde temel amaç aileyi oluşturan fertlerin birbirleriyle olan etkileşim örüntülerini keşfetmelerini sağlatacak sorunlu olan ilişkileri anlamak ve ailenin kendi fonksiyonlarını kullanarak ailenin problemlerini çözmedir. En temel yapısı sorunun ortaya çıktıktan sonra ailenin terapiye başvurusu ve sorun odaklı olmasıdır.

Aile terapisti bireyde bir psikiyatrik bozukluk oluşumu ve bunun nedenlerinin anlaşılması ve tedavisi ile ilgili konu ele alınabilirken bir başka şekilde de birlikte yaşayan ailenin ilişkilerindeki çatışma olsun kaygılar olsun veya yakınmalar olsun bunların nedenlerinin anlaşılması ve tedavisi ile ilgilidir. Bu iki yapıda günümüzde korunmaktadır. Aile terapisti genellikle bir teorik model yapısına dayalı olarak yürütülür. Terapiyi uzman yürütür. Genellikle analitik yaklaşım tarzı hâkimdir. Ailede hangi fonksiyonların çalışıp çalışmadığı, nasıl ve ne zaman ortaya çıktığı veya görülmediği oluşumlar ele alınır. Bir başka özellik de aile terapisinde bireylerin fonksiyonlarının araştırılmasının yeterli görülmemiş aile içindeki yapının fonksiyonlarının da gündeme alınıp incelenmesidir.

5.10. Aile Danışmanlığı

Daha çok grup danışmasını andırırsa da üyeler eşler ya da ailenin diğer üyelerinin de birlikte olduğu bir psikolojik danışma sürecidir aslında. Danışma sürecindeki temel beceri ve koşullar baz alınarak üyelerinin sorunlarını kendi açılarından görmeleri ve anlatmaları ve buna bağlı olarak da ailenin diğer üyelerinin de bu açıları görmeleri ve kendilerinde olan yansımaları paylaşabildiği bir terapötik bir yapıdır. En temel amaç bu danışma sürecinde ailedeki bireyler arasındaki ilişki ve iletişimin niteliğinin belirlenip bunun artırılması konusundadır bireylerde farkındalık kazandırmaktır.

6.ÖZEL EĞİTİMDE AİLE EĞİTİMİ

6.1. Aile Eğitim Uygulamalarında Temel Amaçlar

Öncelikle aile eğitim uygulamalarında temel amaçlar bulunmaktadır. Bunlar;

- *Aileyi bilgilendirme*; özel gereksinime ihtiyacı olan çocuğun yaşadığı öznel problemin yaşamını ne kadar, nasıl etkileyeceği ailenin de anlamlandıracağı şekilde aileye anlatılır. Ailenin nereden nasıl yardım alabileceği bu kapsamda verilir.
- *Çocuktan gerçekçi beklentilerin nasıl kurulacağı*; mümkün olduğunca aileye çocuklarından gerçekdışı beklentiler kurmamaları konusunda yardımcı olma temellidir. Örneğin görme ihtimali olmayan bireyin ileride görebileceği ve normal hayatına devam edeceği beklentisi çok gerçekçi bir beklenti değildir çünkü aileyi istem dışı da olsa aslında var olan problemi yok sayma eğiliminin bir yansımasını yaşıyor olabilir.
- *Çocuklara zengin, kendilerini geliştirici imkânlar sağlama*; bireylerin özellikle tanıları konulduktan sonra ailelerin genel yapısının çocuğun olması gereken doğal yapısına göre değil daha farklı doğal olmayan yapılar şeklinde davrandıkları görülmektedir. Örneğin, konuşma engelli olduğunu öğrendikleri çocuklarının geliştirebileceği becerileri yok sayarak tüm konuşmaları, iletişimleri kendilerinin kurmaya çalışmaları gibi.
- *Birey-aile ve davranış eğitimi*; özel gereksinimli çocuğun aile içinde bulunduğu önemin nasıl olacağı, fazla ihmal veya hoşgörölü olmanın neler getirebileceği konularında aileye farkındalık kazandırma amaçlı yapıdır. Olabilecek davranış sorunlarının tespiti, önlenmesi ve değiştirilmesi konusunda ailenin aydınlatılmasıdır. Örneğin, işitme kaybı olan bir çocuğun ailede her şeyin önüne geçmesi, merkeze yerleşmesi tüm ailenin çocuk üzerinden hareket etmesi ve bağımsızlık çabalarının engellenerek bağımsız yaşama becerilerinin kazandırılmaması.
- *Engel durumuna özgü becerilerin geliştirilmesi*; engel grubu görme engelli ise kabartma yazısının öğrenilmesi, işitme engelli bireyler için ses kalıntılarının kullanılmasının sağlanması, özel öğrenme güçlüğü olan çocuğun varsa geliştirilebilecek öznel yeteneğinin farkındalığını kazandırılması.
- *Anne-baba, ebeveyn veya bakım veren kişinin oyun becerilerinin geliştirilmesi*; özellikle çocuğun erken çocukluk döneminde temel birçok beceriyi kazanmasının en etkili yolu onunla oyun oynayarak öğrenmesinin sağlanmasıdır. Oyunun birçok faydası bulunmaktadır özellikle duygu, düşünce ve davranışa bağlı olarak bilişsel, duygusal ve fiziksel olduğu

kadar sosyal gelişimlerini de sağlamaktadır.

- *Anne-baba, ebeveyn veya bakım veren kişinin çocukta olan değişimlerin farkına varmasına yardımcı olma*; özellikle özel gereksinime sahip çocukların bir kısmında gelişim yavaş olurken bir kısmında ise bu yavaşlığın farkına varılmaması sonucu ailenin bunların oluşumu kaçırma durumu olabilmektedir. Özellikle aile eğitimlerinde ailelerin sabırlı davranarak çocuklarında olan değişimleri görebilmeleri konusunda destek sağlanmaktadır.
- *Fırsatları görme ve faydalanma*; özellikle ailenin yaşantısında oluşan bazı rutinlerin öğretim için uygun şekilde kullanılacağı kadar aniden çıkan fırsatların da farkına varılarak bunların çocuğun kazanımına sunulmasıdır.

6.2. Aile Eğitim Uygulamalarında Eğitimcinin Rolü

Özel gereksinimli çocuğa sahip ailelere verilecek aile eğitimi, grup eğitimi uygulamaları, grup etkinlikleri, grup tartışmalarında eğitimci ailenin bu programlardan en üst düzeyde faydalanması için çalışmalıdır ve bu durum onun sorumluluğundadır. Bu konuda eğitimcilerden bazı beklentiler ve beceriler bulunmaktadır. Bunlar beklentiler olarak ele alınırsa;

- Aileye çocuğun gelişiminin var olan potansiyelini fark edecek ve geliştirecek stratejilerin öğretimi
- Ailenin var olan etkileşim örüntülerinin analitik olarak gözlenmesi
- Anne-baba, ebeveyn veya bakımı üstlenen bireyler ile çocuğun var olan etkileşimi desteklediği kadar zenginliğini ve güçlenmesinin de sağlanması
- Ailenin beklentilerinin etkin olarak dinlenilmesi
- Aile sorunları için çözüm yollarının beraber bulunmasının sağlanması
- Aile eğitim planlarının hazırlanması
- Aile eğitim ortamlarının hazırlanan plana göre ayarlanması
- Öncelikle iyi bir dinleyici ve konuşmacı olunması
- Aile ile işbirliği yapabilme konusunda yeterli becerilere sahip olma
- İyi bir gözlemci ruha sahip olma
- Günlük rutinleri fark etme ve fırsatlardan faydalandırabilme konusunda beceri sahibi olma
- Çocukta olsun ailede olsun olabilecek değişimleri fark edebilme
- Aile eğitim planlayabilme
- Aile eğitimi uygulama konusunda bilgi ve tecrübe sahibi olma

Burada önemli noktalardan biri de aile eğitimlerinin özellikle bireysel du-

ruma özgün olarak hazırlanmasıdır. Elbette benzer sorunları olan aileler alınarak grup eğitim şeklinde verilebilir ancak bu durumda da ailelerin ve çocukların hepsinin bir bireysellik taşıdığı unutulmamalı ve programlarda genel bir hazırlık olsa bile uygulamalarda bu bireysellikler ihmal edilmemelidir. Yukarıda aile eğitimlerinin genel özellikleri ve eğitimcilerin özellikleri belirtildikten sonra bunlara örnek olacak uygulamalar bir diğer başlık altında verilmiştir.

6.3. Özel Gereksinimli Çocuğu Olan Ailelere Yönelik Aile Eğitim Uygulamaları

Ülkemizde özel gereksinimli çocukların ailelerine yönelik birçok aile eğitimi uygulamalar yapılmıştır. Bunlardan bir kaçışaşağıdaki gibi örneklendirilmiştir:

Cavkaytar (1999) zihin engellilere öz bakım ve ev içi becerilerinin öğretimi sağlamak amacıyla uyguladığı aile üstün zekalı ebeveynlerinin farkındalıklarını geliştirmeye yönelik bir eğitim programı geliştirilmiştir. Bu program 10 haftalık bir zamana yayılmış ve programın etkililiği Ebeveyn Farkındalık Ölçeği ile test edilmiştir. 24 öğrencinin ailesi ile yapılan bu araştırma da 12 aile deney 12 aile ise kontrol grubunu oluşturmuş ve deney grubuna hazırlanan aile eğitim programı verilmiştir. Programın sonunda ebeveynlere yönelik hazırlanan eğitim programının ebeveynlerin farkındalıklarında olumlu değişiklik oluşturduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Özcan (2004), zihin özürülü çocuklara tuvalet becerisi öğretimine yönelik "Zihin Özürülü Çocuklara Tuvalet Becerisi Öğretimine Yönelik Aile Eğitimi Programı"nı tasarlamıştır. Bu kapsamda hazırlanan bu program üç anne ve zihin özürülü çocuklara dönük olarak hazırlanmış ve zihin özürülü çocuklarının tuvalet becerisini öğrenmedeki etkisi belirlenmeye çalışılmıştır. Program, her biri yaklaşık bu buçuk saat süren iki toplantıdan ve telefon görüşmelerinden oluşmuştur. Bu süreçte "Zihin Özürülü Çocuklara Tuvalet Becerisi Öğretimi El Kitabı" temel kaynak olarak kullanılmıştır. Araştırma sonuçları, programa katılan annelerin zihin özürülü çocuklarının tuvalet becerisini bağımsız düzeyde öğrendikleri, izleme sürecinde de benzer performans gösterdiklerini ortaya koymuştur.

Toprakçı (2006), kurumda eğitim alan zihinsel engelli öğrencilerin annelerine, genişletilmiş aile eğitim programını uygulamış ve programın çocuklarının matematik ders amaçlarını edinmelerine, sürdürme ve genellemelerine etkisini sınıamıştır. Bu kapsamda " Geleneksel Veli Toplantıları ve Genişletilmiş Aile Eğitim Programları" uygulanmıştır. Uygulamalara başlamadan önce öğrencilerin sınıfta çalışılacak kavramlarla ilgili başlama düzeyleri (A) üç ayrı oturumda belirlenmiştir. Genel olarak dizayn edilen program gereği her öğrenci için amaçlar belirlenmiş, veli toplantıları yapılmış, kurumda aile eğitim programları uygulanmış, evlerde aile eğitim programları devam etmiş-

tir. Bütün bunları yaparken her iki programın karşılaştırılması sağlanmış ve kurumda alınan eğitimle aynı anda, Geleneksel Veli Toplantıları ve Genişletilmiş Aile Eğitimi Programının uygulanması sonucunda öğrencilerin matematik dersiyle ilgili alt amaçları kazanmalarının benzer olduğu izlenimi edinilmiştir. Kurumda alınan eğitimle aynı anda Genişletilmiş Aile Eğitim Programının uygulanması sonucunda öğrencilerin matematik dersiyle ilgili edindikleri alt amaçları sürdürmelerinde artış olduğu izlenimi edinilmiştir.

Balta (2010) tarafından yapılan çalışmada, Almanya'daki zihinsel yetersizliği olan çocuğa sahip Türk aileleri için hazırlanan bilgilendirici aile eğitimi uygulamasının etkililiği belirlenmiştir. Araştırma 21 Türk aile ile gerçekleştirilmiştir. Ailelerin gereksinimleri doğrultusunda Türkçe olarak "Bilgilendirici Aile Eğitimi Toplantıları (BAET)" hazırlanmıştır. Ailelerin, zihinsel yetersizlik ve Almanya'daki hizmetler hakkındaki program öncesi bilgi düzeyleriyle, program sonrası bilgi düzeylerinin belirlenmesine yönelik "BAET Bilgi Testi" kullanılmıştır. Aile eğitimi programındaki öğretim süreçleri, katılan her aileye verilmiş olan Bilgilendirici El Kitabıdır. Araştırma uygulamaya konulmuş ve elde edilen araştırma sonuçları "Almanya'daki Zihinsel Yetersizliği Olan Çocuğa Sahip Türk Aileleri İçin Bilgilendirici Aile Eğitimi Uygulaması"nın, ailelerin gereksinimleri ve bilgi düzeylerinde etkili olduğu bulunmuştur.

Çakmak (2011) tarafından yapılan çalışmada Video ile Model Olunarak Sunulan Aile Eğitiminin araştırmaya katılan annelerin, öz bakım becerilerini öğretme basamaklarını uygulama düzeylerinde etkili olup olmadığı ve görme engelli çocukların, anneleri tarafından kendilerine öğretilen öz bakım becerilerini gerçekleştirme düzeyleri ve gerçekleştirdikleri becerileri sürdürme düzeylerindeki etkisinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Program, annelere beş oturumda sunulmuştur. Araştırmaya katılan annelerin üç'ü de, Video ile Model Olunarak Sunulan Aile Eğitim Programına katılmadan önce çocuklarına öz bakım becerilerini öğretebilmeye ilgili oniki öğretim basamağından sadece birini gerçekleştirdiği görülürken. Video ile Model Olunarak Sunulan Aile Eğitim Programını tamamlayan annelerin çocuklarına öz bakım becerilerini öğretebilmeye ilgili oniki öğretim basamağıнын tamamını gerçekleştirmiştir ve sonrasında yapılan izlemlerle de çocukların öğrendikleri becerileri sürdürdükleri görülmüştür.

Berbercan ve Tavail (2012) tarafından yapılan çalışmada da araştırmacılar tarafından uygun olmayan davranışları kontrol edebilmek için geliştirilen grup aile eğitim programının babaların davranışsal işlem süreçlerini kazanmalarında etkili olup olmadığı araştırılmıştır. Araştırmaya özel bir özel eğitim merkezine devam eden zihinsel yetersizlikten etkilenmiş öğrencilerin babalarından dört tanesi eşlik etmiştir. Araştırma sonunda elde edilen sonuç-

lara göre araştırmacılar tarafından hazırlanan grup aile eğitim programının babaların davranışsal işlem sũreçlerini kazanmalarında etkili olduğu belirlenmiştir.

Dilsiz (2019) tarafından yapılan araştırmanın amacı ise, 7-18 yaş arasında Serebral Palsi'li çocuğu olan ebeveynler için geliştirilen aile eğitim programının ebeveynlerin; aile işlevleri, yılmazlık ve umutsuzluk dũzeyleri ũzerindeki etkisini ve bu etkinin kalıcılığını incelemek olmuştur. Araştırmaya 14 deney 14 kontrol grubu toplam 28 ebeveyn katılmıştır. Deney grubunda yer alan ebeveynlere haftada bir gũn olmak ũzere sekiz ardışık hafta boyunca araştırma kapsamında araştırmacı tarafından geliştirilmiş olan "Serebral Palsi Aile Eğitim Programı" uygulanmış, kontrol grubunda yer alan ebeveynlere ise herhangi bir mũdahalede bulunulmamıştır. Sonuçta deney grubuna uygulanan Serabral Palsi Aile Eğitim Programı'nın ebeveynlerin aile işlevleri, yılmazlık ve umutsuzluk dũzeyleri ũzerinde olumlu yũnde etkisinin olduğu ve bu etkinin kalıcı olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Bũtũn bu ۆrnek uygulamalar sadece gۆrũnen ve bũyũk bir yapının kũũk bir parçası olarak buraya konulmuştur. Tũm bu yapılar olsun yukarıda sayılan yaklaşımlar olsun tek bir amaca hizmet etmektedir, daha gũzel, yaşanılır, katılımlı, paylaşımlı, engellerin aşımı ۆđretilmiř ve bağımsız olarak yaşanabilir bir yaşama katkı da bulunulması içindir.

SONUÇ

Özel gereksinimi olsun ya da olmasın tüm bireyler hayatlarında bağımsız hareket edebilecekleri yaşam becerilerini, sosyal normları ve topluma uyumu ilk eğitim ortamı olan ailede öğrenirler. Ailelerin beklemedikleri durumlardan biri özel gereksinime ihtiyaç duyan çocuğa sahip olmalarıdır. Bu durum onlarda çok farklı tepkiler ve bunlara bağlı etkiler ortaya koyar. Özel gereksinimli çocuğa sahip olan ailelere birçok şekilde hizmet ve destek sunulması hazırlıksız olan ailelerin bu süreçleri daha kolay ve faydalı atlatmalarına sebep olacaktır. Bunun bir yolu da aile katılımı bağlamında ailenin bu oluşturulan yapılara katkı sağlaması, eşlik etmesidir. Bunu aile katılım çalışmalarının bir çok faydası bölüm içinde verilmiştir. Bir başka süreçte ailelerin ihtiyaç duydukları danışmanlık, rehberlik ihtiyaçlarının ve eğitimlerinin karşılanmasıdır. Bu konuda çok farklı seçenekler de bölüm içinde verilmiştir. Ayrıca bu seçenekler ile yapılmış farklı çalışmalara da yer vermeye çalışılmıştır. Bu bölümün kitabın diğer bölümleri gibi okurlara fayda sağlaması ve farkındalıklarını artırması bölüm yazarlarının gönülden temennisidir. Biz birbirimiz içiniz.

GÖZDEN GEÇİRME SORULARI

1. **Bireyin psikolojik, fizyolojik, anatomik özelliklerinde geçici zedelenme ya da kalıcı türden bir kayıp, bir yapı ya da işleyiş bozukluğu tanımı aşağıdakilerden hangisinin karşılığıdır?**
 - a. Özür
 - b. Engel
 - c. Yetersizlik
 - d. Zedelenme
 - e. Engellenme
2. **Özürli bir çocuğa sahip olduğunu öğrenen bir ailenin verebileceği tepkiler sıralamasında aşağıdakilerden hangisi ilk aşamadır?**
 - a. Çaresizlik-ümitsizlik
 - b. İnkâr-red
 - c. Şok
 - d. Depresyon
 - e. Öfke
3. **Aile üyelerinin özel gereksinimli çocuklarını desteklerken etkileyen etmeler arasında aşağıdakilerden hangisi bulunmaz?**
 - a. Ailenin kültürel yapısı
 - b. Evdeki kitap sayısı
 - c. Anne babanın kişilik özellikleri
 - d. Ailenin sosyo-kültürel yapısı
 - e. Aile üyelerinin eğitim düzeyi
4. **Anne-baba tepkilerini açıklayan modeller arasında aşağıdakilerden hangisi yer almaz?**
 - a. Aşama modeli
 - b. Kişisel yapılanma modeli
 - c. Sürekli üzüntü modeli
 - d. Çaresizlik güçsüzlük anlamsızlık modeli
 - e. Sürekli stres modeli

5. **Ailelere verilen bilgi verici danışmanlık kapsamında aşağıdakilerden hangisi yer almaz?**
- Duygusal çöküntüleri gidermek
 - Özel gereksinimli çocukların gidebilecekleri okullar hakkında bilgi vermek
 - Yasal haklar konusunda destek vermek
 - Çocuklarının engel tanısı hakkında bilgi vermek
 - Çocuklarının gelişimsel özelliklerin anlatmak

Cevap Anahtarı

1. d 2. c 3. b 4. e 5. a

KAYNAKÇA

- Akkök, F. (2006). *Farklı özelliğe sahip çocuk aileleri ve ailelerle yapılan çalışmalar*. A. Ataman (Ed.), *Özel gereksinimli çocuklar ve özel eğitime giriş içinde* (4. Baskı, ss. 119-137). Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık
- Akyüz, E. (2000). *Ulusal ve uluslararası hukukta çocuğun haklarının ve güvenliğinin Korunması*. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Alkan- Ersoy, Ö. (2010). *Özel gereksinimi olan çocukların aileleri ile yapılan çalışmalar*. Z.F. Temel (Ed.). *Aile eğitimi ve erken çocukluk eğitiminde aile katılımı çalışmaları içinde* (405-439). Ankara: Anı yayıncılık.
- Arabacı, N. (2003). *Okul öncesi eğitim kurumlarında sınıf içi etkinliklere katılan ve katılmayan annelerin okul öncesi eğitim hakkındaki bilgilerin incelenmesi*, Yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Ardıç, A. (2010). *Özel gereksinimli çocuk ve aile*. A. Cavkaytar (Ed.). *Özel eğitimde aile eğitimi ve rehberliği içinde*. (19-50). Ankara, Maya Akademi.
- Ataman, A. (2013). *Özel eğitimin anlamı ve amaçları*. A. Cavkaytar (Ed.) *Özel eğitim içinde* (1-54). Ankara. Vize Yayıncılık
- Aydoğan, Y. (2010). *Okul öncesi eğitim programlarında aile katılımı*. T. Güler (Ed.) *Anne-baba eğitimi*. Ankara Pegem 104- 140.
- Balta, M. (2010). *Almanya'daki Zihinsel Yetersizliği Olan Çocuğa Sahip Türk Ailelerinin Gereksinimleri Doğrultusunda Hazırlanan Aile Eğitimi Uygulamasının Etkililiği*. Yüksek Lisans Tezi. Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- Berbercan, F., ve Tavil, Y. Z. (2012). *Grup aile eğitim programının babaların davranışsal işlem süreçlerini kazanmalarına etkisi*. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 32(2).
- Berger, E. H. (2008). *Parents as partners in education: Families and schools working together*. Upper Saddle River, New Jersey: Pearson.
- Blacher, J. (1984). *Sequential stages of parental adjustment to the birth of a child with handicaps: Fact of artifact?* *Mental Retardation*, 22(2), 55-68.
- Bleacher, J.(2001). *Transition to adulthood: Mental retardation, families and culture*. *American Journal of Mental Retardation*, 106, 173- 188.
- Burke, M., Eakes,G., ve Hainsworth, M. (1999). *Milestones of chronic sorrow: perspectives of chronically ill and bereaved persons and family caregivers*. *Journal of Family Nursing*, 5(4), 374-387.
- Bowe, F. (2007). *Early childhood special education: Birth to eight*. Recording for the Blind & Dyslexic. Yılmaz Bolat, E. (2017). *Okul öncesi eğitimde aile eğitimi ve katılımı*. Ankara: Eğiten Kitap.
- Can Toprakçı, N. (2006). *Kurumda eğitim alan zihinsel engelli öğrencilerin annelerine genişletilmiş aile eğitim programının uygulanmasının öğrencilerin matematik ders amaçlarını edinmelerinde, sürdürme ve genellemelerine etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Cavkaytar, A. (1999). *Zihin engellilere öz bakım ve ev içi becerilerinin öğretiminde bir aile eğitimi programının etkililiği*. Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir

- Cavkaytar A. (2019). Özel eğitime gereksinim duyan çocuklar ve özel eğitim. Diken, İ.H. (Ed.) *Özel eğitime gereksinimi olan öğrenciler ve özel eğitim*. Ankara: Pegem Akademi Yayınevi.
- Cavkaytar, A., ve Diken, H. İ. (2012). *burke*. Ankara: Kök Yayıncılık
- Cook, R.E., Klein, M.D., ve Tessier, A. (2008). *Adapting early childhood curricula for children with special needs*. Upper Saddle River, N. J.: Pearson Merrill Prentice Hall.
- Çakmak, S. (2011). *Görme engeli olan çocuklara özbakım becerilerini kazandırmada video ile model olunarak sunulan aile eğitim programının etkililiği*. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara
- Dilsiz, H. (2019). *Serebral Palsili Çocukların Ebeveynlerine Uygulanan Aile Eğitimi Programının Aile İşlevleri, Yılmazlık ve Umutsuzluk Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi*. Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara
- Dukes, C., ve Smith, S. (2007). *Working with parents of children with special educational needs*. CA: Sage Publications.
- Eliason, C., & Jenkins, L. T. (2008). *A practical guide to early childhood curriculum*. Pearson Merrill/Prentice Hall.
- Epstein, J.L. (1995). School/Family/Community partnerships: Caring for the children we share. *The Phi Delta Kappan*, 76(9), 701-712.
- Epstein, J. L. (2005). A case study of the partnership schools comprehensive school reform (CSR) model. *The Elementary School Journal*, 106(2), 151-170.
- Ereş, F. (2009). Toplumsal bir sorun: Suçlu çocuklar ve ailenin önemi. *Aile ve Toplum Dergisi*, 5, 88 – 96
- Eripek, S. (2008). Özel eğitim. (Ed. S. Eripek). Okulöncesi Dönemde Özel Eğitim, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayınları.
- Fantuzzo, J., Tighe, E., & Childs, S. (2000). Family involvement questionnaire: a multivariate assessment of family participation in early childhood education. *Journal of Educational Psychology*, 92(2), 367-376.
- Gargiulo, R. M. (1985). *Working with parents of exceptional children: A guide for professionals*. Boston: Houghton Mifflin Company.
- Greeff, A. P., Vansteenwegen, A., & Ide, M. (2006). Resiliency in families with a member with a Psychological disorder. *The American Journal of Family Therapy*, 34(4), 285-300. Doi:10.1080/01926180600637465
- Grolnick, W. S., & Slowiaczek, M. L. (1994). Parents' involvement in children's schooling: A multi dimensional conceptualization and motivational model. *Child Development*, 65(1), 237-252.
- Gültekin, E. (1999). *Uygun olmayan davranışların azaltılmasında ebeveynler tarafından uygulanan uyumsuz davranışların ayrımlı pekiştirilmesinin etkisi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Gazi Üniversitesi. Ankara.
- Henniger, L, M. (2005): *Teaching young working with parent, families and communities pearson new jersey*: Merrill Prentice Hall Upper Saddle River
- Heward, W. L. (2013). *Exceptional children: An introduction to special education*. Boston, MA: Pearson.
- Johnson, H. L. (1993). Stressful family experiences and young children: how the Classroom teacher can help. *Intervention in School and Clinic*, 28, 165-171.

- Kaner, S. (2004). *Engelli çocukları olan ana babaların algıladıkları stres, sosyal destek ve yaşam doyumları*. Yayınlanmamış Araştırma Raporu, Ankara Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri, Ankara.
- Kaner, S. (2009). *Aile katılımı ve iş birliği*. B. Sucuoğlu (Ed.), *Zihin engelliler ve eğitimleri içinde* (5. Baskı, ss. 355-402). Ankara: Kök Yayıncılık.
- Luszczynska, A., Scholz, U., & Schwarzer R. (2005). The general self-efficacy scale: Multicultural validation studies. *The Journal of Psychology*, 139(5), 439-457. doi: 10.3200/JRLP.139.5.439-457
- Michael, S., Dittus, P., & Epstein, J. (2007). Family and community involvement in schools: results from the school health policies and programs study 2006. *Journal of School Health*, 77(8), 567-587.
- McCullough, K. ve Simon, S. R. (2011). Feeling heard: a support group for siblings of children with developmental disabilities. *Social Work with Groups*, 34, 320-329.
- McHale, S. M. ve Gamble, W. C. (1989). Sibling relationships of children with disabled and nondisabled brothers and sisters. *Developmental Psychology*, 25 (3), 421-429.
- MEB (2018). Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği. https://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2018_07/09101900_ozel_egitim_hizmetleri_yonetmeliği_07072018.pdf (Erişim Tarihi: 16.07.2020).
- Oğuz, K. (2012). İlköğretim okullarında aile katılımı: Ölçek uyarlaması (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Kastamonu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kastamonu.
- Oktay, A. (2004). *Yaşamın Sihirli Yılları: Okul Öncesi Dönem*. İstanbul: Epsilon Yayıncılık.
- Özbey, F. (2012) *Özel eğitimde aile eğitimi ve rehberliği*. Ankara: Vize Yayıncılık.
- Özcan, N. (2004). *Zihin özürlü çocuklara tuvalet becerisi öğretimine yönelik aile eğitimi programının etkililiği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir
- Özen, A. (2019). Aile Eğitimi. Diken, İ.H. (Ed.) *Özel eğitime gereksinimi olan öğrenciler ve özel eğitim*. Ankara: Pegem Akademi Yayınevi.
- Özgül, İ. E. (2002). *Evlilik ve aile terapisi*. Ankara: PDREM Yayınları.
- Özsoy, Y., Özyürek, M., ve Eripek, S. (1989). *Özel eğitime muhtaç çocuklar*, Ankara: Karatepe Yayınları.
- Sencar, B. (2007). *Otistik çocuğa sahip ailelerin algıladıkları sosyal destek ve stres düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Smith, T. E. (2006). *Families and children with special needs: Professional and family partnerships*. Pearson/Merrill Prentice Hall.
- Sönmez, M. (2012.) *Özel eğitimde aile eğitimi ve rehberliği*. Ankara: Vize yayıncılık.
- Tavil, Y.Z. (2004). *Davranış denetimi aile eğitim programının annelerin davranışsal işlem süreçlerini kazanmalarına etkisi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi.
- Tekinarslan- Çiftçi, İ. (2020). *Aile Eğitimi*. Özel Gereksinimli Çocuklar ve Eğitimi, K.N Baykoç (Ed.) içinde 69-84. Atatürk Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını Erzurum.
- Tezel-Şahin, F. ve Ünver, N. (2005). Okulöncesi eğitim programlarına aile katılımı. *Kastamonu Eğitim Dergisi*. 13(1), 23-30.

- Tuncer,N., Sak, R.i ve Şahin Sak, İ. (2018). *Aile eğitimi*. Ankara: Vize yayıncılık.
- Tunç Paftalı, A. (2020). Özel Eğitim II. Atatürk Üniversitesi Açık öğretim Fakültesi yayını.
- Türk Dil Kurumu (2020). 8 Temmuz 2020 tarihinde <http://sozluk.gov.tr/> adresinden erişildi.
- Ünüvar, A. (2012). *Gerçeklik kuramına dayalı psiko-eğitim programının lise öğrencilerinin denetim odağı ve yılmazlık düzeyi üzerindeki etkisinin incelenmesi*. Yayımlanmamış doktora tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Vadasy, P. F. Fewell, R. R., Meyer, D. J. ve Schell, G. (1984). Siblings of handicapped children: A developmental perspective on family interactions. *Family Relations*, 33, 155-167.
- Wulffaert, J., Scholte, E. M., Dijkxhoorn, Y. M., Bergman, J. E., van Ravenswaaij-Arts, C. M., & van Berckelaer-Onnes, I. A. (2009). Parenting stress in CHARGE syndrome and the relationship with child characteristics. *Journal of Developmental and Physical Disabilities*, 21(4), 301-313.
- Yılmaz Bolat, E. (2017). *Okul öncesi eğitimde aile eğitimi ve katılımı*. Ankara: Eğiten Kitap.

Bil. Uzm.Zeynep ÇİFTÇİ

Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Lisans, yine aynı üniversite de Yüksek Lisansını tamamlamıştır. Yazarın, ulusal dergilerde yayınlanmış makaleleri, ulusal kongrelerde sunulmuş bildirileri ve kitap bölümleri bulunmaktadır. Mutluluk, yaşam doyumunu, çocuk ve ergen gelişimi konularında çalışan yazar halen Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesin Refahiye Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksek Okulunda öğretim görevlisi olarak çalışmaktadır.

Doç. Dr. Fikret GÜLAÇTI

Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü Eğitimde Psikolojik Hizmetleri'nde lisans, Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Bölümü, Rehberlik ve Psikolojik Danışma Anabilim Dalında yüksek lisans ve doktorasını tamamlamıştır. Yazarın, ulusal dergilerde yayınlanmış makaleleri, ulusal kongrelerde sunulmuş bildirileri, yazılmış kitap ve kitap bölümleri bulunmaktadır. İnsan doğası, denetim odağı, sosyal beceri, mutluluk, psikolojik iyi oluş ve öznel iyi oluş konularında çalışan yazar halen Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesinde öğretim üyesi olarak çalışmaktadır.

BÖLÜM VI

EVLAT EDİNME VE KORUYUCU AİLELERE YÖNELİK EĞİTİM UYGULAMALARI

Dr. Tansen TAYGUR ALTINTAŞ

"Ailesi olmayan çocuklar dünyadaki en savunmasız insanlardır.

Brooke Randolph

- EVLAT EDİNME VE KORUYUCU AİLE
- EVLAT EDİNME SÜRECİ VE HUKUKİ DAYANAĞI
- EVLAT EDİNMENİN KOŞULLARI
- KORUYUCU AİLE EĞİTİMLERİ
- KORUYUCU AİLE EĞİTİM MODÜLLERİ
- KORUYUCU AİLE VE EVLAT EDİNEREN AİLELERE YÖNELİK AİLE EĞİTİM UYGULAMALARI

GİRİŞ

Ebeveynlerin çocuklarına karşı önemli sorumlulukları bulunmaktadır. Bu sorumluluklar çocuğu sosyal, ekonomik, duygusal, zihinsel ve fiziksel açıdan desteklemek anlamına gelmektedir. Nitekim bütün çocuklar sağlıklı bir ailede yetiştirilip büyütölme hakkına sahiptirler. Ancak bir sağlıklı aile ortamından yoksunluk çocuğun pek çok olumsuz durum ve koşulla karşılaşmasına neden olabilmektedir. Bu tür aile ortamlarında ebeveynlerin çocuklarına karşı sorumluluklarını yerine getiremedikleri, çocuğun gelişimini zedeleyen davranışlar içinde buldukları görölmekte, bunun bir sonucu olarak mağduriyet yaşayan çocuk/çocukların toplum tarafından korunması gerekliliği ortaya çıkarmaktadır. Çocuğun bakımından sorumlu olan kişilerden bir veya iki ebeveynin ölümü, yoksulluk, boşanma, yetersizlik, terk etme, ebeveynlerin psikiyatrik hastalığı, anne babanın çocuk yetiştirme anlayışı, aile bireylerinin yaşam tarzları, evlilik dışı ilişkiler ya da aile içi diğer sorunlarda çocuk/ergenler korunma amaçlı kurum bakımına alınabilirler ve devlet tarafından himaye altına alınırlar (Elmacı, 2015; Yulaf ve Gümüşttaş, 2019). Çocukların sosyal, ekonomik anlamda ihtiyaçlarının karşılanması önemli olmakla birlikte öncelikle sevgi ve şefkate ihtiyaçları vardır. Çocukların aile ortamından uzakta büyümemeleri, bakım ihtiyaçlarının karşılanması ve ebeveyn sevgi, ilgi ve şefkatinden yoksun kalmamaları için evlat edindirme ve koruyucu aile hizmeti faaliyetleri gerçekleştirilmektedir (Sancar ve diğ., 2018). Bu tür bakım altında olan çocukların birlikte yaşadıkları ailelere yönelik eğitim uygulamalarının çocukların korunmasında ve yetiştirilmesinde önemli etkileri olacağı düşünülmektedir. Bu düşüncelerden hareketle bu bölümde evlat edinme ve koruyucu aile uygulamasına yönelik kavramsal yapı açıklanmış ve sonrasında aile eğitim uygulamaları hakkında örnekler sunulmuştur.

1.EVLAT EDİNME ve KORUYUCU AİLE

Aile, Çalışma ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (2020)'na göre *evlat edinme* "evlat edindirilmeye uygun olan çocukla, durumu evlat edinmeye uygun kişi/ eşler arasında hukuki bağlar sağlanarak, çocuk- ebeveyn ilişkisinin kurulması" şeklinde tanımlanır. Yine Aile, Çalışma ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (2020)'na göre *koruyucu aile*; "çeşitli nedenlerle öz ailesi yanında bakımları bir süre için sağlanamayan çocukların kendi aile ortamlarında eğitim, bakım ve yetiştirilme sorumluluğunu kısa veya uzun süreli olarak, ücretli veya gönüllü statüde devlet denetiminde paylaşılan, hissettikleri toplumsal sorumluluğu gösterebilen uygun aile ya da kişiler" olarak tanımlanır. Evlat edinme veya koruyucu ebeveynlik yoluyla edinilen çocuğun yüksek yararı önemli bir unsurdur. Bütün bu süreç çocuğun faydasına olacak şekilde düzenlenir. Bu süreçte evlat edinmek ya da koruyucu aile olmak isteyen kişi ya da kişilerin sosyal çevreleri,

ekonomik durumları, ana baba olma sorumluluklarını taşıyabilme güçleri gibi çeşitli hususlar göz önünde bulundurulur.

Aile, en küçük toplumsal kurum olarak adlandırılan (Cavkaytar, 2012), toplumun en temel organıdır. Değişen ve gelişen dünyaya uyum sağlayabilen bireylerin yetişmesinde ailenin önemli bir rolü vardır (Özel ve Zelyurt, 2016). Ailenin işlevleri çocukların gereksinimlerini karşılamak, toplumsallaşmasına katkıda bulunmak, çocukların duygusal gelişimlerine destek olmak ve refahı için gerekli ortamı sağlamaktır. Çocuk böylece çevresel ve psikolojik olarak doyum sağlar ve kendini gerçekleştirme düzeyine ulaşmada yeterli hale gelir. Evlat edinmiş ya da koruyucu ebeveyn olan kişiler bu doğrultuda çocuğun her türlü gelişimine katkı sağlayarak, toplum için öz yeterliliği yüksek kişiler yetiştirebilirler. Özellikle çocuğu sevmek, şefkat göstermek ve ona değer vermek, çocuğu olduğu gibi kabul etmek, ona güçlü değer yargılarını öğretmek, olumlu ana baba tutumları göstererek kendine saygı duyan bireyler yetiştirmek, çocuğun yanında olmak, çocuğa doğru model olmak gibi beceriler toplum içinde sağlıklı bireylerin yetişmesinde önemlidir. Uluslararası evlat edinme platformu, evlat edinilen çocukların evlat edinme öncesi ortamlarının (tipik olarak yetimhanelerde) eksiklikleri nedeniyle bağlanma sorunları yaşadıklarını öne sürmektedir (Pylypa, 2016). Bu yüzden evlat edinen aileye ve çocuklara yönelik destek hizmet sağlayıcı eğitim uygulamaları, müdahale programlarının yer aldığı aile eğitim programlarının hazırlanıp, uygulanması son derece önemlidir. Nitekim çocuklar bir ülkenin geleceğidir, onların bakım ve yetiştirilmesi süresinde özenli davranmak gerekmektedir.

Türkiye’de evlat edinme ve çocuk koruma sitemlerine bütüncül olarak bakıldığında çeşitli sorunların baş gösterdiği, sisteme bağlı olarak evlat edinme ve koruyucu aile uygulamalarında farklı problemlerin de yaşandığı belirtilmektedir (Karataş, 2007). Ancak bununla birlikte evlat edindirme, çocukların korunmasına yönelik bir sosyal hizmet yöntemi olarak, diğer bakım yöntemleri gibi çocuğun ihtiyaçlarını karşılamayı amaçlayan, çocuk refah alanının önemli bir düzenlemesi olması yönünden oldukça önemlidir. Kendi ailesi yanında büyüme ve yaşama şansı kalmamış çocuklar için evlat edinme hizmeti en uygun hizmet olarak değerlendirilebilir (Kılıç, 2019). Kısaca koruyucu aileye verilen ya da evlat edinilen çocuklar, kuruma gelmeden önce öz ailesinde ve kendi sosyal çevrelerinde önemli düzeyde örselenmiş olabilmektedirler (Karataş ve Kuşgözoğlu, 1997). Bu çocuklar anne veya babasız olabilirler, ebeveynleri belli olmayabilir ya da terkedilmiş bir çocuk olabilir. Anne ya da babası tarafından ihmal edilip fuhuş, dilencilik, alkollü içki ve uyuşturucu maddeleri kullanma gibi çeşitli toplumsal ve çevresel tehlikelere, zararlı alışkanlıklara maruz bırakılmış da olabilirler. Savunmasız kalan, başıboş bırakılan bu çocuklar fiziksel, sosyal, duygusal, bilişsel ve ahlaki gelişimlerinde bazı aksaklıklar meydana gelebilir. Bu tür nedenlerle ailelerinden ayrılan çocuklarda çeşitli travmalar görülebilir

(Blaustein; Terr, 1991 ve Kinniburgh, 2010). Çocuklar yaşadıkları bu ve benzeri travmalar nedeniyle önemli problemler yaşayabilirler (Elmacı, 2015).

1.1. Evlat Edinme Süreci Ve Hukuki Dayanağı

Ulusal ve uluslararası hukuki metinler, aileyi toplumun temeli mihengi olarak belirlerken, doğan her çocuk toplumun temelini oluşturan aile ortamında büyüme hakkına sahiptir. Bu hak kimi zaman, çocuğun doğal ailesi ile yaşaması şeklinde ifade edilirken, kimi zamanda istenmeyen nedenlerden ötürü hukuken evlat edinme olarak tanımlanan, kişiler arası soybağı kurularak çocuğa bakıp, yetiştirecek niteliklere sahip kişiler yanına yerleştirilmesi şeklinde tezahür edilmektedir (Çörekçi, 2009). Ayrıca biyolojik ailesinin yanında yaşaması uygun görülmeyen çocukların uzun süreli bakım modeli olan evlat edinme hizmeti ile devletin gözetiminde, denetiminde korunması için çeşitli koruyucu hizmetleri ve önlemleri içerir.

Tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de çocuklar için yüksek yararı korumak adına kanun koyucular ailenin güçlendirilmesi ve aile üyelerinin her birini destekleyerek korunması için çeşitli önleyici ve koruyucu hizmetler geliştirir. Ülkemizde de çocukların yüksek fayda sağlaması adına önleyici, koruyucu hizmetler geliştirilmiş ailelerin sosyal ve ekonomik yönden desteklenmesi amaçlanmıştır. Dahası 02 Eylül 1990 tarihinde Çocuk Haklarına Dair Sözleşme de de çocuğun öncelikle ailesi yanında, bunun mümkün olmadığı koşullarda ise yaşamını sürdürmesine ve gelişmesi hakkına özel yer verilmiştir. Sözleşme’de uyarınca çocukların yüksek yarar gözetebilmesi adına geliştirilen hizmet modelleri “Koruyucu Aile ve Evlat Edinme Hizmeti”dir. Evlat edinme işlemleri TMK’nın 305 ila 320’nci maddeleri hükmüne, 2828 sayılı Sosyal Hizmetler Kanununun 9/b bendine, ÇHDS’nin 20 ve 21’inci maddelerine, 5049 sayılı Çocukların Korunması ve Ülkeler Arası Evlat Edinme Konusunda İşbirliğine Dair Sözleşmenin (Lahey Sözleşmesi) Onaylanmasının Uygun Bulunduğu Hakkında Kanun’a ve Küçüklerin Evlat Edinilmesinde Aracılık Faaliyetlerinin Yürütülmesine İlişkin Tüzüğe göre yürütülmektedir. Çocukların yüksek yararını gözetmek, onları her türlü istismar ve kötü muameleden korumak, evlat edinme işlemlerinin ülke genelinde belirlenen standartlar doğrultusunda yürütülmesini sağlamak adına hem ulusal evlat edinme hem de Lahey Sözleşmesi uyarınca yapılacak ülkelerarası evlat edinme işlemlerinde Merkezi Makam olarak Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı yetkilendirilmiştir (Koçoğlu,2019).

1.2. Evlat Edinmenin Koşulları

Evlat edinilen çocuğun yüksek oranda fayda sağlaması adına evlat edinme süreci özel ve genel bazı koşullara bağlanmıştır. Bu süreç kimi zaman çocuk sahibi olamayan çiftlerin evlilik birliğinin devamının sağlanması, kimi zaman

ise evlilik dışı doğan bir çocuğun soy bağına sahip olmasına aracılık etmektedir. Ancak evlat edinme her koşulda mükemmel bir seyirde ilerlemez ve kimi zaman beraberinde bazı sakıncaları da getirebilir. Özellikle kanuna karşı hileli davranma, evlat edinilenin yasal mirastan mahrum bırakılması, çocuğun yasa dışı (çocuk ticareti vb.) kullanılması gibi pek çok gayri meşru sorunları da beraberinde getirmekte olasılığı bilinmektedir. Bu tür olumsuz tabloların önüne geçebilmek adına kanun koruyucular evlat edinme sürecinde bazı ilkeler belirleyerek kapsamlı araştırmalar yapmaktadır.

Evlat edinme kurumu; evli olan kişilerin evlat edinmesi, evli olmayan kişilerin evlat edinmesi, evli olup eşin tek başına evlat edinmesi ya da eşlerden birinin diğerinin çocuğunu evlat edinmek istemesi ihtimalleri göz önüne alınarak farklı özel koşullara tabi tutulmuştur. İlk olasılık düşünüldüğünde, evli olan çiftler evlat edinmek istediklerinde ya beş yıldır evli olması gerekmekte ya da eşlerden her ikisinin de otuz yaşını doldurması gerekmektedir (Koçoğlu, 2019). Örneğin 2016 yılında evlenen Zeynep (32) ile Ömer (35) dört yıllık evli olmalarına karşın yaşları otuz üzerinde olduğu için evlilik süreleri dikkate alınmayacaktır. Başka bir örnekte ise 2014 yılında evlenen Dila (24) ve Hüseyin (25) 2019 yılında evlilik birliğinin beşinci yılını doldurduğu için yaşları otuz olmasa da evlat edinebileceklerdir.

Yasal koşulların her olasılıkta farklı kriterler taşımakla birlikte çocuk, evlat edinilenler tarafından en az bir yıl süreyle bakılmalı ve eğitilmelidir. Evlat edinilen çocuk ayırt etme gücüne sahipse bizzat rızası alınmalıdır. Nitekim Lahey Sözleşmesinde evlat edinme işlemlerinde çocuğun rızasının önemine ayrıca vurgu yapılmıştır. Eğer evlat edilen ailenin veya kişinin kendi çocuğu da var ise diğer çocukların da yararları gözetilmeli, evlat edinilen çocuğun da hakları korunmalıdır. Dahası evlat edinilen ile evlat eden arasında en az on sekiz yaş bulunmalıdır, yaş sınırı eşler arasında ayrı ayrı dikkate alınmaktadır. Kanun alt sınıra ilişkin bir belirleme koyarken üst sınıra ilişkin herhangi bir sınırlamaya yer vermemiştir (Koçoğlu,2019). Kısacası evlat edinme sıkı kayıt ve koşullara bağlıdır, bu süreçte evlat edinilen çocuğun hukuki haklarının kanun koyucular tarafından net bir şekilde ortaya konulması çocuklar için yüksek fayda oluşturur.

1.3. Evlat Edinilme Süreci ve Sonrasında Yaşanılan Sorunlar

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından yürütülen evlat edindirme işlemleri ile birlikte, ülkemizde Türk Medeni Kanunu uyarınca evlat edinme doğrudan biyolojik anne/babanın rızasıyla da olabilmektedir. Bu tip doğrudan evlat edinmeler nedeniyle ülkemizde evlat edinilen çocuk sayısı tam olarak tespit edilememekle birlikte, Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü aracılığı ile yılda ortalama 500 çocuğun evlat edindirildiği

belirtilmektedir (Dikmeer ve diğ., 2014). Özellikle olumsuz koşullarla karşı karşıya kalan bu çocukların psiko sosyal olarak biyolojik aileleriyle olumlu koşullarda yaşayan çocuklara nazaran çeşitli sorunlarla karşı karşıya oldukları, psiko-sosyal uyum düzeylerinin biyolojik ailesiyle yaşayan akranlarının gerisinde oldukları öne sürülmektedir (Rosnati ve diğ., 2008).

Korunma altına alındıktan sonra da çocuğun kurum ortamında da bir yetiştirilme bağlanma olasılığının son derece zayıf olduğu ortaya çıkmıştır. Çocuğun geçmiş travmatik yaşantıları kurum içinde bağlanabileceği bir ebeveyn varsa bile ona bağlanmasını zorlaştırmaktadır. Bu çocuklar güvenli bağlanma sorunu yaşamakta ve bu yüzden güven temelli ilişkiler kurmakta zorlanmakta, hiçlik, değersizlik, suçluluk ve utanç duygusunu daha fazla yaşamakta ve başarıya motivasyonunu kuvvetli hislerle yaşayamamaktadırlar. Bu tür sorunlar evlat edinen ya da koruyucu aile olan kişiler ve çocuklar arasında çok ciddi uyum sorunlarının yaşanmasına da sebep olmaktadır. Zorlu ve olumsuz yaşam olayları hem çocuğu hem de evlat edinen/koruyucu aileleri zorlamaktadır. Kurum bakımında olan çocukta bireysel farklılıklar genellikle dikkate alınmamaktadır (Baysal, 2017). Her çocuğa aynı bakım ve davranışlar gösterildiği için çocuğun bireyselleşmesi de engellenmektedir.

Dahası koruyucu aile olan ailelerin çocukları ile öz çocuklar arasında kıskançlık ve hasetlik başta olmak üzere çeşitli problemler yaşanabilmektedir. Evlat edinen veya koruyucu aile olarak belirlenen aileler de bu süreçte karşılıklı olarak sorunlar yaşamaktadır. Bu ailelerin en büyük problemlerinden birisi de çocuğun öz ailesinin çocuğu tekrar yanına almak istemesi, ailenin böyle bir durumu yaşayacak olabilmesinden kaynaklı psikolojik sıkıntılardır (Ertürk, 2020). Bu sorunların aşılabilmesi sonucu uyum problemleri oluşmakta, özellikle ergenlik ve yetişkinlik döneminde riskli davranışların kendini göstermesi ile birlikte iyilik hallerinde bozulma meydana gelmekte, antisosyal davranışlar sergilenmekte, çeşitli bağımlılıklar (alkol, madde kullanımı, internet bağımlılığı vb) oluşmakta, suça karışma gibi problemler ortaya çıkmaktadır. Ayrıca stresle baş etme becerilerinde eksiklik olmakta, uygun olmayan baş etme teknikleri kullanılmakta, karar alma mekanizmalarında bozulmalar olmakta, benlik saygısı düşük olmaktadır. Bu sorunların aşılmasında, çocuğun ve ailenin huzurlu, sağlıklı bir ortamda etkileşimleri kuvvetli bir düzen içinde hayat geçirmelerinde psiko-sosyal destek sağlanması çok önemlidir. Çocukluk çağında deneyimlenen bu travmaların ayrıca çeşitli psikopatolojileri de (kendine zarar verme, anksiyete, obsesif kompulsif bozukluk, panik atak, bipolar bozukluk, depresyon ve cinsel işlev bozuklukları) yordadığı ortaya çıkmıştır (Zoroğlu ve diğ., 2001; Bakım ve diğ., 2011). Bu destek sağlanmadığında her iki tarafı da üzecek sonuçlar oluşabilmektedir. Bu durumda çocuğun öz ailesinden kaynaklı sorunlar ve olaylar çocukta travmatik etki yaratırken, koruyucu aileden gelen güçlükler de çocuğun ikincil güçlük yaşamasına sebep olmaktadır.

Örnek Olay 1: Ali babası tarafından fiziksel ve duygusal şiddete maruz bırakılan bir çocuktur. Evde yaramaz bir çocuk olduğu, ailesine yük olduğu sıklıkla ifade edilmektedir. Ali'nin bu süreçte yaşadığı olumsuzluklar Ali'yi travmatik olarak etkilemektedir. Sürecin kendi içinde oluşturduğu olumsuzluklar, sonrasında Ali'nin aile üyeleri tarafından koruma altına alınması istemiyle kuruma başvurmasına neden olmuştur. Anne ve baba sürekli tartışmakta, babası tarafından evde hiç istenmediği dile getirilmektedir. Kurum tarafından Ali'ye bir koruyucu aile verilir. Ancak şuan yedi yaşında olan ve post travmatik bir stres bozukluğu yaşayan Ali kimsenin kendisini sevmediğini düşünerek değersizlik duygularını ön plana çıkarmaktadır. Kimi zaman saldırgan davranışlar sergileyip, konuşmaktan kaçınan, içine kapanık davranışlar ortaya koyan, kaygılı/ kararsız ve kaçınan bağlanma stilleri ağır basan bir çocuk olarak geçmiş yaşantısının yol açtığı sorunların etkisiyle şimdiki yaşamına yön vermektedir. Bu süreçte ailenin bu tür davranışlarına karşı tutum ve davranışların ne olacağı öğretilmeye çalışılırken, Ali'ye karşı sevgi, şefkat ve duyarlılık davranışları göstermenin önemi, sabırlı olmanın gerekliliği hakkında koruyucu aileye çeşitli bilgiler ve eğitimler verilmektedir. Eğitim sonrasında sevgi ve şefkati ailenin verebildiği ve çocuğun daha sosyal bir birey olma yolunda adımlar atmaya başladığı, ancak değişimin kalıcılık göstermesi için fazladan zamana ihtiyaç duyulduğu olduğu göze çarpmaktadır.

1.4. Koruyucu Aile

Koruyucu aile, hakkında korunma kararı çıkarılmış ve biyolojik ailesinden bakım amacıyla alınmış bir çocuğun bakım ve korunmasını gönüllü veya belli bir ücret karşılığı olarak üstlenmiş ailedir. Koruyucu aile olma ve bakılacak çocuğun bakım, yetiştirme koşulları, bunların takibi devlet tarafından belirlenir. Aile ve Sosyal Politikalar bakanlığı adına illerdeki temsilcisi İl Aile ve Sosyal Politikalar Müdürlüğü'dür (Karatay, 2017).

Koruyucu ailenin birçok görev ve sorumlulukları bulunmaktadır. Bu görev ve sorumluluklar üç başlık altında toplanabilir (Akt. Ertürk, 2020).

Bakım işlevi: Herhangi bir nedenden dolayı ailesinden veya çevresinden uzaklaştırılan çocuğun tüm gelişim alanlarında gereksinimlerinin karşılanması için gereken şartları hazırlamaktır.

Korunma işlevi: Çocuğun daha fazla travma yaşamasının önüne geçmek ve örselenmesini engellemektir.

Tedavi işlevi: Çocuğun fiziksel, sosyal ve duygusal gelişimini sağlamak için gerekli çalışmaları yapmaktır.

Ayrıca 14 Aralık 2012 tarihinde yayınlanan resmi gazetede koruyucu ailenin görev ve yükümlülükleri maddeler halinde, koruyucu ailenin görev ve yükümlükleri ise Koruyucu Aile Yönetmeliği (KAY)'ın 15. maddesinde belirtilmiştir.

Koruyucu ailenin görev ve yükümlülükleri

MADDE 15 – (1) Koruyucu ailelerin görev ve yükümlülükleri şunlardır;

- a) Yanına yerleştirilen çocuğun her yönden sağlıklı gelişimi için gerekli koşulları sağlamak ve uygulamak, Sağlık Bakanlığının belirlediği aralıklarda çocuk izlem protokollerine göre izlemine yaptırmak, varsa tedavi planı ile ilgili yükümlülükleri yerine getirmek, uygulanmasında koruyucu aile birimiyle işbirliği içerisinde olmak.
- b) Çocuğun yetenekleri ve becerilerinin el verdiği ölçüde eğitim ve öğretimi veya meslek sahibi edindirilmesi için gerekli çabayı göstermek, çocuğu koruma, eğitime ve yetiştirme dışında hiçbir surette çalıştırmamak.
- c) Görüştürülmesinde koruyucu aile birimince bir sakınca bulunmaması durumunda çocuğun; anne, babası ve diğer yakınları ile koruyucu aile birimince uygun görülen şekil ve zamanda görüşmesini sağlamak.
- ç) Çocuğun kan bağı bulunan ya da eski çevresinden kişilerle il veya ilçe müdürlüğünün bilgisi dışında iletişim kurmamak.
- d) Çocuğun karşılanabilir nitelikteki ihtiyaç, istek ve beklentileri ile çocuğu ilgilendiren kararlarda düşüncesini almak.
- e) Çocuğun devam edeceği okul, katılacağı kurs, sünnet gibi hayatını etkileyen, değiştiren konularda sorumlu sosyal çalışma görevlisi ile birlikte karar almak.
- f) Hizmet sürecinde çocukla ilgili oluşan her türlü rutin dışı değişiklikleri ve bunlara ilişkin duyumlarını zaman geçirmeksizin sorumlu sosyal çalışma görevlisine bildirmek.
- g) Koruyucu aile hizmet sürecine ve yerleştirilen çocuklara ilişkin olarak mesleki çalışmaları yürüten sosyal çalışma görevlilerine gerekli çalışma şartlarını hazırlamak, periyodik izlemeleri ve mesleki yönlendirmeleri kabul etmek, koruyucu ve destekleyici tedbir kararlarının uygulanması için uygulama planı doğrultusunda işbirliği yapmak.
- ğ) İl veya ilçe müdürlükleri tarafından koruyucu aile konusunda yapılacak eğitim ve çalışmalara katılmak.
- h) Çocuğun, il veya ilçe müdürlüğünün uygun görüşü alınmaksızın başka bir kişi veya ailenin yanına bırakarak oturma yerini değiştirmemek.

.....
i) Telefon deęişiklięi bilgisini hemen, adres bilgilerindeki deęişikliklerini acil durumlar dıőında deęişiklik gerçekleşmeden bulunduęu il veya ilçede en az yirmi gűn önce, baőka bir il veya ilçeye taőınma durumunda en az bir ay önce il veya ilçe műdűrlűęűne bildirmek ve taőınma sonrasında da sűrekli yerleşim yerini yirmi gűn içinde bildirmek.

i) ocuęun koőullarının deęişmesi sonucu il veya ilçe műdűrlűęű tarafından hizmet modelinde bir deęişiklięe gidilmesinin planlanması halinde, çocuęun yararının gerektirdięi iőlemlerin yapılabilmesi için her tűrlű destekte bulunmak ve çocuęun ayrılık sűrecine hazırlanmasında il veya ilçe műdűrlűęű ile iő birlięi yapmak.

j) ocuk yerleştirme önerisini geçerli bir mazereti olmaması halinde kabul etmek.

(2) Geçici koruyucu ailenin birinci fıkrada belirtilenler dıőındaki dięer gűrev ve yűkűmlűlűkleri őunlardır;

a) Acil koruma gerektiren ve kuruluő bakımına yerleştirilmemiő olup, il veya ilçe műdűrlűęű tarafından yerleştirilmek istenen çocukları, mazeretsiz olarak ű defadan fazla olmamak őartıyla gűnűn her saatinde kabul etmek.

b) İl veya ilçe dıőına çıkılması gereken durumlarda önceden il veya ilçe műdűrlűęűne bilgi vermek.

c) Ev koőullarını hizmete uygun olarak dűzenlemek.

) Geçici statűden vazgeçmek istemeleri halinde bu durumu en az bir ay önceden il veya ilçe műdűrlűęűne bildirmek.

d) Geçici statűden vazgeçmek için dilekçe ile durumunu bildiren koruyucu aile, il veya ilçe műdűrlűęűnűn uygun bulması halinde yanındaki çocukların kendilerine uygun hizmet modellerine geçiőleri saęlanana kadar hizmeti sűrdűrmek.

(3) Uzmanlaşmış koruyucu ailenin, birinci fıkraya ile ikinci fıkranın (a) bendi hariç diğer bentlerinde belirtilenler yanında, suça sürüklenmiş veya suç mağduru olan çocukla ilgili diğer görev ve yükümlülükleri şunlardır;

- a) Koruyucu ve destekleyici tedbir kararlarının uygulanması için ilgili birimlerle işbirliği yapmayı kabul etmek.
- b) Varsa verilen denetim tedbiri hakkında ilgili birimlerle işbirliği yapmak.
- c) Hazırlanan uygulama planı, varsa tedavi planı, eğitim tedbiri ile ilgili olarak eğitim planındaki yükümlülükleri yerine getirmek, uygulanmasında koruyucu aile birimiyle işbirliği içerisinde çalışmak (Koruyucu Aile Yönetmeliği, 2012).

Bu maddeler incelendiğinde; koruyucu ailelerin görev ve sorumlulukları arasında il veya ilçe müdürlükleri tarafından koruyucu aile konusunda yapılacak eğitim ve çalışmalara katılmasının gerekliliği vurgusu yapılmaktadır. Evlat edinen ya da koruyucu aile olan bireylerin bu tür güçlüklerle karşı hazırlıklı olması hem çocuğu hem de aileyi duygusal olarak kuvvetli hale getirecek ve yaşamlarını duygusal bağlamda sağlıklı yaşamalarında etkili olacaktır. Koruyucu aileler, bakımını sağladıkları çocuğun bireysel ihtiyaçlarına ve tüm gelişim alanlarına cevap verebilmelidir ve uygun desteği sağlayabilmelidir. Bu bağlamda koruyucu ailelerin çocuklara desteklerinde kapasite ve yeterliliklerini arttırmak için aile eğitimleri önemlidir. Ailelerin alacakları eğitim sayesinde koruyucu aile olmayı daha doğru bir temelde algılamaları sağlanmaktadır.

1.5.Koruyucu Aile Eğitimleri

Türkiye’de 2012 yılından önce koruyucu aile olmak için zorunlu bir eğitime tabi tutulma veya bununla ilgili bir eğitim almış olma söz konusu değilken, yeni Koruyucu Aile Yönetmeliği (KAY) ile koruyucu aile olmak isteyen aile veya kişilerin, koruyucu aile eğitimlerini almış olmaları bir zorunluluk olmuştur. Resmî gazetede 2012 yılında yayınlanan yönetmelikle “Koruyucu Aile Eğitimleri” şartı belirlenmiş ve uygulanmaya konmuştur. Bu maddeler aşağıdaki gibi belirlenmiştir.

Koruyucu aile eğitimleri;

MADDE 10 – (1) Koruyucu aile olmak isteyen ve 8 inci maddede belirtilen şartları taşıyan adaylara ve mevcut koruyucu ailelerin eğitimlerine ilişkin konuların içeriği ve eğitimin uygulanmasına dair hususlar Genel Müdürlükçe belirlenir.

(2) Korunma altına alınmadan önceki yaşantıları ya da mevcut durumları açısından özel zorlukları veya ihtiyaçları olan çocuklar, Koruyucu Aile İkinci Kademe Eğitimi uygulamasına başlanıncaya kadar mesleki çalışma alanları veya meslek eğitimleri nedeniyle çocuğun özel bakımını sağlayacak düzeyde bilgi ve deneyim sahibi olan koruyucu aileler yanına yerleştirilebilir.

(3) Eğitim programına sürekli devam eden ve tamamlayan adaylara Koruyucu Aile Eğitimi Katılım Belgesi verilir.

(4) Temel Aile Eğitimi ve Koruyucu Aile Birinci Kademe Eğitiminin yanı sıra çocuk yetiştirmeye yardımcı olacak sertifikalı diğer eğitimleri almış olanlar, daha özel bakım gerektiren çocuklara verilecek koruyucu aile hizmetlerinde tercih edilir.

(5) Süreli koruyucu aile yerleştirmelerinde Temel Aile Eğitimi ve Koruyucu Aile Birinci Kademe Eğitimi tamamlayanlar öncelikle tercih edilir.

(6) Koruyucu aile adaylarının ve mevcut koruyucu ailelerin buldukları il veya ilçede aldıkları eğitim, diğer il veya ilçelerde de geçerlidir (Koruyucu Aile Yönetmeliği, 2012).

Bu yönetmelikle, Türkiye’de koruyucu aile başvurusu yapan aile ya da kişinin olmak istediği koruyucu aile modeline göre eğitim almış olması şartı getirilmiştir. Buna göre; koruyucu aile olmak isteyen kişi ve aileler il müdürlükleri tarafından eğitime tabi tutulurlar. Bu eğitim koruyucu aile üyelerine gerek çocuğu koruma anlamında gerekse çocuk yerleştirildikten sonra yaşanabilecek olaylar için temel aile eğitimleri, koruyucu aile birinci ve ikinci kademe eğitimlerini kapsar. Bu ailelerin eğitimleri almış olması ve koruyucu aile belgesine sahip olmak zorunlulukları bulunmaktadır (Yazıcı, 2014). Bu eğitimlerle aileler koruyucu aile olduktan sonraki süreçte ortaya çıkabilecek herhangi bir olası durumla ilgi bilgilere sahip olurlar. Ayrıca yapılan eğitimler ile çocuk ve koruyucu ailenin sağlıklı etkileşim ve iletişim içinde olmasını, uyum sürecinde yaşanabilecek herhangi bir olumsuz duruma karşı tutum ve davranışların öğretilerek çocuğun yeni bir travma yaşamasını engellenmesini, koruyucu aile hizmeti sürecinin olumlu ve sağlıklı bir şekilde geçmesini sağlamak

ve çocuğun kuruma tekrar dönmesini engellemeyi amaçlamaktadır (Abukan, 2020; Ertürk, 2020).

1.6. Koruyucu Aile Eğitim Modülleri

Koruyucu Aile Birinci/İkinci Kademe Eğitimleri il müdürlüğü koordinesinde planlanır ve eğitimin verilmesi için gerekli koşullar sağlanır. Eğitimler Uygulayıcı Eğitim Katılım Belgesi alan Sosyal Çalışma Görevlisi (SÇG) tarafından verilir (Genelge 2015/06, A2). Koruyucu aile eğitimleri için birtakım modüller geliştirilmiştir. Bu eğitim programlarının içerikleri ve genel özellikleri şunlardır.

Temel Aile Eğitimi: Bu eğitim “çocuğun desteklenmesi amacıyla çocuk gelişimi, ihtiyaçları ve etkili ebeveynlik yapılması kapsamında temel ana, baba eğitimini de içeren genel ebeveynlik becerilerinin kazanıldığı eğitim olarak tanımlanmaktadır. Bu eğitimlerde koruyucu ailelere/adaylarına, koruyucu aile hizmetinin ve bu hizmetten yararlandırılan çocukların genel özellikleri anlatılır. Anne baba olmak kavramı üzerinde durularak doğru ebeveyn davranışları anlatılır. Çocuğun gelişiminde temel kavramlar ile gelişim dönemleri (0-2 yaş bebeklik, 2-6 yaş ilk çocukluk, 6-11 yaş son çocukluk ve 12-18 yaş ergenlik) temelinde ortaya çıkan ihtiyaçlar, sorunlar ve çözüm önerileri, çocuk yetiştirme uygulamaları ve davranış problemleri ile başa çıkma yolları konuları ele alınır (Abukan, 2020).

1.6.1.Koruyucu Aile Birinci Kademe Eğitimi

Korunmaya muhtaç çocuğun öz ailesi dışında bir başka aile yanında yetiştirilmesine ilişkin olarak verilen eğitimi ifade eder (Yazıcı,2014). Koruyucu ailelerin çocukla ilgili bazı konularda bilgi, beceri ve farkındalık düzeylerini arttırmaya yönelik bir eğitim olarak tanımlanabilir (Abukan, 2020). Bu eğitim ile koruyucu aileler çocuğun geçmişli dolayısıyla oluşan önyargıları ile yüzleşerek farkındalıklarını arttırarak doğru tutum ve davranışları geliştirirler. Çocuğun gelişimsel özelliklerine bakarak ihtiyaçları ile ilgili bilgi edinip uygun yaklaşım geliştirmeyi öğrenirler. Çocukla ilişkilerinde gerçekçi beklentilere sahip olabilmeyi ve çocuğu olduğu gibi kabul etmeyi öğrenirler. Çocukların toplumsal yaşam becerilerini öğrenme sürecinde ailelerin çocuğu nasıl destekleyeceği sağlanmaya çalışılır. Dolayısıyla çocukların sağlıklı ve olumlu davranış kalıpları geliştirmeleri sağlanır. Ayrıca bu eğitimle koruyucu aileler bakımını üstlendikleri/üstlenecekleri çocuğun öz ailesi ile olan iletişiminin önemini fark etmeleri ve nasıl destekleyecekleri ile ilgili fikir sahibi olmalarını ve bilinçlenmelerini sağlamak amaçlanmaktadır. Ayrıca yetki ve sorumlulukların kurum ile işbirliği yaparak kullanmalarının gerekliliği üzerinde durularak ailelere yönelik farkındalık kazandırılması hedeflenmektedir (Abukan, 2020; Şahin Kaya, 2019). Eğitim hedefleri kısaca koruyucu aile olmaya aday kişilerin hizmet hakkında bilgi sahibi olmalarının desteklenmesi, çocuğun psikolojik, sosyal ve duygusal gelişimi

minin sağlıklı bir şekilde gerçekleşmesi, çocuğun, şefkatli, sevgi dolu, uyumlu, duyarlı-destekleyici bir aile ortamında yeterli bakımı alması, çocuğun ayrılıkla baş edebilmesi-güvenli bağlanmanın sağlanması ve olumsuz yaşam olaylarından kaynaklanan duygusal sorunlarının iyileştirilmesi, çocuk için çözümü zor, karmaşık ve sorunlu olan bir dönemde çocuğun bu dönemi örselenmeden geçirmesini sağlama biçiminde sıralanmaktadır (Abukan, 2020).

Koruyucu aile birinci kademe eğitimi dokuz farklı modülden oluşmaktadır. Her modül belirlenen bir amaca odaklanmaktadır. Bu amaç doğrultusunda gerekli olan kavramların öğrenilmesi hedeflenmekle birlikte yasal dayanakların katılımcılara anlatılması, bu yolla katılımcıların bilgi, beceri düzeylerinin ve yeterliliklerinin artırılması düşünülmektedir (Abukan, 2020).

Modül içerisinde eğitimler grup oturumları biçiminde planlanmıştır. Grup oturumları üyelerin seçimi, oturum süresi, işlenecek konular, örnekler ve uygulamalar ile detaylı olarak planmış olup eğitimi veren kişilere süreci nasıl ilerleteceği hakkında tam olarak yapılandırılmış bir format sunmaktadır.

Modül 1: Merhaba; Bu modülde koruyucu aileler ile tanışmak ve onlara profesyonel bir bakış açısı kazandırmak amaçlanmaktadır. Bu amaç doğrultusunda koruyucu aile hizmeti ve bakım modelleri tanıtılmaktadır. Korunmaya muhtaç çocuk ve koruyucu aile, kurum, çocuk, öz aile ve hizmetle ilgili başka kavramlar ile koruyucu aile ve evlat edinme hizmetinin farkı anlatılmaktadır. Ayrıca koruyucu aile yanına yerleştirilen çocuğun duygularının anlaşılması, isteklerinin fark edilmesi ve haklarının önemi ile iş birliği ile eylem planına uyma konuları ele alınmaktadır.

Modül 2: Hazırım; Bu modülde koruyucu ailelerin sürece ilişkin yapması gerekenler tartışılır. Süreç içerisinde karşılaşılabilecek olası durumlar hakkında bilgi sahibi olmaları ve çocukla iletişim hakkında beceri kazanmaları amaçlanmaktadır. Bu doğrultuda koruyucu ailelerin çocukla ilk karşılaşma ve tanışma sürecinde nasıl davranmaları gerektiği, çocuğun geçmiş yaşantılarına bağlı ortaya çıkması muhtemel direnç, kaygı ve bu direnci ve kaygıyı aşma, çocuğun kimlik gelişimi, gizlilik ile ilgili konular, çocuğun aile bireyleriyle, yakın sosyal çevre ile tanıştırılmasının ve ev ortamını görmesinin önemi, çocuğun uyum süreci ve bu süreçteki tutum ve davranışlara ilişkin konular yer almaktadır.

Modül 3: Birlikteyiz; Bu modül korunmaya muhtaç çocuklar ile kendi ailesi yanında yaşamını sürdüren çocukların benzer davranışlarına dikkat çekmek ve koruyucu ailelere çocuğun gelişimsel özellikleri, özel durumları, ortaya çıkabilecek problemler, iletişim becerileri ve koruyucu aile hizmetinin sonlandırılma süreçlerine ilişkin bilgi vermeyi amaçlar.

Modül 4: İki Ailelik; Bu modül ve sonrasındaki modüller koruyucu aile birinci kademe eğitiminde ana modüller olarak belirtilmiştir. Bazı koruyucu

aileler bu modülden itibaren eğitimlere dahil edilebilmektedir. Bu modülden koruyucu ailelere çocuğun daha önce bir aile yaşantısı olduğu belirtilerek, bunun bir sonucu olarak çocuğun şu anki ilişkilerini nasıl yönetebileceği, iletişim kalıpları ve çatışma çözme yöntemleri hakkında bilgi verilir. Bununla birlikte edindiği ilişki ve iletişim kalıplarının aile dinamikleri üzerinde etkili olabileceği konularında farkındalık kazandırılmak amaçlanmaktadır. Ayrıca çocuğun biyolojik ailesini hatırlamaması, geçmiş ilişkilerini bilmemesi durumunda neler hissedebileceği, ne tür duygular yaşayabileceği anlatılır. Ayrıca bu modülden geçmiş ve bireysel özelliklerini kimlerden aldığına ilişkin merakının olabileceği ve bu merakının doğal olduğu anlatılmakta ve biyolojik aile ile iletişimin çocuk üzerindeki olumlu/olumsuz etkileri üzerinde durulmaktadır. Karşılaşılan iletişim problemlerine ilişkin çözüm önerileri hakkında farkındalık kazandırılmaktadır.

Modül 5: Güvenli Bağ Kurma; Bu modülden bağlanma stilleri, yaşa göre çocuğun gelişim dönemlerindeki farklılıklar, çocuğun yaş dönemlerine göre yaşamında önemli olan kişiler, güvenli/güvensiz bağlanma stilleri, sorunlu davranışlarla baş etme ve uygun yaklaşım becerileri ele alınmakta, bu konulara ilişkin koruyucu ailelerin bilgi ve becerilerinin geliştirilmesi amaçlanmaktadır.

Modül 6: Yaşam Düzeni: Bu modülden koruyucu ailelere ev içi kuralların önemi ve gerekliliği anlatılmaktadır. Bu kuralların tüm aile üyeleri için evde ve sosyal çevrede aynı tutarlılıkta uygulanmasının önemi vurgulanarak görev paylaşımının gerekliliği ve bu görev paylaşımının çocuğun yaşı ve gelişim dönemi değiştikçe yeniden gözden geçirilmesi gerektiği konuları aktarılmaktadır. Ayrıca çocukla ilgili yaşanan kriz durumlarında çocuğu sakinleştirebilmek için uygun yaklaşım biçimleri ve sıradan gibi görülen bazı davranışların çocuk tarafından farklı değerlendirilebileceğine ilişkin aileye farkındalık kazandırmak amaçlanmaktadır.

Modül 7: Beceri Kazanma; Bu modülden ileriki dönemlerde çocuğun yaşamını tek başına sürdürebilmesi için kazanması gereken yaşam becerilerinin önemi üzerinde durulmaktadır. Bu amaçla yaşam becerileri tanımlanmakta ve çocuğa bu becerilerin nasıl kazandırılacağı anlatılmaktadır. Özellikle çocuğun sosyal becerilerinin desteklenmesinin, çocuğun gerektiğinde kurumlarla iletişim kurabilmesinin ve destek alabilmesinin önemi vurgulanmaktadır. Ayrıca çocuğun karar verme becerisi geliştirebilmesinin önemine değinilmektedir.

Modül 8: Travma ve İstismar; Bu modülden travmanın ve istismarın tanımı yapılmakta, çocuğun travmaya maruz kalmış olabileceği ve istismara uğramış çocuğa doğru ve sağlıklı yaklaşımın önemi vurgulanmaktadır. Bu yaklaşımın uygun olmaması halinde çocuğun göreceği zarar anlatılmaktadır. Ayrıca çocukların da birbirlerini istismar edebileceği üzerinde durulmakta ve çocukların bundan korunmaları için bilgilencilmeleri gerektiği, istismardan korunma

konusunu konuşurken çocuğun böyle bir travmaya maruz kalmış olabileceği olasılığını göz önüne alarak, izlenecek yaklaşım şekli üzerinde durulmaktadır. Çocuğun öyküsünün gizliliği ile kurumla iş birliği yapmanın önemi konuları üzerinde durulmaktadır.

Örnek Olay 2: Gül, ihmal edilen ve duygusal olarak istismar edilen bir çocuktur. Biyolojik annenin düzensiz bir yaşamı vardır. Anne ve Babası anneyi terk etmiştir. Anne gece çalışmakta, her gün farklı partnerle çarpık ilişkiler yaşamaktadır. Çocuk ev ortamında her gün annesi ile yabancıların ilişkilerine tanıklık ederek büyümektedir. Komşular bu sürece ilişkin bir ihbarda bulunarak 5 yaşındaki çocuğun koruma altına alınmasını istemişlerdir. 5,5 yaşında ise koruyucu aile yanına yerleştirilmiştir. Çocukta dürtüsel cinsel içerikli davranışlar ve yaşından beklenmeyecek cinsel içerikli konuşmalar bulunmaktadır. Ayrıca alt ıslatma, sürekli ağlama, agresif davranışlar, kaygılı bağlanma ve çok fazla yemek yeme davranışları vardır. Çocuğun aileden beklediği şey sevgi, şefkat ve korumadır. Verilen aile eğitimi ile koruyucu ailenin çocuğun davranışlarının sebebini ortaya koyma, çatışmaların çözme yollarına ilişkin ip uçları bulma, duyarlı ebeveynlik sergileyerek olumlu anne-baba figürü çizmeleri amaçlanmıştır. Anne-babalara bir danışman desteğinin önemi vurgulanarak, bu süreçte düzenli destek alanında önemli olduğu da vurgulanmıştır. Aile eğitimi sonrasında çocuğun güvenli bağlanma düzeyinde artış gözlenmiştir.

Modül 9: Bağımlılık; Bu modülde bağımlılığın tanımı yapılmakta, türleri hakkında bilgi verilmekte ve psikolojik bağımlılık ve etkileri hakkında bilgi verilmektedir. Ayrıca koruyucu ailelere çocuğun bağımlılık davranışını nasıl fark edecekleri ve bağımlılık davranışına karşı uygun yaklaşım becerileri gösterebilmeyi kazandırmak amaçlanmaktadır.

1.6.2.Koruyucu Aile İkinci Kademe Eğitimi

Koruyucu aile ikinci kademe eğitimi, özel güçlükleri ve gereksinimleri olan korunmaya muhtaç çocuğa hizmet vermek üzere koruyucu aile temel eğitimini almış kişilere verilen uzmanlık eğitimini ifade etmektedir (Şahin Kaya, 2019; Yazıcı, 2014). Bu eğitimde amaç koruyucu ailelerin çeşitli alanlarda bilgi sahibi olmaları ve daha da uzmanlaşmalarıdır. İki modül ve bir kullanım kılavuzu bulunup bunlardan birincisi suç mağduru çocuklar ile ilgilidir. İkincisi ise suçla sürüklenen çocuklara yönelik modüldür. Bu modüllerde bu konular ile ilgili kavramlar ve yasal dayanaklar bulunmaktadır. Bu modüller de birinci kademe eğitimleri gibi grup oturumları şeklinde yapılır. Bu oturumlar yapılandırılmış bir formata dayalı olarak oluşturulmuştur (Abukan, 2020; Şahin Kaya, 2019).

Modül 1: Suç Mağduru Çocuklar; Bu modülde koruyucu ailelere suç mağduru çocuk kavramı hakkında bilgi verilmekte, çocuğun suç mağduru olmasına neden olan ihmal/istismar konuları ele alınmakta, ihmal ve istismarın suç mağduru çocuklar üzerindeki etkilerine değinilmektedir. Ayrıca Koruyucu ailelerin suç mağduru olan çocukla evde geçirecekleri süreçte nasıl ve hangi yaklaşımla iletişim kuracakları, sağlıklı iletişim ve çatışma çözme yöntemleri ve birlikte yaşama sürecinde karşılaşılabilecekleri problemler ile nasıl başa çıkabilecekleri ve bu yönelik çözüm önerileri anlatılmaktadır (Abukan, 2020).

Örnek Olay 3: Damla'nın biyolojik ailesi suça karışmış bir ailedir. Babasının hırsızlık ve yaralama suçları bulunmaktadır. Dahası Damla ihmal edilen ve fiziksel istismar gören bir çocuktur. Anne-babanın aynı zamanda alkol ve madde bağımlılığı bulunmaktadır. Baba yaralama ve hırsızlık suçundan kısa süreli cezaevine girmiştir. Anne de agresif davranışlar ve öfke nöbetleri görülmektedir. Anne Damla ile ilgilenmemekte, genellikle fiziksel şiddet uygulamakta ve uzun saatler evde yalnız bırakmaktadır. Damla komşuların ihbarı ile 3 yaşında koruma altına alınmış ve kısa süre içerisinde koruyucu aile yanına yerleştirilmiştir. Şu an 5 yaşında olan Damla'da travma yaşamış olmasından dolayı konuşmama, geri çekilme, ilişki kurmada zorluk, duygu içeren herhangi bir mimik kullanmama, ayrılık kaygısı ve yapışma, tetikte olma hali, uyku ve yeme bozukluğu görülmektedir. Koruyucu aileye yönelik aile eğitiminde travmatik yaşantıların çocuk üzerindeki etkileri anlatılmış, anne babaya duyarlı davranışları içeren doğru ana baba tutumları öğretilmiş, çocuğun güvenli bağlanmasını destekleyecek kazanımların elde edilmesi için uygulamalı davranış eğitimi verilmiştir. Damla'nın artık aile ile birlikte vakit geçirdiği, çeşitli etkinliklere aile ile birlikte katılabildiği, kendini aileye ait hissedebilme sürecinde gelişmelerin olduğu, bağlanmasının güçlendiği, gülümsediği ve mutlu bir çocuk olma yolunda ilerlediği aile tarafından ifade edilmiştir.

Modül 2: Suça Sürüklenen Çocuklar; Bu modülde suça sürüklenen çocukların gelişim dönemleri dikkate alınarak suça sürüklenme kavramı hakkında bilgi verilmekte, çocukları suça sürüklenmekten uzak tutan faktörler ele alınmakta ve son noktada suça sürüklenen çocuklara yaklaşım biçimleri üzerinde durulmaktadır (Abukan, 2020).

Örnek Olay 4: *Beyhan'ın aile öyküsüne bakıldığında biyolojik ailesinin hırsızlık yaparak geçimini sürdürdüğü görülmüştür. 6 yaşında olmasına rağmen ailesi tarafından suça sürüklenmesinde hiç bir sakınca görülmeyen Beyhan'ın hırsızlık ve dilencilik yapması istenmiştir. Çocuk sevgi, merhamet ve duyarlılık gösteren bir aileye sahip değildir. Fiziksel ve duygusal şiddetin yanı sıra gereksinimleri zamanında karşılanmayan bir çocuk olarak yaşamını sürdürmektedir. Anne ve baba hırsızlık, yankesicilik ve adam yaralama suçlarından ceza almış, cezaevinde oldukları sırada koruma altına alınmıştır. Beyhan'ın travma sonrası stres bozukluğu tanısı bulunmaktadır. 6,5 yaşında iken koruyucu aile yanına yerleştirilmiştir. Çocuğun bağlanma sorunları, alt ıslatma, trikotillomani ve ağlama krizleri bulunmaktadır. Aile eğitimi çerçevesinde koruyucu aileye çocuğun aldığı tanının ne anlama geldiği anlatılmıştır. Bu tanıyı alan çocuğa karşı anne baba duyarlılık eğitimi, bağlanma kuramı temeline dayalı koruyucu ailelere yönelik çocukla ilişkilerinde çocuğun güven duymasını sağlama, güvenli bağlanmayı destekleyici ana baba davranışlarını öğrenme, çocuğun öz saygı ile özdenetim becerilerini geliştirme konuları ele alınmıştır. Çocuğun mesafeli davranışlarında azalma olduğu, koruyucu aileleri ile daha yakın ilişki kurdukları, takıntılı davranışlarında azalma olduğu aileler tarafından bildirilmiştir.*

Bu modüllerde genel olarak koruyucu aile adaylarına yine birinci kademe eğitiminde olduğu gibi çocuk ve çocuğun aile yapıları hakkında bilgi sahibi olmaları amaçlanmaktadır. Özel gereksinimleri olan çocuk ve aileleri hakkında bilgi verilmekte ve bu çocukların ihtiyaçları hakkında da bilgilendirme yapılması hedeflenmiştir. Ayrıca bakımını üstlendikleri çocukların zorlandıkları dönemde çocukla nasıl başa çıkabilecekleri, sınırlılıkları ve yeterlilikleri hakkında bilgi verilmesi hedeflenmektedir. Ayrıca bu eğitimle koruyucu ailelerin bakımını üstlendikleri çocukların biyolojik aile ve eski çevresi ile iletişim ve işbirliği içinde nasıl çalışacakları ve kurum ile işbirliğini nasıl yürütecekleri hakkında bilgi sahibi olmaları amaçlanmıştır. Çocuğun topluma kazandırılmasında ve sağlıklı bir birey olmasında ailenin rolünün ve çocuk üzerinde etkisinin fark edilmesi sağlanmaktadır. Ebeveynlik becerilerinin geliştirilmesinin öneminin farkına varılmasını sağlamak birincil amaçlardan biridir. Koruyucu Aile 1.ve 2. Kademe Eğitimi çocuğun yüksek yararı düşünülerek konularında uzmanlaşmış kişiler ile birlikte UNICEF'in teknik desteği ve AÇSHB'nin Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından 2013 yılında hazırlanmıştır (Şahin Kaya, 2019).

Bu eğitimler ile koruyucu ailelere bakanlıkça koruyucu aile eğitimi katılım belgesi verilmektedir. Bu eğitimler ile koruyucu aile çocuk ile sağlıklı bir şekilde uyum sürecini geçirecek ve doğru iletişim kurarak çatışmaların önüne geçilecek ve çocuğun güvenli bağlanmasını arttıracaktır. Böylece kuru-

yucu aile hizmeti sağlıklı bir şekilde devam edecek, koruyucu aile hizmetinin sonlandırılması ve geri dönüşlerin önüne geçilmesi sağlanabilecektir. Bu nedenle koruyucu aile eğitimlerinin iyi planlanması çok önemlidir. Koruyucu aile eğitimleri;

- Çocuğun tüm gelişim dönemlerini kapsayıcı olup, ne tür travmalar yaşadığını ve bu yaşadığının çocukların yaşa, cinsiyete, akademik hayat, özgüven ve öz yeterliliklerine göre olumsuz etkilerini,
- Çocuğun aile yanına yerleştirildikten sonra ne tür problemler, çatışmalar yaşayabilecekleri, çocukların ortaya çıkabilecek davranış kalıpları, olası tutumlarını,
- Geçmiş kurum yaşantısının olumsuz etkileri ve koruyucu ailenin çocuğun duygusal gelişiminde olumlu etkilerini,
- Çocuğun güvenli bağlanmasının desteklenmesi yönünde ailenin gösterebileceği duyarlı davranışların öğrenilmesi ve bu doğrultuda ailenin sorumluluklarını,
- Davranış bozukluğu veya gelişim geriliği gösteren çocukların tutum ve davranışlarının neler olabileceği ve ailenin bu çocuklara nasıl destek verebileceği gibi konuları içermelidir.

1.7. Koruyucu Aile ve Evlat Edinen Ailelere Yönelik Aile Eğitim Uygulamaları

Korunmaya muhtaç çocukların bakımında aile uygulamaları önemli bir bakım yöntemi olmasına rağmen; korunmaya muhtaç çocuğun aile yapısı ile koruyucu aile yapısındaki farklılıklar, koruyucu ailenin biyolojik çocuğuyla çatışma yaşamaları, koruyucu ailenin görev ve sorumluluklarını yerine getirme konusundaki eksiklikler koruyucu aile yönteminin uygulanmasında çeşitli sorunları beraberinde getirmektedir (Aydoğdu, 2019). Benzer şekilde evlat edinen aileler de evlat edindikleri çocuklarla yaşadıkları uyum sorunları, çocuğun ya da ailesinin görüşme taleplerine karşı tepkileri, ailenin biyolojik çocuk/çocuklarıyla birlikte yaşamalarından kaynaklı anlaşmazlıklar gibi durumlar da evlat edinme yönteminin işlerliğini olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Bu gerekçelerle koruyucu ailelerin ve evlat edinen ailelerinin yeterliklerinin ve yetkinliklerinin geliştirilmesi, bu yöntemler altında bakımı sağlanan çocukların desteklenmesi için aile eğitim uygulamalarının yapılması gerektiği söylenebilir.

Koruyucu ailelerin ve evlat edinen ailelerin desteklenmesi amacıyla ailelere yönelik çeşitli eğitimler verilmektedir. Ancak bu eğitimlerin korunmaya muhtaç çocukları, ailelerin biyolojik çocuklarını, çocukların öğretmenlerini de kapsayacak şekilde, sivil toplum kuruluşları, ilgili bakanlıklar ve üniversitelerin

işbirliğiyle daha etkili biçimde yapılmasının önemli olacağı düşünülmektedir.

Koruyucu aile ve evlat edinme yöntemlerinde bakımı sağlanan çocuklar ve aileleri için farklı eğitimler düzenlenmiştir. Bunlardan birine Koruyucu Ebeveynlerin Eğitilmesi ve Desteklenmesi (KEEP) programı örnek olarak verilebilir. Program koruyucu bakımdaki çocukların ruh sağlığı gereksinimleri, dışsallaştırma davranış problemlerinin yaygınlığına ve önemine özen gösterilerek tasarlanmıştır (Price ve diğ., 2009). Program koruyucu ailelerin ebeveynlik stratejilerini geliştirmek amacıyla küçük gruplar halinde gerçekleştirilen 16 haftalık bir ebeveynlik eğitimini içermektedir (Chamberlain ve diğ., 2008). Price, Roesch ve Walsh (2012) tarafından yapılan araştırma, 181 koruyucu ebeveyn program uygulanmış, araştırma sonucunda deney grubunda bulunan ebeveynlerin koruyucu ailelik yaptıkları çocukların davranış problemlerini azaldığı saptanmıştır.

Korunmaya muhtaç çocuklara yönelik uygulanan başka bir müdahale programı ise Çok Boyutlu Tedavi Koruyucu Bakım (MTFC)'dir. Bu program sürekli antisosyal davranış gösteren, duygusal sorunları olan ve suç işleme sorunları olan ergenlere uygulanmaktadır. Program, bir tedavi ekibi ile gençlerin biyolojik ebeveynleri, okulu, eğlence ve sosyal hizmetler arasındaki resmi işbirliğini içermektedir. Koruyucu ebeveynler gençlere yapılandırılmış ve terapötik bir yaşam ortamı sağlar. Bir program vaka yöneticisinden günlük denetim ve destek alırlar. Gençlerin davranış sorunlarını ölçmek için her gün bir kontrol listesi (Ebeveyn Günlük Rapor Kontrol Listesi) kullanılır. Bu kontrol listesi koruyucu aile tarafından doldurulur ve kısa bir telefon görüşmesi ile iletilir. Kontrol listesi, tedavi ekibinin gençlerin davranışlarını takip etmesine ve bu gelişime göre bir tedavi süreci geliştirmesine olanak tanır. Bu süreçte gençlerin ebeveynleri tedavi planının şekillendirilmesinde yer alır ve aile terapisine katılır. Tedavisi tamamlanan ergenin ailesiyle yeniden birleşmesi sağlanır (Westermarck, Hansson ve Vinnerljung, 2008).

Bilgi, Gelişim ve Eğitim İçin Koruyucu Ebeveyn Kaynakları (PRIDE) programı koruyucu aile ve çocukları destekleyen bir başka programdır. Programın temel amacı, koruyucu ebeveynlere çocuk refahı sisteminin işleyişi ve koruyucu ebeveyn olmanın ne anlama geldiğinin temel değerleri hakkında bilgi sağlamak, onlara etkili bir şekilde yönetme becerilerini sağlamaktır. Bu program, çocukları korumak ve yetiştirmek; çocukların gelişim ihtiyaçlarını öğrenmek ve karşılamak, çocukların aileleriyle ilişkilerini desteklemek, çocukların ömür boyu güvenli ve besleyici ilişkiler kurmalarına yardımcı olmak ve profesyonel bir ekibin üyesi olarak çalışmak üzere beş yetkinlik alanında 27 saatlik eğitimden oluşmaktadır. Programın uygulanması sonucunda koruyucu ebeveynler korunan çocuklara ev dışında bakım sağlamak için etkili bir şekilde hazırlandığını belirtmişlerdir (Christenson ve McMurtry, 2007).

İkili Gelişimsel Psikoterapi (DDP) Programı ise öz ailelerinde ihmal ve istismara uğramış ve önemli gelişimsel travma geçirmiş çocukları (2-21 yaş) evlat edinmiş veya onlara koruyucu aile olmuş ailelere yönelik bir uygulamadır. Program, çocukların bakıcılarının sıklıkla değişmesi nedeni ile yetişkinlere güvenmekte zorlanması ve güvensiz bağlar geliştirmesine bağlı olarak yeni ebeveynlerinin kendilerine duygusal olarak yaklaşmasını engellemeye çalışabileceklerine dikkat çeker. Bu nedenle program çocukların güvenmeyi öğrenmelerine yardımcı olur. Terapide terapist zorlukların doğasını anlamak için ebeveynlerle bir araya gelir, çocuk veya ebeveynler hakkında bilgileri toplar. Çocuk daha sonra terapiye katılır ve konuşma, çizim, kukla kullanma ve birlikte kitap okuma gibi bir dizi teknikle çocuk kendi iç dünyasını tanımlamaya teşvik edilir (Selwyn, 2017). Becker-Weidman ve Hughes (2008) tarafından 34 çocuğa uygulanan programda çocukların dört yıllık takip sonucunda çocuk davranışı kontrol listesinin tüm ölçeklerinde önemli gelişmeler gösterdiğini ve bu kazanımların tedaviden dört yıl sonra devam ettiği bulunmuştur.

Koruyucu aile ve evlat edinilen ailelere yönelik uygulamalar bunlarla sınırlı değildir. Bu bakım yönteminde yetiştirilen çocuklara ve bakım verenlere yönelik birçok müdahale programı geliştirilmiştir (Bergström ve diğ., 2020; Bryan, Flaherty ve Saunders, 2010; Madden ve diğ., 2016; Selwyn, 2017) ve uygulanması neticesinde önemli sonuçlar elde edilmiştir. Bu programların sayısı, bakım yöntemleri altında yetiştirilen çocuklar ve ailelerle ilgili araştırmalara bağlı olarak artmaya devam edecek gibi görünmektedir. Bu noktada önemli olan programların farklı ülkelere veya bölgelere uyarlanması, konu ile ilgili çalışanlara tanıtılması, ilgili bakanlıkların programları çocukların ve ailelerin gereksinimlerine göre uygulanmasını sağlamasıdır.

SONUÇ

Koruyucu aile ve evlat edinme gibi bakım yöntemleri, kurum bakım yöntemleriyle karşılaştırıldığında korunmaya muhtaç çocukların bir aile ortamı içinde yetişmesine olanak tanıdığından daha gelişimsel bakım yöntemleri olarak değerlendirilebilir. Bu bakım yöntemlerinde çocuklar aile ortamında yetiştirildiği için kendilerini güvende hisseder, benlik duygusu gelişir, aile bilinci edinir, rol ve sorumluluklarını yerine getirir, kardeşlik ilişkileri kazanır, sosyal çevre edinir.

Koruyucu aile ve evlat edinme yöntemi sadece korunmaya muhtaç çocuklara değil, yetiştirildikleri aileye de birçok katkı sunar. Korunmaya muhtaç çocukları yetiştiren aileler çocuk özlemlerini giderir, yalnızlıktan kurtulur, ebeveynlik becerilerini pekiştirir, kendi çocuklarına destek olabilecek ve arkadaşlık-kardeşlik yapacak üyelere kavuşur, vicdanını rahatlatır.

Korunmaya muhtaç çocuklara, bakım veren ailelerine kazanımları göz önüne alındığında bu tür bakım yöntemlerinin daha çok işlerlik kazanması gerektiği gün yüzüne çıkmaktadır. Bununla birlikte bu bakım yöntemlerinde bazı sorunlar da yaşanabilmektedir. Bakım verenler ile çocuklar arasında uyumsuzluk, çocukların önceki travmatik yaşantılarından kaynaklı sorunların üstesinden gelememe, çocukların biyolojik ailesiyle görüşmeleriyle ilgili yaşanan sorunlar, bakım verenlerin kendi çocuklarıyla çatışma yaşamaları, kendi çocuklarının kendilerini değersiz, dışlanmış hissetmeleri, korunmaya muhtaç çocuk ile kendi çocukları arasındaki anlaşmazlıklar gibi daha birçok sayılamayacak sorunlar bu bakım yöntemlerinin kapsamlı bir şekilde ele alınması gerekliliğini ortaya koymaktadır. Bu nedenle koruyucu aile ve evlat edinen ebeveynler başta olmak üzere, korunmaya muhtaç çocuklar, öğretmenleri ve varsa biyolojik aileleri, bakım verenlerin çocukları ve öğretmenlerini dahil ederek ilgi ve ihtiyaçlar, yaşanan sorunlar doğrultusunda aile eğitim uygulamalarının yapılması gerekmektedir.

GÖZDEN GEÇİRME SORULARI

1. **Aşağıdakilerden hangisi evlat edinme sürecindeki hususlardan biri değildir?**
 - a) Çocuk için yüksek fayda sağlaması esastır
 - b) Evlat edenle edinilen arasında en az 18 yaş alt sınırı belirlenmiştir
 - c) Evlat edinme sürecinde çiftler ayrı ayrı 30 yaş sınırını taşımalıdır
 - d) Evlat edinen kişilerin en az 3 yıl süreyle evli olması evlat edinmeleri için ön şartı yerine getirmeleri için gereklidir
 - e) Evlat edinme sürecinde çocuğun yasal olarak haklarını kanun koruyucular tarafından belirlenmektedir
2. **Koruyucu ailelere yönelik aile eğitimi hangi yılda zorunlu hale getirilmiştir?**
 - a) 2011
 - b) 2012
 - c) 2005
 - d) 2002
 - e) 2010
3. **Aşağıdakilerden hangisi Koruyucu ailelerin görev ve sorumluluklarından biri değildir?**
 - a) Bakım işlevi
 - b) Tedavi işlevi
 - c) Çocuğun gereksinimlerinin karşılanması işlevi
 - d) Çocuğun biyolojik ailesi ile istenilen zamanda görüştürülmesi işlevi
 - e) Korunma işlevi

4. **Koruyucu aile eğitimleri hangi biçimde verilmektedir?**

- a) Planlanmamış grup oturumları şeklinde
- b) Aile terapisi şeklinde
- c) Grup terapisi şeklinde
- d) Planlanmış grup oturumları şeklinde
- e) Bireysel psikolojik danışma şeklinde

5. **Aşağıdakilerden hangisi koruyucu aile eğitiminde dikkat edilecek önemli konulardan biri değildir?**

- a) Suç mağduru çocukların davranış kalıpları
- b) Bağlanma bozukluğu gösteren çocukların davranış kalıpları
- c) Özgüveni eksik çocukların davranış kalıpları
- d) Duyarlı ana-baba eğitimleri
- e) Koruyucu ailelerin ekonomik ve toplumsal sorunları

Cevap Anahtarı

1.d,2.b,3.d,4.d,5.e

KAYNAKÇA

- Abukan, B. (2020). Travmatik Deneyimi Olan Çocuklara Yönelik Koruyucu Aile Hizmetinin Profesyonellerin Gözünden değerlendirilmesi. Bir uygulama Model Önerisi. Doktora Tezi. Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Ankara.
- Amerikan Psikiyatri Birliği. Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve Sayımsal El Kitabı DSM IV-TR, (2000). Köroğlu E (Çeviri editörü). Ankara, Boylam Psikiyatri Enstitüsü ve Hekimler Yayın Birliği.
- Aydoğdu, F. (2019). Türkiye’de koruyucu aile uygulaması ile ilgili yapılmış lisansüstü tezlerin değerlendirilmesi. *International Social Sciences Journal*, 5 (53), 7481-7489.
- Bakım B, Karamustafalıoğlu O, Akpınar A, Tankaya O, Özçelik B, Ceylan Y.C, Yavuz B.G. (2011). Panik bozukluk hastalarında çocukluk çağı travmatik yaşantılarının cinsel işlev üzerine etkileri. *Düşünen Adam: Psikiyatri ve Nörolojik Bilimler Dergisi*, 24(3): 182-188.
- Baysal A.E (2017). Koruyucu Aile Uygulamaları ve Sonuçları. İstanbul Örneği. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, İstanbul.
- Becker-Weidman, A., & Hughes, D. (2008). Dyadic developmental psychotherapy: an evidence-based treatment for children with complex trauma and disorders of attachment. *Child & Family Social Work*, 13(3), 329-337.
- Bergström, M., Cederblad, M., Håkansson, K., Jonsson, A. K., Munthe, C., Vinnerljung, B., ... & Sundell, K. (2020). Interventions in foster family care: A systematic review. *Research on social work practice*, 30(1), 3-18.
- Blaustein M, Kinniburgh K. (2010). Treating Traumatic Stress in Children And Adolescents: How To Foster Resilience through Attachment, Self-Regulation, and Competence. New York, NY: Guilford Press.
- Bryan, V., Flaherty, C., & Saunders, C. (2010). Supporting adoptive families: Participant perceptions of a statewide peer mentoring and support program. *Journal of Public Child Welfare*, 4(1), 91-112.
- Cavkaytar A. (2012). Toplum ve Aile. İçinde Özel Eğitimde Aile Eğitimi ve Rehberliği. (Ed. Cavkaytar C.) Ankara: Vize Yayıncılık.
- Chamberlain, P., Price, J., Leve, L. D., Laurent, H., Landsverk, J. A., & Reid, J. B. (2008). Prevention of behavior problems for children in foster care: Outcomes and mediation effects. *Prevention Science*, 9(1), 17-27.
- Christenson, B., & McMurtry, J. (2007). A comparative evaluation of preservice training of kinship and nonkinship foster/adoptive families. *Child welfare*, 86(2), 125-140.
- Çörekçi, E (2009). Ülkeler arası evlat edinme. (Yüksek Lisans Tezi). Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Dikmeer, İ., Erol N., Gençöz, T (2014). Evlat Edinilmiş ve Biyolojik Ebeveyniyle Yaşayan Çocukların Davranışsal ve Duygusal Sorunları ve Bağlanma Düzeyleri ile Anne Babalarının Çocuk Yetiştirme Stillерinin Karşılaştırmalı Olarak Değerlendirilmesi. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 25(4):234-43.

- Elmacı, D. (2015). Koruma altındaki çocuklara yönelik hizmetlerde etik sorunlar. *Karaelmas Eğitim Bilimleri Dergisi* 3. 49-59.
- Ertürk E. (2020). Koruyucu ailelerin gözünden Koruyucu aile uygulamaları (Gebze örneği). Yüksek Lisans Tezi. Üsküdar Üniversitesi, İstanbul.
- Karataş K. (2007). Türkiye’de çocuk koruma sistemi ve koruyucu aile uygulamaları üzerine bir değerlendirme, *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 18(2): 7-20.
- Karataş, K. ve Kuşgözoğlu, T. (1997) “Korunmaya Muhtaç Çocuklar Alanında Terk Çocuk Olgusu”, 4.Ulusal Sosyal Hizmetler Konferansı: 2000’li Yıllara Doğru Sosyal Devletin Gerçekleştirilmesinde Sosyal Hizmetlerin Yeri ve Önemi, 32-42, Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Genel Merkezi Yayını, Yayın No: 3, Ankara.
- Karatay, A. (2017). Türkiye’de Koruyucu Aile: Kökenleri, Gelişimi ve Bugünü. *Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergi* 5:389-427.
- Koçoğlu, S (2019). Evlat Edinmede Ana ve Babanın Rızasının Aranıp Aranmaması Sorununun, Özellikle Yetkili Kurum Aracılığı ile Evlat Edinme Açısından İncelenmesi. *TAAD*, 11 (38):239-265.
- Koruyucu Aile Yönetmeliği (2012). <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/12/20121214-2.htm> adresinden alıntılanmıştır.
- Madden, E. E., Chanmugam, A., McRoy, R. G., Kaufman, L., Ayers-Lopez, S., Boo, M., & Ledesma, K. J. (2016). The impact of formal and informal respite care on foster, adoptive, and kinship parents caring for children involved in the child welfare system. *Child and Adolescent Social Work Journal*, 33(6), 523-534.
- Özel E. ve Zelyurt H. (2016) Anne baba Eğitiminin aile çocuk ilişkilerine etkisi. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 16. 36, 9-34
- Özkan D. (2016). Depresyonda Çocukluk Çağı Travması, Bağlanma Biçimi ve Empati Düzeyi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Tıp Fakültesi Psikiyatri Anabilim Dalı, Tıpta Uzmanlık Tezi. Erciyes Üniversitesi, Kayseri.
- Price, J. M., Chamberlain, P., Landsverk, J., & Reid, J. (2009). KEEP foster-parent training intervention: Model description and effectiveness. *Child & Family Social Work*, 14(2), 233-242.
- Price, J. M., Roesch, S. C., & Walsh, N. E. (2012). Effectiveness of the KEEP foster parent intervention during an implementation trial. *Children and Youth Services Review*, 34(12), 2487-2494.
- Pylypa J. (2016) The Social Construction of Attachment, Attachment Disorders and Attachment Parenting in International Adoption Discourse and Parent Education. *Children and Society* 30, 434-444.
- Rosnati R, Montirosso R, Barni D (2008) Behavioral and emotional problems among Italian international adoptees and non-adopted children: Father’s and mother’s reports. *J Fam Psychol* 22:541-9.
- Sancar, G., Altın, S., Kanat, Ö., Şahin, A. G., Kındap Tepe, Y. (2018). Evlat edinmeye yönelik tutum ölçeği geliştirme çalışması. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 19, 204-217.
- Selwyn, J. (2017). Post-adoption support and interventions for adoptive families: Best practice approaches. Munich, Germany: Deutsche Jugendinstitut.
- Şahin Kaya Z. (2019). Uzmanların Gözünden Türkiye’de Koruyucu aile Programı Üzerine Bir Değerlendirme. Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi. Ankara

- Terr L.C. (1991). Childhood traumas: An outline and overview. *The American Journal of Psychiatry*, 148: 1, 10-21.
- Yaşar Ekici, F. (2015). Geçmişten günümüze çocukların korunmasına yönelik uygulamalar üzerine bir inceleme. *Türk & İslam Dünyası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(4):44-44
- Yazıcı E. (2014). Türkiye’de çocuk koruma sistemi ve koruyucu aile bakım yönteminde yeni yaklaşımlar. Çankırı Karatekin Üniversitesi -İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 4, 2, 247-270.
- Yulaf Y. ve Gümüştaş F. (2019). Kurum bakımında yaşayan ve evlat edinilen çocuk ve ergenlerin ruhsal bozukluklar açısından karşılaştırılması *Çukurova Medical Journal*, 44(3):904-910.
- Westermarck, P. K., Hansson, K., & Vinnerljung, B. (2008). Does Multidimensional Treatment Foster Care (MTFC) reduce placement breakdown in foster care. *International Journal of Child & Family Welfare*, 4, 155-171.
- Zoroğlu S. S, Tüzün Ü, Sar V, Öztürk M, Kora M. E, Alyanak B. (2001). Çocukluk dönemi istismar ve ihmalinin olası sonuçları. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 2(2): 69-78.
- <https://ailevecalisma.gov.tr/tr-tr/sss/cocuk-hizmetleri-genel-mudurlugu/evlat-edinme-hizmeti/> (15.07.2020 tarihinde erişildi)

Dr. Tansen TAYGUR ALTINTAŞ

Lise eğitimini Özel Antalya Koleji'nde, lisans eğitimini ise 1997 yılında Hacettepe Üniversitesi Psikolojik Danışma ve Rehberlik bölümünde tamamlamıştır. 2007 yılında ise Ankara Üniversitesi Psikolojik Danışma ve Rehberlik bölümünde yüksek lisans derecesini almıştır. 2007-2010 yılları arasında Wiesbadener Akademie für Psychotherapie (WIAP) ALMANYA'ya bağlı 885 saatlik teorik ve uygulamalı "pozitif psikoterapi ve pozitif aile terapisi"; temel ve master eğitimini tamamlayarak "Psikoterapist" unvanını almıştır. 2013 yılından bu yana Ankara Üniversitesi Çocuk Gelişimi Bölümünde doktora eğitimine devam etmektedir ve tez aşamasındadır. Bu eğitimlerin yanı sıra 2007 yılında Avrupa Beden Psikoterapisi Derneği tarafından "Beden Psikoterapisi" ve Wiesbadener Akademie für Psychotherapie (WIAP) Almanya tarafından psikotravmatoloji uluslararası eğitim çalışmalarına katılmıştır. Bilişsel Davranışçı Psikoterapiler Derneği" tarafından onaylı "Kognitif ve Davranış Terapileri Kuramsal Eğitimi" ni tamamlamıştır. 2020 yılında Davranış Bilimleri Enstitüsü ve EMDR Enstitüsü iş birliği ile düzenlenen EMDR (Göz Hareketleriyle Duyarsızlaştırma ve Yeniden İşleme) eğitimini tamamlamış ve travma konuları üzerinde çalışmalarına devam etmektedir. Oyun terapisi ile çocuklarda bilişsel davranışçı terapi eğitimlerine katılarak çocuklar ve ergenler üzerinde de çalışmalarını yürütmektedir. Bunun yanında ulusal ve uluslararası konferanslarda sunulmuş bildirileri, bilimsel dergilerde yayınlanmış makaleleri ve kitap bölüm yazarlıkları bulunmaktadır. Halen kurucusu olduğu Tanım Psikolojik Danışma Merkezinde çocuk, ergen, aile ve yetişkinlere psikolojik danışma hizmeti sunmaktadır.

BÖLÜM VII

ERKEN ÇOCUKLUK EĞİTİMİNDE AİLE KATILIM STRATEJİLERİ

Bil.Uzm. Mine AYANOĞLU

Aile hayatının güzelliği gibi hiçbir şey yoktur.

Oscar Wilde

- TÜRKİYE'DE AİLE KATILIM ÇALIŞMALARININ TARİHÇESİ
- TÜRKİYE'DE MİLLİ EĞİTİM BAKANLIĞININ ÇALIŞMALARI
- AİLE KATILIMININ İLKELERİ, AMAÇLARI, İŞLEVLERİ VE DÜZEYLERİ
- AİLE KATILIMINI PLANLAMA VE UYGULAMA SÜRECİ
- AİLE-ÖĞRETMEN-OKUL İŞBİRLİĞİ İLE AİLE KATILIMI
- AİLE KATILIM ETKİNLİKLERİ
- AİLE KATILIMINI ENGELLEYEN ETMENLER

GİRİŞ

Toplumda yaşayan bireylerin iyi bir iletişimin temel unsuru olduğu önemli bir gerçektir. Bireylerin beden ve ruhen iyi olmaları; yaşam standartlarının iyileşmesi, yapılan işlerde başarılı olunması ve daha birçok olumlulukları beraberinde getirmektedir. Toplumun en küçük yapı taşı ailedir; bireyin sağlıklı bir karaktere sahip olması, küçük yaşta anne baba tarafından verilen eğitimin iyi olması, beraber geçirilen verimli zaman diliminde kazanılan olumlu davranışların hayata geçirilmesi ile elde edilir. Çocuklar için geliştirilmiş olan eğitim uygulamaları, aileler ile yapılan çalışmalar çocuğun bütün gelişim alanlarına büyük katkı sağlayarak çocuk aile iletişimini artırmaktadır. Erken çocukluk döneminde anne-baba ve çocuk arasında kurulan duygusal ilişki, çocuğun yaşantısında kişiliğini yapılandıran önemli etkidir. Çocukların ilk öğretmenleri aileleridir, bir eğitim kurumuna gidene kadar çocuklarının gelişimlerini takip etme, vakit geçirme ve eğitim gibi konularda aileler sorumluluk sahibidirler. Bu sorumluluklar çocuklar okula başladıktan sonra devam eder, eğitim kurumu ve eğitimci ile işbirliği içerisinde daha planlı ve aile katılımı etkinlikleriyle sürekli ve etkin hale getirilebilir.

Aile katılımı, günümüzde bilgiyi paylaşma ve iletişim kurmayı gerektiren bir işlemdir; çocukların öğretmen ve anne baba ile iç dünyaları arasında güvenli bir bağ oluşturur. Anne babalar, çocuklarıyla ilgili bilgi alışverişini öğretmen ile yaptıklarında, çocuklarının gelişimleri ile ilgili öneriler alıp destek aldıklarında eğitim süreci daha verimli sonuçlar doğurur. Erken çocukluk döneminde aile katılımı iyi sağlandığı zaman eğitimciler; çocuklar ve aileleri hakkında geniş bir bakış açısına sahip olacaklarından, çocukların ihtiyaçlarına psikolojik durumlarına göre daha temkinli davranıp, çocuk merkezli aktif bir eğitim ortamı hazırlamış olacaktırlar. Eğitim sürecinde aile desteği alan çocuklar; aileleri ve çevreleri ile problem yaşamadan etkileşim kurabilmektedir, yabancı bir dili daha iyi öğrenmektedirler, temel haklar ile ilgili daha bilinçlidirler, sosyal veya eğitim yaşantılarında ortaya çıkabilecek problemleri başarı ile çözebilmektedirler, duygusal beceriler kazanabilmekte, özbakım, sağlık ve beslenme konusunda bilgi sahibi olabilmektedirler.

Erken çocukluk döneminde çocuğa olumlu davranışlar kazandırıp, çocuğun gelişimini desteklemek amacıyla gerekli eğitim yaşantıları evde aileler, eğitim kurumlarında ise öğretmenler tarafından gerçekleştirilir. Bu tür eğitim desteğinden erken çocukluk döneminde yararlanmayan çocukların gelişimleri olumsuz yönde etkilenebilmekte ve bu durum da ileriki yaşantıları olumsuz yönde etkilemekte ve kalıcı izler oluşabilmektedir.

Bu bölümde erken çocukluk döneminde alınan eğitimin önemi "Aile" kavramının tanımı ve özellikleri açıklanacaktır. Erken çocukluk döneminde aile iş

birliğinin önemi ve aile katılım çalışmalarının; çocuğa ve aileye olan katkıları incelenip, aile katılım çalışmaları anlatılacaktır. Aile katılımının planlanması ve öğretmenlerin uyguladıkları stratejiler ve bu uygulamada aileyi etkileyen faktörler hakkında bilgi verilecektir.

1.AİLE KATILIMI

Aile katılımı (ebeveynlerin çocuğun eğitimine katılımı); anne-babaların doğumdan yetişkinliğe kadar çocuklarının gelişim aşamalarının takibinde ve eğitiminin her evresinde yer almaları olarak tanımlanır. Erken çocukluk dönemdeki aile katılım etkinlikleri okulda yapılan çalışmalar hakkında ailenin bilgi sahibi olması, okulda verilen eğitimin evde nasıl ve hangi koşullarda pekiştirileceği ve okul aile arasındaki işbirliğinin nasıl oluşturulacağı konusunda ailelerle yapılan etkinlikleri kapsamaktadır (Wasik ve Hindman, 2002). Erken çocukluk döneminde ailelerin eğitime katılımları, çocuklarının eğitim yaşamlarında kendi kimliklerini daha iyi anlamaları, yapabildiklerinin farkına varmalarını ve bu konuda kendilerini geliştirmelerini sağlamaktadır(Ömeroğlu, Yazıcı ve Dere, 2003).

Aile katılımı çerçevesinde yapılan etkinlikler; erken çocukluk döneminde çocuğun eğitimine, bilişsel gelişimine ayrıca çocuğun okuldaki ve okul dışındaki yaşamında eğitiminin desteklenmesini hedefler. Ülkemizde eğitim programlarında aile katılımı; 2013 yılında güncellenen Milli Eğitim Bakanlığı Okul Öncesi Eğitim Programı çocukların gelişimsel özelliklerini, ilgi ve ihtiyaçlarını çevresel şartlara bağlı olarak "gelişimsel", "sarmal" ve "eklektik" bir yapıda olması öngörölüp ayrıntılı bir şekilde ele almıştır. Aile katılımı 0-36 ay çocukları için, "Eğitim Programı ile Bütünleştirilmiş Aile Destek Eğitim Rehberi (EBADER) ve 36-72 ay çocukları için, Okul Öncesi Eğitim Programı ile Bütünleştirilmiş Aile Destek Eğitim Rehberi (OBADER)"kitapçıkları öğretmenlerin aile katılımı bilgilerine güvenilir bir şekilde ulaşmasını sağlayarak aile katılımına verilen önemi vurgulamaktadır. Programda aile eğitiminin tanımı amacı ve öneminin belirtildiği gibi aile ile yapılabilecek örnek etkinlikler yer almaktadır(MEB, 2013)."EBADER, OBADER"; aile katılım çalışmaları, aile iletişim etkinlikleri, ailenin eğitim etkinliklerine katılımı, bireysel görüşmeler, ev ziyaretleri gibi bölümleri içermektedir:

Aile İletişim Etkinliklerinde; telefon görüşmeleri, teknolojik hizmetler, broşürler, görsel işitsel kaynaklar, fotoğraflar, duyuru bültenleri, iletişim defterleri, gelişim dosyaları, veli toplantıları, kurum ziyaretleri, geliş gidiş saatlerine yer verilmiştir.

Ailenin Eğitim Etkinliklerine; öğretmenlerin kullanmaları için "Aile Katılımı Tercih Formu" örnek verilebilir. Bu form ailelerin eğitim konusunda hangi konularda sınıfta görev almak istedikleri ve sınıf içi ve dışı etkinlikler de neler

yapabilecekleri yer almaktadır (EK1).

Bireysel Görüşmelerde ise; aileler ile bireysel görüşmelerin önemi, çocuk ve aile hakkında bilinmesi gerekenler, çocuğun özel bir durumunun olup olmadığı ve öğretmenin bu durum ile ilgili aileler ile neler yapılabileceği konusu yer almaktadır (EBADER, 2013).

Ev ziyaretleri, öğretmenin çocuğu ve aileyi daha iyi tanıma olanağı bulabileceği ve ev ziyaretleri ile çocuğun ailesi ile olan yaşam alanı, aile ilişkileri, aile içinde yaptığı görev ve sorumluluk takibi yapıldığı belirtilmiştir (OBADER, 2013). Öğretmenlerin, aile ve okul arasındaki ilişkinin sağlıklı bir şekilde yürütülmesi ve aile katılımının istenilen düzeyde olması için önemli sorumlulukları yerine getirmesi gerekmektedir (Aydoğdu ve Kılıç, 2016).

Örnek; Atandığı köy okulunda bir öğretmenin, çocukların okula gönderilmesi ve devamlılığın sağlanması için haftanın belirli günlerinde özellikle ailelerin müsait olduğu bir saatte ev ziyaretlerinde bulunması aile ile sohbet etmesi, hem ailenin öğretmeni tanımmasına hem de öğretmenin aileye göre bir program hazırlamasına yardımcı olup, ailenin okula ve çocuklarını okula gönderme konusunda daha ilgili olmasını sağlayacaktır.

Örnekten de anlaşılacağı üzere fiziksel şartlar ve kültürel farklılıklar gibi zor şartlar olsa bile öğretmenin yapacağı aile katılımı etkinlikleri ebeveynlerin eğitim ile ilgili önyargılarını değiştirecektir. Öğretmenlerin; eğitimin her aşamasında aileleri etkinlik çalışmalarında aktif ve planlı bir şekilde eğitime katmalarının yararları yadsınamaz.

1.1. Türkiye’de Aile Katılım Çalışmalarının Tarihçesi

Ailenin; erken dönemden itibaren çocuklar için temel destek yapısı olduğu ve aile düzeninin belirli bir sistemde olması çocuğun bütün gelişim alanlarını önemli ölçüde etkilediği kabul edilmektedir. Toplumun sosyal boyut ve yapısındaki değişiklikler çocuğun yaşantısında önemli bir etkiye sahip olan ailede içerisinde de belli olabilmektedir (Kağıtçıbaşı, 2010). Erken çocukluk eğitimi 0-8 yaş aralığında olan çocukların eğitim sürecini kapsamaktadır. Türkiye’de erken çocukluk eğitimi, okul öncesi eğitim kategorisinde sayılmakta olup erken çocukluk eğitimi terimi çok fazla kullanılmayıp, okul öncesi eğitim olarak adlandırılmaktadır. Okul öncesi eğitim Milli Eğitim sisteminin yapısı ve işleyişini göstermektedir. Günümüzde okul öncesi eğitim, 0-6 yaş arası çocukların eğitimini kapsamaktadır (Toran, 2012). Okulöncesi eğitim programları incelendiğinde programdaki önemli gelişimin 1994 yılında gerçekleştiği görülmektedir. Çünkü 1994 yılından önce okulöncesi kurumlarında Milli Eğitim Bakanlığı tarafından hedef ve hedef davranışları belirlenmiş merkezi bir eğitim programı kullanılmamaktaydı. Bunun yerine öğretmenler Tebliğler Dergisinde yayınlananlar doğrultusunda kazandırılması beklenen davranışları kendileri

belirlemektedir. Okul öncesi dönemde psikomotor, bilişsel, dil, sosyal ve duygusal gelişim açısından hızlı bir gelişim ve değişim içerisinde bulunan çocuğa, konu merkezli hedef ve hedef davranışlar yeterince katkı sağlamadığından ilk taslak program 1989 yılında kabul edilmiş, 1994 yılında ilk defa resmi bir "Okul Öncesi Eğitim Programı" hazırlanmıştır. Hazırlanan bu program; konuları amaç olarak değil araç olarak kullanan, çocuğun gelişim alanlarını kapsayan hedef ve hedef davranışları içermektedir (Köyceğiz ve diğ., 2016).

Türkiye’de oluşturulan aile çalışmalarının tarihsel olarak ilk aşamaları Cumhuriyet döneminin ilk yıllarında okuma yazma seferberliği ile başlayan "Millet Mektepleri" gibi projelerde ortaya çıktığı belirtilmektedir. 1960 yıllarında "Anne Babalara Haftalık Sohbetler" adı altında yapılan çalışmalar ise; ilk anne baba okulu olarak kabul görmektedir. "Millet Mektepleri" bireyler için; okuryazarlık ve yurttaşlık eğitimi ile birlikte kolay matematiksel işlemler, insan anatomisi, bulaşıcı hastalıklar ile ilgili bilgiler, zararlı alışkanlıklar, beslenme, çocuk bakımı, ilkyardım ve benzeri konularda da eğitimler verilmiştir (Albayrak, 1994). Aile çalışmaları alanında yapılan en önemli ve kapsamlı çalışmaların başında 1982-2004 yılları arasında "Erken Destek Projesi" yer almaktadır (MEB, 2009).

Türkiye’de Milli Eğitim Bakanlığı, Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ve bazı sivil toplum örgütlerinin ailelerin eğitimine yönelik çeşitli çalışmaları bulunmaktadır. 1993 yılında UNICEF’in kapsamlı desteği ile MEB Çıraklık ve Yaygın Eğitim Genel Müdürlüğü Gazi Üniversitesi ile ortak çalışmaları ile Halk Eğitim Merkezleri bünyesinde faaliyete geçmiştir. 1996 yılında toplanan "Milli Eğitim Şurasında" da "Aile Katılımı", "Anne Baba Okulları" gibi etkinliklerin uygulanması ve ailelerin eğitim alması yönünde kararlar görüşülmüştür (Bekman, 1998).

1.2. Türkiye’de Milli Eğitim Bakanlığının Çalışmaları

Milli Eğitim Bakanlığı 2010 yılında Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü tarafından 0-18 yaş aralığında çocukları olan ailelere "Aile Eğitimi Kurs Programı" hazırlayıp uygulamıştır. Daha sonra, "3-6 Yaş Anne Destek Eğitimi Kurs Programı" ve "7-19 Yaş Aile Rehberliği Kurs Programı" adlı aile eğitimi programları da bu eğitim programı uygulamalarına eklenmiştir. Bununla birlikte babaların çocukların gelişimindeki öneminden ve eğitim almaları gerektiğini amaçlayan; "7-11 Yaş Baba Destek Eğitimi Kurs Programı" yürürlüğe konulmuştur. Bu çalışmalara ek olarak Milli Eğitim Bakanlığı, Temel Eğitim Genel Müdürlüğü’nün Okul Öncesi Eğitim kurumlarında uygulanmak üzere yayınladığı "2013 Okul Öncesi Eğitim Programı ile Bütünleştirilmiş Aile Destek Eğitim Rehberi (OBADER)" ile birlikte "0-36 Aylık Çocuklar için Bütünleştirilmiş Aile Destek Eğitim Rehberi (EBADER)" uygulanmaktadır (MEB, 2014). Günümüz-

de ülkemizin de bulunduğu sosyal, kültürel ve ekonomik durum karşısında, anne babanın iş olanakları, aldıkları eğitim, gelir düzeyleri ne olursa olsun bütün ailelerin farklı alanlarda eğitime ve psikolojik desteğe muhtaç oldukları ve bu konularda ailelerle yapılan çalışmalar, bireylerin ihtiyaçları gözetilerek farklı yaklaşımlarla girişimlerde bulunulabilir. Ailelerin ve toplumun yaşamına olumlu etkiler katmalarını amaçlayan ve anne babalara ayrıca ailenin diğer fertlerine değişik durumlarda katkı sağlayan aile çalışmaları, aile eğitimi, aile katılımı, aile rehberliği ve aile danışmanlığı, aile terapisi gibi farklı yaklaşımlarla gerçekleştirilmektedir (Cole ve Cole, 1993).

1.3. Aile Katılımının İlkeleri, Amaçları, İşlevleri ve Düzeyleri

Ailelerin erken çocukluk döneminde uygulanan programlara katılmaları aile, çocuk ve eğitimci açısından oluşturacağı sonuçlar çocuklarının gelişimleri ve eğitimlerini doğrudan etkilemektedir. Okul-aile işbirliği ile yürütülen eğitsel çalışmalar çocuğun eğitim ve öğretim yaşantısının en üst düzeyde olmasını gerektirir. Ayrıca çocuğun ilgi alanlarının yeteneklerinin ortaya çıkmasına yardımcı olabilmektedir (Mendez, Westerberg ve Thibeault, 2013).

Erken çocukluk döneminde; ailenin çocuğun eğitimine aktif katılımını gerektiren eğitim çalışmaları son zamanlarda genişletilmiş olup bu dönemde çocuğun bilişsel, sosyal, duygusal, dil ve psikomotor alanlarında ilerlemesine katkı sağlayacak düzeyde yapılmaktadır (Toran ve Özgen, 2018).

Okulöncesi eğitim; plan ve program içerisinde gerçekleştirilen bir süreçtir. Ancak çocuğun eğitiminin aile içinde devam etmesi amaçlanıyorsa; program hazırlanma basamağında anne babanın katılımı ile ilgili etkinliklere çokça yerilmesi gereklidir (Cömert ve Güleç, 2004).

Aile katılım çalışmalarına katılmak anne babanın çocuk yetiştirme hakkında daha bilgi sahibi olmaları ayrıca çocuklarını fırsatı sunup gelişimlerine daha olumlu katkıda buldukları yapılan çalışmalar sonucu ortaya çıkmıştır (Gürşimşek, 2002).

Aile katılımı çalışmaları; ailelerin çocuğun ev yaşantısıyla birlikte okul yaşantısı ile ilgili de bilgi sahibi olmalarını sağlamaktadır. Bunun yanı sıra ailelerin benimsedikleri değerlerin, örf ve adetlerin prensiplerin başka kişilerle paylaşılıp, başkaları tarafından önemsenmesi kendilerini değerli hissettirir. Bu çalışmalar öğretmenler tarafından değerlendirildiğinde; çocuk ve aile bağlarının güçlenmesine ve çocuğun ev koşullarına uygun bir öğrenme imkânı yaratılmasına faydalı olmaktadır. Çocuk açısından bakıldığında ise; aile ve öğretmen tarafından destek aldığı için, kendini güvende hissetme, aidiyet duygusunun iyi gelişmesi ve öğrenirken keyifli zaman geçirip mutlu anlar yaşamaması gibi olumsuzluklar sunmaktadır (Demircan, 2018).

1.3.1. Aile Eğitimi ve Katılımının İlkeleri

Aile eğitiminin ve katılımının aile, çocuk ve eğitimci yönünden uygulanabilmesi için bazı ilkeler göz önünde bulundurulmalıdır. Bu ilkeler aşağıda anlatılmaktadır.

1. *Stratejik davranma*: Eğitimci tarafından aile eğitimi ve katılımı oluşumu çerçevesinde iyi planlama ve değerlendirme yapmak gerekir. Bu ilkenin en temel amacı ailelerin, eğitim katılım çalışmalarına destek vermesini sağlamaktır. Ailelerin bu tür etkinliklere düzenli katılımlarının devamını sağlamak ve olası devamsızlık durumunda problemin nedenini çözme gibi stratejik davranışlarda bulunmayı gerektirir.
2. *Yaratıcı olma*: Eğitimcinin katılım çalışmaları kapsamında günün en son teknolojik fırsatlarından yararlanması sağlanıp alışılmış durumlardan farklı çalışmalar üretmesi gerektiği belirtilmektedir.
3. *İş birliğine açık olma*: Bu ilke ailenin öğretmen-okul dışındaki kurumlarla iş birliği içinde olunması gerekliliğini benimser.
4. *Hazırlıklı olma*: Öğretmenin aile katılımı ve eğitim programı ile ilgili çalışmaları için; ön koşulların düzenlenmesi ve katılım çalışmalarında kullanılacak materyal hazırlığının önceden yapılması gerekliliği belirtilir.
5. *Esnek olma*: Ailelerin gereksinimleri ve istekleri için farklı çözüm önerileri ve teknikler kullanması ve aile katılım süreci öncesi yapılan planların ailelere göre uyarlanıp yeri geldiği zaman esnetilmesi gerektiği bildirilmektedir.
6. *Saygılı olma*: Öğretmenlerin çocukların ailelerini iyi tanıması amaçlanıp bu doğrultuda kültür, konuşulan dil, ekonomik haller ve yaptıkları iş meslek gibi etkenlere bakılmaksızın ailelere eşit şartlar sunulup aynı hizmet verilmelidir. Katılım sürecinde ailelerin paylaştığı bilgiler gizlilik esasına göre saklanmalı, saygı çerçevesinde muamele yapılmalıdır.
7. *Özgün olma*: Aileler ile yapılan çalışmaların şartlara uygunluğu, gereksinimi karşılama durumunun ön planda tutulup hazırlanması önemlidir. Yapılan çalışmalar bireysel olup düzeyi yükseltme amaçlanmaktadır(O-BADER, 2013).

1.3.2. Aile Katılımının Amaçları

Aile katılımında temel amaç, okul ev arası köprü kurup, eğitim programının amacına ulaşmasının sağlanmasıdır.

Bu bağlamda aile katılımını amaçları şu şekilde sıralanabilir:

Aileyi çocuğun kurumdaki eğitim sürecine dâhil edip ilkokula hazırlar.

Çocuğun bütün gelişim alanlarının takibini kolaylaştırıp destekler.

Ailelerin okulda yapılan eğitsel etkinliklere karşı olumlu tutum ve davranışlarda bulunmayı sağlar.

Ailenin çocukta beliren olumsuz davranış ve alışkanlıkların fark edilip düzeltmek için çeşitli yöntem öğrenmelerini sağlar.

Aileyi çocuğun gelişimi ve eğitimi konusunda bilgilendirir.

Ailelerin diğer ailelerle aynı ortamda çocuk ve eğitim konusunda deneyim paylaşımını sağlar.

Sosyal yaşama etki ederek ailelerin çocukları ile ilgili bilgi birikimlerini pekiştirmelerini sağlar.

Okul ve aile arasında her yönden destek almaları ve ailenin çocuğun eğitimi ile ilgili ev ortamında deneyim kazanmaları için ortam yaratır(Aydoğan, 2010).

1.3.3.Aile Katılımının İşlevleri

Aile katılımı çalışmalarının işlevleri, ailelerin çocuk gelişimi için kendilerini geliştirme konusunda ayrıcalıkların farkına varıp ortaya çıkabilecek problemlere müdahale edilmeyi sağlamaktır. Fakat ailelerin yaşam şartları ele alındığı zaman ortam, ekonomik şartlar, kültür farklılıkları bakımından farklı birden fazla sorun için aile eğitimi ve katılımı çalışmalarında "*farkındalık geliştirme ve önleyici işlevler* ile *destekleyici işlevler-problemlerin çözümü*" gibi işlevler ele alınır.

Farkındalık Geliştirme ve Önleyici İşlevler: Ailelerin çocuklarının eğitim süreçlerine katılımları okul arasında iş birliği sağlanmakta yüksek beklentilerin önüne geçmekte ve ailelerin eğitimin öğrenme çıktıları hakkında bilgilendirilmesini amaçlamaktadır(Redding, 1998).Ailelerin ebeveynlik becerileri aile katılımı ve eğitimi ile desteklenmekte yanlış bilinen uygulamalar fark edilip önlenmekte ve ailenin kendini daha güvende hissetmesi sağlanmaktadır(Jones ve Prinz, 2005).Ayrıca, aileler çocuklarının bütün gelişim basamakları hakkında bilgi alıp farklı beklentilere girmeden kendilerinin ve çocuklarının kişisel gelişim konularında destek alıp özyeterlilik geliştirmektedirler (Coleman ve Karrake, 1998).

Destekleyici İşlev-Sorunların Çözümü: Aileler destek hizmetleri gibi gereksinime muhtaç çocuklar için okul öğretmen işbirliğine daha çok ihtiyaç duymaktadırlar. Katılım çalışmaları bu durumda ailelerin kendilerini yalnız hissetmemelerini sağlayıp çocukları için farkındalık yaratmalarına ortam hazırlar(Pickar ve Kaufman, 2015). Aile eğitimi ve katılımı ailelerin çocuklarının karşılaştığı sorunlu davranışların erken teşhis edilip ve bu problemlere yönelik müdahale olanağı sağlamaktadır (Campbell,1995).

1.3.4. Aile Katılımı Düzeyleri

Çocuklarının eğitim sürecinde aile katılımları değişik biçimlerde ve seviyelerde yapılmaktadır. Aile katılım çalışmaları ailelerin ihtiyaçları, fiziksel şartlar, sosyal kültürel faktörler yönünden değişim göstermektedir. Ailelerin eğitime katılım düzeyleri ve aldıkları sorumluluklar katılım düzeylerini belirlemektedir. Kapsamlı bir şekilde kullanılan altı katılım düzeyi bulunmakta bu düzeyler farklı ile katılım stratejilerini ifade etmektedir(Epstein,2005).

1. **Düzyey Çocuk Eğitimi:** Ev ortamında yapılan aile katılımlarını kapsayan eğitsel destek çalışmalarıdır. Bu düzeyde aileler çocuklarının gelişim özelliklerini, yaşa uygun davranışlarını takip edip bu doğrultuda destek vermeleri sağlanır. Teknolojik haberleşme sosyal medya unsurları, eğitici videolar, ev ziyaretleri, grup ve bireysel aile görüşmeleri bu düzeyde yapılan etkinliklerdir.
2. **Düzyey İletişim:** Aile-öğretmen-okul arası sağlanan karşılıklı haberleşme sağlanan düzeydir. Çocuğun okul deneyimleri ile ilgili bilgilerin aileye iletilmesi, evde yapılan etkinliklerin vb. sorumlulukların öğretmen ile paylaşılması amaçlanmaktadır. Okul aile işbirliği ile çocuğun gelişimi ve eğitimiyle ilgili bilgilendirmeler haber bültenleri, duyuru panoları ve telefon görüşmeleri ile paylaşılabilir.
3. **Düzyey Gönüllülük:** Çocukların eğitimi gibi konularda istekli olan anne babalara görev verilmesi ve bu tür etkinliklerde okul ve öğretmene destek verilmesi amacı benimsenir. Kermes, sergi, özel günlerde düzenlenen yemekler vb. aktivitelerde gönüllü aileler yer alır.
4. **Düzyey Ev ortamında öğrenme:** Ailelerin çocuklarını eğitim-öğretim çalışmalarında gelişimlerini desteklemek ve çocuklarla ev ortamında yapılabilecek etkinlikleri kapsamaktadır. Bu etkinlikler proje çalışmaları, kâğıt-kalem ile ilgili çalışmalar sayılabilir. Bunun yanı sıra ev ödevi, okul programı çalışmaları için araştırma-inceleme, kitap okuma, müzik, oyun oynama gibi etkinlikler evde çocuklarla birlikte yapılır ise eğitim destek sağlanmış olur.
5. **Düzyey Karar alma sürecine ailenin katılımı:** Okulda eğitim ve çocuklar ile ilgili karar alma süreçlerinde ailenin katılımının sağlanması hedeflenir. Bu düzeyde aile desteği alınırsa okulun etkinlikleri desteklenir ve eğitim kalitesi artar. Okul aile birliği oluşturma, ailelerle bir iletişim kanalı oluşturulur. Ailelerin okul ile ilgili düşünceleri, okul kurallarını belirleme gibi konularda kararlara katılımı sağlanabilmektedir.
6. **Düzyey Toplum ile iş birliği yapma:** Sivil toplum kuruluşları ve belediyeler gibi yerel yönetimlerle ile yapılan etkinliklerde ailenin dâhil edilme-

si, destek hizmetlerinden faydalanması amaçlanır. Ayrıca ihtiyacı olan ailelere sağlanan yardımdan faydalanabilmeleri sağlanır. Aileler için açılan okuma yazma kursları, mesleki eğitimler, sağlık destek hizmetleri gibi aktivitelerle ilgili ailelere bilgilendirmeler sağlanabilir. Toplumsal olanaklardan yararlanmaları için aile her türlü desteklenir(Michael, Dittus ve Epstein, 2007).

DÜŞÜNÜZ, TARTIŞINIZ

Eğitimde aile katılımı neden önemlidir? Anne babaların eğitime katılımı eğitim kalitesini artırır mı? Bu konu hakkında fikir yürütüp düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

1.4.Aile Katılımını Planlama Ve Uygulama Süreci

Aile eğitimi ve katılım çalışmalarını planlama ve uygulama süreci; gereksinim belirleme-amaç geliştirme, amaca ulaştıracak etkinlikleri tespit etme - uygulama planları yapma ile uygulama -değerlendirme aşamalarını kapsamaktadır (Ersoy, 2004). "*Gereksinim belirleme-amaç geliştirme,*" ailelerin katılım çalışmalarının eğitim açısından faydalı olabilmesi için çocukların gereksinimleri saptanmalı ve çalışmalar esnasında olumsuzluk teşkil eden faktörler ortadan kaldırılmalıdır. Gereksinimler tespit edilirken görüşme, anket, beyin fırtınası ve dilek temenni kutusu gibi stratejik materyaller kullanılır. Ailelerin ihtiyacı doğrultusunda katılım sağlayabilecekleri etkinliklerin günü ve saati kararlaştırılır. "Aile Eğitimi İhtiyaç Belirleme Formu" ailelere doldurulması için verilir (Ek 2).

Amaca ulaştıracak etkinlikleri tespit etme ve uygulama planları yapma aşaması aile eğitimi ve katılımı etkinliklerinin belirlenip ve uygulama durumunda başarılı olabilmesi için ailelerin iyi tanınması etkinliklerin ailelere hitaben yapılması gereklidir (Knowles, 2014).

Uygulama ve Değerlendirme Aşaması; uygulanan aile eğitimi ve katılımı çalışmalarının amacına ulaşip ulaşmadığının değerlendirilmesini içermektedir. Değerlendirme yapmanın amacı, aileler ile yapılan etkinliğin ulaşip ulaşmadığını saptamaktır. Eğitimci bu değerlendirme ile geri bildirimde bulunur. Çalışmaların ailelere sağlayabildiği yararların takibini yapar. Aile katılımı çalışmalarının; yapıldığı ortam, çalışmanın kapsamı, öğretmenin uyguladığı plan ile ilgili bilgi toplamak amacıyla ailelere anketler yapılabilir(Ersay Cekmecelioğlu, 2010).

İyi bir planlama yapan öğretmenin ilk etapta cevaplaması gereken, "*Anne-babalar çocukların eğitim sürecine aktif bir şekilde nasıl ve ne şekilde katılabilir?*" sorusu olmalıdır (Çakmak,2010).

1.5.Aile-Öğretmen-Okul İşbirliği İle Aile Katılımı

Aile-öğretmen-okul ilişkileri eğitimin işleyişinde önemli bir etkene sahip olup ilişkiler arası engel olan durumlara düzenleme getirmeyi ve bu tür yetersizlikleri kaldırılarak çocuğun okula devamını, başarı durumunu, özgüvenini artırma ve okul-aile iş birliğinin sağlam bir şekilde oluşturulmasını hedeflemektedir. Bunun yanı sıra çocuğun akademik ve sosyal yaşantısında sergilediği başarı, mutlu olma durumu, eğitim öğretim etkinliklerinin hedefe ulaşmasında, eğitim kurumunun daha etkili bir şekilde işlevlerini yerine getirmesinde okul ve aile arasında ki işbirliği sağlıklı bir iletişim için önem teşkil etmektedir (Aydoğdu ve Kılıç, 2016). Swap (1993)'a göre okul-aile işbirliği kapsamında uygulanan modeller; okuldan eve geçişli model, zenginleştirilmiş programlı model, koruyucu model ve iş birlikçi model olarak ayrılmaktadır:

Okuldan eve geçişli model; okulun aileler tarafından desteklenmesi amaçlanan bu model çocuğun eğitiminin ve gelişiminin sağlıklı bir şekilde ilerleyişinin takibi için ailelerden çocuk hakkında bilgi alabilir. Bu modelde çocuk ile ilgili kararları genellikle öğretmen verir.

Zenginleştirilmiş programlı model; ailenin ve okulun eğitim programında yer alıp, eşit seviyede sorumlulukları yerine getirilmesini öngörür. Öğretmen aileleri okulda uygulanan program ve okul hakkında bilgilendirmektedir. Ailelerin okul ile ilgili bilgi sahibi çocuğun gelişimi üzerinde pozitif bir etkisi olduğu düşünülür.

Koruyucu model; aile katılımının olmaması gerektiğini öngören bir model olup çocuğun eğitimi okulda ve öğretmen sorumluluğunda olması gerektiğini savunur. Aileye düşen görev ise çocuğun okula gidiş-gelişi ve devam-devamsızlığı kontrol etmektir. Bu modelde aile katılımının gereksiz olduğu ve ailelerin okul uygulamalarına katkı sağlamadığı okul işleyişine zarar verdiği düşünülmektedir. Okul idaresi tarafından oluşturulan bu koruyucu durum aileler tarafından da desteklenmektedir.

İş birlikçi model; çocuğun gelişimi için ailelerin ve öğretmenlerin beraber iş birliği ile hareket etmesi önerilir. Ailenin okul çalışmaları uygulamalarında katılım sağlaması ve bu işbirliğinin üst seviyede olması için öğretmen bu konu dâhilinde plan ve program düzenlemektedir. Bu programa göre ailenin ve çocukların durumu öğretmenin olaylara bakış açısı modelin işleyişine olumlu-olumsuz etki edebilmektedir. Çocuğun gelişimi üzerindeki etkili modelin iş birlikçi model olduğu ve bu modelin her okul ve aileye göre uyarlanabileceği vurgulanmaktadır (Swap, 1993).

DÜŞÜNÜNÜZ TARTIŞINIZ

Çevrenizde bulunan anasınıfları ve anaokullarının web sayfalarına girip, aile katılım çalışmaları kapsamında neler yaptıklarını inceleyiniz.

1.6. Aile Katılım Etkinlikleri

Erken çocukluk döneminde uygulanan aile katılım etkinlikleri beş farklı şekilde uygulanır.

16.1.İletişim etkinlikleri; Bu etkinliklerin başında *ev ziyaretleri* gelir çünkü aileler ile ilgili bilgi toplamak, çocuğun yaşadığı ortamı görmek, hem de aile hakkında bilgi edinmek için ev ziyaretleri çok önemlidir. Ailelere çocuklarıyla evde uygulayabilecekleri etkinlikler ve zengin uyarıcı ortamı düzenlenmesi konusunda fikirler sunulabilir. Ev ziyaretlerinde; öğretmenler aileler ile samimi bir iletişim kurarak tanışma imkanı sağlar. Ev ziyaretleri önceden planlanmalı ailenin uygun olduğu zaman diliminde yapılmalıdır. Ev ziyaretleri uzun sürmemeli aileler ve çocuklarla ilgili konular görüşülmelidir (Decker ve Decker, 2005).

Aile katılımı etkinliklerinden *telefon veya internet ortamında görüşmeler* aile katılımı etkinlikleri olarak son zamanlarda kullanılan hızlı ve yaygın olan bir iletişim yoludur. Bu görüşmeler ailelerin öğretmenle görüşürken kendilerini iyi hissetmelerini ve çocukları ile ilgili soruların cevaplarını anında aldıkları bir etkinlik türüdür (Çakmak, 2010).

Haber Mektupları; iletişim kurmaya, çocuklarının gelişimleri ve eğitim ihtiyaçlarına yardımcı olabilmek için, ailelere öğretmenler tarafından gönderilen kısa mektuplardır. Aileler haber mektupları sayesinde program ve müfredat hakkında bilgi edinir. Ayrıca evde yapılabilecek oyuncak yapımı, eğitim planında geçen kavramın evde pekiştirilmesi, eğitim hakkında güncel makaleler, çocuklarla birlikte eğlenceli zaman geçirmek için programlar vb etkinliklerin amacıyla aileye mektup gönderilir (Decker ve Decker, 2005).

1.6.2.Eğitim etkinlikleri; Ailelerin çocuklarının gelişimleri ve eğitimleri konusunda yeterli bilgi ve destekleyici eğitimin verilmesinin amaçlandığı etkinliklerdir.

Çocukların gereksinimlerine uygun eğitim programları planlama ve konferanslar düzenleme bu etkinlikler arasındadır (Çakmak, 2010).Çocuklara uygun eğitim *programları planlama* ailelerin desteklemelerinin amaçlandığı bir etkinliktir. Ailelerin ihtiyaç duydukları konular hakkında uzman kişilerin davet edilmesi ile konferanslar düzenlenebilir. *Konferanslar* ailelerin çocuk gelişimi ve eğitimi alanlarında yüz-yüze eğitim görüp, güncel konular hakkında bilgi edinmelerine fırsat sağlar. Ailelerin bu konferanslarda kendi deneyimlerini

paylaşmalarına olanak sağlanarak katılım sağlanabilir(Danielson, 2002).

1.6.3.Okul genelinde yapılan etkinlikler; *Bilgilendirme toplantılarının* düzenlenmesi, ailenin okul programına katılması, aile geceleri düzenlenmesi, yemeklerin organize edilmesi, aile eğitimi sınıfları oluşturulması ve *fuar, kermes* gibi etkinlikler okul genelinde yapılan çalışmalardır. Okulun vizyon ve misyonunu tanıtıcı programlarının anlatıldığı, ailelerin sorularının cevaplarını bulma fırsatı sağladığı *toplantılar sıklıkla düzenlenmelidir. Ayrıca* ailelerin istek ve arzularını, eleştiri yapacakları ve önerilerde bulunabilecekleri bir dilek kutusu oluşturulabilir. Bu etkinliklerde ailelerin sınıfa gelerek uygulamalara katılmaları ve gözlem yapmaları sağlanır. Ailelerin sınıfta ne tür etkinliklere katılabilecekleri önceden aile ile birlikte yılın ilk eğitim öğretim döneminde aileler davet edilerek bir toplantı yapıp görüşülmelidir. *Hikaye okuma, şarkı söyleme, beraber açık alan yürüyüşleri, kurabiye yapımı* vb. etkinlikler örnek olarak sayılabilir (Eliason ve Jenkins, 2003).

1.6.4.Karar verme; Ailenin okulda düzenlenen aile katılımı çalışmalarında istekli ve verimli olabilmeleri amacı güden etkinliklerdir. Bu amaç doğrultusunda belirlenen kuralların geliştirilmesi maddi manevi destek için kaynakların kullanılması, *eğitim programı* ile ilgili araç gerecin temin edilmesi, çocukların gelişimleri ve eğitimleri için kararların alınması sürecinde aileler karar verme etkinliğinde bulunmalıdırlar (Nezahat ve Koç, 1997).

1.6.5.Servis etkinlikleri; Okul içinde eğitim ile ilgili konularda aileleri bilgilendirmek ve destek vermek amacı ile yapılan hizmet kapsamlı etkinliklerdir. *Kütüphane ve malzeme merkezleri oluşturma* bu etkinliklerin arasında en çok tercih edilen etkinlik olup, okulun küçük bir odasında çocuk eğitimi ile ilgili kaynak kitaplar, dergileri ve uygun masal kitapları temin edilerek kütüphane oluşturulur ve ailelerin yararlanmaları için yardımcı olunur (Ömeroğlu ve diğ., 2003). Ailelere destek sağlamak amacı ile uzman kişilerin yer aldığı destek hizmet grupları ailelere yönelik rehberlik hizmetler ve benzeri etkinlikler düzenlenebilir (Morrison, 2004). Servis etkinlikleri arasında aileleri karşılama; davet edilen bir programa katılıma uyum sağlama, programda bulunan ailelerle iletişim kurma ve ailelerin okula gidiş gelişleri sırasında okul ile ilgili olumlu bir etki bırakması açısından önem taşımaktadır (Dodge ve diğ., 2002).

Ailenin okulun hazırladığı programa katılabileceği bazı etkinlikler; Sınıfı ziyaret etmek, sınıf annesi olmak, piknikler ve alan gezileri organizasyonunda yardımcı olmak, kültüre özgü bilgiler veren masal anlatmak, dans etmek, yöresel yemek yapmak, meslek tanıtımı etkinliklerinde görev almak, sınıfa evcil bir hayvan getirmek, ailelerle daha iletişim kurmak için telefonda velilerin olduğu bir grup oluşturmak, özel gün kutlamalarında öğretmene yardımcı olmak vb. sayılabilir (Morrison, 2003).

1.7.Aile Katılımını Engelleyen Etmenler

Çocuğun eğitim yaşamında başarılı olabilmesi için tüm gelişim aşamalarına destek olunması ve çocuğun gelişim aşamalarında takibinin iyi yapılması gerekmektedir. Ancak bazen bu gelişim sürecinde birçok engel teşkil eden etmenler oluşabilir. Bu engeller aileler ve öğretmenler tarafından bilinmezse ve düzeltilmezse büyük sorunlara yol açabilir. Aile ve okul-öğretmen kaynaklı bu olumsuz etmenler aile katılımı verimliliğini azaltmaktadır (Başaran ve Koç, 2001). *Olumsuz etmenler aile kaynaklı ve okul personeli (yönetici, öğretmen vb.) kaynaklı etmenler olarak değerlendirilebilir.*

- a. Aile Kaynaklı Olumsuz Etmenler:** Aile katılımı çalışmalarına ailelerin ilgisinin azalması ve ailenin zaman ayırma sıkıntısı, ailenin ekonomik düzeyi, eğitim seviyesi ve kültürel farklılıklar gibi faktörler aile katılımını etkiler. Ailenin çalışma şartları çoğu zaman katılım çalışmalarına engel teşkil etmektedir. Aile katılım çalışmalarını takip edemez ve katılım çalışmaları ile ilgili yeterli şekilde bilgilendirilmezse sınıfta-evde yapılan aile katılım çalışmalarına istekli olmaz ve aile katılım çalışmalarına harcanan zamanın gereksiz olduğunu düşünür (Hornby ve Lafaele, 2011). Çalışan ailenin mesai saatleri içinde yapılan katılım çalışmalarında bulunamaması önemli bir engel taşımaktadır (Mannan ve Blackwell, 1992). Bunun yanı sıra ailelerin bu tür çalışmalarına aktif katılım sergilemeleri eğitime yönelik olumlu bakış açısına ve iyi deneyimlere sahip olmalarını sağlamaktadır. Ailelerin sosyal ekonomik düzeyinin düşük olması da katılım çalışmalarına devamlılığı azaltmakta eğitime ilişkin beklenti ve ilginin düşük olmasına neden olabilmektedir (Sheldon ve Epstein, 2007). Yapılan araştırmalar göçmen ailelerin, aynı dili konuşmayan, aynı kültür, inanış ve geleneklere sahip olmayan ailelerin katılım çalışmalarında dışlanacaklarını düşünerek katılmak istemedikleri, kendilerini bir gruba ait hissetmediklerinden dolayı gruplaşmalar olduğu sonucu ortaya çıkmıştır bu durum aileler arasında gruplaşmalara neden olmaktadır (Turney ve Kao, 2009).
- b. Okul Personeli Kaynaklı Olumsuz Etmenler:** Okul yönetimi ve öğretmenlerin, aile katılımı çalışmalarını düzenlemeye yönelik yeterince bilgiye sahip olmama, bu tür çalışmaların zaman alıcı olduğu inancı, aileler ile çalışmaya isteksiz olma olumsuz etmenler arasında söylenebilir (Haktanır ve Akgün, 2010). Ayrıca okulun ulaşım açısından uzak bir yerde bulunması okul tarafından bir servis sunulmaması ve uygun önlemler alınmaması aile katılımını olumsuz yönde etkiler. Okulun yetersiz fiziksel şartları, okulun ve öğretmenin olumlu-olumsuz tutumları aile katılımı çalışmalarına istenen şekilde destek sağlanabilmesinde önemli etkenler arasındadır (Driessen ve diğ., 2005).

Aile katılımının yaygınlaştırılması ve verimli bir şekilde gerçekleşmesi için dikkat edilmesi gereken noktalar şunlardır:

- Öğretmenler, ailelerle sürekli iletişim kurarak, çocukların ihtiyaçları ve gelişimleri konusunda bilgi verilmeli uygulanan programın amaçları net ve açık bir şekilde anlatılmalıdır.
- Ailelerin çocukları ile ilgili sorumluluklarını yerine getirebilmeleri için öğretmenler tarafından katılımı teşvik edici çalışmalar verilmelidir (Aykol, 2019).
- Etkinlikler, çalışan ailelerin katılımının sağlanması için mesai saatleri dışında ailelerin belirlediği zaman aralığında düzenlenebilmelidir (Naftchi ve Ardebili,1995).
- Okuldaki yapılan etkinliklerde ailenin katılımının artırılması için çocuklarını bırakacak yerleri olmayan aileler ve ulaşımında güçlük yaşayan aileler için servis hizmetleri sunulmalıdır.
- İletişim ağının iyi kurulması ve eve gönderilen ödevler ailelerin anlayacağı bir dilde seçilmelidir.
- Öğretmenler, aileleri ev ortamında çocukların ilgi, yetenekleri ve akademik becerileri nasıl geliştirecekleri konusunda bilgilendirmelidirler (Machen, Wilson ve Notar, 2005).

SONUÇ

Erken çocukluk döneminin toplum tarafından kuramsal olarak benimsenmesi uzun bir yolculuğa dayanmaktadır. Ülkemizde erken çocukluk dönemi /okul öncesi dönem son zamanlarda daha çok anlaşılmış ve bir yaklaşım olarak benimsenip eğitim sisteminin içine alınmaya başlanmıştır. Bu durum alanda yenilikleri ve gelişmeleri beraberinde getirmiştir. Erken çocukluk döneminde verilecek eğitim içeriği; çocukluğu anlamayı ve çocuğun kazanması gereken davranışların nasıl olması ile ilgili aileleri bilgilendirip, eğitime katılma fırsatı sunmaktadır.

Aile katılımı; çocuğun gelişimini desteklemek amacıyla ihtiyaç doğrultusunda anne babalar ile çocuğa bilişsel, duyuşsal ve özbakım becerilerini kazandırmaya yönelik yapılan çalışmalardır. Öğretmenler eğitim ve öğretim kapsamında çeşitli etkinlikler planlayıp, ailelere çocuklarının gelişimlerini destekleme sürecinde katılım etkinlikleri uygulamaktadırlar. Bunlar, iletişim etkinlikleri, eğitim etkinlikleri, okulda karar verme sürecinde yer alma etkinlikleri ve servis etkinlikleri olarak gruplandırılmaktadırlar. Aile katılım etkinlikleri; çocuğun okulda öğrendiklerini evde desteklemek amacıyla planlanır ve ailenin çocuk ile ilgili görev ve sorumluluk üstlenmesi için düzenli ve kontrollü bir şekilde öğretmen ve okul işbirliği içinde yürütülür.

Aile katılım çalışmalarında öğretmen-okul-aile ile çocuğun ihtiyacına göre uygun görülen uygun çeşitli çalışmalar kullanılmakta olup bu etkinlikler okul-öğretmen ve aile arasında güçlü bir bağ oluşturmak, okulu tanıtmak, çocukla ilgili olumlu-olumsuz davranışlar hakkında aileyi bilinçlendirmek, herhangi bir problem karşısında nasıl davranılması gerektiği konusunda tedbirli ve temkinli olmak maksadı ile anne-babaların ebeveynlik becerilerinin geliştirmesi için düzenlenmektedir. Aile katılım stratejilerinde kullanılan etkinlikler, bireysel veya grup görüşmeleri, konferanslar, toplantılar, sergiler, kermesler, ev ziyaretleri, internet ortamında yapılan görüşmeler, haber mektupları kitapçık, broşür hazırlamak gibi aktif katılım sağlayan faaliyetler yapılmaktadır.

Eğitimde aile katılımı hem çocuklar hem de aileler için yararları ölçülemeyecek düzeyde yüksektir. Aile katılımı uygulamaları aile-öğretmen-okul ile birlikte ortaklaşa çalışmayı gerektirir. Aile katılımı çalışmaları çocuğun gelişimine ve akademik başarısına doğrudan etki ettiğinden eğitim içinde planlı ve devamlı olmalıdır. Ailelere bu konularda eğitim verilmeli, çocuklar ile yapılacak çalışmalarda motive edici dönütler verilip etkili bir iletişim ile sorumluluk almaları sağlanmalıdır. Bu amaçla aile katılımı çalışmalarında toplumun değer yargıları, inanışları, kültürel farklılıkları ve gereksinimleri ön planda tutulmaktadır. Ailenin özelliklerinin çocuğun eğitime katılımının akademik başarı üzerine önemli ölçüde etkili olduğu bilinen bir gerçektir. Okulda yapılan katılım çalışmalarına ailelerin katılımının sağlanabilmesi için bilinçlendirici eğitimlerin verilmesinin, aile katılımının çocuğun başarısının ve öğrenmesinin desteklenmesinde önemli katkı sağladığı vurgulanmalıdır.

GÖZDEN GEÇİRME SORULARI

1. Aile ve çocuk etkileşiminin ve kaliteli zaman geçirmenin önemi aşağıdaki kavramların hangisinde daha çok yer verilmektedir?

- a). Aile Toplantıları
- b). Aile Katılımı
- c). Aile Desteği
- d). Aile Danışmanlığı
- e). Aile Yapısı

2. Aşağıdakilerden hangisi aile katılımını artıran etkinliklerinden birisi değildir?

- a). Karşılama
- b). Ev ziyaretleri
- c). Kitapçıklar, broşürler
- d). Yılsonu müsamereleri
- e). Konferanslar

3. Aşağıdakilerden hangisi aile eğitimi katılım çalışmalarının amaçları arasında yer almaz?

- a) Aileye çocuk gelişimi ve bakımı hakkında bilgi ve beceriler kazandırmak
- b) Ailelere çocuklarla nasıl vakit geçirileceği konusunda destek vermek
- c) Ailenin okul etkinliklerine katılmasını sağlamak
- d) Aileye okul hizmetleri kullanımı hakkında destek vermek
- e) Aileye ev ekonomisi konusunda yardımcı olmak

4. Aşağıdakilerden hangisi Aile eğitimi ve katılım çalışmalarını planlama ve uygulama süreci aşamalarından değildir?

- a) Ailenin çocuk sayısını tespit etme
- b) Gereksinim belirleme
- c) Amaç geliştirme

- d) Uygulama planları yapma
- e) Değerlendirme

5.Aşağıdakilerden hangisi Aile Katılımı amaçları arasında yer alır?

- a)Ailenin kültürel özelliklerini tespit eder
- b)Çocukta beliren olumsuz davranış ve alışkanlıkların pekiştirilmesi için ortam sağlar.
- c) Aileyi çocuğun gelişimi ve eğitimi konusunda bilgilendirir.
- d) Aileleri diğer aileler ile kıyaslayıp ve rekabet ortamı yaratır
- e)Okulun yetersiz fiziksel imkânlarının düzeltilmesi için maddi yardımda bulunur.

Cevap Anahtarı

1.b 2.d 3.e 4.a 5.c

KAYNAKÇA

- Albayrak, M. (1994). Millet Mekteplerinin Yapısı ve Çalışmaları. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 10(29), 471-482.
- Akmeşe, P. P. & Kayhan, N. (2014). Okul öncesi ve ilkokula devam eden özel gereksinimli öğrencilerin aile katılım düzeylerinin incelenmesi. *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 43(2), 39-56.
- Aydoğan, Y. (2017). Okul öncesi eğitim programlarında aile katılımı. *Pegem Atıf İndeksi*, 101-133.
- Aydoğdu, F., & KILIÇ, D. (2016). Sınıf, Okul Öncesi Ve Özel Eğitim Öğretmenlerinin Aile Katılımına İlişkin Tutumlarının İncelenmesi. *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(1), 265-274.
- Aykol, B. G. (2019). *Öğretmen ve veli görüşlerine göre ailenin eğitime katılımı* (Master's thesis, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı).
- Başaran, S., & Koç, F. (2001). Ailenin çocuğun okuldaki eğitimine katılım sorunları ve katılımın sağlanması için alternatif bir model. Ankara: Milli Eğitim Basımevi.
- Bayraktar, V., Güven, G., & Temel, Z. F. (2016). Okul öncesi kurumlarda görev yapan öğretmenlerin aile katılım çalışmalarına yönelik tutumlarının incelenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 24(2), 755-770.
- Cole, CL ve Cole, AL (1999). Evlilik zenginleştirme ve önleme gerçekten işe yarıyor: İlişkileri sürdürmek ve geliştirmek için kişiler arası yeterlilik eğitimi. *Aile İlişkileri*, 48 (3), 273-275.
- Coleman P. K. & Karraker K. H. (1998). Selfefficacy and parenting quality findings and future applications. *Developmental Review*.18(1) 47-85.
- Cömert, D., & Güleç, H. (2004). Okulöncesi eğitim kurumlarında aile katılımının önemi: öğretmen-aile-çocuk ve kurum. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(1):131-145.
- Çakmak, Ö. (2010). Okul öncesi eğitim kurumlarında aile katılımı. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1, 20, 1-17.
- Danielson, C. (2002). *Enhancing student achievement: A framework for school improvement*. Association for Supervision and Curriculum Development (ASCD), 1703 N. Beauregard Street, Alexandria, VA 22311.
- Decker, C. A., & Decker, J. R. (2005). *Planning and administering early childhood programs*. Prentice Hall.
- Demircan, H. Ö. (2018). Okul Öncesi Eğitimde Aile Katılımı Sistemini Genişletmek: Aile" Bağlılığı, Ortaklığı, Katılımı ve Eğitimi". *İlkogretim Online*, 17(4), 1-19.
- Dodge, DT, Colker, LJ ve Heroman, C. (2002). *İçerik, öğretim ve öğrenmeyi birbirine bağlama: Okul öncesi için Yaratıcı Müfredat*. Teaching Strategies, Inc., PO Box 42243, Washington, DC 20015.
- Diessen, G., Smit, F., & Slegers, P. (2005). Parental involvement and educational achievement. *British educational research journal*, 31(4), 509-532.

- Eliason, C., & Jenkins, L. (2003). A practical guide to early childhood curriculum 7 Prentice Hall Upper Saddle River.
- Epstein, J. L. (2005). A case study of the partnership schools comprehensive school reform (CSR) model. *The Elementary School Journal*, 106(2), 151-170.
- Ersay Cekmecelioğlu, E. (2010). Aile eğitimi programlarının planlanması, uygulanması ve değerlendirilmesi F. Temel (Ed.) *Aile eğitimi ve erken çocukluk eğitiminde aile katılım çalışmaları* içinde (s.274-320). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Ersoy, O. (2004). Aile katılım çalışmaları. *36-72 aylık çocukların eğitimi için yıllık plan örnekleri ve aile katılımı çalışmaları* İstanbul: Morpa Yayınları.
- Gürşimşek, Işık. (2002) "Etkin Öğrenme ve Aile Katılımı", Dokuz Eylül Üniversitesi Anaokulu / Anasınıfı Öğretmeni El Kitabı, İstanbul: Ya-Pa Yayınları.
- Haktanır, G. & Akgün, E. (2010). Aile Görüşmeleri. *Aile Eğitimi ve Erken Çocukluk Eğitiminde Aile Katılım Çalışmaları içinde*, 248-269.
- Hornby, G., & Lafaele, R. (2011). Barriers to parental involvement in education: An explanatory model. *Educational Review*, 63(1), 37-52. doi: 10.1080/00131911.2010.488049.
- Jones, T. L., & Prinz, R. J. (2005). Potential roles of parental self-efficacy in parent and child adjustment: A review. *Clinical psychology review*, 25(3), 341-363.
- Kağıtıçbaşı, Ç. (2010). *Benlik, aile ve insan gelişimi: Kültürel psikoloji*. Koç Üniversitesi Yayınları.
- Köyceğiz, M., Ağaçdan, M., Akaydın, D., Yorgun, E., & Tezel şahin, F. (2016). Milli Eğitim Bakanlığı Okul Öncesi Eğitim Programlarında Aile Katılımının Dünü Ve Bugünü. *Journal of International Social Research*, 9(45), 619-625.
- Knowles, MS, Holton III, EF ve Swanson, RA (2014). *Yetişkin öğrenen: Yetişkin eğitimi ve insan kaynakları gelişiminde kesin klasik* . Routledge.
- Machen, S. M., Wilson, J. D. & Notar, C. E. (2005). Parental involvement in the classroom. *Journal of Instructional Psychology*. 32 (1), 13-16.
- Mannan, G. ve Blackwell, J. (1992). Ebeveynlerin katılımı: Engeller ve fırsatlar. *Kentsel İnceleme* , 24 (3), 219-226.
- MEB, (2013). *0-36 Ay Çocukları İçin Eğitim Programı İle Bütünleştirilmiş Aile Destek Eğitim Rehberi* (EBADER) Eğitimci Kitabı, Ankara: MEB, UNICEF.
- MEB, (2013). *Okul Öncesi Eğitim Programı İle Bütünleştirilmiş Aile Destek Eğitim Rehberi*(OBADER), Ankara: MEB, UNICEF.
- Mendez, J., Westerberg, D., & Thibeault, A. (2013). The importance of home-school communication as a tool for engaging Latino parents. *NHSA Dialog*, 16(1).
- Michael, S., Dittus, P., & Epstein, J. (2007). *Family and community involvement in schools: Results from the school health policies and programs study 2006*. *Journal of School Health*, 77(8), 567-587.
- Naftchi-Ardebili, S. (1995). *Parents' views of their involvement at home, in esea chapter 1 programs, and school: Impact on parents and their children. Paper Presented at the Annual Meeting of the American Educational Research Association* (150), 23p.
- National Parent Teacher Association (2000). *Building Successful Partnership. A guide for Developing Parent and Family Involvement Programs*, Bloomington, IN, National Educational Service Publishing.

- Ömeroğlu, E., Yazıcı, Z. ve Dere, H. (2003). *Okul Öncesi Eğitim Kurumlarında Ebeveynin Eğitime Katılımı, Erken Çocuklukta Gelişim ve Eğitimde Yeni Yaklaşımlar* Morpa Kültür Yayınları, İstanbul.
- Pickar, D. B. & Kaufman, R. L. (2015), *Parenting plans for special needs children: Applying a riskassessment model. Family Court Review*, 53: 113– 133.
- Redding, S. (1998). *Parents and learning*. International Academy of Education.
- Seçkin, N., & Koç, G. (1997). *Okulöncesi Eğitimde Okul-Aile İşbirliği. Yaşadıkça Eğitim*, 51: 5- 10.
- Toran, M. (2012). Çocukluğun ve erken çocukluk eğitiminin tarihi ve kuramsal temelleri. *Okul öncesi eğitime giriş içinde*, Avcı, N. ve Toran, M. (Ed.) Okul Öncesi Eğitime Giriş (1-19). Ankara: Eğiten Kitap.
- Toran, M., & Özgen, Z. (2018). *Okul Öncesi Eğitimde Aile Katılımı: Öğretmenler Ne Düşünüyor, Ne Yapıyor?. Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi*, 6(3), 229-245.
- Turney, K. ve Kao, G. (2009). Okul katılımının önündeki engeller: Göçmen ebeveynler dezavantajlı mı? *Eğitim Araştırmaları Dergisi* , 102 (4), 257-271.
- Wasik, BA, Bond, MA ve Hindman, A. (2002). Risk altındaki çocuklar için etkili erken çocukluk müfredatı. *Erken çocukluk müfredatında çağdaş bakış açıları* , 63-89.

Bil. Uzm. Mine AYANOĞLU

Mine AYANOĞLU, Mardin'de doğdu. İlk ve ortaöğrenimini Mardin'de tamamladı. Anadolu Üniversitesi Okul Öncesi Öğretmenliği bölümünden mezun oldu. Yüksek lisansını Gaziantep Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Yönetimi, Teftişi, Planlaması ve Ekonomisi anabilim dalında bitirdi. 2006-2011 yılları arası Milli Eğitim Bakanlığına bağlı okullarda Okul Öncesi Öğretmenliği yaptı. 2018 yılında başladığı İnönü Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Çocuk Gelişimi anabilim dalında doktora devam etmektedir. Halen, Artuklu Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu Çocuk Gelişimi Programında öğretim görevlisi olarak devam etmektedir. Çocuk gelişimi, Erken çocukluk dönemi alanında ulusal ve uluslararası dergilerde makaleleri, kitaplarda bölüm yazarlıkları bulunmaktadır. Çocukla iletişim, Aile Eğitimi, Materyal Geliştirme, Çocuk Sağlığı Ve Hastalıkları, Çocuk Animatörlüğü ve Özel Eğitim –Okul Öncesi Eğitim Kurumlarında Uygulama derslerini yürütmektedir.

EKLER:

AİLE KATILIMI TERCİH FORMU

Sevgili Ailelerimiz,

Bilindiği gibi eğitim sürecinde ailenin çok önemli bir rolü vardır. Çocuğun eğitimi aile ile kurumun

iş birliği ile gerçekleşmektedir. Kurumumuzda aile katılım aktivitesi uygulaması yapmayı

Planlamaktayız. Lütfen bunlardan size en uygun olanını işaretleyiniz.

Aşağıdaki maddeleri inceleyiniz ve yapabileceğinizi işaretleyerek belirleyiniz. Belirtilenlere

eklemeler yapabilirsiniz.

- Gezilerde yardım edebilirim.
- Çay ve diğer özel toplantılara yardım edebilirim.
- Malzeme ve araç hazırlamak için düzenli olarak gelebilirim. (Lütfen gün belirtiniz.)
- Öykü anlatabilirim.
- Oyun etkinliklerinde görev alabilirim
- Deneylerde görev alabilirim.
- Müzik etkinliklerinde görev alabilirim, enstrüman çalabilirim.
- Tiyatro, drama etkinliklerinde görev alabilirim
- Resim, deniz kabuğu vb. koleksiyonumuzu çocuklara gösterebilirim.
- Meslek tanıtımlarında görev alabilirim.
- Yemek pişirme, dikiş dikme vb. özel ilgilerim var. Bunları çocuklarla paylaşabilirim.
- Eğitim ortamının hazırlanmasında yardım edebilirim.
- Evcil hayvanlarım var, kuruma getirebilirim.
- Bilgisayar etkinliklerinde görev alabilirim.

Yardım etmeyi düşündüğünüz başka konular varsa lütfen belirtiniz.....

Ek1: OBADER, 2013, s. 111 Eğitimci Kitabı, MEB,

AİLE EĞİTİMİ İHTİYAÇ BELİRLEME FORMU

Anne/Baba'nın Adı-Soyadı: Tarih :/...../.....

"Değerli Aileler, okulumuzda sizlerin belirleyeceği konularda eğitim etkinlikleri düzenlemeyi planlıyoruz. Aşağıda örnek olarak verilen konulardan eğitim almak istediklerinizi önem sırasına göre numaralayınız. En önemli gördüğünüz konuya (1) veriniz. Bunun yanı sıra siz de listeye eğitim almak istediğiniz yeni konular ekleyebilirsiniz.

Eğitim Verilebilecek Konular:

- Çocuklarla İletişim
- Çocuk Yetiştirme Tutumları ve Olumlu Disiplin Yöntemleri
- Okul Öncesi Dönemdeki Çocuklarda Görülen Uyum ve Davranış Problemleri
- Okul Öncesi Eğitimde Okul Aile İşbirliği
- Okul Öncesi Dönemde Cinsel Eğitim
- Okul Öncesi Dönemde Temel Alışkanlıkların Kazandırılması (Tuvalet/Uyku/Beslenme vb.)
- Okul Öncesi Eğitimde Kitap ve Çocuk Kitapları
- Çocuk ve Oyun
- İlkokula Hazırlık ve Bu Süreçte Aileye Düşenler
- Televizyon- İnternet ve Çocuğa Etkisi
- Diğer (ekleyiniz):

Eğitim Etkinlikleri İçin Uygun Gördüğünüz Sıklık:

- Her hafta 2 haftada bir Ayda bir

Eğitim Etkinlikleri İçin Uygun Gördüğünüz Zaman:

- Hafta İçi Sabah: 10.30-11.30
- Hafta İçi Akşam: 17.30-18.30
- Hafta Sonu Sabah: 10.30-11.30
- Hafta Sonu Akşam: 17.30-18.30

Ek2: OBADER, 2013, s. 110 Eğitimci Kitabı, MEB

BÖLÜM VIII

AİLE İÇİ İLİŞKİLER VE İLETİŞİM

Bil. Uzm. Ezgi AKINCI DEMİRBAŞ

Çocuğuna gerçek servet bırakmak isteyen anne-baba, ona iyi dinlemeyi öğretir

Publilus Syrus

- İLETİŞİM
- ÇOCUKLA İLETİŞİM
- AİLE İÇİ İLETİŞİM
- ANNE ÇOCUK İLİŞKİSİ
- BABA ÇOCUK İLİŞKİSİ
- EŞLERARASI İLİŞKİ
- KARDEŞLER ARASI İLİŞKİ
- AİLE İÇİ İLİŞKİLERİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER

GİRİŞ

İletişim, kişiler arasında duygu ve düşünce alışverişini sağlayan bir terimdir ve sözlü ya da sözsüz olarak karşı tarafa aktarılmasıdır. Aynı zamanda kişiler arasında davranış değişikliği oluşturmak amacıyla bilgi, tutum, duygu ve becerilerin anlamlarının ortak olması, paylaşılması için gerçekleşen etkileşim süreci olarak da ifade edilmektedir (Baltaş ve Baltaş, 2002; Deniz, 2006).

Sosyal yaşamın her alanında iletişim vardır ve bu durumdan her birey çevresi ile iletişim kurmak durumundadır. Anne, baba ve çocuğun çevresindeki diğer bireylerin çocukla etkileşimi ve iletişimi çocuk için önemlidir. Çocuklarla doğrudan etkileşimde bulunan anne baba, iletişim becerilerini etkin şekilde kullanarak çocuklarla iletişim kurmaları, ilişkilerin düzeyini ve çocuğun gelişimini olumlu yönde etkileyecektir.

Erken çocukluk dönemindeki çocuklar, nasıl iletişim kuracaklarını öncelikle anne babalarını izleyerek öğrenirler ve sonuçları gözleyerek yeni davranışlar oluştururlar. Sağlıklı bir anne-baba çocuk iletişiminde, iletişim dolaysız ve açıktır. Anne-babaların çocuklarına doğru ve etkili mesaj verebilmesi için iletişim kurma yöntemlerini bilmeleri ve bazı kurallara dikkat etmeleri gereklidir. Bu kuralların başında ise; çocuğu kabul etmek, kendini çocuğun yerine koyarak düşünmek ve dürüst olmak gelmektedir. Erken çocukluk döneminde anne ile çocuk arasında kurulan sağlıklı iletişim, çocuğun tüm gelişim alanlarını destekleyerek sağlıklı bir kişilik geliştirmesinde çok önemli bir etken olarak görülmektedir.

Bu bölümde iletişimin ne olduğu, nasıl iletişim kurulduğu, iletişim engellerinin çocuk üzerindeki olumlu ve olumsuz etkilerinden bahsedilecektir.

1. İLETİŞİM

İletişim, toplumsal bir varlık olan insanın yaşantısının önemli bir boyutunu oluşturur. Belirli bir sosyal çevre içinde yaşayan insanlar, farkında olsun ya da olmasınlar, birbirleriyle iletişim içindedirler.

İletişim konusu kapsamlı alanları içerir ve çeşitli disiplinlerin araştırma alanına girmesi nedeniyle birçok tanımla yapılmıştır. Cüceloğlu (1993) iletişimi, insanların günlük yaşamdaki sorunlarını çözmek için kullandıkları düşünce alış-verişi olarak tanımlamıştır. Dökmen'e (1998) göre iletişim, katılanların bilgi ya da sembol üreterek birbirlerine ilettikleri ve bu iletileri anlamaya, yorumlamaya çalıştıkları süreçtir. Berko ve Wolwin (2000)'in tanımına göre iletişim, duyguların ve fikirlerin sözel veya sözel olmayan yollarla ifade edilip aktarıldığı, alındığı ve yorumlandığı bilinçli veya bilinçsiz, amaçlı veya amaçsız bir süreçtir. Karatepe (2005) iletişimi, bilgi ve düşüncelerin, herkes tarafından aynı biçimde ve aynı değerle anlaşılır duruma gelmesi, paylaşılması ve kar-

şılıklı etkinin sağlanması olarak tanımlamıştır. Demiray (2008)'a göre iletişim, düşünce ve duyguların, bireyler, toplumsal kümeler, toplumlar arası söz, el ve kol hareketi, yazı, görüntü gibi kanallar aracılığı ile değiş-tokuş edilmesini sağlayan toplumsal bir etkileşim sürecidir. İletişim tanımlarından da anlaşılacağı gibi aralarında büyük farklılıklar olmadığı görülmektedir. Bu tanımlamalardan herhangi birisinin doğru, yanlış yada eksik olduğunu söylemek mümkün değildir. Sadece kişinin kendini nasıl ifade ettiği, ne anlatmak istediğine göre farklılık göstermektedir.

İnsanlar etkili iletişim kurarak duygu ve düşüncelerini açıklama ve paylaşma fırsatı bulurlar. Karşısındaki kişi ile kurdukları etkili iletişim sayesinde çevresindeki kişilerin fikir ve deneyimlerinden yararlanıp, birbirini daha iyi anlamalarına ve yardımcı olmaları adına oldukça önemlidir.

Etkili iletişim kurabilmek için dikkat edilmesi gereken hususlar bulunmaktadır. Bunlar;

- Göz kontağı kurmak,
- İletişim sırasında mesaj üzerine odaklanmak,
- Vücut dili ve jestleri kullanmak,
- Emir ve yönlendirmeden uzak durmak,
- Dikkatli dinlemek,
- Konuşmadan önce düşünmek,
- Konuşurken sözcük seçimine dikkat etmek,
- Ses tonunun konuşma sırasında duruma göre ayarlamak,
- Görüş ve fikirleri etkili şekilde paylaşmaktır (Damodare, 2012).

ÖRNEK: Deniz sınavdan çok düşük not almış diyen bir kişi sadece bir bilgi aktarmaz, aynı zamanda bu olaya üzünlüğünü, hatta bu cümleyi rahat bir biçimde, heyecanlanarak söyleyen kişi memnun olduğunu ima edebilir. Konuşurken yapılan vurgular, tonlamamalar ifadeye yeni boyut kazandırır.

<p>YAŞAMIN İÇİNDEN;</p> <p>Çocuk: Balığım ölmüş, oysa bu sabah yaşıyordu.</p> <p>Baba: Bu kadar üzülme tatlım.</p> <p>Çocuk: (Ağlamaya devam eder).</p> <p>Baba: Ağlama bu sadece bir balık.</p> <p>Çocuk: Daha şiddetli ağlamaya devam eder.</p> <p>Baba: Kes şunu! Sana başka bir balık alırım.</p> <p>Çocuk: Başka bir tane istemiyorum.</p> <p>Baba: Çok mantıksız davranıyorsun.</p>	<p>DUYGUYU REDDETMEK YERİNE</p>	<p>Çocuk: Balığım ölmüş, oysa bu sabah yaşıyordu.</p> <p>Baba: Gerçekten mi, ne kadar kötü!</p> <p>Çocuk: O benim arkadaşımды.</p> <p>Baba: Bir arkadaşı kaybetmek çok acı verebilir.</p> <p>Çocuk: Ona bir sürü oyun öğretmiştim.</p> <p>Baba: İkiniz baya vakit geçiriyordunuz.</p> <p>Çocuk: Onu her gün beslerdim.</p> <p>Baba: O balığı gerçekten seviyordun.</p>
---	---------------------------------	--

<p>YAŞAMIN İÇİNDEN;</p> <p>Çocuk: Biri yeni silgimi almış.</p> <p>Anne: Kaybetmediğine emin misin?</p> <p>Çocuk: Hayır kaybetmedim. Tuvalete giderken masanın üstündeydi.</p> <p>Anne: Eşyalarını her yerde bırakırsan ne bekliyorsun ki!</p> <p>Önceden de eşyaların başkaları tarafından alınmıştı. sana her zaman söylüyorum. Değerli eşyalarını çantana koy. Hiçbir zaman beni dinlemiyorsun!</p> <p>Çocuk: Üff yaaa. Ben kaybetmedim dedim sana!</p> <p>Anne: Küstahlaşma!</p>	<p>SORULAR VE ÖĞÜTLER YERİNE, DUYGUYU ONAYLAYIN</p>	<p>Çocuk: Biri yeni silgimi almış.</p> <p>Anne: Öyle mi?</p> <p>Çocuk: Tuvalete giderken masanın üstündeydi. Döndüğümde yoktu.</p> <p>Anne: Mmmm...</p> <p>Çocuk: Bu izinsiz alınan üçüncü silgim oldu.</p> <p>Anne: Yaaa!</p> <p>Çocuk: Biliyorum. Bundan sonra sınıftan çıkarken, önemli eşyalarımı çantaya koyacağım.</p> <p>Anne: Anlıyorum...</p>
---	---	--

2. ÇOCUKLA İLETİŞİM

Çocukların çevresindekilerle sosyal olarak etkileşime geçmeleri için iletişim önemlidir. Çocuklardan göz kontağı kurma, konuşmayı başlatma, sırayla konuşma, konuşmayı devam ettirme-bitirme, durum ve konuya uygun konuşma, anlatım becerileri vb. iletişim becerilerine sahip olmaları beklenmektedir. Çünkü iletişim becerileri gelişmiş çocuklar sosyal mesafeyi daha kolay ayarla-

yabilen ve yaşlıları tarafından daha kolay kabul edilen çocuklardır (Bayhan ve Artan, 2009; Ergin, 2004).

Çocuğun ilk iletişim kurduğu kişilerin ailesi olduğu düşünülduğünde aileler çocuğun iletişimin becerilerinin gelişiminde önemli bir yere sahiptir. Anne ve babaların, çocuklarıyla etkili, doğru, doyurucu iletişim kurmak için aşağıdakilere dikkat etmeleri gerekir (Mc. Whirter ve Voltan-Acar, 2005):

2.1.1. Çocuğu Kabul Etmek

Kişilerarası iletişim sürecinde en temel adım "kabul etmektir". Başkasını olduğu gibi kabul etmek, karşıdaki kişiye verilen değer ve saygının bir göstergesidir. Çocukla iletişimde de her çocuğun kendine özgü bireysel özellikleri, duygu, düşünce ve değerleri vardır. Bunların temelinde çocukların ihtiyaçları yatmaktadır. 'Beni sev', 'Beni Gör', 'Beni Duy', 'Beni böyle kabul et' diyen davranışlarını çözümlenmek, hissetmek ve hissettirmek hem aile için hem de çocuk için çok önemlidir.

Olumlu iletişimin önemli unsurlarından biri de karşısındaki kişinin duygu ve düşüncelerini açıklamasına fırsat vermek ve onun duygu, düşünce ve davranışlarında özgür bir birey olduğunun kabul edilmesidir.

Önder (2007), çocukların kabul edilmesi için şunlara dikkat edilmesi gerektiğini belirtmiştir: Çocuğun duygularının tümü kabul edilmeli, anne-baba çocuğun kendilik değerini destekleyici olumlu tavırlarda bulunmalı, çocuğun kendi bedeni üzerindeki (sevilme gibi) haklarına saygı duyulmalı, çocuğun daha çok başarılarına odaklanılmalı, çocukların farklı düşünebileceği kabul edilmelidir.

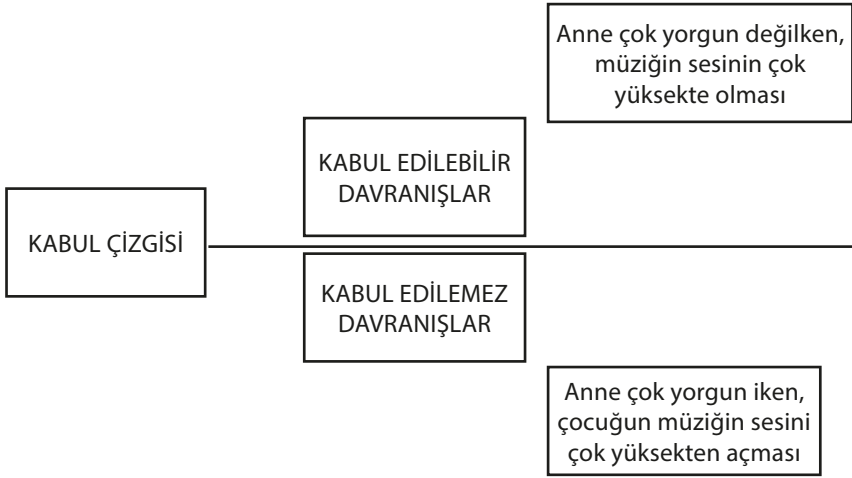
Genellikle anne-babalar çocuklarının duygularını, düşüncelerini, algılarını kabul etmezler. İlgil ve isteklerini önemseyip dikkate almazlar. İletişimi engelleyecek tepkiler verirler; 'Bu kadar şeyle doyumaz', 'Ne var bunda şimdi ağlayacak?'. Bu tepkilerle karşılaşan çocuk anlaşılmadığını düşünerek, kendini orada duyurabilmek için daha fazla çok hırçınlaşır, daha çok ağlar ve yaptıklarında aşırıya kaçar.

Örneğin: Bir akvaryum ziyaretinde çocuk anne ve babası ile dolaşmaktadır. Çocuk gezi sırasında değişik türdeki bir balık ile ilgilenmeye başlar ve annesine balık türü hakkında sorular sorar. Annesi ise çocuğun isteğini fark etmeden 'Boşver onları bak burada neler var' diyerek çocuğu çekerek, balığın olduğu bölümden uzaklaştırır. Çocuk merakını devam ettirerek 'bunlara bakmak istiyorum, başka değişik balıklar da var' diyerek isteğini belli eder. Çocuk annesinin ısrarları ve çekiştirmeleri sonucu başka bölüme gider. Çocuğun ne istediğine ne hissettiğine önem verilmemiş, ilgisi kabul görmemiştir.

DÜŞÜNÜZ, TARTIŞINIZ

Çok sevdiğiniz bir arkadaşınız size hediye almıştır. Birkaç gün sonra yanlışlıkla hediye kırılmıştır. Yanınızdaki kişi 'hadi canım o kadar da abartma altı üstü bir hediye, yenisini alırsın' diyerek sizin duygu ve düşüncelerinizi kabul etmemiştir. Bu iletişim durumunda ne yapardınız?

Anne-babalar çocuklarının davranışlarını bazı günler kabul ederken, bazı günler aynı ya da benzer davranışını kabul etmeyebilirler. Bu durumda aklımıza şu sorular gelebilir: Çocuğun hangi düşünce ve davranışı kabul edilebilir / edilemez? Bunlar ne zaman kabul edilir / kabul edilemez? Kabul edilirse / edilmezse nasıl tepki verilmelidir? Gordon'a göre (1999), çocuğun yapma ve söyleme olasılığı olan tüm davranışlarının yer aldığı dikdörtgen 'KABUL PENCERESİ' içinde gösterilerek açıklanmıştır.

Şekil 1: Gordon, 1999

Anne-babaların, çocuğun davranışını kabul edip etmemeleri, o anda yaşadıkları duygu durumuna bağlıdır. Anne-baba, çocuğun davranışı sırasında olumsuz duygular yaşıyor ise davranışı kabul etmezler. Olumsuz duygular yaşamıyorlar ise aynı davranışı görmezlikten gelebilirler. Bu nedenle kabul çizgisinin yeri değişkendir. *Anne babanın içinde bulunduğu çevre, ruh hali, fizyolojik etmenler; çocuğun yaşı, mizacı gibi özellikler kabulün derecesini etkiler. Dolayısıyla kabul çizgisinin yeri yetişkine, çocuğa ve çevresel faktörlere göre değişir.*

Örnek:

Çocuk: Anne ben doydum, ıspanak yemek istemiyorum.

Anne: Ne yedin ki? Doymuş olamazsın.

Çocuk: Çorbamı içtim, köftemi yedim.

Anne: Sebze yemedin.

Çocuk: Salata yedim.

Anne: Tek salata ile olmaz, ıspanaktan da yiyeceksin.

Çocuk: Ama anne doydum.

Anne: Bu kadar yemekle olmaz, ıspanağı yiyeceksin.

Çocuk: (öfkelenerek)Doydum dedim!

2.1.2.Empati Kurmak

Empati, kişilerarası ilişkilerde bulunması gereken temel koşullardan birisidir. Bir kişinin kendisini karşısındaki kişinin yerine koyarak olaylara onun bakış açısıyla bakması, o kişinin duygularını ve düşüncelerini doğru olarak anlaması, hissetmesi ve bu durumu ona iletmesi sürecine "empati" adı verilir.

Anne-babaların çocukları ile empati kurması düşünce ve duygularını doğru anlamasının yanında, anladıklarını çocuklarına aktarmaları da önemlidir. Bu aktarımda anne-babanın sözleri ve yüz ifadesi vb. sözel olmayan mesajları arasında çelişki olmamalıdır (Çağdaş, 2015). Çocuklarla empati kurmanın diğer yolu da fiziksel şekilde olmalıdır. Çocuklarla konuşurken çocuğun boy hizasına eğilmeli veya oturulmalıdır ve göz kontağı kurulmalıdır (Navaro, 2017). Empati kurulan çocuk, anlaşıldığı için rahat iletişimde bulunur. Anne-babaların çocukla empati kurması, çocuğunda diğer insanlarla empati kurma becerisini geliştirir. Çevresi tarafından daha çok kabul ve sevgi görür (Önder, 2007). Onların kabul görmeleri, ilişkilerini sağlıklı bir şekilde sürdürmelerini olumlu yönde etkiler.

ÖRNEK:

Derslerden bunaldığını, derslerin zor olduğunu, sosyal yaşamına vakit ayıramadığını söyleyen bir arkadaşınıza onun duygularını anlamaya çalışmadan şu yanıtların verildiğini düşünelim:

- *Sen öğrencisin. Öğrenciler çalışmadan nasıl geçebilirler?*
- *Sosyal hayatı düşünmenin sırası mı şimdi?*

BUNUN YERİNE:

- *Bu ara çok çalışmak zorunda kaldın. Çalışmaya bu kadar odaklanmak seni yoruyor.*
- *Ders çalışmaktan sosyal yaşamına hiç vakit ayıramamak sanırım seni öfkeliyor.*

2.1.3.Çocuğu Dinleme

Etkili iletişimin gerçekleşmesi için en önemli basamaklarından biri de başkalarının söylemek istediklerini dinlemektir. Hayatın her alanında kullanılan dinleme sosyal yaşamda sağlıklı iletişimin temel unsurudur. İnsanlar, söyleyeceklerinin önemli ve değerli olduğuna inanırlar ve doğallıkla dinlenilmek isterler.

Çocukları dinlemek onların kendilerini açmalarına fırsat verir. İletişim sürecinin sağlıklı bir şekilde yürütülmesinde; kullanılan sözcükler, sözsüz davranışlar bu süreci etkiler. Bu sebeple iletişimi olumlu etkileyen sözlü ve sözsüz dinleme biçimleri '*etkin bedensel dinleme*', '*edilgen dinleme*' ve '*aktif/etkin dinleme*' olarak ele alınarak açıklanacaktır.

Etkin bedensel dinleme; etkili bir iletişim, dinleme sırasında sözlü mesajların yanı sıra uygun bedensel dinleme mesajları verir. Sözlü ve sözsüz mesajlar arasındaki tutarlılık, dinleyicinin konuşmacıya 'dinlediğini hissettirmesi, önemli hissettirmesi, değer verildiğinin hissettirilmesi' açısından önemlidir. Örneğin; Anne/babanın kendilerine bir şey anlatmaya çalışan çocukla göz teması kurmadan, 'Seni dinliyorum', 'Evet', 'Anlat' diyerek bir taraftan da kendi işleri ile ilgilenmeye devam ediyor olmaları durumunda, anne/babasının kendisini gerçekten dinlemediğini hisseden çocuk, onların sözlerini değil, sözsüz davranışlarını dikkate alarak iletişimi yarıda bırakabilir. Etkin bedensel dinlemede *bedenin duruşu, göz kontağı, yüz ifadesi, baş hareketleri, dokunma eylemler* çocukla olan iletişim kalitesini artırır, saygı duyulduğunu ve önemli birisi olduğunu '*Sen varsın*', '*Sen benim için önemlisin*', '*Seni seviyorum*', '*Seni dinliyorum*' gibi mesajlarını iletir.

Edilgen dinleme; dikkatli bir sessizliği ve çok az tepki göstermeyi gerektiren, iletişim sürecinde dönütün olmadığı en basit dinleme şeklidir. Dinleyicinin hiçbir sözlü tepkide bulunmadığı, konuşmacıya kabul edildiğini duyumsatan ve daha fazla paylaşımda bulunmasını sağlayan bir dinlemedir. Konuşan aktif, dinleyici pasiftir. Anne-baba çocuğa konuşma fırsatı vererek onu önemsettiğini hissettirme, konuşma için onu şevklendirme, yüreklendirme, duygularını paylaşma imkânı veren güçlü sözsüz iletişim biçimidir.

Ancak dinlemek sırasında sessizlik hiç hareket etmeden durmak şeklinde olmamalıdır. Çünkü hiç tepki vermeden derin bir sessizlik içinde olmak çocukta gerçekten dinlenip dinlenilmediği konusunda kuşku yaratabilir. Bu nedenle dinleme sırasında, dinleyenin anlatılanları dinlediğini gösteren bazı tepkiler yani; 'baş sallamak, öne eğilmek, tebessüm etmek' gibi sözsüz tepkiler göstermesi gerekebilir. 'Hı hı', 'Devam et', 'Evet', 'Peki sonra' gibi sözel tepkilerde verebilir.

Aileler bazen çocukları ile daha çok konuşmak, derine inmek ve başlamak için yüreklendirmeye ihtiyaç duyarlar. Bu iletilere *KAPI ARALAYICILAR* denilmektedir. '*Bu konuda konuşmak ister misin?*', '*Bu konuda daha fazla bir şey söylemek ister misin?*', '*Söylediklerin çok ilginç*' gibi mesajlardır.

Edilgen dinleme çocuğa; '*Duyularını duymak istiyorum*', '*Duyularını kabul ediyorum*', '*Benimle paylaşmak istediğin konuda vereceğin kararda sana güveniyorum*' şeklinde güçlü mesajlar verir. Böylece çocuk anne babası tarafından kabul edildiğini ve kendisine saygı duyulduğunu hisseder.

Aktif/Etkin dinleme; edilgen dinlemenin aksine aktif dinlemede, dinleyen kişi, konuşan kişi kadar etkindir. Konuşmacının kendini daha rahat ifade edebilmesi için dinleyicinin de sözlü ya da sözsüz ifadelerle ona katkı sağlaması gerekir.

Aktif (etkin) dinleme, dinleyen kişinin bilinçli ve düzenli bir şekilde konuşmacıya geri iletim vermesidir. Yani dinleyicinin alınan mesajı doğru olup olmadığını anlamak için konuşmacıya mesajı açarak kendi sözcükleriyle geri iletmesidir.

Aktif dinlemenin diğer dinleme becerilerine göre baskın yönleri bulunmaktadır. Bunlardan '*ilki*', aktif dinleme, karşıdakine her zaman doğru yolu gösterme zorunluluğu duymaksızın dinleyenin konuşanı gerçekten anlamak için dinlemesidir. Aktif dinlemede, etkin olarak dinleyen kişi karşı tarafın sorunu varsa, o sorunu kendisinin çözmesi gerektiğini bildiği için dikkatini yalnızca anlatanın anlattığına vererek, söylenenin ne anlama geldiğini ve hangi duyguların yaşandığını anlamaya çalışır. Bu durum hem dinleyeni hem de konuşanı rahatlatır. Konuşanın kendisini rahatlıkla ortaya koyabilmesine fırsat verir. Aktif dinlemenin '*ikinci*' baskın yanı, örtük anlamları ortaya çıkar-

maya olanak sağlamasıdır. Aktif dinlemede sorun üzerinde düşünme fırsatının olması, örtük ve yan anlamların açık ve daha kolay anlaşılmasını sağlayabilir. 'Üçüncü' baskın yanı ise, konuşanı daha iyi tanıma olanağı sağlamasıdır. Aktif dinleme sırasında anlaşıldığını hisseden kişi, dinleyene kendisini daha rahat açabilir. Bu durum onu tanımak açısından ipuçları verir (Yüksel, 2008).

.....
: Etkin bir dinleyici olabilmek için; öğüt vererek, yargılayarak veya alay ederek din-
: lemekten uzak durulmalıdır.
:

Aktif dinlemede nasıl bir yol izlenmesi gerektiği, yapılacaklar şöyle sıralanabilir (Güngör, 2001):

- Konuşan kişinin, anlattıklarına açıklık getirmesini istemek ('ne demek istediğini anlamadım').
- Konuşan kişinin, söylediklerini kısaca tekrar etmek ya da dinleyeni anladığını kendi sözcükleriyle ifade etmek ('demek oyuncağını paylaşmak istemiyorsun, yani demek istiyorsun ki...').
- Konuşan kişinin, duygularını yansıtmak ('bu seni öfkeliyor olmalı, kendinigibi mi hissediyorsun?').
- Başlıca fikir ve duyguları özetlemek ('söylediklerinden anlıyorum ki...').

1.Kısaca tekrar edebiliriz ya da kendi kelimelerimizle özümleriz.

Çocuk: "Kardeşim bebeğimi aldı vermiyor."

Anne: "Kardeşinle oyuncakları paylaşmayı öğrenemedin."

Bu İfade Yerine;

Anne: "Demek kardeşin bebeğini aldı vermiyor." (Sözleri özümlenme, duyduğunu tekrar etme)

1.(Çocuğun duygularını dile getirebiliriz.)

Çocuk: "Kardeşim bebeğimi aldı vermiyor." (Çocuk ne hissediyor? Kızgınlık, öfke)

Anne: "Bu da seni çok kızdırıyor."

2.(Katılımlı dinleme)

Çocuk: "Anneciğim bugün okulda ne oldu biliyor musun? Müzik öğretmeni beni koroya seçti."

Anne : "Bu da seni çok mutlu etti."

Çocuk: "Evet çok mutluyum."

Çocuğu etkin şekilde dinlemenin çocuk ve anne baba üzerindeki olumlu etkileri;

- Kendisinin dinlendiğini ve söylediklerinin doğru olarak anlaşıldığını gören çocuk, kabul edildiğini, kendisine değer verildiğini hisseder.
- Aktif dinlemeyi kullanan anne babalar, çocuklarına karşı saygı ve sevgi duygularının farkına varırlar.
- Anne baba ve çocuk arasında yaşanan aktif dinleme sonucu ilişkilerinde bağlılık gelişir.
- Çocukların sorunlarını çözümlayebilmelerini kolaylaştırır.
- Çocuğun kendine güveni gelişir, kendini ifade edebilme fırsatı oluşur.
- Başkaları tarafından dinlenen çocuk, onları da aynı şekilde dinleyerek dinleme becerisi geliştirir.
- Duygularını ifade edebilen çocuk rahatlar, sakinleşir.
- Tüm duyguların doğal olduğunu anlar ve kendini suçlu hissetmez (Cüceloğlu, 2000; Gordon, 1999; Güngör, 2001; Yavuzer, 2001).

2.1.4.Kullanılan Dil

Çocuğun ilk iletişim kurduğu kişilerin ailesi olduğu düşünüldüğünde aileler çocuğun iletişimin becerilerinin gelişiminde önemli bir yere sahiptir. Sağlıklı aile iletişimin temelinde çocuğa değer verilir, çocuk kabul edilir ve çocuğun duygu ve düşüncelerini açık ve net bir şekilde aktarmasına fırsat verilir, çocukla empati kurulmaya çalışılır. Sağlıksız aile iletişiminde ise çocuk, iletişimi engelleyen eleştirilme, yargılama gibi birçok olumsuzlukla karşı karşıyadır. Çocuğun ailesiyle kurduğu sağlıklı iletişim çocuğun sosyal, zihinsel ve psikolojik gelişimine de olumlu katkı sağlamaktadır (Çetinkaya, 2011; Üstün, 2010).

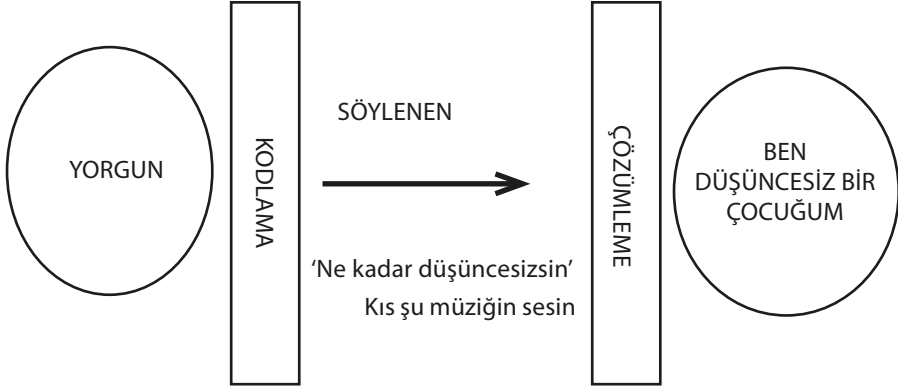
İletişimde 'sen dili', 'ben dili' olarak ifade edilen iletişim dili, çocukla iletişimi olumlu ya da olumsuz yönde etkileyerek iletişimin güçlendirilmesini sağlayabileceği gibi iletişimde sorunlar yaşanmasına sebep olabilir.

2.1.4.1.Sen dili

Çocuğun olumsuz davranışları ya da sözleri anne-babaların korku, kaygı, öfke gibi olumsuz duygular yaşamalarına ve istemeden de olsa tepkiler vermelerine neden olabilmektedir. 'Sen dili' mesajı, iletişimi olumsuz yönde etkileyip, çocuğun ne denilmek istediğini ve neyin amaçlandığını açıkça anlayamayabilir. Olumsuz duygular karşısında tepkilerini; "Ne laf anlamaz çocuksun", "Neden böyle yapıyorsun?", "Neden dikkat etmiyorsun?", "Çocuk gibi davranıyorsun", "Sen adam olmazsın", "Salak, geri zekalı, aptalın birisin", "Böyle davranmamalısın" gibi cümlelerle ifade edebilmektedirler. Dikkat edilirse kullanılan ifade tarzı çocuğa yönelik sen-mesajı, sen kelimesi yani sen dilidir. Örneğin; anne kitap okurken TV'nin sesini çok yüksek açan çocuğuna "Ne laf anlamaz çocuksun", "Başımın belası çocuk", "Saygısızın tekisin", "Kes şunun se-

sini”, şeklinde ifadede bulunursa, annenin çocuğu ile iletişimde kullandığı dil sen dilidir.

SEN DİLİ

Şekil 2: Sen dili (Gordon, 1999).

Bu ifade çocuğa, anne babanın, ‘yorgunum, biraz dinlenmek istiyorum’ mesajını veremez. Sen dili ifadeleri çocuk tarafından iki şekilde algılanır. Ya ne yapması gerektiği biçiminde (çözüm iletme) ya da kötü olduğu, istenmediği (suçlama) biçiminde çözümlenerek olumsuz olarak anlaşılır. Sen dili mesajları, çocuğa yaptığı davranışın anne babasını neden rahatsız ettiğini, onların bu davranış karşısından neler hissettiğini açıklamaz, sadece çocuğun olumsuz fikirler edinmesine yönelik bilgiler verir.

Sen mesajı iletişimi engeller ve genellikle kızgınlık ifadesi için kullanılır. Diyelim ki siz birisine bir şey anlatırken, çocuğunuz sürekli araya girerek sözünüzü kestiği için sinirlendiniz. Yapmış olduğu davranışı (söz kesmesi) size sorun çıkarmış oluyor. İçten içe sinirleniyorsunuz. Ancak ona ‘saygısızlık yapma’ diyerek vereceğiniz tepki, iletişimi bozacaktır. Çünkü sen dili iletisi, karşımızdaki kişi hakkında olumsuz bir yargı içerir.

Anne babanın çocuğa karşı kullanmış olduğu sen dili mesajlarının çocuk üzerindeki olumsuz etkisi şöyle sıralanabilir; çocuğa kendisini değersiz hissettirir. Sen dili iletileri suçlayıcı, küçük düşürücü ve kişiliğe yönelik olduğu için çocuğa kendini değersiz hissettirir, özgüveni sarsılır. Çocuk o anki tepki ile *durumu anlamlandıramaz*. Çocuk neye kızıldığını anlayamadığı için kargaşa yaşayabilir. Çocuğun direnmesine ve karşılık vermesine zemin oluşturur. Çocuğun benlik algısı zedelenir. Küçümsenen, değersiz hissettirilen çocuk sevilmediğini, kabul edilmediğini düşünmeye başlar. Çocuk söylenenleri kendisi ile bütünleştirir. Sen dilinde kullanılan ‘beceriksiz’, ‘tembel’, ‘salak’ gibi ifadeler çocuk tarafından ciddiye alınıp, içselleştirilebilir. Bir müddet sonra

bunlara uygun davranışlar geliştirmeye başlayabilir. *Benzer iletişim dili kullanarak, savunmaya geçer.* Çocuk kendisine yöneltilen sen dili mesajını anne/babası, arkadaşlarına kullanmaya başlar. ‘Sen sanki çok mu iyi bir annesin’, ‘sende babama bağıırıyorsun’.

2.1.4.2. Ben dili

Çocukların olumsuz bir şekilde etkilenmemesi için, karşısındakinin bir durum veya davranışın karşısındakini nasıl hissettirdiğini, nasıl etkilediğini çocuğu suçlamadan ifade etmenin yolu ben dili ile yapılan konuşmadır. Ben dili mesajı, yumuşak bir ses tonuyla, ‘ben hissediyorum’ gibi başlayan cümlelerle belirli bir konu hakkındaki duyguların ve düşüncelerin ifade edilmesidir. ‘Ben üzgünüm çünkü’, ‘Ben sinirliyim çünkü’ bu tür iletişim cümleleri dinleyiciye nesnel bir durumun olmadığını ve tartışma yüzünden ortamı terk etmesine gerek olmadığını söyler (Darrington ve Brower, 2012).

Ben-dili, anne-babanın olumsuz davranış sırasında yaşamakta olduğu olumsuz etki ve duyguları açıklayan dürüstçe bir kızgınlık ifadesidir. “Kes şu müziğin sesini demedik mi sana?” gibi kırıncı bir ifade yerine “Müzik bu kadar yüksek açılınca okuduğumu anlamıyorum ve başım ağrıyor” demek, karşı tarafa kızgınlığın nedenlerini açıkladığı gibi, gencin kişiliğine bir saldırı niteliği de taşımadığından duyulması ve dinlenilmesi daha olasıdır.

Ben dili ile aktarılan mesajla çocuğun benliği zedelenmemiş olur. Bu sayede anne-babanın çocuğuyla arasındaki iletişimde saygı, empati ve içtenlik zarar görmemiş olur. Çocuk anne-babasının duygu ve düşüncelerini öğrendiği için savunucu tutum geliştirmeden sorumluluğunu kabul eder ve istenmeyen davranış ve tutumunu değiştirmeye çalışır. Çocukların empati yeteneğini geliştirir. Çocuğa değer verildiğini gösterir. Ben dili ile aktarılan mesajlar sayesinde anne-baba da duygu ve düşüncelerini hemen aktardıkları için rahatlarlar. Hem anne-baba hem de çocuk öfke ve kızgınlık biriktirmemiş olur. Çocuklar da anne ve babasını örnek alarak zamanla duygularını ben diliyle ifade etmeye başlar (Çetinkaya, 2014; Güngör, 2001; Navaro, 2017).

Ben dili mesajının etkili olması için *kabul edilmeyen davranış tanımlanmalı, anne/baba yaşadığı duyguyu açıklamalı ve anne-baba üzerindeki somut etki açıkça belirtilmelidir.* Ben dilinde bu üç öğeden bir tanesinin kullanılmaması, mesajın eksik olmasına neden olur ve etkili olmaz. Ben dilinin başarılı olması için bahsedilen üç öğenin yanında şunlara da dikkat edilmelidir; çocuk sadece sorun olduğu durumlarda değil, her zaman etkili bir şekilde dinlenmelidir. Ben dili mesajı gönderilmeden önce çocuğun ilgisi çekilmeli, ardından güçlü ve çocuğa uygun bir mesaj gönderilmelidir. Çocukla konuşurken sürekli olarak ben dili mesajı ile konuşulmamalı, aileler çocukların konuşmalarını dinleme vb. diğer iletişim becerileriyle de desteklemelidir. Ben iletişinde başarısız

olunması durumunda, güç ve otoriteye başvurulmamalıdır (Gordon, 2017).

Etkili bir ben dili için örnekler:

1.Kabul edilmeyen ya da hatalı olan davranışın yargılamadan ve suçlamadan tanımlanması. "Oyuncaklarla oynadıktan sonra onları toplamadığın zaman...."

"Ben konuşurken sen sözümü kesince...."

"Televizyonun sesini çok yüksek açınca...."

"Salonda top oynayınca...."

"Yemek yerken üzerini kirlletince...."

2.Kabul edilmeyen ya da hatalı olan davranışın anne-baba üzerindeki somut, gerçek ve kesin etkisinin söylenmesi.

"Başım ağrıyor."

"Yoruluyorum."

"Okuduğumu anlamıyorum."

"Kapının çalındığını duyamıyorum."

"İşime engel oluyor."

"Tekrar yıkamak zorunda kalıyorum."

3.Kabul edilmeyen ya da hatalı olan davranışın anne-babada yarattığı duyguların ifade edilmesi.

"Öfkeleniyorum."

"Korkuyorum."

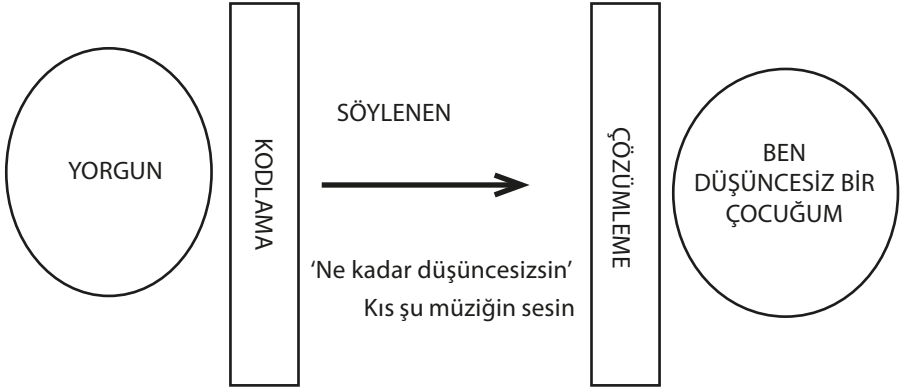
"Üzülüyorum."

"Aşağılanmış hissediyorum."

"Değersiz hissediyorum."

"Kızıyorum."

BEN DİLİ

Şekil 3: Ben dili (Gordon, 1999).

Anne/baba eve çok yorgun geldiği için, çocuğun müzik dinleme isteğini geri çevirmek zorunda kalır. Bu durumu çocuğa 'yorgunum, başım ağrıyor, dinlenmek istiyorum' diyerek ifade ederler. Bunu ifade ederken çocuğa karşı bir suçlama, kızgınlık söz konusu değildir. Bu durumda çocuk anne/babanın yorgun olduğu için müziğin sesini kısabilir/kapatılabilir, bu durumu anlayabilir.

Ben dili mesajlarının çocuk ve yetişkin üzerindeki etkisi şöyle sıralanabilir; *kişiyi rahatlatır*. Kişi kendi duygu ve düşüncelerini anında ve iletebildiği ve cevap bulabildiği için kendini rahatlamış hisseder. *Davranışı değiştirme sorumluluğu karşı tarafa verir*. Kızgınlık ve öfkeyi önlediği için, istenmeyen davranışın değişmesinde karşıdaki kişiye sorumluluk verir (Gordon, 1999). *Benlik algısını zedelemes*. Ben dili istek, gereksinim ve duyguları bilinçli ve saygılı biçimde karşı tarafa aktardığı için olumlu bir iletişimin temelini oluşturur (Darrington ve Brower, 2012).

HAYATIN İÇİNDEN...	
SEN DİLİ	BEN DİLİ
Konuşurken gözüme bile bakmıyorsun, çok kabasın!	Konuşurken gözüme bakmadığın zaman beni dinlemediğini, ciddiye almadığını düşünüyorum. Bu da beni incitiyor.
Her akşam aynı şeyi tutturuyorsun, oyun oynayalım diye! Benim yorgun olabileceğim aklına gelmiyor mu?	Bu akşam çok yorgun hissediyorum. İstersen oyun oynamayı başka bir akşama erteleyelim.

Kes şunu, kolumu çekiştirip durma!	Kolumun çekiştirilmesinden hoşlanmıyorum.
Çok kabasın! Her zaman sözümü kesiyorsun!	Başka birisi ile konuşmaya başlayınca, konuşmam bitmeden araya girince çok rahatsız oluyorum.
Neden kapıyı hep açık bırakıyorsun?	Kapının açık kalması beni rahatsız ediyor.
Saygısız! Kardeşinle böyle konuşamazsın.	Konuşma şeklini beni üzdü, hatta öfkeliydim.

Anne baba ve çocuk arasındaki iletişimin etkin bir şekilde kurulmasını baltalayan çeşitli engeller vardır. Bu iletişim engelleri duygu, düşünce ve sorununu anlatmaya çalışan çocuğun susmasına, konuyu değiştirmesine ya da önemsenmediği duygusuna kapılarak incinip küsmesine hatta kızıp öfkelenmesine neden olabileceği bir tutum içine girmesine de neden olabilir. **Çocuklar üzerindeki etkileri de vurgulanarak iletişim engelleri şunlardır;**

- Emir vermek ve yönlendirmek,
- Uyarmak, gözdağı vermek,
- Ahlak dersi vermek,
- Öğüt vermek, çözüm ve öneri getirmek,
- Öğretmek, nutuk çekmek, mantıklı düşünceler önermek,
- Yargılamak, eleştirmek, suçlamak, aynı düşüncede olmamak,
- Övmek, aynı düşüncede olmak,
- Ad takmak, alay etmek, utandırmak,
- Yorumlamak, analiz etmek, tanı koymak, tahlil etmek,
- Güven vermek, desteklemek, avutmak, sakinleştirmek, duygularını paylaşmak, konuyu değiştirmek,
- Soru sormak, sınamak, çapraz sorgulamak,
- Sözümden dönmek, oyalamak, alay etmek, şakacı davranmak, konuyu saptırmak (Demircioğlu, 2008; Gordon, 2009; Uslu, 2005).

Emir vermek ve yönlendirmek; çocukla kurulan iletişimde saygı ve sevginin eksik olduğu bir durumdur. Çocukta, kendine emir veren otoriteye karşı korku yaratabilir. Tam tersi otoriteye karşı aktif dirençte oluşturabilir. Emir vermek ve yönlendirme ifadeleri, çocuğa duygularının ya da isteklerinin önemli olmadığını yansıtır. İsyankâr davranışa ya da misillemeye yol açabilir. ‘Televizyonun önünden kalk ve doğru odana gidip dersini çalış,’ ‘Odanı sen toplayacaksın,’ ‘Gürültüyü kes,’ ‘Hemen buraya gel!’ Gibi ifadeler çocuğa kendini önemsiz

hissettirir ve kızdırır. Çocuklarla saygı ve anlayış temelli bir ilişki geliştirilmek isteniyorsa, saygı duyularak kibar jest ve ifadeler kullanılmalıdır. Örneğin “Gürültüyü kes” yerine “Biraz sessiz olabilir misin?” demek daha doğru olacaktır.

Uyarmak ve göz dağı vermek; çocuğa davranmasını istediğimiz şekilde davranmaması sonucu ona yaptırımlar uygulayacağımızı dile getirmektir. Uyarmak ve gözdağı vermek, çocuğun istek ve gereksinimlerine saygı duyulmadığını, kendisine önem verilmediğini gösterir. Bu iletişim çocukta sonuçların gerçekten meydana gelip gelmeyeceğini ‘denemeye’ yol açar. Tüm uyarılara rağmen o Şeyi yapma isteği duyarlar. ‘Eğer yatağa gitmezsen, dayak yiyeceksin.’, ‘O kaşıkla oynamayı bırakmazsan, çok kızacağım.’ Bu ifadeler çocukta korku, boyun eğme, kızgınlık ve isyan duygularını ortaya çıkarabilir.

Ahlak Dersi Vermek; çocuğu otorite altına alarak, istemediği Şeyleri yapması konusunda çocuğun kendisini zorunlu hissetmesine neden olur. Bu tür iletişim Şekli ilişkilerde otoritenin ve zorunlulukların gücü kişiye karşı kullanılır. ‘Yapmalısın, Etmelisin’ mesajlarını iletir ve çocuğu karşı koymaya zorlar. Çocuğun suçlamalar karşısında bu durumu daha da Şiddetli savunmasına yol açabilir. ‘Sen her zaman büyüklerine saygı duymalısın.’, ‘Büyükler ile konuşurken sözün kesilmez.’, ‘Bu yaptığın sana hiç yakışmıyor.’, ‘Her zaman nazik davranmalısın.’

Öğüt Vermek, Çözüm ve Öneri Getirmek; çocuğa öneriler vererek sorunu nasıl çözeceğini söylemektir. Çocuğa kendi sorunlarını kendi kendine çözebilme gücüne sahip olmadığının, yetersiz olduğunun mesajını verir. Çocuğu bireysel düşünmeye değil, ebeveyne bağımlı olmaya yöneltebilir. ‘Bence Şimdi git ve arkadaşından özür dile.’, ‘Arkadaşınla kavga etmek istemiyorsan, ondan uzak durabilirsin.’, ‘Ben olsam arkadaşına öyle davranmazdım.’ ‘Gibi ifadeler çocuğun kişilik gelişimini olumsuz etkileyebileceği gibi, iletişimde de başarısız olmasına sebep olabilir.

Öğretmek, Nutuk Çekmek, Mantıklı Düşünceler Önermek; çocuğun küçük görüldüğü, yetersiz bulunduğu mesajını verir. Mantıklı düşünceler önermek, çocuğun düşüncelerinin kabul edilmediği ve daha uygun seçenekler konusunda yetişkinin karar verebileceği mesajını çocuğa iletirken, çocuğun savunmaya geçmesine ve öfkelenmesine sebep olur. ‘Bak evladım, sen dünyada neler olduğunu anlamak için çok küçüksün.’, ‘Gerçek Şu ki arkadaşın çok haklı.’, ‘Arkadaşının elinden oyuncağı aldığın için sen hatalısın.’, ‘Kitaplar yerlere atılmak için değil, okumak içindir.’ Gibi ifadeler çocuğun savunucu tutum sergilemesine ve karşı koymasına yol açar.

Yargılamak, Eleştirmek, Suçlamak, Aynı Düşüncede Olmamak; çocuğun duygu ve düşüncelerine saygı duyulmadığını gösterir. Sık sık yapılan olumsuz değerlendirmeler ve eleştiriler çocuklarda sevilmedikleri duygusunu uyandırır.

'Arkadaşlarıyla geçinmeyi bir türlü beceremiyorsun.', 'Ne pis bir çocuksun.', 'Sen böyle davranırsan tabii kavga çıkar.', 'Her oyunda sorun yaratmazsan olmaz sanki.' Bu tür iletişim engelleyici ifadeler çocuğu olumsuz etkiler. Çocuğun benlik saygısını düşürür. Çocuklar hakkında yapılan olumsuz değerlendirmeler çocuğun kendisini değersiz, yetersiz görmesine sebep olur.

Övmek, Aynı Düşüncede Olmak; çocuğun her konuda başarılı ve mükemmel olduğu, hiç hata yapmadığı, davranışların ve vermiş olduğu kararların her zaman doğru olduğu mesajını içerir. Aslında övgünün çocuklara yararlı olduğu inancının tersine birçok olumsuz etkisi vardır. Övgüye alışan çocuk, övülmediği zaman bu durumu eleştiri olarak algılayabilir. Çok övülen çocuk, övgüye bağımlı olur ve sürekli bu ihtiyacının karşılanmasını isteyebilir. 'Sen dünyanın en güzel kızsın, sana her şey yakışır.', 'Bu yaptığın senin gibi akıllı bir çocuğa yakışmıyor.', 'Bence harika şiir okuyorsun.', 'Bravo, gereken cevabı vermişsin.' Gibi ifadeler çocuktan beklentinin çok yüksek olduğunu ima eder.

Ad Takmak, Alay Etmek, Utandırmak; çocuğun değersiz olduğu, küçümsendiği, saygı duyulacak birisi olmadığı düşüncesini iletir. Çocuklar bu iletişim karşısında kendilerini aşağılanmış hissedebilir. Bu durum çocukların tepki vermesine yol açabilir. Karşılık vererek tepki verirler. 'Korkak sende.', 'Bebek gibi davranıyorsun.', 'Hadi sende sulu göz.', 'Sen şımarığın tekisin.' Gibi ifadeler çocukların benlik imajı üzerinde yıkıcı etkilere sebep olabilir.

Yorumlamak, Analiz Etmek, Tanı Koymak, Tahlil Etmek; çocuğun davranışının kaynağını ve amacının ne olduğunun ebeveyn tarafından bilindiği mesajını çocuğa iletir. Çocuk için engelleyici ve göz dağı verici bir iletişime sebep olabilmektedir. Çocuğun konuşmasını, kendi duygularını ifade etmesini engeller. Çocuk iletişim kurarken kendi iç dünyası ve yaşantıları ile ilgili 'açıklamadan' daha çok 'anlaşılmak' ister. 'Yorgun olduğum zaman beni hep rahatsız etmek istiyorsun.', 'Sen bunu sırf ilgi çekmek için yapıyorsun.', 'Aslında senin derdin başka.'

Güven Vermek, Desteklemek, Avutmak, Sakinleştirmek, Duygularını Paylaşmak, Konuyu Değiştirmek; çocuğun duygularındaki yoğunluğu göz ardı ederek onları unutmamasına ve kendisini daha iyi hissetmesine çalışmaktır. Bu iletişim şeklinin çocuğa yararlı olduğu düşünülebilir ancak sanıldığı kadar yararlı mesajlar değildir. Söyledikleri duyulmadan üstünkörü teselli edilmek istenen kişi kendini anlaşılmamış, dinlenilmemiş olduğunu veya sorununun önemsizmiş gibi algılandığını düşünür. 'Her şey düzelecek, yarın kendini daha iyi hissedeceksin.', 'Hadi biraz neşelen.', 'Aldırma boş ver.', 'Merak etme, öğretmenin bu kadarlık şey için seni cezalandırmaz.' Gibi ifadeler çocuğun kendini anlaşılmamış hissetmesine neden olabilir, çocukta kızgınlık duygusuna yol açabilir.

Soru Sormak, Sınamak, Çapraz Sorgulamak; çocuğa güven duyulmadığı ve çocuğun sürekli açıklama yapmak zorunda olduğu mesajını iletir. Çocuklar ebeveynlerin neden kendilerini zorladıklarını anlamadıklarında, bu soruları gözdağı olarak algılar ve bilgi toplandığından kuşkulanabilirler. Sorular genellikle soru soranın nereye varmak istediğini açıklamadığından, konuşan kişi endişeye kapılabilir. 'Neden evde oynadın?', 'Hala yemeğini neden bitirmedin? Bitirseydin dışarı çıkıp oynardın.', 'Bunu sana kim söyledi?', 'Ne kadar çalıştın? 1 saat mi? Bu kadar çalışma ile iyi not alabileceğini mi düşünüyorsun.' Gibi ifadeler çocuğa kendisine güvenilmediği mesajını iletir. Çocuğa soruların nedeni açıklanmadığından çocukta korku ve kaygı yaratabilir. Çocuğu genellikle hayır demeye, yarı doğru cevap vermeye ya da kaçamak cevap vermeye yöneltebilir.

Sözünden Dönmek, Oyalamak, Alay Etmek, Şakacı Davranmak, Konuyu Saptırmak; çocuğu sorundan uzaklaştırmaya çalışmaktır. Çocuklar da yetişkinler gibi duyulmak ve anlaşılacak isterler. Alay ederek tepki verilirse çocuklar incinirler. Çocukların duygularını o an için unutturmaya çalışmak başarı gibi görülebilir ancak sorun belli bir müddet sonra tekrar ortaya çıkar. 'Daha güzel şeylerden bahsedelim.', 'Bu konuyu unut gitsin.', 'Oyuncağınla evde oynarsın.' gibi ifadeler çocukta anne babasının onunla ilgilenmediğini, duygularını önemseyip saygı göstermediğini, belki de onu dışladığını, dikkate almadığını düşünür.

3. AİLE İÇİ İLETİŞİM

Aile, toplumun en küçük, birincil derecede iletişim ve etkileşimin olduğu en temel birimdir. Aile, üyeleri arasındaki ilişkiler ve etkileşim yönünden sosyal bir grup, sosyal ve ekonomik yönden bir birlikçi sosyal yaşamın temel göstergelerinden biri olarak bir örgüt, üyelerinin ihtiyaçlarını karşılaması ve yürütülmesinde sistematik kuralları bulunan sosyal bir kurum olarak tanımlanabilmektedir (Günindi ve Giren, 2011).

Ailenin geçmişten günümüze kadar üstlendiği işlevler genel olarak; *Biyolojik İşlev;* insan neslinin devamlılığını sağlamaktır. Eşlere çocuk yapma görevi verilirken, eşler arasındaki cinsel ilişkinin toplum değerlerine ve ahlak kurallarına uygun olarak sürdürülmesi gerekmektedir. *Psikolojik doyum sağlama/sevgi işlevi;* aile ortamı içerisinde duygular yoğun, samimi ve duygusal niteliktedir. Bu ilişkiler aile üyeleri arasındaki bağlılığı ve biz duygusunu güçlendirerek, aile üyelerinin psikolojik doyuma ulaşmasını sağlamaktadır. *Eğitim işlevi;* aile, üyelerine içinde yaşadıkları toplumun kültürünü aktarmakla yükümlüdür (konuşma, beslenme, büyüklere saygı...). *Ekonomik işlev;* aile toplumun en küçük üretim ve tüketim birimidir. Temel ihtiyaçlarının bir kısmını kendi üretir ya da ekonomik faaliyetlere katılım yoluyla ihtiyaçların karşılanmasına kaynak yara-

tır (ailenin bahçede sebze yetiştirilmesi, anne/babanın çalışarak maddi destek elde etmesi). *Boş zamanları değerlendirme işlevi*; aile üyelerinin birlikte eğlenmesi, dinlenmesi, güzel ve nitelikli zaman geçirmeleri aile bağlarının korunması ve aile bireylerinin ihtiyaçlarının giderilmesi önemlidir (piknik yapmak, birlikte kitap okumak, oyun oynamak) (Zeybekoğlu-Dündar, 2012).

Toplumun en küçük birimi olan ailenin insan yaşantısı üzerindeki etkisi doğumdan önce başlamakta ve yaşamın sonuna kadar etkisini sürdürmektedir. Aile, fizyolojik olduğu kadar, ekonomik ve toplumsal yönleriyle de çocuğa şekilde vermekte ve çocuğun kişisel sosyal uyumunda aktif rol oynamaktadır. Çocuğun ilk ilişki kurduğu ortam olan ailenin genişliği, sosyo ekonomik ve kültürel düzeyi onun ilk sosyal deneyimlerini, dolayısıyla duygusal ve toplumsal gelişimini etkilemektedir (Zeybekoğlu Dündar, 2012; Şahin, 2003).

Aile ortamında etkili ve sağlıklı iletişimin olması, çocuğun gelişimi ve aile bireyleri arasındaki ilişkilerin düzenlenmesi açısından hem anne babalar hem de çocuklar için önemlidir. Etkili iletişim, aile üyelerinin karşılıklı olarak birbirlerinin duygu ve düşüncelerini anlamalarını sağlar, iş birliği, yardımlaşma, paylaşma gibi davranışlara yol açar ve çocukların gelişmesi için uygun ortam oluşturur (Gander ve Gardiner, 2010).

Etkili bir iletişimin gerçekleştiği aile ortamında büyüyen çocukların daha özerk ve bağımsız bir kişilik geliştirdikleri, duygu ve düşüncelerini açıklama özgürlüğü ve alışkanlığı kazandıkları, bağımsız bir birey olma yolunda tecrübeler edindikleri, sorumluluk sahibi oldukları, sorunlarını daha rahat çözebildikleri ve akademik başarılarının daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Sağlıklı aile ilişkilerinin olmadığı ortamlarda büyüyen çocukların ise ailesi ve sosyal çevresi ile sürekli çatışma halinde olduğu gözlemlenmiştir (Çetinkaya, 2004).

Aile etkileşimini ve iletişimini sağlıklı bir şekilde yerine getiren aileler sağlıklı ailelerdir. Sağlıklı aile, aile bireyleri arasında açık iletişim ve kendiliğinden etkileşim, bireysel fikirlere ve kişisel farklılıklara saygı duyulan, üyelerinin birlikte olmaktan mutluluk duydukları, birbirlerini destekledikleri, katı kuralların, aşırı kontrol ve üstünlüğün bulunmadığı yapıdır. Sağlıklı ailede, var olan problemler aile üyeleri tarafından rahatça açıklanabilir, konuşulabilir, çözümü için ortak karar alınabilir. Aile üyeleri birbirleriyle açık, net ve uygun iletişim kanallarıyla iletişim kurarlar. Aile içindeki üyelerin rolleri açık şekilde tanımlanmış, her üye kendi rolünün sorumluluğunu günlük yaşantısı içerisinde sağlıklı şekilde devam ettirir. Üyelerin yaşamış oldukları sosyo-duygusal sorunlar, aile içinde kendilerini ifade etme yoluyla çözüme kavuşturulabilir.

Sağlıksız aile, üyeler arasında karşılıklı iletişimin olmaması, üyelerin farklı rollerinin olması, bütünlük ve beraberlik içerisinde olamayan aileler olarak nitelendirilir. Aile üyelerinin birbirlerine karşı açık ve net olmaması, kendi ara-

larında iletişim kopukluğu yaşamaları, duygusal becerilerde yoksun olmaları, karşılıklı ilişkilerinde dolaylı ilişkilerin olması, rol dağılımda dengesizliklerin olması, ortak noktada buluşup kararların alınamaması gibi özelliklere sahiptir.

Anne-baba-çocuk ilişkileri her ne kadar toplumdan topluma, aileden aileye farklılık gösterse de temelde benzer bileşenler barındırmaktadır. Bu temel evrensellik, çocuk perspektifi ile bakıldığında bir hak olarak görülmüş, bu nedenle Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Bildirgesi'nin 2. maddesinde "Çocuklar; özel olarak korunmalı, yasa ve gerekli kurumların yardımı ile fiziksel, zihinsel, ahlaki, ruhsal ve toplumsal olarak sağlıklı normal koşullar altında özgür ve onurunun zedelenmeyecek biçimde yetişmesi sağlanmalıdır" (UNICEF, 2004) şeklinde zemin bulmuştur.

Aile içinde yer alan her bireyin bireysel özellikleri ve aile içindeki rolünün farklılığına bağlı olarak, kişiler arası ilişkilerde de farklılıkların görülmesi doğal bir sonuçtur. Bu konuda yapılan çalışmalar; hem cinsiyet, yaş, mizaç gibi çocuğa ait çocuğa ait özellikler hem de yaş, öğrenim durumu, meslek gibi anne babaya ait özellikler, ailedeki diğer kişilerin özelliklerine bağlı olarak ilişkilerin farklılaştığını göstermektedir Gülay ve Önder, 2011; İnci ve Deniz, 2015; Tezel Şahin ve Özyurek, 2008). Toplumun en küçük birimi olan ailenin temel işlevleri arasında, çocuğun fiziksel, sosyal ve duygusal alanlardaki gereksinimlerini karşılayarak sağlıklı bir birey olarak yetişmesi yer alır. Aile, birbirlerini etkileyen ve birbirinden etkilenen karı-koca, ebeveyn-çocuk alt sistemlerinden oluşur. Aile üyeleri arasındaki ilişkinin yapısı, ailenin işlevlerini sağlıklı ve yeterli bir düzeyde yerine getirip getirmediği açısından önemlidir. Aile bireylerinin birbirleri ile samimiyetle ilgilenmesi, birbirinin davranışlarına uygun duygusal tepkiler verebilmesi, problemleri aile içinde çözümleyebilmeleri ve bütün bunları içine alan bütüncül bir iletişime sahip olmaları gerekmektedir.

3.1. Anne Çocuk İlişkisi

Çocuğun hem doğum öncesi dönemi hem de bebeklik dönemi ele alındığında, bağ kurduğu ilk kişi annesidir. Doğumdan sonraki ilk günlerde anne ve bebek birbirlerini kendi vücutlarının bir uzantısı olarak algılamaktadır. Doğumdan sonraki birbirlerine uyum sağlayarak bu durum değişmekte ve aralarındaki bağı kuvvetlenmektedir. Bu bağı kuvvetlendiren beslenme, anne bebek beraberliğinde oldukça önemli olan fiziksel teması sağlar (Cağdaş, 2009; Gander ve Gardiner, 2001). Bebek annesinin kucağında onun sıcaklığını ve kokusunu hissetmekte ve bu durum anne-çocuk ilişkisinin temelini oluşturmaktadır (Berk, 2013; Trawick-Smith, 2014). Yaşamın ilk yıllarını için kritik sayılan güven duygusu da anne ile kurulan ilişkiden doğmaktadır.

Freud ailede etkileşimin gelişim ve yaşam evrelerinde bilinç gelişimi ile ilişkili olduğunu, anne-çocuk etkileşiminin çocuğun kişilik gelişiminde etkili ol-

duğunu ifade etmektedir. Freud anneyi tüm yaşam için değiştirilemez olarak kurulan ilk, eşsiz ve en güçlü sevgi objesi ve daha sonrası ilişkiler için de ilk örnek olarak tanımlamıştır (Ainsworth, 1989). Erikson'a göre anne bebek ilişkisi arasındaki etkileşimin kalitesi, ilk yıllarda aldıkları bakım, güven ve özerklik duyguları onların duygusal açıdan sağlıklı bireyler olarak gelişmeleri için yamsal öğelerdir (Gander ve Gardiner, 2001).

Anne ile çocuk arasında kurulan sağlıklı iletişim, çocuğun sağlıklı bir etkileşim geliştirmesine ve başkaları ile olumlu ilişkiler kurması için temel oluşturur. Anne ve çocuk arasındaki sağlıklı iletişim çocukların ileride yaşıtıları arasında lider, sosyal açıdan ilgili, öğrenmeye istekli, çevresi ile ilgili ve işbirlikçi olmaları açısından önemlidir.

Sağlıklı bir anne-çocuk ilişkisi çocuğun gelişiminde kritik bir önem taşımakta, çocuğun kişilik gelişimini ve diğer bireyler ile kurduğu ilişkinin kalitesini etkilemektedir. Çocuğu ile olumlu duygusal ilişki kuran annelerin çocuklarının diğer çocuklara göre daha uyumlu kişilik özellikleri geliştirirler. Anne-çocuk arasında geçen olumlu konuşmaların, özellikle de olumsuz olaylardan yola çıkarak yapılan konuşmalar çocukların duygusal deneyimlerini düzenlemede oldukça önemli rol oynamaktadır.

Sağlıksız anne çocuk ilişkisinin sonuçlarına değinen araştırmalar da; bebeğin fiziksel, duygusal ve psikolojik ihtiyaçlarının zamanında ve yeterince karşılanmaması ilerleyen yıllarda bireyin gelişimini olumsuz etkilemektedir (Saygı ve Balat, 2013). Bornstein ve Zlotnik (2008) tarafından yapılan bir araştırmada ilgisiz anneler tarafından yetiştirilen çocukların 2 yaşından sonra sorunlu bağımlılık gösterdiği ve tüm gelişim alanlarında aksaklıklar yaşadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bir başka araştırmada ise hamilelik öncesi psikolojik bozuklukları olan annelerin doğumdan sonra çocuklarının psikolojik bozuklukları olmayan annelerin çocuklarına göre daha sık davranış bozuklukları gösterdikleri bulunmuştur (Laroche, 1989; Williams ve Carmichael,1991).

3.2.Baba Çocuk İlişkisi

Baba çocuk ilişkisinde, babaların çocukları ile ilgilenmesi konusunda geçmişten gelen tarihsel ve kültürel olarak pek çok farklılıklar olduğu bilinmektedir. Bazı toplumlarda hala babaların çocukları ile ilgilenmesinin yanlış olduğu yada ilgilenmemesi gerektiği tabuları yer almaktadır. Anneler ve babalar doğaları gereği, çocuklarıyla ilgilenme ve bu ilgilerini gösterme tarzları açısından birbirinden farklılık gösterirler. Genellikle anneler, okul öncesi dönem çocuklarının günlük ve rutin bakımları ile daha fazla ilgilenirken; babalar ise, çocukları ile daha çok oyun, spor etkinlikleri yaptıkları görülmektedir.

Parke'ye (1981) göre; Freud bebeğin gelişiminde annenin önemli bir rolü

olduğunu vurgulamış ve bebekle anne arasında kurulan ilişkinin çocuğun kişilik gelişimi ile sosyal ilişkilerini biçimlendirdiğini savunmuştur. Babaların ise bebekler üzerinde bir etkisi olmadığı görüşünde olan Freud, çocukluğun daha sonraki dönemlerinde babanın birtakım etkileri olduğunu ileri sürmüştür. John Bowlby'nin bebeklik dönemindeki gelişim ile ilgili görüşü Freud'unkinden farklı olmasına rağmen varılan sonuç yine aynıdır. 1940'lı yıllarda yaptığı çalışmalarda Bowlby, kurumlarda kalan çocukların yaşlarına uygun sosyal ve duygusal gelişim göstermediklerini, bunun da anne yoksunluğundan kaynaklandığını ileri sürmüştür. Bebeğin dış dünyaya uyum sağlamasında annenin rolünün büyük olduğunu savunan Bowlby, anne ve bebek arasında kurulan bağın biyolojik yapının bir sonucu olduğunu belirtmiştir. Babaların ise ikincil ve daha çok anneyi destekleyici bir rolü olduğunu vurgulamıştır (Koçak 2004).

Günümüzde ebeveyn-çocuk araştırmalarının çoğu anne-çocuk ilişkisi üzerinde yoğunlaşmıştır. Özellikle ilk yıllarda bebeklerin bakımı genellikle anne tarafından yapıldığı ve annenin zamanının çoğunluğunu bebek ile geçirdiği için yalnızca anne-bebek bağının önemli olduğu kabul edilmiştir. Bu nedenle de, yakın zamana kadar baba-çocuk ilişkisine ve bu ilişkinin değerine pek fazla önem verilmemiştir. Ancak bulunduğumuz yirmi birinci yüzyıl itibarıyla, teknolojinin gelişimi, sosyal ve ekonomik hayattaki değişimlerle birlikte aile yapısında, işlevinde ve aile ilişkilerinde değişimler meydana gelmiştir. Geleneksel geniş aile yapısı çekirdek aile dönüşmüştür. İş hayatında kadınlara yönelik ihtiyaç artmış ve bu durum evdeki rol ve sorumlulukların dağılımını da etkilemiştir. Babanın maddi kazanç sağlamasının yanı sıra ev içindeki sorumlulukları artmış, çocuk bakımı ve eğitimi ile ilgili daha aktif rol almaya başlamıştır.

Babalara karşı bu ilginin artmasında ve babalık rolünün değişmesinde etkili olan faktörleri şu şekilde sıralamak mümkündür:

- Çalışan kadın sayısındaki artış ve kadının tam gün dışarıda çalışması,
- Kadının dışarıda çalışmasından kaynaklı erkeklerin evle ilgili sorumlulukları paylaşmak durumunda kalmaları,
- Kadının yüksek eğitim görmesi, iş bulması ve erkeklerden bağımsız hale gelmesi,
- Ekonomik alandaki değişimlerin kadın-erkek rollerini etkilemesi,
- Özellikle batılı toplumlarda daha çok sayıda boşanmış ya da dul erkeğin tek başlarına çocuklarının bakım ve eğitim sorumluluğunu üstlenmeleri,
- Geleneksel ailenin çekirdek aileye dönüşmesiyle bireye düşen rol ve sorumlulukların değişmesi (Güngörmüş Özkardeş, 2006).

Baba, çocuğun kişiliğinde önemli bir rol modelidir. Babanın yoksunluğu veya ilgisizliği çocuğun kişiliğini olumsuz etkilemekte ve davranış problem-

lerinin ortaya çıkmasına sebep olmaktadır (Eminoğlu, 2007). Babaların çocuklarıyla geçirdikleri zaman geçmişe oranla artmış olsa da hâlâ annelerin çocuklarıyla geçirdikleri zamandan daha az olduğu görölmektedir. Babaların çocuklarıyla nitelikli zaman geçirmesi çocuğun gelişimi ve baba çocuk ilişkisi açısından önemlidir. Bu nedenle uzun çalışma saatlerine sahip olan babalar da zamanları sınırlı olsa bile çocuklarıyla nitelikli vakit geçirmeye özen göstermelidirler (Aktürk, 2015). Erken çocukluk döneminde çocuklar babalarının kendilerini gözlemlerinden, fikir alışverişinde bulunmalarından, bilgilerini paylaşmalarından ve onlarla vakit geçirmelerinden hoşlanmaktadırlar. Bu dönemde çocuklar, gelişimlerini destekleyecek bilgi, beceri ve desteği babalarından almaktadırlar (Uzun ve Baran, 2019).

Babaların çocuklarıyla aktif bir ilişki içerisinde olmaları, çocukların bilişsel, dil ve okuma yazma becerileri, akademik başarıları, sosyalleşmelerini etkilemektedir. Çocukların günlük yaşantısında daha aktif rol üstlenen babaların çocukları, genellikle sosyal olarak aktiftir ve sıklıkla problem davranışlar sergilemezler (Giren ve Öztürk, 2014). Baba modelinin varlığı, erkek çocukların sağlıklı bir cinsel kimlik geliştirmesi açısından önemli iken, kız çocukların da kadın ve erkek davranışlarının nasıl olduğunu ve nasıl bir eşle anlaşabileceğini anlaması açısından gerekli ve önemlidir.

3.3.Ebeveynler Arasındaki İlişki

Anne baba arasındaki etkileşimin sağlıklı olabilmesi için her şeyden önce karşılıklı sevgi, saygı ve hoşgörü olmalıdır. Kişiler arasında kurulan iletişimin niteliği bireylerin ruh sağlığını ve kişilik yapılarını büyük ölçüde etkiler (Güngör, 2001). Ailede anne babanın birbirleri ile iletişimi, çocuğu; çocuğun anne ile iletişimi babayı, çocuğun baba ile olan iletişimi de anneyi etkiler (Avşaroğlu, 2012; Öngider, 2013).

Eşler arasındaki etkileşim ve iletişim, çocukların bakış açılarını ve algılarını etkilemektedir. İki olgun insan anne baba olmaya karar verdiği zaman, tutum ve davranışları ile yetişkin insan modelini göstermektedir. Bu aşamada eşler çocuk sahibi olmayı, anne baba olmayı ve bu rolleri yaşamayı çok isteyerek sorumluluk almakta ve bu sorumluluğu koşulsuz üstlenmektedir. Böylesi bir ortamda büyüyen bir çocuğun gereksinimleri doğal olarak karşılanmaktadır. Çocuklar bu güven ve sevgi ortamı içinde kendi benliklerini geliştirmek için değişik yaşantılara girme cesareti göstermekte ve özgüveni yüksek bir kişilik geliştirmektedirler (Avşaroğlu, 2014).

Ebeveynlerin kişilik yapıları, oluşturdukları ebeveynler arası ilişki çocuklarının kişilik yapılarının şekillenmesinde ve benlik saygılarının gelişimi üzerinde etkili olmaktadır. Ebeveynlerinin davranışlarını kendine rol model alan çocuk, istenen ve istenmeyen davranışları onlardan öğrenerek, kendi davranışlarını

bu yönde şekillendirmektedir. Ebeveynlerin birbirleriyle sevgiye ve saygıya dayalı yürüttükleri ilişki, çocuğun cinsiyetine özgü rolleri benimsemesi açısından da önem arz etmektedir (Yavuzer, 2011).

Eşler arasındaki uyumun ve ebeveyn-çocuk etkileşiminin çocukların akademik başarıları ve benlik algıları üzerinde etkisinde, annenin algıladığı eşler arasındaki uyum ile çocukların algıladıkları uyum arasındaki ilişki anlamlı ve uyumludur. Eşler arasındaki uyumun, çocukların benlik algısı üzerinde etkili olduğu söylenebilir.

Sağlıklı bir aile ilişkisinde yaşanan çatışmalar sonucu, negatifler ve pozitifler arasındaki denge sağlanmalıdır. Çatışma; bireyin davranışlarının başka bir bireyi engellemesi durumunda ve iki taraf arasında bilgi, duygu paylaşamama ve iletişimde aksaklıklar yaşama durumunda meydana gelen süreçtir (Tarhan, 2010). Önemli olan eşlerin bu çatışmaları nasıl yönetebildikleridir. Araştırmacılar, ebeveynler arası çatışma ile çocuğun uyumu arasındaki ilişkileri inceledikleri çalışmalarında, ailelerde ebeveynler arasında çatışmalar yaşanıp yaşanmamasından daha çok, ebeveynlerin bu anlaşmazlıkları nasıl yönettikleri üzerinde durmaya başlamışlardır (McCoy ve diğ., 2013).

Ebeveynler arası çatışmaları, yıkıcı ve yapıcı yönetimi olmak üzere iki temel kategoride sınıflandırarak çocuğun uyum süreci üzerindeki etkilerini araştırdıkları çalışmalarda; ebeveynler arası çatışmanın yıkıcı yönetiminde, ebeveynler çocuklarda olumsuz duyguların artmasına neden olan fiziksel saldırganlık, ayrılık tehdidi, hakaret, sözel ya da sözel olmayan düşmanlık, anlaşmazlığı sürdürme, savunmaya geçme, kaçınma vb. çatışma çözüm taktiklerine başvururlarken; ebeveynler arası çatışmanın yapıcı yönetiminde, çocukların olumlu duygusal tepkiler göstermelerini kolaylaştıran çatışma taktiklerini (işbirliği, birbirini desteklemek, birbirine sıcaklık göstermek, özür dilemek, sorunu çözmek, uzlaşmak vb.) kullanmaktadırlar. Ebeveynler arasında yaşanan çatışmalar yıkıcı bir biçimde yönetildiğinde çocukların daha çok olumsuz duygular (öfke, üzüntü, korku) yaşadıklarını, anne-babalarının çatışmalarına daha çok müdahale ettiklerini ya da onların bu çatışmalarından daha çok kaçındıklarını, anlaşmazlığın çözümü ve aile içi ilişkilerin geleceği hakkında daha çok endişelendiklerini; buna karşın, ebeveynler eşleriyle yaşadıkları anlaşmazlıkları yapıcı bir biçimde yönettiklerinde, çocukların daha çok olumlu duygular (mutluluk) deneyimlediklerini, anne-baba çatışmalarına daha az müdahale etme ya da bu çatışmalardan daha az kaçınma davranışları sergilediklerini, anlaşmazlığın çözümü ve aile bütünlüğünün sağlanmasına yönelik daha pozitif düşüncelere sahip olduklarını göstermektedir (Cummings ve diğ., 2003; Goeke-Morey ve diğ., 2003).

Ebeveynlerle kurulan sağlıklı ilişkiler çocuğun kendine güvenini artırırken, sosyal gelişimini de olumlu yönde etkilemektedir. Bu ilişki sonucu ortaya çıkabilecek problem davranışların önlenmesine katkı sağlamaktadır.

3.4.Kardeşler Arası İlişki

Kardeşlik ilk çocukluk döneminde, çocukların yaşamında yer alan önemli bir sosyalleşme aracıdır. Kardeşler arası etkileşim, çocuğun duygusal becerilerine dayalı ve nitelikli bir ilişki olarak değerlendirilmiştir. Bu ilişki ve etkileşim sistemi doğumdan itibaren gelişmeye başlar ve bireyin çevresinde kurduğu diğer etkileşim sistemlerinden ayrı ve güçlü bir yapıya sahiptir.

Kardeşler sadece birbirlerinin sosyal ve bilişsel becerilerini etkilemekle kalmazlar, aynı zamanda hayat boyu süren olumlu ve destekleyici bir ilişki olarak da varlığını sürdürür (Kılıçarslan, 2001). Kardeşler, birbirleri için hem model oluşturur hem de dış çevre ile etkileşimlerin gerçekleşmesi, sevgi, saygı ve güven duygularının paylaşımı için uygun bir ortam sağlar (Yiğen, 2005). Aile ilişkileri, genç kardeşler arasında özellikle duygusal açıdan yoğun bir ilişki ve anlamlı sosyal etkileşimler ortaya çıkarabilecek duygusal ifadeleri yönetmek için çocuğun yeteneğini ortaya çıkarmaktadır. Küçük çocuklar için bu erken sosyal ilişkiler özellikle ön plana çıkmakta ve çocuk bu etkileşimlerle edindiği duyguların düzenleme becerileriyle gelecekteki ilişkilerine zemin hazırlamaktadır. Bunu takip eden benzer çalışmalarda da ebeveynin dikkatsiz davranışları kardeşler arasındaki olumlu ilişkilerin yanı sıra çocuğun kıskançlık tepkilerini arttırdığı ve kardeşine karşı olumsuz tavırlar sergilediğini ifade etmektedir (Erkman ve Rohner, 2006; Miller, Volling ve McElwain, 2000).

Kardeş ilişkilerinin etkileşime dayandığı ve uzun süreli değerlere bağlı olarak, yakın insan ilişkileri arasında eşsiz olduğu kesindir. Çünkü kardeşler anne babadan gelen ortak bir genetiği ve sosyal mirası paylaşmaktadırlar. Kardeşler arasındaki ilişkiler yüksek derece sosyal eşitliğe dayanır. Kardeşler arasındaki olumlu sosyal etkileşim; olumlu duyguları, konuşmayı, paylaşmayı ve iş birliğini arttırır, pekiştirir.

Yeni kardeşin doğumu, ilk çocukta büyük bir ilgi ve koruma duygusunu uyandırmakla birlikte, çelişkili duyguları da beraberinde getirir. Yavuzer (2007)'in bildirdiğine göre, yeni kardeşin doğumuyla birlikte annelerin büyük çocuğa daha az zaman ayırdıkları ve onunla daha az oyun oynadıkları gözlemlenmiştir. Bu yaklaşım, büyük çocuğun bebeğe karşı kırgınlık, kırkınlık gibi duygular geliştirilmesine ya da bu duyguları anne ve babaya yöneltmesine yol açabilir. Çocuk, iki, üç ve dört yaşlarında iken kardeşi doğduğunda, kendisinin artık sevilmediği, istenilmediği duygusuna kapılır. Anne ve babasını çevredeki herkesten kıskanır ve onları asla başka biriyle paylaşmak istemez. Çocuk, güne kadar sadece kendisine ait olduğunu sandığı anne ve babasını, kardeşiyle paylaşacağını anladığında, iç dünyasında farklı duygular yaşar ve içindeki bu karmaşaya kendisi de bir anlam veremez. Anne ve babaların hatalı tutum, davranış ve yaklaşımları kardeşler arasında yaşanan kıskançlığı tetikleyici etken olabilir.

4. AİLE İÇİ İLİŞKİLERİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER

Toplumsal bir sistem olan aile, iletişim ve etkileşim davranışlarıyla çocukların kişiliğini, sosyal ve ahlaki yönden gelişimini etkilemektedir. Aile içi ilişkileri etkileyen pek çok etmen bulunmaktadır. Bunlar aşağıda kısaca açıklanmıştır.

Kültür; bir toplumun gelenek, görenek, inanç ve değerlerini yansıtan, nesilden nesile aktarılan davranışların tümü olarak tanımlanabilir (Baran, 2011). Kültür, anne-baba ve çocuğun iletişimini, davranışlarını, gereksinimlerini birebir etkileme özelliğine sahiptir.

Her toplumun kendine özgü kültürel değer yargıları vardır ve bu değer yargıları bir toplumdan diğerine değişiklik gösterebilir. Bu değişiklikler ailelerin, ebeveynlik rollerini, çocuk yetiştirme tutumlarındaki uygulama, stil ve inançlarını etkiler (Aksoy, 2005). Örneğin, Japonya'da ebeveynler çocukların bağımsızlıklarını destekleyici davranırken, Amerika'daki ebeveynler çocuklarına aşırı hoşgörülü davranabilmektedirler. Türkiye'de ise hala kültürler boyunca devam eden otoriter egemenlik hakimdir. Bu kültürel tutum ve davranışlar çocukları ve aileleri etkileşim ve iletişim yönünden değişik oranda etkilemektedir (Çağdaş ve Şahin-Seçer, 2015; Santrock, 2016).

Anne-Baba Tutumları; aile kavramına tarihsel süreç boyunca hemen her toplumda önem verilmiştir. Toplum değerlerinin en çok korunduğu geleneksel kurum olarak aile, dengeyi sağlayıcı roller üstlenmiştir. Fakat zaman içerisindeki teknolojik yenilikler, sanayileşmenin gelişmesi toplumları, kültürel yapıları ve sosyal varlık olan aileyi etkilemiştir. Toplumsal yapının değişmesiyle, tarımla uğraşan toplumun endüstri topluma doğru değişimi ve aile yapısının çekirdek aile hâline gelişi üzerinde etkili olmuştur (Yağbasan ve İmİK, 2006). Bu değişimler bizim toplumumuzu ve aile yapısını etkilemiştir. Toplumumuzda artık, geleneksel geniş aileden, çağdaş ve modern küçük aile ve tek ebeveynli ailelere kadar çeşitlenen farklı aile yapıları görülebilmektedir. Bu farklı aile yapılarına bağlı olarak ise, anne babanın çocukla iletişimi, çocuğa karşı tutumları ve çocuğa verdiği değer açısından geçmişten günümüze birtakım değişikliklerin yaşandığı görülmektedir.

Anne baba tutumları, anne babanın çocuğu bir birey olarak kabul ettiği, onunla nasıl iletişim kurduğu, davranışlar karşısında nasıl tepki verdiği, aile dinamiği olarak bireyler arasındaki etkileşimin nasıl olduğunu ortaya koyan bir davranış şeklidir. Bu davranış şekli bireylerin kendilerine, birbirlerine, olaylara, sorunlara yönelik bakış açısı ve tavırlardan oluşmaktadır.

Anne-babalar tutum ve davranışlarını belirlerken, zamanında onlara rol model olmuş anne babalarının davranışlarını benimseyebilirler. Örneğin; çocukluk döneminde sürekli otoriter bir baskıya maruz kalan anne-baba, kendisi ebeveyn olduğunda çocuğuna, anne babasından görmüş olduğu tutum ve

davranışı devam ettirecektir. Bunun tersi yönünde tutumda sergileyebilirler. Anne babalar çocuklarına karşı gevşek ve izin verici davranış gösterebilirler.

Anne-baba-çocuk arasındaki iletişim ve etkileşim; anne babaların çocuklarına yöneltmiş oldukları tutumlarının sağlıklı ve dengeli olmasına bağlıdır. Çağdaş (2015)'a göre; anne babaların çocuklarına sergiledikleri tutumların sağlıklı olması; kendi içlerinde barışık, dengeli, huzurlu ve birbirlerini kabul edebilmelerinden kaynaklanmaktadır. Yavuzer (2011)'e göre; ideal anne baba tutumunu belirlemek zor olmakla beraber, başarılı anne babaların çocuklarına karşı esnek ve hoşgörülü bir yaklaşım sergilediklerini belirtmiştir. Olumlu tutuma sahip anne babalar; aile içinde iletişimin yüksek olduğu, aile bireyleri arasında güçlü dinamik bir yapının olması, eşler ve çocuklar arasında karşılıklı saygı ve sevginin olduğu, çocuğun kendini bir birey olarak görmesi için olanak tanıyan ebeveynlerdir. Bunun tam tersi durum yaşanmasında mümkündür. Olumsuz tutuma sahip anne babalarda, aile içi ilişkiler kopuktur. İlişkilerin temelinde korku, kaygı, tehdit, umursamazlık vardır. Bu tür aile içi ilişkilerinde çocuklarda özgüven eksikliği, saldırgan davranışlar, akademik başarısızlık, davranış bozuklukları, kimlik ve kişilik bozuklukları görülebilmektedir.

Kitle İletişim Araçları; tarihsel süreç içerisinde teknolojik gelişmelerdeki köklü yenilikler aileleri ve aile içi ilişkileri etkilemiştir. Gelişmeler hayat standartlarını kolaylaştırmış yüksek yaşam kalitesi sunmuş olsa da, insanların sosyal alandaki gelişmelerini olumsuz etkilemiştir. İnsanlar sahip oldukları zamanlarını teknolojik araçlarla geçirmeye başlayarak, aile üyelerinin birbirleri olan etkileşimleri için var olan süreyi azaltmışlardır. Fransa'da yapılan bir araştırmada çocuklara yöneltilen "Babanızı mı daha çok seviyorsunuz, yoksa televizyonu mu?" sorusuna çocukların büyük çoğunluğu "Televizyon" cevabını vermişlerdir. Aynı araştırmada sorulan "Babanızı mı tercih edersiniz? Yoksa televizyonu mu?" sorusuna da büyük çoğunluk "Babam olmasa da olabilir. Ama televizyon mutlaka olmalı" şeklinde cevaplamıştır (Mete, 1999). Bu kapsamda iletişim araçlarının, aile bireylerinin birbirleri olan ilişkilerinde belirli bir rol üstlendiği belirlenmiştir.

Günümüz en önemli yeniliklerden bir tanesi de internettir. Bilgiye daha kolay ulaşılmada ve iletişim aracı olarak kullanılmasında bireyler tarafından cazip gelmektedir. Ancak sosyal olarak ilişkilerden uzak olması, insanları yalnızlaştırmakta ve ilişkileri zayıflatmaktadır. Aile dinamiğinin güçlü olmaması, anne-babayı ve çocukları kitle iletişim araçlarının aşırı kullanımına yönlendirmektedir. Aile ilişkileri kuvvetli olmayan ya da ailenin uygulamış olduğu tutum ve davranışlar yönünden eksiklikler olması, çocuklar internet, televizyon gibi iletişim araçlarına yönelerek bu açığı kapatmak isteyeceklerdir. Anne babaların içten denetimli olabilmesi için öncelikle aile ilişkilerinin temellerini sağlam oluşturmaları, davranışlarında olumlu ve güven verici tutum sergilemeleri, ilişkilerinde açık ve net olmalarıdır. Zamanın yanlış kullanımı noktasında önüne geçilmesi ve aile içi ilişkileri zedelememesi açısından bunların yerine alternatif oluşturabilecek etkinliklerin oluşturulması önemlidir.

Bu bağlamda, aile bireylerinin işlevlerini sağlıklı bir biçimde yerine getirmek, aile içi ilişkilerini kuvvetlendirmek, çocukların sağlıklı birer kişilik kazanması için şu önerilerde bulunmak mümkündür:

- Eşler aile kurmadan önce evlilik sürecinde yanlış tercihler yapmamaları adına, birbirlerinin kişilik özelliklerini, ilgi alanlarını, geleceği dair beklentilerini tanıyarak ve bilerek evlilik kararı almaları gerekmektedir.
- Evlilik yaşamı içinde eşler birbirlerine karşı saygı ve sevgi göstererek, sorumluluklar olarak bu sürecin sağlıklı temeller üzerine inşa edilmesi için özen gösterilmelidir.
- Eşler aile içerisinde iş paylaşımı yaparak, ev yaşantısı ve çocuk yetiştirmenin gerektirdiği yük ve sorumluluklarını birbirlerini destekleyerek yürütmeleri gerekmektedir.
- Eşlerin günlük rutin ve iş yaşantısı dışında, birbirlerine vakit ayırarak (birlikte sinemaya gitmek, spor yapmak, yemek yapmak vb.) hoş vakit geçirmeleri ve ilişkilerini dinamik tutmaya çalışmaları, ilişkilerini daha keyifli ve mutlu hale getirecektir.
- Eşler anne-baba olmaya karar vermeden önce, aileye yeni bir bireyin katılacağına ve o bireyin ilgi ve ihtiyaçlarının daha özverili şekilde sunulması gerektiğinin farkında olmaları gerekmektedir.
- Annenin hamilelik süreci boyunca babanın sürekli anne ile olması, psikolojik olarak onu rahatlatması sürecin daha sağlıklı geçmesini sağlayacaktır.
- Çocuğun doğumuyla birlikte tüm iletişim ve etkileşimlerin temelinde sevgi olacak şekilde ihtiyaçların karşılanması için bireyler çaba göstermelidir.
- Çocukla sağlıklı iletişim ve etkileşimde anne ve babanın sorumluluğun aynı seviyede olması sağlanmalıdır. Çocuğun yetiştirilmesinde tek sorumluluk anneye yüklenmemelidir.
- Anne-baba-çocuk iletişim becerileri başta olmak üzere, olumlu tutum ve davranışlarla rol-model olunması gerekmektedir.
- Anne baba kendi aralarında yaşanan anlaşmazlıklar ve tartışmaları çocuğun yanında değil, kendilerinin daha sakin oldukları ve iletişim kurabilecekleri zamanda konuşup, karara varmaları gerekmektedir.
- Aile içerisinde yer alan her bireyin özel olduğu hissettirilmelidir. Kardeşler arasında bireysel farklılıklar olabileceği göz önünde bulundurulma ve kardeşler arasında ayrımcılık yapılmamalıdır.
- Kardeşler arasında yaşanan kıskançlıklar, krizler, çatışmalarda anne babanın çocukları cezalandırmak yerine, birbirleri arasında iletişimi sağlayıp sorunları nasıl çözecekleri konusunda yol gösterici olmalılardır.
- Kardeşlerin birbirleri ile nasıl etkileşim içinde olacakları, nasıl oyun oynayacakları ve birbirlerine nasıl destek olacakları konusundan anne babalar onlara etkinlikler ile yol göstermelilerdir.
- Aile dinamiğini kuvvetlendirmek için aile içinde alınacak olan kararlarda tüm üyelerin görüşleri alınarak ortak paydada buluşulmalıdır.
- Aile içi ilişkilerin sağlam bir zeminde oluşturulabilmesi için aile içi kuralların net, kesin ve herkes için uygulanabilirliği dikkat çekilmelidir.

SONUÇ

Sağlıklı bir toplumun temelini, anne/baba ve çocuk arasında kurulan sağlıklı iletişim oluşturmaktadır. Çocuğun aile ortamındaki iletişim ve etkileşim sürecinde yaşadığı deneyimler, dolayısı ile öğrendiği davranışlar ve pekişen tutumlar, onun ilerideki dönemlerde bir yetişkin olarak kazanacağı sosyal davranışları belirleyici bir rol oynamaktadır. Bu nedenle de, anne-babaların çocukları ile iletişimleri büyük önem taşımaktadır. Aile bireyleri arasında kurulan açık iletişim, sağlıklı bir aile ortamı oluşmasını sağlar. Sağlıklı aile ortamında bulunan çocuklar daha mutlu ve daha özgüvenlidir.

Etkili bir iletişimin olduğu ailelerde büyüyen çocuklar içinde buldukları sosyal çevreye daha kolay uyum sağlamakta ve sağlıklı bir kişilik yapısı geliştirmektedir. Ailede etkili bir iletişimin olması için öncelikle anne baba arasındaki etkileşimin sağlıklı olması gerekmektedir. Aile sisteminin sağlıklı olarak devamlılığının sağlanması çocuklara yöneltilen davranış ve tutum biçimleriyle, aile üyeleri arasındaki ilişkilerle şekillenmektedir. Şekillenen aile ilişkileri ne kadar olumluysa, ailedeki her birey daha mutlu, daha güven dolu bir yapıda olmaktadır.

GÖZDEN GEÇİRME SORULARI

1.Aşağıdakilerden hangisi sağlıklı bir kişilik gelişimi için gerekli olan ane-baba tutumunun özelliklerinden biri değildir?

- a. Sağlıklı kişilerarası iletişim becerilerini kullanma
- b. Aşırı koruyucu bir tutum sergileme
- c. Çocuğu ve isteklerini belli ölçülerde kontrol etme
- d. Çocuğun merak ve araştırma duygularını tatmin edebileceği bir ortam sağlama
- e. Çocuğu koşulsuz kabul etme

2.Aşağıdakilerden hangisi etkili dinleme becerisi geliştirmenin yollarından biri değildir?

- a. Soru sorma
- b. Göz teması kurma
- c. Dinlediğini belli etme
- d. Empati kurma
- e. Yargılama

3.Aşağıdaki ifadelerden hangisinde ben dili kullanılmıştır?

- a. Benim temizlik yapmamı engelliyorsun.
- b. Sana bazı şeyleri öğretemediğim için çok üzülüyorum.
- c. Çok dağınık ve sorumsuzsun.
- d. Çok yaramazsın hemen odana git.
- e. Zaten bir işi tam yapsaydın şaşardım.

4.Aşağıdakilerden hangisi 'ben dili' mesajının içerdiği bir davranıştır?

- a. Tehdit etme
- b. Üstünlük kurma isteği
- c. Denetleme
- d. Kendi duygularını tanımlama
- e. Sürekli övgü

5.Kişinin kendini karşısındaki insanın yerine koyarak onun duygu ve düşüncelerini doğru olarak anlaması aşağıdakilerden hangisinin tanımıdır?

- a. Etkin dinleme
- b. Teselli etme
- c. Sempati
- d. Empati
- e. Telepati

Cevap Anahtarı

1.b 2.e 3.a 4.d 5.d

KAYNAKÇA

- Adair, J. (2003). Etkili iletişim. (Çev. Ö. Çolakoğlu). İstanbul: Babıali Kültür Yayıncılığı.
- Ainsworth, M. S. (1989). Attachments beyond infancy. *American Psychologist*, 44(4), 709-716.
- Aktürk, F. M. (2015). *Çocukları Okul Öncesi Eğitime Devam Eden (5 Yaş Grubu) Ebeveynlerin Ana Baba Tutumlarının Farklı Değişkenler Açısından İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Avşaroğlu, S. (2014). Aile İçi İlişkiler ve İletişim. *Kişilerarası İlişkiler ve Etkili İletişim* (s.250-270). (Ed. A. Kaya) (4. Baskı), Ankara: Pegem Akademi.
- Baltaş, Z. ve Baltaş, A. (2017). *Bedenin Dili*. (51.Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Bartan, M. (2010). *Kütahya Örneğinde Ebeveyn-Çocuk İlişkisi Envanterinin 60-72 Aylık Çocukların Anne Ve Babalarına Uyarlanması* (Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Baumrind, D. (1966). Effects Of Authoritative Parental Control On Child Behavior. *Child Development*, 37(4), 887-907.
- Bayhan, P Ve Artan, İ. (2009). *Çocuk Gelişimi Ve Eğitimi*. İstanbul: Morpa Yayınları.
- Berk, L. E. (2013). *Çocuk Gelişimi* (Çev. A. Dönmez). Ankara: İmge Kitapevi Yayınları.
- Berko, R. M., Wolwin, A. D. and Wolwin, D. R. (2001). *Communicating: A Social And Career Focus*. (Eight edition). Boston: Houghton Mifflin Company.
- Bıçakçı, İ. (2002). *İletişim Ve Halkla İlişkiler*. İstanbul: Kapital Medya Hizmetleri Aş.
- Bornstein MC, Zlotnik D. (2009). Parenting Styles And Their Effects. In: Benson JB, Hiath MM, eds. *Social And Emotional Development In Infancy And Early Childhood*. San Diego, CA: Elsevier:280 –292.
- Bowlby, J. (1982). Attachment And Loss: Retrospect And Prospect. *American Journal Of Orthopsychiatry*, 52(4), 664.
- Brower, N. and Darrington, J. (2012). *Effective Communication Skills: Resolving Conflicts, Families and Communities*.
- Cummings, E. M., Goeke-Morey, M. C. ve Papp, L. M. (2003). Children's Responses To Everyday Marital Conflict Tactics In The Home. *Child Development*, 74(6), 1918-1929.
- Cüceloğlu, D. (1993). İnsan ve Davranışı; Psikolojinin Temel Kavramları, (4. Baskı), İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Cüceloğlu, D. (2000). *İçimizdeki Çocuk*. İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Çağdaş, A. ve Seçer, Z. (2006). *Anne – Baba Eğitimi*. Ankara: Kök Yayıncılık.
- Çağdaş, A. (2009). *Anne Baba Çocuk İletişimi*. Ankara: Kök Yayıncılık.
- Çağdaş, A. (2012). *Anne-baba-çocuk iletişimi*. Ankara: Eğiten.
- Çağdaş, A. (2015). *Anne-Baba-Çocuk İletişimi*. (2. Baskı). Ankara: Eğiten Kitap.
- Çağdaş, A ve Şahin-Seçer, Z. (2015). *Anne-Baba Eğitimi*. Ankara: Eğiten kitap.
- Çetinkaya, Z. (2011). Türkçe Öğretmen Adaylarının İletişim Becerilerine İlişkin Görüşlerinin Belirlenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 19(2), 567-576.

- Çetinkaya, B. (2014). *Çocuk Ruh Sağlığı*. (4.Baskı). Ankara: Pegem Akademi
- Damodare, D. P. (2012). Developing The Communications Skills. *Research paper*, 1(11), 1-4.
- Deniz, E. (2006). Sınıfta İletişim. Ramazan arı ve M. Engin Deniz (Ed.), *Sınıf Yönetimi* içinde (s.129-150). Ankara: Nobel.
- Demiray, U. (Editör). (2008). *Etkili İletişim*. Ankara: Pegem Akademi.
- Demircioğlu, H. (2008). Aile İçi İletişimin 'Olmazsa Olmaz'ları. *Çoluk Çocuk*, 85, 28-29.
- Dere Çiftçi, H. (2017). *İletişim ve Temel Kavramlar*, Abide Güngör Aytaç (Ed.) *Etkili İletişim* içinde Ankara: Hedef Yayıncılık.
- Derman, M. T ve Başal, H. A. (2013). Okul Öncesi Çocuklarında Gözlenen Davranış Problemleri İle Ailelerin Anne Baba Tutumları Arasındaki İlişki. *Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(1), 115-144.
- Dokuzlu, E. (2016). *18-25 Yaş Arası Üniversite Öğrencilerinde Anne Baba Tutumunun Kişinin Kaygı Düzeyleri Ve Bağlanma Tipi İle İlişkisi* (Yüksek Lisans Tezi). Üsküdar Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Dökmen, Ü. (1998). *Sanatta ve Günlük Yaşamda İletişim Çatışmaları Ve Empati*. (8. basım). İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Dökmen, Üstün (2002). *İletişim Çatışmaları ve Empati* (18. Baskı). İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Dönmezer, İ. (1999). *Ailede İletişim ve Etkileşim*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Dönmezer, İ. (2009). *Ailede İletişim ve Etkileşim*. Ankara: Hegem Yayınevi.
- Dunhill, A. (2009). What Is Communication? The Process Of Transferring Information. Dunhill, A., Elliot, B. ve Shaw, A. (Ed.) *Effective Communication and Engagement with Children and Young People, Their Families and Carers* içinde (s.17-30). Cornwall: Learning Matters.
- Dündar ve Özge Zeybekoğlu (2012). *Değişen ve Değiş(e)meyen Yönleriyle Aile: Yapısı, Türleri, İşlevleri, Değişen Toplumda Değişen Aile Sosyolojik Tartışmalar*, (Editör: Nurşen Adak), Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Eminoğlu, B. (2007). *Dört-Beş Yaş Çocuklarının Sosyal Davranışları İle Ebeveyn Davranışları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Erdoğan, İ. (2008). *İletişimi Anlamak*. (3. basım). Ankara: Pozitif Matbaacılık.
- Erdoğan, Ö. & Uçukoğlu, H. (2011). İlköğretim Okulu Öğrencilerinin Anne-Baba Tutumu Algıları İle Atılganlık Ve Olumsuz Arasındaki İlişkiler, *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 19(1), 51-72.
- Erdoğdu, M.Y. (2007). Ana-Baba Tutumları Ve Öğretmen Davranışları İle Öğrencilerin Akademik Başarıları Arasındaki İlişkiler, *Sakarya Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14; 33-46.
- Ergin, H. (2004). Okul Dönem Çocukları İçin İletişim Becerileri Ölçeklerinin Geçerlik, Güvenirlik ve Norm Çalışması. *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2, 181-199.
- Erkan, Y. (2002). Sosyal Kaygı Düzeyi Yüksek ve Düşük Ergenlerin Ana Baba Tutumlarına İlişkin Nitel Bir Çalışma. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10 (10).

- Erkman, F., ve Rohner, R. P. (2006). Youths' Perceptions Of Corporal Punishment, Parental Acceptance, And Psychological Adjustment In A Turkish Metropolis. *CrossCultural Research*, 40(3), 250-267.
- Gander, M. J. ve Gardiner, H. (2001). *Çocuk ve Ergen Gelişimi* (Yayına Hazırlayan: Bekir Onur),
- Gander, M. ve Gardiner, H. (2010). *Çocuk ve Ergen Gelişimi*, Çev. Onur, B. İstanbul: İmge.
- Giren, S. ve Öztürk M. (2014). Babaların ebeveynlik algıları ile çocuklarının problem davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Uluslararası Hakemli Aile Çocuk ve Eğitim Dergisi*, 2 (3), 1-17.
- Goeke-Morey, M. C., Cummings, E. M., Harold, G. T. ve Shelton, K. H. (2003). Categories And Continua Of Destructive And Constructive Marital Conflict Tactics From The Perspective Of U.S. And Welsh Children. *Journal of Family Psychology*, 17(3), 327-338.
- Gordon, T. (1999). *EAE (Etkili Ana Baba Eğitimi): Aile İletişim Dili*. (Çev: Emel Aksay), İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Gordon, T. (2009). *Etkili Anne-Baba Eğitimi* (2. Basım). D. Tekin ve N. Özkan (Çev.). Profil Yayıncılık, 395s., İstanbul.
- Gordon, T. (2017). *Etkili Anne Baba Eğitiminde Uygulamalar* (Çev. H.Vardar). (6.Baskı). İstanbul: Profil Yayıncılık.
- Gözlükaya, M. (2014). *Lise Öğrencilerinde Anne Baba Tutumlarının Dini Yönelime Etkisi* (Yüksek Lisans Tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Gunindi, Yunus ve Yaşa Giren, Songül. (2011). Aile Kavramının Değişim Süreci ve Okul Öncesi Dönemde Ailenin Önemi, *Selçuk Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi*, 31, 349-361.
- Gülay, H. ve Önder, A. (2011). Annelerinin Tutumlarına Göre 5-6 Yaş Çocuklarının Sosyal-Duygusal Uyum Düzeyleri. *Celal Bayar Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1 (1), 89-105.
- Güngör, A. (2001). *Anne-Baba-Çocuk İletişimi-İletişim ve Önemi*. Gazi Üniversitesi Anaokulu / Anasınıfı Öğretmeni El Kitabı. İstanbul: Ya-pa.
- Güngörmüş Özkardeş, O. (2006). *Baba ve Çocuk*. Morpa Kültür Yayınları, 184., İstanbul.
- Gürsoy, F ve Özaslan, H. (2014). *Aile ve Çocuk*, F.A. Güngör Aytaç (Ed.) *Etkili İletişim içinde*122-137, Ankara: Hedef Cs Yayınları.
- İnci, M. A. ve Deniz, Ü. (2015). Baba Tutumları İle Çocuğun Yaşı, Cinsiyeti, Doğum Sırası ve Kardeş Sayısı Değişkenleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, *Giresun Üniversitesi Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi Eğitim Özel Sayısı*.
- Kaya, A., Bozaslan, H. ve Genç, G. (2012). Üniversite Öğrencilerinin Anne-Baba Tutumlarının Problem Çözme Becerilerine, Sosyal Kaygı Düzeylerine ve Akademik Başarılarına Etkisi. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18, 208-225.
- Karatepe, S. (2005). *Örgütlerde İletişim-Güdüleme İlişkisi*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Kılıçarslan, A. (2001). *Aile Fonksiyonlarının ve Algılanan Farklılaşmış Anne Baba Yaklaşımının Kardeş İlişkileri Üzerindeki Etkisi*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul

- Koçak, A. A. (2004). *Baba Destek Programı Değerlendirme Raporu*. AÇEV Yayınları: İstanbul
- Köksal, B. (2016). *Özel Bir Okulda Okuyan 2-6 Yaş Çocukların Saldırganlık Düzeyleri İle Anne-Baba Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Laroche, C. (1989). Children of parents with major affective disorders. *Psychiatric Clinic of North America*, 919-932
- McCoy, K. P., George, M. R. W., Cummings, E. M. ve Davies, P. T. (2013). Constructive And Destructive Marital Conflict, Parenting, And Children's School And Social Adjustment. *Social Development*, 22(4), 641-662.
- Mc. Whirter, J.- Voltan Acar, N. (2005). *Çocukla İletişim*. (2.Baskı). İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Mısırlı, İ. (2007). *Genel ve Teknik İletişim*. Ankara: Detay Yayıncılık
- Miller, A. L., Volling, B. L. ve McElwain, N. L. (2000). Sibling Jealousy in a Triadic Context with Mothers and Fathers. *Social Development*, 433-456.
- Mutallimova, S. (2014). *Lise Öğrencilerinde Depresyon Düzeyi ve Anne Baba Tutumu Arasındaki İlişkinin İncelenmesi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Arel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Mutlu, E. (2008). *İletişim Sözlüğü*. Ankara: Ayraç Kitabevi.
- Navaro, L. (2017). *Gerçekten Beni Duyuyor Musun?* (33. Basım). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Orçan, M. (2004). *Anaokuluna Devam Eden Altı Yaş Grubu Çocukların Sosyal Gelişimlerinin Algılanan Anne-Baba Tutumları ve Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Önder, A. (2007). *Ailede İletişim*. (4.Baskı). İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- Önder, A. ve Gülay Ogelman, H. (2011). The Reliability-Validity Study For The Ego Resiliency Scale (Teacher-Mother-Father Forms) For Children Aged Between 5 And 6. *Uluslararası Hakemli Akademik Sosyal Bilimler Dergisi*, 2, 5-21.
- Öngider, N. (2013). Anne Baba İle Okul Öncesi Çocuk Arasındaki İlişki, *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 5 (4), 420-440.
- Özer, K. (2000). *İletişimsizlik Becerisi*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Özyürek, A. 2004. *Kırsal Bölge Ve Şehir Merkezinde Yaşayan Anne-Babaların Çocuk Yetiştirme Tutumlarının İncelenmesi*, Yüksek lisans tezi (basılmamış), Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Sağlam, M. (2017). Aile İçi İletişim. *Çocuk ve İletişim*. Ed: N. Aral, (s,308-324). Ankara. Vize yayınları.
- Saygı, D., ve Uyanık Balat, G. (2013). Anasınıfına Devam Eden Çocuğu Olan Annelerin Çocukları İle İlişkilerinin İncelenmesi. *International Journal of Human Sciences*, 10(1), 844-862.
- Sharma, H. D. (2004). *Dengeli Çocuk Yetiştirme*. (Çev. Ed.: N. Şekercioğlu) Eskişehir: Platform Yayınları.
- Stanton, N. (2004). *Mastering Communication*. New York: Palgrave Macmillan.
- Şanlı, D. Ve Öztürk, C. (2012). Annelerin Çocuk Yetiştirme Tutumlarını Etkileyen Etmenlerin İncelenmesi. *Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 32:31-48.

- Taner Derman, M. ve Başal, H. (2013). Okulöncesi Çocuklarında Gözlenen Davranış Problemleri ile Ailelerinin Anne-Baba Tutumları Arasındaki İlişki. *Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2 (1), 115-144.
- Tarhan, N. (2010). *Toplum Psikolojisi: Sosyal Şizofrenden Toplumsal Empatiye*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Tezel Şahin, F., ve Özyürek, A. (2008). 5-6 Yaş Grubu Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Demografik Özelliklerinin Çocuk Yetiştirme Tutumlarına Etkisinin İncelenmesi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 6(3), 395-414.
- Tierney, E. (2000). *30 Dakikada İletişim Becerilerini Geliştirme*. (Çeviren: E. Sabri Yarmalı). İstanbul: Damla Yayınevi.
- Trawick-Smith J. (2014). *Erken Çocukluk Döneminde Gelişim (Çok Kültürlü Bakış Açısı)*. Çev. Ed. B. Akman. Ankara.
- Tuzcuoğlu, N. (2007). *Bir Aile Olmak. Anne Baba Olmanın Altın Kuralları*. 4. Baskı., Morpa Kitapevi. İstanbul.
- Tuzgöl, M. (2016). Anne Baba Tutumları Farklı Lise Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Türk psikolojik danışma ve rehberlik dergisi*, 11(14), 39-48.
- UNICEF. (2004). Çocuk Haklarına Dair Sözleşme: Birinci Kısım, Madde 1-20. Türkiye: UNICEF. 16.06.2020 tarihinde http://www.unicef.org/turkey/crc/_cr23c.html adresinden alındı.
- Uslu, M. (2005). *Mutlu Ve Başarılı Çocuk Yetiştirmek İçin Anne Baba Eğitimi*. İstanbul: Elit Yayınları.
- Uzun, H., ve Baran, G. (2019). Babaların Okul Öncesi Dönemdeki Çocuklarıyla İlişisinin Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15(1), 47-60.
- Ünal, N. (2009). *Zihinsel Engelli Çocukların Annelerin Çocuk Yetiştirme Tutumları İle Normal Gelişim Gösteren Çocukların Zihinsel Engelli Kardeşlerine Yönelik Davranışlarının İncelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü. Ankara.
- Yavuzer, H. (2007). *Çocuk Psikolojisi*, 27. Baskı, İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Yavuzer, H. (1998). *Çocuk Psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yazıcı, H. (2015). *Kişilerarası İlişkilerde Sözsüz İletişim*. A. Kaya (Ed.), *Kişilerarası İlişkiler ve Etkili İletişim* içinde. (8.Baskı). Ankara: Pegem Akademi
- Yiğen, E. (2005). *Zonguldak İl Merkezinde Yuvaya Giden 3-6 Yaş Grubu Çocuklarda Kardeş Kıskançlığının Değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Zonguldak Kara Elmas Üniversitesi.
- Yüksel, H. (2008). *Konuşma ve Dinleme*. Uğur Demiray (Ed.). *Etkili İletişim* (2. Baskı) içinde (s. 133-188). Ankara: Pegem Akademi.
- Zeteroğlu, Ş. E. (2014). *Altı Yaşındaki Çocukların Anne Baba Tutumları İle Çoklu Zekâ Alanları ve Grup İçi Etkinlik Düzeyleri Arasındaki İlişki* (Doktora Tezi). Uludağ Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bursa.
- Williams, H. ve Carmichael, A. (1991). Depression in mothers and behavior problems with their preschool children. *Journal of Paediatric Child Health*, 27. 76-82.

Bil. Uzm. Ezgi AKINCI DEMİRBAŞ

1987 yılında Malatya'da doğmuştur. Lisans eğitimini 2009 yılında Ankara Üniversitesi Ev Ekonomisi Yüksekokulu Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Bölümü'nde tamamlamıştır. Aynı yıl, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Ev Ekonomisi (Çocuk Gelişimi ve Eğitimi) Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans Programına başlayarak 2013 yılında bilim uzmanlığını almıştır. 2011 yılında Kırıkkale Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Çocuk Gelişimi Bölümü'nde araştırma görevlisi olarak göreve başlamıştır. 2018 yılından itibaren Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Çocuk Gelişimi Bölümü'nde doktora eğitimine devam etmektedir. Yazarın çocuk gelişimi ve eğitimi alanında ulusal ve uluslararası çeşitli çalışmaları bulunmaktadır.

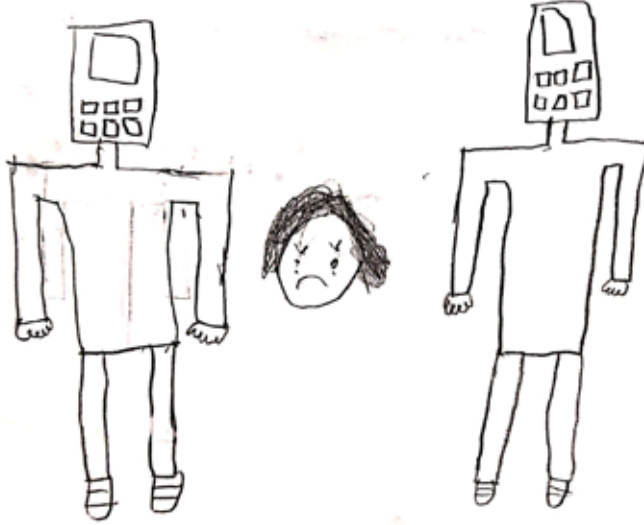
BÖLÜM IX

AİLE ÇOCUK ETKİLEŞİMİNDE BİLGİSAYAR VE TEKNOLOJİ KULLANIMI

Dr. Emine Kübra PULLU

Teknoloji yarışında, bitiş çizgisi yoktur

Anonim

- 21. YÜZYILDA TEKNOLOJİ VE AİLE ÇOCUK ETKİLEŞİMİNE ETKİLERİ
- BİLGİSAYAR VE İNTERNET TEKNOLOJİSİ
- MOBİL CİHAZLAR
- ETKİLEŞİMLİ MEDYA
- AİLE ÇOCUK ETKİLEŞİMİNDE BİLGİSAYAR VE TEKNOLOJİ KULLANIMINDA DİKKAT EDİLMESİ GEREKENLER

GİRİŞ

21. yüz yılda teknolojik gelişmeler, yaşlanan nüfus ve farklı ebeveynlik uygulamaları gibi toplumsal değişiklikler alışılmalı aile ve çocuk ilişkisini değiştirmektedir. Günümüz toplumunda teknolojik gelişmeler, çalışma ortamının yapısı ve düzenli olmayan iş yapısı gibi nedenler çocukların ebeveyn gözetimi olmadan vakit geçirdiği aile yapısına yol açmıştır. Aile ve çocuk ikilisinin yaşam seyri boyunca yaşadığı birçok değişikliğe uyum sağlayabilmeleri için sağlıklı bir iletişim kurabilmeleri gerekir (Horstman, Hays ve Maliski, 2016: 1-2; Tur-Porcar, 2017: 1016).

Dijital medyanın, ailelerin günlük yaşamlarında gittikçe büyüyen varlığı ve dolayısıyla çocuğun gelişimini etkileme potansiyeli göz ardı edilemez (Konok, Bunford ve Miklósi, 2020: 93). Televizyonlar, bilgisayarlar, tabletler ve akıllı telefonlar günümüz ev ortamlarında demirbaş haline gelmişlerdir. Ebeveynlerin teknolojik cihazları sağlıklı davranışları ve bu cihazlara yönelik kullanım alışkanlıkları yaşları ne olursa olsun çocukları için rol model olmada önemlidir. Özellikle ebeveynlerin teknoloji kullanım alışkanlıklarının küçük yaş grubundaki çocuklar üzerinde daha fazla etkisi vardır (Ericson Institute, 2016). Aileler ekran başında geçen süreyi azalttıklarında çocuklarının da ekran başında geçen süresi azalarak fiziksel aktiviteleri artmaktadır. Ailelerin teşviki ve desteği çocukların fiziksel aktivitelerini arttırarak hareketsiz kalma davranışlarını şekillendirmede kritik bir rol oynamaktadır (Xu, Wen ve Rissel, 2015: 1).

<https://www.gocomics.com/>

ÖRNEK:

Evlerin demirbaşı haline gelen bilgisayar ve iletişim teknolojileri hayatımıza internet bağımlılığı, akıllı telefon bağımlılığı, sosyal medya bağımlılığı gibi yeni bağımlılık türlerinin girmesine nede olmuştur. Bu yeni bağımlılık türleri bireylerin hem psikolojik hem de fiziksel sağlığını olumsuz etkilemektedir.

Bir bireyin hayatındaki en etkili, önemli ve anlamlı ilişkilerden biri aile-çocuk ilişkisi ve etkileşimidir. İletişim; aile ve çocuk arasındaki bağları ve cinsiyet, kariyer, ilişki değerleri ve becerileri, sağlık davranışları gibi çocukları sosyalleştirme işlevlerini güçlendirir. Çocukların gelişimine sosyal destek sağlayarak yaşam deneyimlerini anlamlandırmalarına ve aile içi iletişim ortamı yaratmalarına yardımcı olur. Bu ilişki çocukların gelişim dönemlerine uyum sağladıkça ebeveynlerin ve çocukların bu işlevleri nasıl yönettikleri zamanla değişir (Horstman, Hays ve Maliski, 2016: 1). Aile ve çocuk iletişimi üzerine yapılan araştırmalar ebeveynlerin çocukların cinsiyet anlayışlarını ve performanslarını şekillendirmede önemli rolü olduğunu göstermektedir. Bireylerin kendi çocukluklarında ebeveynleri ile kurdukları iletişimin, yetişkinlik dönemlerinde problem anında karar verme mekanizmalarını etkilediği sonucu ortaya çıkmıştır. Çocuklar ebeveynleri ile bilgili ve yetkin bir şekilde tartışabildiklerinde uygun davranışları en iyi şekilde öğrenirler ve uygun olmayan davranışları değiştirirler. Bu araştırmalar ebeveynlerin çocukları ile kurduğu doğru iletişiminin gücü konusunda zengin bir anlayış sağlar (Horstman, Hays ve Maliski, 2016: 3-5). Doğru kurulan aile ve çocuk iletişiminin; sosyalleşme, sosyal destek, sevgi, iletişimsel anlam verme, çatışma, gizlilik yönetimi ve aile iletişimi kalıpları şeklinde yedi temel işlevi vardır (Horstman, Hays ve Maliski, 2016: 3-5). Doğru kurulan aile iletişimi çocukların hayatlarında önemli olan birçok kapının anahtarını sunmaktadır.

1. 21. YÜZYILDA TEKNOLOJİ VE AİLE ÇOCUK ETKİLEŞİMİNE ETKİLERİ

İçinde bulunduğumuz yüzyılda bilgi ve iletişim teknolojilerinin durduramaz ilerleyişi aile ve toplum yapısını değiştirmiştir. İş, topluluk ve ev hayatı büyük ölçüde hiyerarşik olarak düzenlenmiş ve yoğun sınırlı gruplardan internet ortamına sosyal ağlara taşınmıştır (Wellman, 2001: 2031). Özellikle çocuklar ve gençlerin teknoloji ile geçirdiği zaman dilimi artmıştır. Türkiye İstatistik Kurumu'nun 2019 yılı "Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması" sonucunda 16-24 yaş aralığındaki bireylerin %90.8'i, 25-34 yaş aralığındaki bireylerin %91.7'si, 35-44 yaş aralığındaki bireylerin %85.9'u, 45-54 yaş aralığındaki bireylerin %68.5'i, 55-64 yaş aralığındaki bireylerin %42.6'sı ve 65-74 yaş aralığındaki bireylerin %19,8'in tarafından internet kullanımının olduğu belirlenmiştir (www.tuik.gov.tr). Kullanım oranı yüksek olan bu teknolojilerin her birinin aile çocuk etkileşimi üzerinde farklı etkileri bulunmaktadır.

ALİŞTIRMA:

Ailenizin her bir ferдинin bir hafta içerisinde bilgisayar, tablet ve telefon başında geçirdikleri süreyi bir tablo halinde not alınız. Bir hafta sonunda dijital cihazlar ile geçirilen süreyi aileniz ile değerlendiriniz.

1.1.Bilgisayar ve İnternet Teknolojisi

Bilgisayar mimarisinin temeli olarak abaküsler ve hesap makineleri gösterilmektedir. Bu gelişim doğrultusunda temel hesaplama işlemlerini yapabilen ilk genel amaçlı üretilen elektronik bilgisayar ENIAC'tır (Burks ve Burks, 1981: 311).

Toby Simkin

<https://www.flickr.com/photos/tobysimkin/5578963113/in/photostream/>

ENIAC

<https://www.computerhistory.org/revolution/birth-of-the-computer/4/78>

ENIAC bilgisayar günümüzdeki bilgisayarların fiziksel yapısından oldukça farklıydı. Bu bilgisayar neredeyse bir oda büyüklüğündeydi ve ağırlığı tonlarla ifade edilmekteydi. Bilgi ve iletişim teknolojisindeki hızlı ve güncel gelişmeler doğrultusunda bir oda büyüklüğündeki ilk bilgisayardan neredeyse avuç içine sığacak kadar küçük ve hızlı bilgisayarlar üretilmiştir. Kullanımı pratik ve hızlı olan bu bilgisayarlar eğitim, sağlık, eğlence, alışveriş, ticari, eğlence gibi birçok alanda her yaşta insanın günlük hayatında yer edinmiştir.

<https://jaswsinc.com/evolution-of-computer-technology/>

jileri Kullanım Araştırması" sonucuna göre internet kullanan bireylerin oranı %75,3 ve evden internete erişim imkanı %88,3 şeklinde belirlenmiştir (www.tuik.gov.tr).

DÜŞÜNÜZ, TARTIŞINIZ.

Oda büyüklüğü boyutunda olan bilgisayarlardan avuç içi kadar küçük bilgisayarlara uzanan teknolojik gelişmeleri düşündüğünüzde 20 yıl sonrasında sizce ne tür teknolojik gelişmeler olacak? Çocuklar ile hayal kurarak tartışınız.

İnternet teknolojilerinin bireyler özellikle de çocuklar üzerinde olumlu ve olumsuz etkileri bulunmaktadır. Dijital çağın sosyo-teknolojik gelişmeleri internet üzerinden bilgiye kolay erişimi sağlamıştır. İnternet eğitim gibi faydalı amaçlar için kullanılıyorsa bu kolay erişim olumlu sonuçlar doğurur. Ebeveynler, internet kullanımının olumlu yönlerini bilgiye hızlı ve kolay erişimi sağlama, iletişimin ve günlük çalışmanın kolaylaştırılması ile zamanın hızlanarak verimli kullanılması şeklinde tanımlamaktadırlar (Özgür, 2016: 420; Tur-Porcar, 2017: 1016).

Birçok bilgisayar uygulaması, gerekli bilgi işlem dengesini sözelden görsele kaydıran tasarım özelliklerine sahiptir. Bu durum çocukların bilgisayar okuryazarlığı kazanmalarına, bilim ve teknolojiye hazırlanmalarına temel oluşturabilir (Subrahmanyam ve diğ., 2001: 13). Ancak internet ve bilgiye kolay erişim aynı zamanda gelişigüzel internet kullanımına da yol açabilir. Gelişigüzel internet kullanımı çocuklarda ve gençlerde spor yapma, kişisel ilişkiler kurma ve ihtiyaçları ifade etme yeteneğini olumsuz etkileyerek, bilişsel, duyuşsal, psikomotor ve dil gelişimini olumsuz etkileyebilir (Tur-Porcar, 2017: 1016).

Bazı çocuklar, interneti kullanırken mutlu ve heyecanlı olmalarına rağmen, aileleri tarafından azarlanma veya suçluluk duygusundan dolayı endişe duymaktadırlar. Çünkü ebeveynler internet başında geçen kayıp zamanın akademik performanslarını düşüreceğinden korkarlar (Shen, Liu ve Wang, 2013: 191). İnternet teknolojileri bilinçsiz ve gözetim olmadan kullanıldığında çocukların ve ergenlerin çeşitli sorunları deneyimlemelerine neden olabilir. Ebeveynler, internet kullanımının bu olumsuz yönlerini; olası güvenlik sorunları, bilgi kirliliği, yanlış kullanıldığında yönetim sorunları, sosyalleşme, yalnızlık, bağımlılık, yaşa uygun olmayan içeriğe maruz kalma ile psikolojik ve fizyolojik sorunlar olarak belirtmektedirler (Özgür, 2016: 420). Örneğin internet bağlantısının çok yavaş olması veya bilgisayarın yavaş çalışması çocukların kendilerini kızgın ve endişeli hissetmelerine neden olmaktadır (Shen, Liu ve Wang, 2013: 191).

ALİŞTİRMA

Ailenizde veya yakın çevrenizde bir çocuğun internet üzerinden oyun oynarken yağadığı başarısızlığın duygusal yansımasını (öfke, üzüntü, utanma gibi) ve çocuğun davranışlarını gözlemleyiniz. Gözlemlerinizi sınıfta arkadaşlarınız ile değerlendiriniz.

İnternet kullanım becerileri çevrimiçi fırsatlara olumlu katkıda bulunmaktadır. Ancak çocukların internet kullanım becerilerinin ve öz-yeterliklerinin fazla olması internette karşılaşılan riskler için bir önlem değildir. İnternet ile ilgili çevrimiçi fırsatları kullanmak, bir dereceye kadar riskle ilişkili bir deneyim sunmaktadır. Fırsatlar ve riskler arasındaki güçlü ve pozitif ilişki, ebeveynleri de ikileme düşürmektedir. Fırsatları artırmak riskleri artırır. Ancak internet kullanımının riskleri azaltacak şekilde kısıtlanması da fırsatları kısıtlayacaktır (Livingstone ve Helsper, 2010: 11-17). Ayrıca aileler çocuklarının çevrimiçi etkinliklerini kısıtlamaya çalıştıkça, çocuklar bu engelleri aşmanın yollarını bulmak için çabalarlar. Bu da riskli çevrimiçi etkinliklerin sayısını artırır (Sasson ve Mesch, 2014: 36). Bu nedenle ebeveynlerin denge kurabilmesi risklerden uzaklaşp fırsatlara yönelmek için oldukça önemlidir.

Çocukların sosyal geçmişleri internet kullanım alışkanlıklarını etkilemektedir. Günlük ihtiyaçları yüksek düzeyde karşılanan çocuklar interneti sağlıklı bir şekilde kullanma eğilimindedir. Bu çocuklar internet başında daha az zaman geçirirler ve internet uygulamalarının olumlu yönlerinden etkilenirler. Günlük ihtiyaçları düşük düzeyde karşılanan çocuklar ise daha düzensiz internet kullanma eğilimindedirler. Bu çocuklar internet başında daha fazla vakit geçirmelerine rağmen bu durumdan mutlu olmazlar ve internetteki uygulamalarının olumsuz yönlerinden daha fazla etkilenirler. Günlük hayatta daha az hoşnut olan çocuklar çevrimiçi ortamda daha fazla zaman geçirme eğilimindedir. Çünkü bu çocuklar için özerklik, yeterlik ve ilgi ihtiyaçları baskındır. İnternet bu çocukların temel ihtiyaçlarını karşılar. İnternet bu çocukların ihtiyaçlarını karşıladığı zaman onlar için daha önemli hale gelir. Bu da daha fazla internet kullanımına yol açar (Shen, Liu ve Wang, 2013: 191).

Çocukların gelişimi üzerinde önemli bir role ve etkiye sahip olduğu bilinen ebeveynlik stillerinin çocukların internet kullanım alışkanlıkları üzerinde etkili büyüktür. Çocukların internet kullanım süresi ile ebeveynlik stili arasında ilişki vardır (Özgür, 2016: 411-422). Ebeveynlik stilleri ebeveynlerin internet kullanımı, internet tutumu ve internet deneyimi ile bağlantılıdır. Ebeveynlik stilleri ile bağlantılı olarak internet ebeveynlik stilleri Tablo 2'de verilmektedir (Valcke ve diğ., 2010: 454-456):

ÖRNEK:

Çocukları çevrimiçi risklerden korumak için güvenli internet kullanımı hizmetleri sunan birçok uygulama mevcuttur. Aileler bu uygulamaları kullanarak, şiddet, istismar, dolandırıcılık gibi olumsuz içeriklerin yer aldığı sitelere çocukların girmesini önlemiş olurlar.

Tablo 2: İnternet Ebeveynlik Stilleri ve Özellikleri

Yetkili İnternet Ebeveynlik Stili	İzin Verici İnternet Ebeveynlik Stili	Aşırı Serbest İnternet Ebeveynlik Stili	Otoriter İnternet Ebeveynlik Stili
<ul style="list-style-type: none">• Aileler kuralları açıkça belirler.• Çocukların davranışlarını sınırlamazlar .• Çocukların sorumlu ve kendilerini düzenleyen bir şekilde davranmalarını beklerler.• İnternet zamanlaması ile ilgili pratik kurallar öne sürerler.	<ul style="list-style-type: none">• Aileler sınırlarını açıkça ortaya koymazlar.• Çocuklarıyla yüzleşmekten kaçınırlar• Çocuklarının isteklerini ve fikirlerini takip ederler.• Zor rehberlik ederler.	<ul style="list-style-type: none">• Aileler düşük katılım ve düşük kontrol düzeyine sahiptirler• Çocuklarının İnternet kullanımına yönelik destekleyici veya kısıtlayıcı bir tutum benimsemezler.	<ul style="list-style-type: none">• Aileler açıklama yapılmasına gerek duymadan koşulsuz itaat ve kurallara uyulmasını beklerler.• İnternet ile ilgili konuları pek tartışmazlar ve internet erişimi hakkında diyaloga açık değildirler.• İnternet kullanımında sadece kendi algılarını kabul ederler.

İzin verici ve aşırı serbest ebeveynlik tarzları benimsendiğinde çocuklarda en yüksek teknoloji ve internet kullanım düzeyi görülürken; otoriter ebeveynlik tarzı benimsendiğinde en düşük teknoloji ve internet kullanım düzeyi görülür. Ayrıca çocukların yaşları ve sınıf düzeyleri arttıkça başlangıçta yetkili olarak yorumlanan internet ebeveynlik stilleri daha sonra aşırı serbest stiline dönüşür (Özgür, 2016: 422;Valcke ve diğ., 2010: 454).

DÜŞÜNÜZ, TARTIŞINIZ.

Ailenizin hangi internet ebeveynlik stili kategorisinde yer aldığını düşünüyorsunuz? Peki siz anne-baba olduğunuzda hangi internet ebeveynlik stili kategorisinde yer alacağınızı düşünüyorsunuz? Görüşlerinizi açıklayınız.

Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü yayınladığı "*Güvenli İnternet Kullanımı*" kılavuzunda ailelerin çocuklarına nasıl rehberlik edecekleri aşağıdaki şekilde sıralanmıştır:

1. "Bilgi Sahibi Olun"
2. "İlgili Olun"
3. "Ortak Kullanım Alanları Oluşturun"
4. "Güvenlik Tedbirleri Alın"
5. "Bilinçli Hareket Edin"
6. "Çocuğunuzun Ekranı Siz Olun" (www.orgm.meb.gov.tr).

Pediatristler ailelere bilgisayar ve internet teknolojilerinin kullanımı için bazı önerilerde bulunmaktadır. Bu öneriler aşağıdaki gibidir:

- 18 aydan küçük çocuklar için görüntülü sohbet dışındaki ekran ortamlarının kullanılmasına izin verilmemelidir.
- Dijital dünyayı tanıtmak isteyen 18 ila 24 aylık çocukların ebeveynlerine, yüksek kaliteli uygulamalar seçmeleri ve bunları çocuklarıyla birlikte kullanmaları tavsiye edilmektedir.
- Aileler hızlı tempolu programlardan, dikkat dağıtıcı çok fazla içeriğe sahip uygulamalardan ve şiddet içeren içeriklerden kaçınmalıdır.
- Kullanılmadığında teknolojik cihazlar kapatılmalıdır.
- Teknolojik cihazları çocukları sakinleştirmenin tek yolu olarak kullanmaktan kaçınılmalıdır.
- Çocukların hangi uygulamaları kullandığı veya indirdiği takip edilmelidir.

Uygulamalar çocuk kullanmadan önce test edilmeli, birlikte kullanılmalı ve çocuğa uygulama hakkında ne düşündüğünü sorulmalıdır (American Academy of Pediatrics, 2016b: 3-4).

ÖRNEK:

Ailelerin çocuklarının bilgisayar başında geçirdikleri süreyi ve içerikleri takip etmeleri gereklidir. Zaman algısını kaybederek bilgisayar başında çok fazla vakit geçiren çocukların ve ergenlerin, kan dolaşımıyla ilgili sorunlar yaşayarak ölümlle sonuçlanabilecek çeşitli fiziksel hastalıklara yakalanma riski oluşmaktadır.

1.2.Mobil Cihazlar

Teknolojik gelişmelerin paralelinde mobil cihazların popülaritesi hızla artmaktadır. Bu dijital cihazlar, küçük çocuklarda bile içeriğe kolay erişim ve yaratıcı kullanım fırsatları sunan yeni nesil teknolojik araçları temsil etmektedir (Papadakis ve Kalogiannakis, 2017: 256).

Akıllı telefonlar, tabletler, akıllı saatler gibi küçük cihazlar için ifade edilen mobil cihazlar bireylere zaman ve mekan bağımsızlığı sunmaktadır. Kablosuz internet bağlantısı sayesinde bu cihazlar ile her yaş grubundan çocuklar farklı uygulamalara pratik bir şekilde erişebilmektedir. Mobil cihazlar diyince insanların aklına öncelikle akıllı telefonlar gelmektedir. Günümüzde akıllı telefonların kullanım oranı hızla artmaktadır. Carbonell, Oberst ve Beranuy (2013: 902-904) bu artışın nedenlerini aşağıdaki gibi açıklamaktadır:

- Bireylere mutluluk verir.
- Kamera, saat, ses-video kaydetme, müzik dinleme gibi birçok özelliği içinde barındırarak işlevsellik sağlar.
- Bireylerin cinsel kimliği, sosyal ve profesyonel konumu, topluma karşı tutum, karakter, kişilik veya ruh hali hakkında ipuçları sağlayabilen bir kimlik sembolüdür.
- Kullanılan cihazın markasında rehberdeki kişi sayısına kadar birçok özellik bireylerin sosyal statüsünde belirleyicidir.
- Rehberdeki kişi listesi aracılığıyla sosyal ağ oluşturmak için bir araçtır.
- Çevrimiçi sosyal ağlara erişim için bir araç olarak kullanılmaktadır.
- Çocuklar ve gençler için bağımsızlık göstergesi olarak görülür.
- Bir cep telefonuna sahip olmak, bir gencin daha büyük bir benlik duygusu ve akran grubuna doğru artan bir yönelim edinmesine yardımcı olur.
- Kısa mesafelerde yüz yüze konuşma mümkün olmadığında teması sürdürmek için pratik bir araçtır.

ALIŞTIRMA

Ailenizde veya yakın çevrenizde çocukların ebeveynlerinin akıllı telefonlarında en çok hangi uygulamaları kullandıklarını gözlemleyiniz. Çocuklara yönelik geliştirilen mobil uygulamaları araştırarak sınıfta tartışınız.

- Ailelerin çocuklarını kontrol edebilmelerini sağlayan ve güvenlik hissi yaratan kontrol araçlarıdır.
- Mobil olma gerçeği, cep telefonu taşıyan kişilerin erişilebilirliğinin kalıcı olarak algılanması anlamına gelir.
- Oyun konsolu görevi görerek eğlence ve oyun dünyasının kapısını açmaktadır.
- Hem eşzamanlı hem de eşzamansız iletişim imkanı sunmaktadır.

Ebeveynler, çocukların teknolojiyi sağlıklı bir şekilde kullanmalarına yardımcı olmak için önemli bir role sahiptir. Küçük çocuklar için teknoloji kulla-

nımını yönetmeyi, izlemeyi ve danışmanlık yapmayı öğrenmek, yetişkinlerin evde teknolojiyi nasıl kullandıklarına dikkat etmekle başlar (Ericson Institute, 2016).

Dibustock, Science and Technology <https://in.pinterest.com/pin/678917712565332946/?autologin=true>

DÜŞÜNÜZ, TARTIŞINIZ.

Çevrenizde ebeveynlerin çocuklarının akıllı telefon üzerinden geçirdikleri zamanı ve kullandıkları uygulamaları kontrol etmek adına başvurdukları yöntemleri gözlemleyiniz. Ebeveynlere kontrol imkânı tanıyan uygulamalar hakkında araştırma yaparak arkadaşlarınız ile tartışınız.

Yapılan araştırmalarda çocukların ailelerinin cep telefonlarına kendilerinin cevap vermeyi sevdiği ve mobil cihazlarda video paylaşım sitelerinden video izlemeyi sevdiği belirlenmiştir. Bu nedenle, çocukların mobil cihaz kullanımını izlemek ve bu cihazların kullanımıyla ilgili riskler konusunda önlem almak ailelerin sorumluluğundadır (Dashti ve Yateem, 2018: 132).

Çocukların yanındayken telefon ve diğer teknolojik cihazlarla ebeveynlerin dikkatlerinin dağılması ortak bir sorun haline gelmiştir. Bu dikkat dağınıklığı daha az farkındalığa ve duyarlılığa, daha az etkileşime (sözel ve ya sözel

olmayan), daha az koordineli birlikteliğe, birlikte geçirilen zamandan hoşnutsuzluğa, sorunlu davranışlar gibi olumsuz çocuk tepkilerine ve daha fazlasına neden olur. Örneğin aileler mobil cihazları ile meşgul olduklarında çocuklarına yönelik dikkatleri azalır. Herhangi bir risk anında çocuklarına destekleyici yanıtlar yerine sert ifadeler ile uyarılarda bulunurlar. Bu durumlar ailelerin çocukları ile arasındaki güçlü ve güvenli bağların kurulmasını, ailelerin duyarlılığı ve davranışları üzerinde sağlıklı bağların oluşumunu olumsuz etkiler. Akıllı telefonların sağladığı sürekli bağlantı halinde olma ile gelen çağrı ve mesajlara hızlı bir şekilde yanıt verme sosyal baskısı birleşerek mobil cihaz kullanımı arttırır. Bu durum da ailelerin çocukları ile etkileşimini bozma potansiyelini arttırır. Bu olumsuz etkiler arttıkça çocuklar kendilerine ve çevreyle kurdukları ilişkilerine karşı güvensiz bir bakış açısıyla gerçek dünyaya katılacaklardır (Kildare ve Middlemiss, 2017: 579; McDanial, 2019: 76).

1.3. Etkileşimli Medya

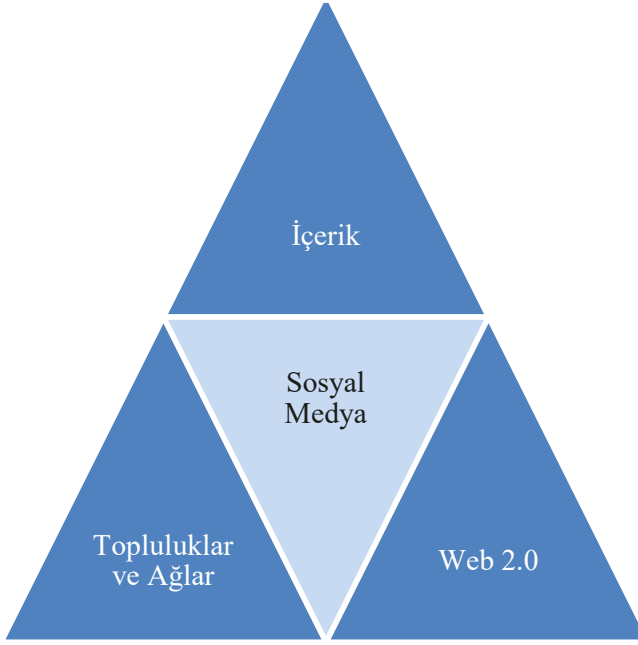
Günümüzde çocuklar ve ergenler son derece kişiselleştirilmiş medya çağında büyüdükleri için hem yayın medyasını hem de etkileşimli medyayı aktif bir şekilde kullanmaktadır. Yayın medyası televizyon ve filmleri içermektedir. Etkileşimli medya ise kullanıcıların hem içerik tüketebilecekleri hem de içerik oluşturabilecekleri sosyal medya ve video oyunlarını içermektedir. Etkileşimli medya, bilgi paylaşımına izin verir ve son derece kişiselleştirilmiş ilgi çekici bir dijital ortam sağlar (American Academy of Pediatrics, 2016a: 1-3).

ALİŞTİRMA:

Kendi çocuğunuz veya yakın çevrenizden bir çocuk ile teknolojik dünya ile ilgili sohbet ediniz. Daha sonra dijital karikatürler ve hikayeler oluşturmaya imkan tanıyan uygulamaları kullanarak konuştuklarınızın karikatürlerini oluşturup hikayeleştiriniz. Etkinlik sürecine ilişkin gözlemlerinizi ve oluşturduğunuz dijital hikayeleri sınıfta arkadaşlarınız ile paylaşınız.

Sosyal medya; dijital kameralar, video kameralar, kameralı telefonlar ve geniş bant bağlantılarının yaygın olarak kullanılabilir hale gelmesi ile insanların internette yaygın olan doğrudan veya medya nesneleri aracılığıyla iletişim kurmasına izin verir. Sosyal medya; içerik, topluluklar-ağlar ve web 2.0 teknolojisi temelleri üzerine inşa edilmiştir. İçerik; kullanıcılar tarafından oluşturulan fotoğraflar, resimler veya videoları ifade etmektedir. Aynı şeyi yapan başka kişiler olduğu zaman içerik oluşturmak, yüklemek ve katılmak ilginç hale gelir. Bu da sosyallik vurgusunu ön plana çıkartır (Ahlqvist, Bäck, Halonen ve Heinonen, 2008: 13). Topluluklar-ağlar; bireylerin sosyal medya platformlarında bir araya gelerek içerik oluşturduğu sosyal medya siteleridir. Web 2.0 ise internet teknolojilerini pasif bilgi yığını olmaktan çıkarıp bireylerin çevrimiçi veya çev-

rimdışı bilgi paylaşımı yapmasına imkan tanıyan teknolojidir.

Şekil 1: Sosyal Medya Üçgeni (Ahlqvist, Bäck, Halonen ve Heinonen, 2008: 14).

Gelişen bilgi ve iletişim teknolojilerinin paralelinde çok farklı içerikler sunan sosyal medya araçları bireyler için vazgeçilmez hale gelmiştir. Teknolojik gelişmeler ve içerik çeşitlerinin artması ile facebook, twitter, instagram, youtube, linkedin, pinterest gibi farklı sosyal medya siteleri ortaya çıkmıştır.

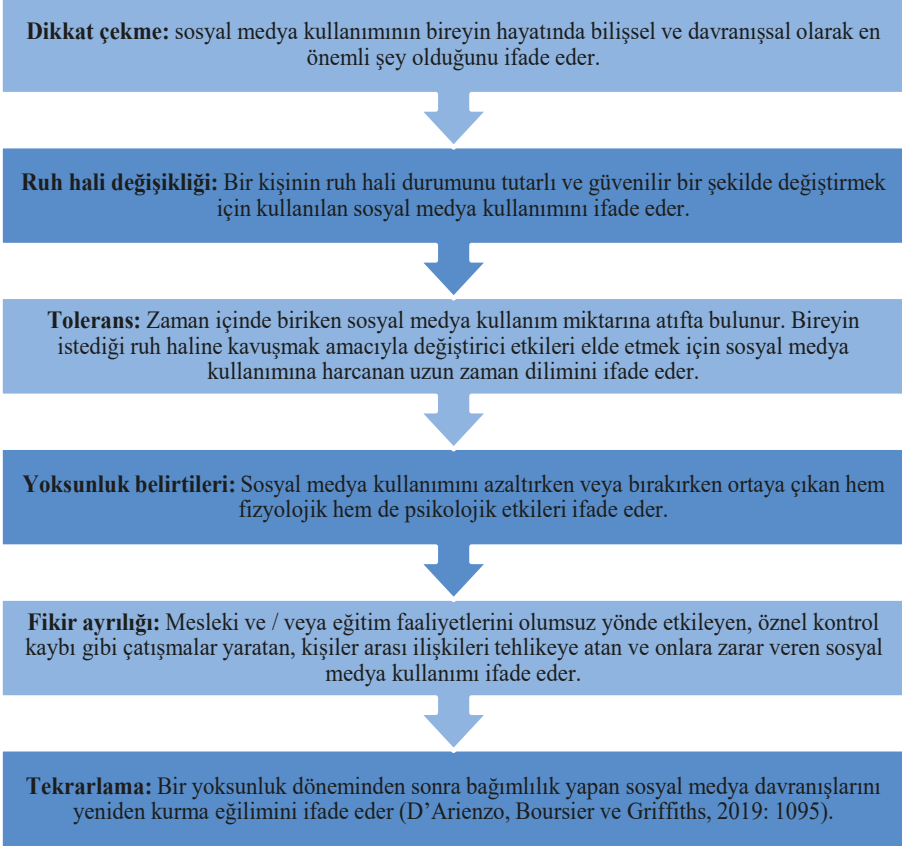
ÖRNEK:

Sosyal medyada çocukları bekleyen en büyük tehlikelerden bir tanesi sanal ortamda bireylere zarar verme olarak tanımlanan siber zorbalık kavramıdır. İzinsiz fotoğraf paylaşma, fotoğraflara küçük düşürücü ve hakaret içerikli yorumlar yazma, tehdit ve hakaret içerikli mesajlar, sanal ortamda cinsel istismar siber zorbalığa örnek verilebilir.

Sayısı artan ve elimizin altında bulunan tüm dijital cihazlar ile ulaşılabilir hale gelen bu sitelerin hem bireyler hem de çocuklar üzerinde olumlu ve olumsuz birçok etkisi bulunmaktadır. Bireyler içinde buldukları mutsuz depresif durumları hafifletmek için başkalarıyla bağlantı kurmaya çalışarak sosyal medyaya başvururlar. Bir kaçış birimi olarak görülen sosyal medya ile duygusal acının uyuşturulduğu zannedilir (Coyne ve diğ., 2020: 2). Sosyal medya kul-

lanımı bireyler için bağımlılığa dönüşme potansiyeline sahiptir. Sosyal medya bağımlılığı sürecinde Tablo 3'te yer alan aşamalar ön plana çıkmaktadır:

Tablo 3: Sosyal Medya Bağımlılığı Aşamaları

DÜŞÜNÜZ, TARTIŞINIZ.

Sosyal medya bağımlılığı aşamalarını dikkate aldığınız zaman kendinizi hangi boyutta görüyorsunuz? Objektif bir şekilde düşünüp değerlendiriniz.

<https://www.guvenliweb.org.tr>

Medya kullanımının etkileri; medyanın türüne, kullanım türüne, kullanım miktarı ile kapsamına ve çocuğun özelliklerine göre çok faktörlüdür. Medya uygulamaları sayesinde yeni fikirlere ve bilgi edinmeye maruz kalınır, sosyal temas ve destek fırsatları ile sağlıkla ilgili geliştirme ve bilgilendirme fırsatları artar. Hem geleneksel hem de sosyal medya güncel olaylar ve konular hakkında farkındalık yaratabilir. Etkileşimli medya toplumsal ve sivil katılımın teşvik edilmesi için fırsatlar sağlayabilir. Sosyal medya kullanımı, coğrafi olarak ayrılmış ailelerin ve arkadaşların kilometreler boyunca iletişim kurmasına yardımcı olur. Ayrıca öğrenciler birçok çevrimiçi medya platformunda ödevler ve projeler konusunda başkalarıyla işbirliği yapabilirler (American Academy of Pediatrics, 2016a: 1-2).

Medya uygulamaları çocukların kilo ve uyku düzenleri üzerinde olumsuz sağlık etkilerine neden olur. Çocuklar etkileşimli medya ortamlarında yanlış, uygunsuz veya güvenli olmayan içeriğe ve kişilere maruz kalabilirler. Ayrıca gizlilik ve gizliliğin güvenliği tehlikeye atılabilir. Yapılan araştırmalar çocukların ve gençlerin yeterli uykuya, fiziksel aktiviteye ve medyadan uzak zamana ihtiyaç duyduklarını göstermektedir (American Academy of Pediatrics, 2016a: 1-3).

ALİŞTİRMA

Çocuklara yönelik eğitsel amaçlı kullanılan sosyal medya siteleri hakkında ön araştırma yaparak yakın çevrenizde ailelerin eğitsel sosyal medya siteleri ile ilgili farkındalıklarını belirleyiniz.

Sosyal medyanın, tespit edilen çocukların ve gençlerin sağlığına ilişkin en önemli etkisi ruh sağlığı üzerinedir (Richards, Caldwell ve Go, 2015 :1152). Çevrimiçi dünyanın yoğunluğunun, çocuklarda ve ergenlerde depresyonu tetikleyebilecek bir faktör olduğu düşünülmektedir. Sosyal medya depresyonu çocukları ve ergenleri bazen madde bağımlılığına, cinsel istismarlara, agresif ve saldırgan davranışlara yönlendirmektedir. (American Academy of Pediatrics, 2011).

<https://timesofindia.indiatimes.com/city/delhi/shield-kids-from-hate-social-media-schools-to-parents/articleshow/68226021.cms>

Yemek sırasında ve yatmadan önceki bir saatlik zaman dilimi boyunca çocukların hiçbir şekilde ekran ile temas ettirilmemesi gerekir. Çocukların sosyal medyayı kendi başlarına kullanmalarına izin verilmemelidir (American Academy of Pediatrics, 2016b: 3). Medya izleme stratejilerini bilen ve bunları uygun bir şekilde kullanabilen ebeveynler; zararlı medya etkilerini reddetmeye, çocuklarıyla medya üzerinden bağlantı kurmaya ve çocuklarına medyanın eleştirel tüketicisi olmayı etkili bir şekilde öğretmeye yardımcı olabilir (Padilla-Walker ve diğ., 2012: 1153).

DÜŞÜNÜZ, TARTIŞINIZ.

Amerikan Pediatri Akademisi, ebeveynler çocukları için her çocuğun yaşına, sağlığına, mizacına ve gelişim aşamasına uygun kişiselleştirilmiş medya kullanım planları geliştirmesi gerektiğini belirtmektedir. Sizce bu medya kullanım planı nasıl olmalı? Araştırınız.

2. AİLE ÇOCUK ETKİLEŞİMİNDE BİLGİSAYAR VE TEKNOLOJİ KULLANIMINDA DİKKAT EDİLMESİ GEREKENLER

<https://aurora.dawn.com/news/1141633>

Teknolojik yenilikler, çocukların ve ergenlerin hayatındaki medyanın rolünü televizyon, film ve kitapların sınırlı dünyasından dijital medyanın geniş ve her yerde bulunan evrenine dönüştüren hem dinamik hem de yıkıcı bir güçtür. Çocuklar ve gençler, mobil medya ile zenginleştirilen ve sürekli değişen dijital ekosistemde bebeklikten itibaren çevrimiçi olarak yer alan “dijital yerliler” dir (American Academy of Pediatrics, 2015: 1). Dijital dünyaya doğmayan ancak hayatlarının ilerleyen bir noktasında yeni teknolojinin birçok yönünü benimseyenler ise “dijital göçmenler”dir (Prensky, 2001).

<https://marcopolo1538.files.wordpress.com/2015/06/inmigrantes.png>

DÜŞÜNÜZ, TARTIŞINIZ.

Ailenizde veya yakın çevrenizde dededen toruna üç kuşak bağlamında akıllı telefon ve sosyal medya kullanım alışkanlıklarını gözlemleyerek tartışınız.

Bayne ve Ross (2007) dijital yerlilerin ve dijital göçmenlerin özelliklerini Tablo 4'teki gibi belirterek kıyaslamıştır:

Tablo 4: Dijital Yerliler ve Dijital Göçmenler

Dijital Yerli

Hızlı
Genç
Çoklu Görev Odaklı
Görüntü Odaklı
Eğlence Odaklı
Geleceğe Dönük
Dijital
Eylem Odaklı
Sürekli Bağlantı İsteği

Dijital Göçmen

Yavaş
Yaşlı
Mantıksal ve Seri Düşünme Odaklı
Metin Odaklı
Ciddiyet Odaklı
Geçmişe veya Eskiye Dönük
Analog
Bilgi Odaklı
İzole Olma İsteği

Dijital yerliler hızlı bir şekilde bilgiye erişmek için bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanırlar. Teknolojik dünyada aynı zaman diliminde eş zamanlı olarak birden fazla görevi birlikte yürütmeyi yani çoklu görevi severler. Metinlerden ziyade grafikleri tercih ederler. Tesadüfi link erişimlerini yani internet üzerinde sörf yapmayı sever ve tercih ederler. İnternet üzerinde yüksek fonksiyonda çalışırlar ve anında geribildirim ile ödül almayı severler. Ancak dijital göçmenler bu becerilere uzaktırlar (Prensky, 2001: 2). Teknolojik anlamda yerli ve göçmen olarak kategorilendirilen ailelerin ve çocukların dijital dünyaya ilişkin beceri, tutum ve beklentileri farklıdır. Bu farklılığın doğru bir bakış açısı ile dengelenmesi oldukça önemlidir.

DÜŞÜNÜZ, TARTIŞINIZ.

Anne-babanızın, sizin ve çocuğunuzun (ya da yakın çevrenizden bir çocuğun) teknolojik yeniliklere ayak uydurma ve kullanabilme becerisini DİJİTAL GÖÇMENLİK-DİJİTAL YERLİLİK çerçevesinde kıyaslayarak tartışınız.

ALİŞTİRMA

Yukarıda yer alan resim bir çocuğun aile içerisindeki teknolojik dünyasını yansıtmaktadır. Siz de bir çocuğa teknoloji ve aile temalı bir resim çizdirerek aile içerisinde bilgisayar, telefon, tablet gibi dijital cihazların kullanımı ile ilgili alışkanlıklar üzerine sohbet ediniz.

Bebekler, yeni yürümeye başlayan çocuklar ve okul öncesi yaş grubu çocuklar şimdi çeşitli geleneksel ve yeni teknolojilerle doyurulmuş soyut ortamlarda büyüyorlar (American Academy of Pediatrics, 2016b: 1).

Aile çocuk arasındaki ilişkiler çocuğun erken yıllarında çok önemlidir. Her gün kullanılan dijital araçlar aile katılımı için güçlü araçlar olabilir. Bu konuda ailelerin dikkat etmesi gerekenler Ericson Institute (2016) tarafından aşağıdaki gibi maddelendirilmiştir:

- Aileler küçük çocuklarıyla teknolojiyi birlikte keşfetmek için zaman ayırmalıdır. Çünkü ortak keşif öğrenmeyi teşvik etmektedir.
- Aileler çocukların ilgi alanlarına hitap eden etkileşimli içerik bulmalıdır. Çocukların bu içerikleri nasıl keşfedeceğini ve nasıl karar vereceğini öğrenmesi sağlanmalıdır.
- Aileler kamera, bilgisayar veya başka bir cihaz kullanarak çocuklarının bir hikaye anlatmasına, sanat oluşturmaya veya yeni bir konu keşfetmesine yardımcı olmalıdır.

Aileler ekran süresini yeniden düşünerek çocukların kullanımını yönetmelidir. Sonrasına ise odağı ne kadar izlediklerinden ne izlediklerine kaydırmalıdır. Çünkü izlenen içeriklerin kalitesi; etkileşim, ilişkiler ve sosyal duygusal öğrenme için önemli bir fırsat oluşturabilir.

- Aileler çocuklarıyla sağlıklı bir teknoloji etkileşimi dengesi kurmak ve hiç teknoloji gerektirmeyen ebeveyn-çocuk deneyimleri için çabalamalıdır. Çocukların öğrenme keyfini desteklemek, onlarla etkileşim kurmak, onların güçlendirmek ve onlara ilham vermek için teknoloji kullanımı tercih edilmelidir. Çünkü sağlıklı teknoloji kullanımı denge ile ilgilidir.
- Aileler kendi teknoloji kullanımlarını iyi yöneterek sağlıklı teknoloji alışkanlıkları için çocuklara model olmalıdır. Çünkü küçük çocuklar çevrelerindeki yetişkinleri izleyerek alışkanlıkları öğrenirler.
- Aileler etkili aile zamanı planlaması yapmalıdır. Bu planlama ekran etkinliklerini içerebilir. Ancak çocukların ekranlar ve dijital cihazlar olmadan aile zamanına çok ihtiyaçları vardır. Bu nedenle hiçbir teknolojiye ihtiyaç duyulmasına gerek kalmadan dış mekânda çocuklar ile oynanarak vakit geçirilmesi teşvik edilmelidir.

Çocukların internet ve teknoloji kullanımına ilişkin olarak kuralların belirlenmesi ve medyada geçirilen sürenin kontrol edilmesi gerekir. Böylece çocukların çevrimiçi etkinlikleri hakkında sosyal veya teknolojik cihazlar aracılığıyla aktif bir şekilde bilgi edinilebilir. Ebeveynlere yakınlık algısı ne kadar büyük olursa, çocuklar riskli çevrimiçi etkinliklere o kadar az dâhil olurlar (Sasson ve Mesch, 2014: 33-36). Çocukluk döneminin sonu olan erken ergenlik dönemi, ebeveynlerin çocuklarının sanal etkileşimlerinin kontrolünü kaybettiği için aile çocuk arasındaki sosyal medya sınırlarını müzakere etmenin ilk aşamasıdır (Vannucci ve Ohannessian, 2019: 1472). Amerikan Pediatri Akademisi ailelerin değişen dijital manzarayı yönetmesine yardımcı olmaya yönelik bazı ipuçları vermektedir. Bunlar:

- Kendi aile medya kullanım planınızı yapın.
- Medyaya çocuğunuzun hayatındaki diğer ortamlarda olduğu gibi davranın.
- Sınırlarınızı belirleyin.
- Ekran zamanında her zaman çocuğunuz yalnız olmamalıdır.
- İyi bir rol model olun.
- Yüz yüze iletişimin değerini bilin.
- En küçük aile üyeleriniz için dijital medyayı sınırlayın.
- Teknoloji içermeyen bölgeler oluşturun.
- Teknolojiyi duygusal bir emzik olarak kullanmayın.
- Çocukları mahremiyetin önemi konusunda uyarın (www.healthychildren.org, 2018).

SONUÇ

İçinde bulunduğumuz yüzyılda gelişen teknolojik gelişmeler insanların hayatını birçok boyutta etkilemektedir. Özellikle internet ve bilgisayar teknolojileri her yaşta bireyin hayatının merkezinde yer almaktadır. Dijital dünyaya doğan dijital yerliler ile dijital yeniliklere sonradan adapte olmaya çalışan dijital göçmenler arasında farklılıklar ortaya çıkmıştır. Bu dijital uyum farklılıkları aile içerisinde ebeveyn ve çocuk ilişkisine de yansımıştır. Çocuklar için internet, bilgisayar, tablet gibi cihazlar bağımlılık riski oluşturma seviyesine gelmiştir. Dinamik bir şekilde sürekli yenilenen internet ve teknolojik gelişmeler, bireylere fırsatlar sunduğu kadar bazı risklerde ortaya çıkarmaktadır. Yetişkinlerle kıyaslandığında daha savunmasız olan çocuklar şüphesiz ki dijital risklerden daha fazla etkilenmektedir. Bu yeni dünya düzeninde çocuklara bilgisayar ve internet teknolojilerinden tamamen izole bir hayat sunmak mümkün olmamaktadır. Bu nedenle çocuklara dijital dünyanın fırsatlarını kendi gelişimleri için doğru kullanmaya yönlendirmek ailelerin temel sorumluluğu haline gelmiştir. Aileler öncelikle çocuklarına örnek teşkil etmesi açısından kendi teknoloji kullanımlarını dengeleyip düzenlemelidir. Ebeveynler ellerinden geldiği kadar teknoloji dışı etkinlikler aracılığıyla çocuklarıyla vakit geçirmeli ve çocukları için teknoloji kullanım sınırlarını düzenlemelidir. Tehlikeler ile dolu sanal ve dijital dünyada çocuklarını asla yalnız bırakmayarak çocukların vakit geçirdiği uygulamaları ve içerikleri inceleyip fayda sağlayacak içeriklere yönlendirmelidirler.

GÖZDEN GEÇİRME SORULARI

1. Erken çocukluk döneminde teknoloji kullanımı ile ilgili ailelerin izlemesi gereken yollara ilişkin aşağıdakilerden hangisi yanlıştır?

- a) Aileler teknolojiyi duygusal bir emzik olarak kullanmamalıdır.
- b) Aileler uyumadan önceki 1 saatlik dilimde çocukların ekran temasını kesmelidir.
- c) Aileler çocukların akranları ile birlikte teknoloji keşiflerine müdahale etmemelidir.
- d) Aileler teknoloji kullanım planlaması yaparak sınırları belirlemelidir.
- e) Aileler çocukların ilgi alanlarına hitap eden etkileşimli içerik bulmalıdır

2. Çocukların ve yetişkinlerin belirli bir süre sosyal medya ortamlarından uzak durduktan sonra yeniden bağımlılık kurma eğilimi göstermeleri sosyal medya bağımlılığı aşamalarından hangisi ile ifade edilir?

- a) Dikkat çekme
- b) Tolerans
- c) Fikir ayrılığı
- d) Tekrarlama
- e) Ruh hali değişikliği

3. Aşağıdakilerden hangisi dijital göçmenlerin özelliklerinden değildir?

- a) Eylem odaklı olma
- b) İzole olma isteği
- c) Metin odaklı olma
- d) Mantıksal düşünme odaklı olma
- e) Çoklu görev odaklı olmaz

4. Çocukların davranışlarını sınırlamadan onlardan sorumlu ve kendilerini düzenleyen davranışlar bekleyen internet ebeveyn stili hangisidir?

- a) Yetkili İnternet Ebeveynlik
- b) İzin Verici İnternet Ebeveynlik
- c) Aşırı Serbest İnternet Ebeveynlik
- d) Otoriter İnternet Ebeveynlik
- e) İzin Verici Serbest İnternet Ebeveynlik

5. Çocukların dijital dünyada güvenliğini riske atan izinsiz fotoğraf paylaşma, fotoğraflara küçük düşürücü ve hakaret içerikli yorumlar yazma, tehdit ve hakaret içerikli mesajlar, sanal ortamda cinsel istismar gibi durumlar nasıl tanımlanmaktadır?

- a) Sanal bağımlılık
- b) Siber zorbalık
- c) Dijital göçmenlik
- d) Siber okuryazarlık
- e) Sosyotelizm

Cevap Anahtarı

1.c 2.d 3.a 4.a 5.b

KAYNAKÇA

- Ahlqvist, T., Bäck, A., Halonen, M. ve Heinonen, S. (2008). Social Media Roadmaps: Exploring the Futures Triggered by Social Media. ESPOO 2008. https://www.researchgate.net/publication/291961679_Social_media_roadmaps_exploring_the_futures_triggered_by_social_media
- American Academy of Pediatrics (2011). The Impact of Social Media on Children, Adolescents, and Families. <https://pediatrics.aappublications.org/content/127/4/800.short>
- American Academy of Pediatrics (2015). Growing Up Digital: Media Research Symposium. https://www.aap.org/en-us/Documents/digital_media_symposium_proceedings.pdf
- American Academy of Pediatrics (2016a). Media Use in School-Aged Children and Adolescents, Council on Communications and Media. *Offices Journal of the American Academy of Pediatrics*, 138(5), <https://pediatrics.aappublications.org/content/138/5/e20162592>.
- American Academy of Pediatrics (2016b). Media and Young Minds, Council on Communications and Media. *Offices Journal of the American Academy of Pediatrics*, 138(5), <https://pediatrics.aappublications.org/content/138/5/e20162591>
- Bayne, S. ve Ross, J. (2007). The 'Digital Native' and 'Digital Immigrant': A Dangerous Opposition. Annual Conference of the Society for Research into Higher Education (SRHE).
- Burks, A.W. ve Burks, A.R. (1981). The ENIAC: First General-Purpose Electronic Computer. *Annals of the History of Computing*, 3(4), 310-389.
- Carbonell, X., Oberst, U. ve Beranuy, B. (2013). The Cell Phone in the Twenty-First Century: A Risk for Addiction or a Necessary Tool?. *Principles of Addiction*, First Edition, 901-909.
- Coyne, S.M., Rogers, A.A., Zurcher, J.D., Stockdale, L. ve Booth, M. (2020). Does Time Spent Using Social Media Impact Mental Health?: An Eight Year Longitudinal Study. *Computers in Human Behavior*, 104.
- D'Arienzo, M.C., Boursier, V. ve Griffiths, M.D. (2019). Addiction to Social Media and Attachment Styles: A Systematic Literature Review. *International Journal of Mental Health and Addiction*, 17, 1094-1118.
- Dashti, F.A. ve Yateem, A.K. (2018). Use of Mobile Devices: A Case Study with Children from Kuwait and the United States. *IJEC*, 50, 121-134.
- Ericson Institute (2016). Technology and Young Children in the Digital Age. A Report from the Erikson Institute. <https://www.erikson.edu/wp-content/uploads/2018/07/Erikson-Institute-Technology-and-Young-Children-Survey.pdf>
- Horstman, H.K., Hays, A. ve Maliski, R. (2016). Parent-Child Interaction. In J. F. Nussbaum (Ed.), *Oxford Research Encyclopedia Of Communication*. New York, NY: Oxford University. Retrieved from Press.
- <https://oxfordre.com/communication/view/10.1093/acrefore/9780190228613.001.0001/acrefore-9780190228613-e-278?print=pdf>

- Kildare, C.A. ve Middlemiss, W. (2017). Review Impact of Parents Mobile Device Use on Parent-Child Interaction: A literature Review. *Computers in Human Behavior*, 75, 579-593.
- Konok, V., Bunford, N. ve Miklósi, Á. (2020). Associations Between Child Mobile Use and Digital Parenting Style in Hungarian Families. *Journal of Children and Media*, 14(1), 91-109.
- Livingstone, S. ve Helsper, E. J. (2010). Balancing Opportunities and Risks in Teenagers' Use of the Internet: The Role of Online Skills and Internet Self-Efficacy. *New Media & Society*, 12(2), 309-329.
- Marson, S.M. (1997). A Selective History of Internet Technology and Social Work. *Computers in Human Services*, 14(2), 35-49.
- McDanial, B.T. (2019). Parent Distraction With Phones, Reasons For Use, and Impacts on Parenting and Child Outcomes: A review of the Emerging Research. *Human Behavior and Emerging Technologies*, 1(2), 72-80.
- Mower, D.C. ve Simcoe, T. (2012). Is the Internet a US Invention?—An Economic and Technological History of Computer Networking. *Research Policy*, 31, 1369-1387.
- Özgür, H. (2016). The Relationship Between Internet Parenting Styles and Internet Usage of Children and Adolescents. *Computer in Human Behavior*, 60, 411-424.
- Padilla-Walker, L.M., Coyne, S.M., Fraser, A.M., Dyer, W.J ve Yorgason, J.B. (2012). Parents and Adolescents Growing up in the Digital Age: Latent Growth Curve Analysis of Proactive Media Monitoring. *Journal of Adolescence*, 35, 1153-1165.
- Papadakis, S.J. ve Kalogiannakis, M (2017). Mobile Educational Applications for Children: What Educators and Parents Need to Know. *International Journal of Mobile Learning and Organisation*, 11(3), 256-277.
- Prensky, M. (2001). *Digital Natives, Digital Immigrants*. Horizon MCB University Press, 9(5), 1-6.
- Richards, D., Caldwell, P.HY. ve Go, H. (2015). Impact of Social Media on the Health of Children and Young People. *Journal of Paediatrics and Child Health*, 51, 1152-1157.
- Shen, C.X., Liu, R.D. ve Wang, D. (2013). Why are Children Attracted to the Internet? The Role of Need Satisfaction Perceived Online and Perceived in Daily Real Life. *Computers in Human Behavior*, 29, 185-192.
- Subrahmanyam, K., Greenfield, P., Kraut, R. ve Gross, E. (2001). The Impact of Computer Use on Children's and Adolescents' Development. *Applied Developmental Psychology*, 22, 7-30.
- Tur-Porcar, A. (2017). Parenting Styles and Internet Use. *Psychology and Marketing*, 34(11), 1016-1022.
- Valcke, M., Bonte, S., Wever, B.D. ve Rots, I. (2010). Internet Parenting Styles and the Impact on Internet use of Primary School Children. *Computers & Education*, 55, 454-464.
- Vannucci, A. ve Ohannessian, C.M. (2019). Social Media Use Subgroups Differentially Predict Psychosocial Well-Being During Early Adolescence. *Journal of Youth and Adolescence*, 48, 1469-1493.
- Wellman, B. (2001). Computer Networks as Social Networks. *Computers and Science*, 293, 2031-2034.

www.healthychildren.org (2018). Kids & Tech: Tips for Parents in the Digital Age.
<https://www.healthychildren.org/English/family-life/Media/Pages/Tips-for-Parents-Digital-Age.aspx>

Xu, H., Wen, L.M. ve Rissel, C. (2015). Associations of Parental Influences with Physical Activity and Screen Time among Young Children: A Systematic Review. *Journal of Obesity*, 1-23.

Dr. Emine Kübra PULLU

28 Nisan 1988 yılında Erzincan'da doğmuş, ilköğretim ve lise eğitimini Elazığ'da tamamlamıştır. 2010 yılında Fırat Üniversitesi Teknik Eğitim Fakültesi Bilgisayar Öğretmenliği bölümünden mezun olmuştur. 2010-2012 yılları arasında Fırat Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitim Programları ve Öğretim Anabilim Dalı'nda yüksek lisans eğitimini tamamlamıştır. 2015-2019 yılları arasında ise Fırat Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitim Programları ve Öğretim Anabilim Dalı'nda doktora eğitimini tamamlayarak Doktor ünvanını almıştır. 2013-2018 yılları arasında Erciyes Üniversitesi Hüseyin Şahin MYO'da, 2018-2020 yılları arasında ise Kayseri Üniversitesi Hüseyin Şahin MYO'da öğretim görevlisi olarak çalışmıştır. Haziran 2020 tarihinden itibaren Munzur Üniversitesi Çemişgezek MYO Çocuk Bakımı ve Gençlik Hizmetleri bölümünde Dr. Öğr. Üyesi olarak çalışmaktadır.

BÖLÜM X

AİLE ÇOCUK ETKİLEŞİMİNE YÖNELİK UYGULAMALAR

İşıl ÖZTÜRK

"Dünyada bir tek güzel çocuk vardır. Bütün anne babalar da ona sahiptir

A. Yörükoğlu

GİRİŞ

Çocuğun tüm gelişim alanlarına büyük katkısı olduğu bilinen unsurlardan birincisi aile ve ailesi ile iletişimi, ikincisi ise oyundur. Oyun ve aile çocukların en önemli ihtiyaçları ve vazgeçilmezleridir. Oyun çocuğun yeteneklerini geliştirmesinde, dış dünyayı tanimasında ve sosyal gelişiminin desteklenmesinde önemli bir etkiye sahiptir. Çocukların en keyif aldığı, öğrenmenin en nitelikli şekilde gerçekleştiği zamanlar oyun oynadıkları zamanlardır. Çocuklar kendilerini oyun oynarken daha rahat ifade edebilmektedir. Oyun çocukların çevreleri ile ilişki kurabilmelerine duygu ve düşüncelerini aktarmalarına yardımcı olmaktadır. Bu nedenle; çocuğun gelişimine en önemli katkısı olan oyun ve aile unsurlarını bir araya getirecek olan etkinlikler aile ve çocuk etkileşiminin en nitelikli şekilde gerçekleşmesini sağlayacaktır. Çocuk ailesi ile birlikte oyun oynadığı zaman, aralarında güvenli bir bağ oluşur.

Çocuk ailesi ile ne kadar etkili vakit geçirirse, kendini o kadar değerli hiseder. Aile tarafından kabullenilen çocuk, yüksek benlik algısı geliştirerek yaşamının ilerleyen yıllarında daha sağlıklı bir yetişkin olarak hayatını sürdürür. Bu yüzden çocuğun gelişimine büyük katkısı olduğu bilinen ailenin, çocuğun hangi gelişim alanlarında desteğe ihtiyaç duyduğunun farkında olması gerekir. Ailenin bu farkındalığı sağlayabilmesi çocuğu ile birlikte nitelikli vakit geçirmesi ile mümkündür. Çocuğun farklı gelişim alanlarına destek verecek oyun etkinliklerinin var olması ve uygulanması bu sürece katkı sağlayacaktır.

Aşağıda önerilen aile çocuk etkileşimine yönelik uygulamalar ailelere yol gösterici nitelikte hazırlanmıştır. Çocuğun gelişim alanlarının birçoğunu içeren etkinlikleri uygularken ailelere kendilerine özgü oyunlar kurmalarına da rehberlik edebilecektir. Etkinlikleri uygularken çocuğunuza ayırdığınız o ana dikkatinizi vermeniz, ortak dikkat oluşturmanız önemlidir. Çocuğunuzla kuracağınız güçlü bağ ona ayırdığınız anlarda sadece ve sadece tüm ilginizin onda olduğunu hissettirmekle mümkündür. Çocuğunuza dikkatinizi vermeden geçirdiğiniz uzun bir zaman diliminden, kısa ama etkinlik süresince tüm dikkatinizin çocuğunuzda olduğu zamanlar çocuğunuzun en mutlu anları olacaktır.

ETKİNLİK 1

ETKİNLİK ADI: BENİM YÜZÜM

MATERYALLER: Boş yüz resimlerinin olduğu kağıt, boya kalemleri, yapıştırıcı, artık materyaller, ip, kumaş, düğme ve boncuklar vb.

KAZANIM GÖSTERGELER:

SOSYAL DUYGUSAL GELİŞİM

Kazanım 1: Kendisine ait özellikleri tanıtır.

Fiziksel özelliklerini söyler.

MOTOR GELİŞİM

Kazanım 4: Küçük kas kullanımı gerektiren hareketleri yapar.

Nesneleri yeni şekiller oluşturacak biçimde bir araya getirir.

Malzemeleri keser.

Malzemeleri yapıştırır.

Değişik malzemeler kullanarak resim yapar.

UYGULAMA: Ebeveyn tarafından çocuğa boş bir yüz resmi verilir. Ağzımız nerede? Burnumuz nerede? Kulaklarımız nerede? Saçlarımız nerede? Kaşımız nerede? diye sorularak, çocuktan artık materyalleri yüzün üzerine uygun yerlere yapıştırması istenir. Daha sonra boya kalemleri ile resmin kalan yerlerini tamamlaması sağlanır. Farklı bir zamanda etkinlik şu şekilde uygulanabilir. Aile üyeleri ile birlikte boş yüz resmi ve artık materyaller ortaya alınır. Her aile üyesi yüzün bir kısmını tamamlayarak yanındakine verir. Yüz resmi aile üyeleri arasında dolaşarak tamamlanır. Bir kaç tane farklı çalışma yapılarak, evde portre sergisi hazırlanabilir.

ETKİNLİK 2

ETKİNLİK ADI: BUL AS KATLA

MATERYALLER: İp, mandal, çeşitli kıyafetler

KAZANIM GÖSTERGELER:

MOTOR GELİŞİM

Kazanım 4: Küçük kas kullanımı gerektiren hareketleri yapar.

Nesneleri toplar.

Nesneleri takar.

Nesneleri çıkarır.

Malzemeleri değişik şekillerde katlar.

ÖZBAKIM BECERİLERİ

Kazanım 2: Giyinme ile ilgili işleri yapar.

Düğme açar.

Düğme kapar.

Kazanım 3: Yaşam alanlarında gerekli düzenlemeler yapar.

Ev/okuldaki eşyaları toplar.

UYGULAMA: Etkinlik öncesinde ebeveyn tarafından; bir çamaşır ipi masa ve sandalyeye bağlanarak, çocuğun yetişebileceği boyda çamaşır asılabilecek bir düzenek oluşturulur. Evde bulunan kıyafetler yere ortaya karışık serilir. Çocukla birlikte kıyafetler, kız ve erkek kıyafetleri olarak gruplandırılır. Ardından ebeveyn; çocuktan hangisinin kimin kıyafeti olduğunu tahmin etmesini ister. Ebeveyn "Hangi özelliğinden dolayı o kişiye ait olduğunu düşündün?" diye sorabilir. "Haydi kıyafetleri çamaşır ipine birlikte asalım" şeklinde yönlendirerek, çocuğun kıyafetleri mandalları kullanarak asmasına rehberlik edilir. Sonrasında "Çamaşırlarımız kurumuş, haydi toplayalım" denir ve çamaşırılar birlikte toplanır. Toplanan çamaşırılar yine rehberlik edilerek katlanır ve yerlerine yerleştirilir. Kıyafetleri katlarken aynı zamanda düğmeleri olan kıyafetleri açıp kapatması istenebilir.

ETKİNLİK 3

ETKİNLİK ADI: EVDE ŞİŞELERLE MÜZİK

MATERYALLER: Farklı boyutlarda cam şişe ve bardaklar, tahta kaşık, su

KAZANIM GÖSTERGELER:

Kazanım 1: Nesne/durum/olaya dikkatini verir.

Dikkat edilmesi gereken nesne/durum/olaya odaklanır.

Kazanım 17: Neden-sonuç ilişkisi kurar.

Bir olayın olası nedenlerini söyler.

Bir olayın olası sonuçlarını söyler.

MOTOR GELİŞİM

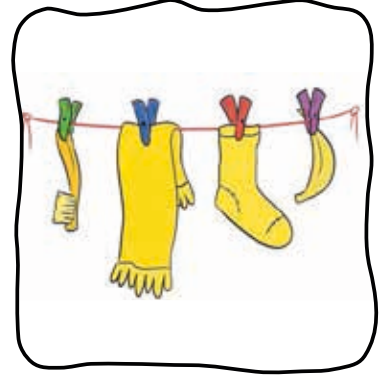
Kazanım 5: Müzik ve ritim eşliğinde hareket eder.

Nesneleri kullanarak ritim çalışması yapar.

Vurmalı çalgıları kullanarak ritim çalışması yapar.

UYGULAMA:

Ebeveyn farklı şekillerde birkaç cam şişeyi masaya sıralar. Her birinin içine farklı miktarlarda su koyulur. Çocuktan şişelerin içine üflemesi istenir. Çıkan sesler karşılaştırılır. Çocuk ile neden her şişeden farklı sesler çıktığı hakkında konuşulur. Böylece suyun fazla olduğu şişelere daha az hava girdiğinden farklı ses, suyun az olduğu şişelere daha fazla hava girdiğinden farklı bir ses çıktığı deneyimlenmiş olunacak. Şişelere tahta kaşık ile vurarak ritimler oluşturulabilir. Şişede az hava varsa sesin o kadar yüksek çıktığı görülür. Şişenin içindeki havanın çıkan sese nasıl etki hakkında tartışılabilir.

ETKİNLİK 4

ETKİNLİK ADI: BENİ BUL

MATERYALLER: 1 yumak ip, çocuğunuzun seçtiği bir varlık veya oyuncak

KAZANIM GÖSTERGELER:

BİLİŞSEL GELİŞİM

Kazanım 19: Problem durumlarına çözüm üretir.

Problemi söyler.

Seçtiği çözüm yolunu dener.

UYGULAMA: Çocuğun seçtiği varlık veya oyuncak yumağın ucuna bağlanır ve evin bir odasına saklanır. Oyuncak odada bırakılır ve ip bir labirent gibi evinde içinde dolaştırılır. Çocuktan ipi takip ederek saklanan oyuncak bulması istenir. Daha sonra ebeveynin oyuncak bulması için çocuktan aynı şekilde varlığı saklaması istenir. Bu oyunun ardından çalışma kâğıtları üzerinde bulunan labirentler hazırlanarak çocuktan çözmesi istenebilir.

ETKİNLİK 5

ETKİNLİK ADI: EL EL ÜSTÜNDE

MATERYALLER: Yok

KAZANIM GÖSTERGELER:

SOSYAL UYGUSAL GELİŞİM

Kazanım 6: Kendisinin ve başkalarının haklarını korur.

Başkalarının hakları olduğunu söyler.

Kazanım 12: Değişik ortamlardaki kurallara uyar.

İstekleri ile kurallar çeliştiğinde kurallara uygun davranır.

UYGULAMA: Aile üyeleri ile birlikte yere oturur ve küçük bir daire olunur. Bir ebe seçilir ve ebenin yere kapanması istenir. Diğer aile fertleri ebenin sırtına ellerini üst üste gelecek şekilde koyar ve "El El üstünde kimin eli üstünde" diye sorarlar. Ebe cevabını söyler. Bilirse kazanır. Bilemez ise "İğne mi? İplik mi? Davul mu? Zurna mı?" diye sorulur. Ebe iğne derse işaret parmaklar ile sırtına batırıyor gibi yapılır. İplik derse parmaklar ile hafifçe sırtına yollar çizilir. Davul derse sırtına hafif hafif vurulur. Zurna derse kulağına düdüdüdü düdüdü diye bağırılır. Sonra tekrar ebe seçilerek oyuna aynı şekilde devam edilir.

ETKİNLİK 6

ETKİNLİK ADI: KOKULARI EŞLEŞTİRMEK KOLAY MI?

MATERYALLER: 2 bardak un, 1 bardak tuz, 1 tatlı kaşığı sıvı yağ, yeteri kadar su, hamura koku katacak yiyecekler (karanfil, sarımsak, nane, kereviz tarçın, vb.)

Un, tuz, yağ ve su karıştırılarak bir hamur elde edilir. Hazırlanan hamur sekiz eşit parçaya ayrılır. İki hamur parçasına nane, iki hamur parçasına tarçın gibi her iki parçaya aynı kokuyu verecek materyaller ekleyerek tekrar yoğurulur. Böylece dört farklı kokuda sekiz hamur parçası hazırlanmış olur.

KAZANIM GÖSTERGELER:

BİLİŞSEL GELİŞİM

Kazanım 5: Nesne veya varlıkları gözlemler.

Nesne/varlığın kokusunu söyler.

Kazanım 6: Nesne ya da varlıkları özelliklerine göre eşleştirir.

Nesne/varlıkları kokusuna göre ayırt eder, eşleştirir.

Kazanım 7: Nesne ya da varlıkları özelliklerine göre gruplar.

Nesne/varlıkları kokusuna göre gruplar.

Kazanım 8: Nesne ya da varlıkların özelliklerini karşılaştırır.

Nesne/varlıkların kokusunu ayırt eder, karşılaştırır.

MOTOR GELİŞİM

Kazanım 4: Küçük kas kullanımı gerektiren hareketleri yapar.

Malzemelere elleriyle şekil verir.

UYGULAMA: Ebeveyn tarafından hazırlanan 4 farklı kokudan oluşan 8 parça hamur masada çocuğun önüne konulur. Çocuktan hamurları koklaması istenir. 'Ne kokuyor? Bu koku sana neyi hatırlattı? Bu kokuyu hissettiğinde aklına ne geliyor?' Soruları sorulur. Tüm hamurları kokladıktan sonra, aynı olan koku hamurlarını eşleştirmesi istenir. Ardından çocuğun gözleri kapatılarak tüm hamurları sadece koklayarak eşleştirmesi istenir. Oyunun sonunda hamurlarla çeşitli figürler hazırlanarak, boyanır. Evin bir bölümünde kokulu bir heykel sergisi hazırlanabilir.

ETKİNLİK 7

ETKİNLİK ADI: PÜRÜZLÜ MÜ? PÜRÜZSÜZ MÜ?

MATERYALLER:2 bardak un,1 bardak tuz, tatlı kaşığı sıvı yağ, su, yeşil mercimek, bulgur

Un tuz yağ ve su karıştırılarak bir hamur elde edilir. Hamur 8 eşit parçaya bölünür. İki parçaya mercimek karıştırılarak tekrar yoğurulur. İki parçaya bulgur karıştırılarak tekrar yoğurulur. Kalan 4 parçaya ise hiçbir şey karıştırılmadan pürüzsüz şekilde bırakılır. 2 farklı dokuda 4 hamur parçası 4 tane pürüzsüz hamur parçası toplam 8 parça hamur parçası hazırlanmış olur.

KAZANIM GÖSTERGELER:

BİLİŞSEL GELİŞİM

Kazanım 5: Nesne veya varlıkları gözlemler.

Nesne/varlığın dokusunu söyler.

Kazanım 6: Nesne ya da varlıkları özelliklerine göre eşleştirir.

Nesne/varlıkları dokusuna göre ayırt eder, eşleştirir.

Kazanım 7: Nesne ya da varlıkları özelliklerine göre gruplar.

Nesne/varlıkları dokusuna göre gruplar.

Kazanım 8: Nesne ya da varlıkların özelliklerini karşılaştırır.

Nesne/varlıkların dokusunu ayırt eder, karşılaştırır.

Kazanım 14: Nesnelere örüntü oluşturur.

Modele bakarak nesnelere örüntü oluşturur.

Bir örüntüde eksik bırakılan öğeyi söyler.

MOTOR GELİŞİM

Kazanım 4: Küçük kas kullanımı gerektiren hareketleri yapar.

Malzemelere elleriyle şekil verir.

SOSYAL DUYGUSAL GELİŞİM

Kazanım 3: Kendini yaratıcı yollarla ifade eder.

Özgün özellikler taşıyan ürünler oluşturur.

UYGULAMA: Ebeveyn tarafından 8 parça hamur parçası çocuğun önüne konulur. Çocuğun her birine dokunması sağlanarak 'Pürüzlü mü? Pürüzsüz mü?' diye sorulur. Pürüzlüleri sağ tarafına, pürüzsüzleri sol tarafına yerleştirerek gruplaması istenir. Gruplandırma bittikten sonra çocuğun gözleri açılır. Hamura dokunduğunda hissettikleri hakkında konuşulur. Sonrasında çocuğun dokunduğunda aynı dokuda olanları eşleştirmesine rehberlik edilir. Ardından hamurlar bir pürüzlü bir pürüzsüz sıralanarak örüntü oluşturulabilir.

ETKİNLİK 8

ETKİNLİK ADI: DUYU ÇORAPLARI

MATERYALLER: Nohut, mercimek, fasulye, irmik, 4 çift küçük çocuk çorabı, oyunun sonunda şaşırtmak için kullanılacak bir çift çorap ve pamuk

KAZANIM GÖSTERGELER:

BİLİŞSEL GELİŞİM

Kazanım 2: Nesne/durum/olayla ilgili tahminde bulunur.

Nesne/durum/olayla ilgili tahminini söyler.

Kazanım 5: Nesne veya varlıkları gözlemler.

Nesne/varlığın dokusunu söyler.

Kazanım 6: Nesne ya da varlıkları özelliklerine göre eşleştirir.

Nesne/varlıkları dokusuna göre ayırt eder, eşleştirir.

Kazanım 7: Nesne ya da varlıkları özelliklerine göre gruplar.

Nesne/varlıkları dokusuna göre gruplar.

Kazanım 8: Nesne ya da varlıkların özelliklerini karşılaştırır.

Nesne/varlıkların dokusunu ayırt eder, karşılaştırır.

UYGULAMA: Her bir çifte bir bakliyat doldurularak, 4 çift duyu çorabı hazırlanır, tüm duyu çorapları ebeveyn ile birlikte dokunularak incelenir. İçinde neler olabileceği hakkında konuşulur. Tüm duyu çorapları incelendikten sonra, duyu çorapları karıştırılır. Çocuktan aynı materyallerin bulunduğu çorapları eşlemesi istenir. Oyunun devamında çocuğun gözü kapatılır. Başka bir çorap çifti çocuk görmeden pamukla doldurulur ve diğer çorapların arasına karıştırılır. Çocuğun bu çorabı eline aldığı anda ne hissettiği sorulur. İçinde ne olabileceğini tahmin etmesi istenir. Bu çorabı da aynısı ile eşlemesi istenir.

ETKİNLİK 9

ETKİNLİK ADI: BİL BİLMECEYİ AL BONCUĞU

MATERYALLER: Boncuk ya da nohut taneleri, plastik bir kap

KAZANIM GÖSTERGELER:

BİLİŞSEL GELİŞİM

Kazanım 2:Nesne/durum/olayla ilgili tahminde bulunur.

Nesne/durum/olayla ilgili tahminini söyler.

DİL GELİŞİMİ

Kazanım 8: Dinledikleri/izlediklerini çeşitli yollarla ifade eder.

Dinledikleri/izledikleri ile ilgili sorulara cevap verir.

UYGULAMA: Tüm aile üyeleri ortaya boncukları alacak şekilde oturur. Plastik bir kap ortaya ters bir şekilde konular. Bir kişi bilmeceleri soracak kişi olarak belirlenir. Bilmeceler sorulduğunda, cevap vermek isteyen kişi ters duran kaba elini vurur. İlk vuran kişi cevap vermeye hak kazanır. Bilmecenin cevabını bilen kişi, ortadan bir boncuk alır. Oyunun sonunda en çok boncuğu olan kazanır.

Bilmeceler:

Benim bir ağacım var. Her gün yaprak döker (takvim)

Dört arkadaş birbirini kovalar ama hiç yakalayamaz (tekerlek)

Çın çın eder haber sorar (telefon)

Bize ışık verir, biraz sonra erir (mum)

Çocukların yuvası, bilgi doludur her yanı(okul)

Hem açar hem kaparım (anahtar)

Bağlarım yürür, çözerim durur (ayakkabı)

Bakınca görünürsün, kaçınca silinirsin)

İçine giysi koyarız, sonra tatile çıkarız (bavul)

Bin yapraklı, bir çiçek (kitap)

Yaz derim yazar, çiz derim çizer (kalem)

Bir küçük kumbara, ekin taşır ambara (kaşık)

ETKİNLİK 10

ETKİNLİK ADI: BENİM KAŞIK KUKLAM

MATERYALLER: İki adet tahta kaşık, atık materyaller, kumaş, boncuk, iplikler, yapıştırıcı, keçeli boya

KAZANIM GÖSTERGELER:

MOTOR GELİŞİM

Kazanım 4: Küçük kas kullanımı gerektiren hareketleri yapar.

Nesneleri yeni şekiller oluşturacak biçimde bir araya getirir.

Malzemeleri keser.

Malzemeleri yapıştırır.

SOSYAL DUYGUSAL GELİŞİM

Kazanım 1: Kendisine ait özellikleri tanıtır.

Fiziksel özelliklerini söyler.

Duyuşsal özelliklerini söyler.

Kazanım 3: Kendini yaratıcı yollarla ifade eder.

Duygu, düşünce ve hayallerini özgün yollarla ifade eder.

Nesneleri alışılmışın dışında kullanır.

Özgün özellikler taşıyan ürünler oluşturur.

Kazanım 7: Bir işi ya da görevi başarmak için kendini güdüler.

Başladığı işi zamanında bitirmek için çaba gösterir.

UYGULAMA: Ebeveyn ve çocuk birer tahta kaşık alır. Kendi kuklalarını oluşturmak üzere kaşıkların arka bölümüne kukla yüzleri çizilir. Kuklanın yüzü oluşturulurken duygular hakkında konuşulur. 'Bu mutlu bir kukla mı? Üzgün bir kukla mı?' gibi sorular sorularak çocuğun duyguları ifade etmesi sağlanır. Çocuğa materyaller sunularak kuklanın saçları, kıyafetleri, kuklada olmasını istediği aksesuarları eklemesine fırsat verilir. Özgün bir kukla hazırlamasına rehberlik edilir. Ebeveyn kuklasını hazırlarken, 'Benim kuklam bir kız. Mavi rengi çok seviyor, ona mavi bir elbise giydireceğim' gibi yorumlar yaparak, çocuğunda kuklasının özellikleri hakkında konuşmasına fırsat verir. Kuklalar hazır olduğunda bir kukla gösterisi yapılır. Ebeveyn tarafından çocuğun, kuklasının neler hissettiğini anlatmasını sağlayacak senaryolar oluşmasına rehberlik edilir. Çocuklar oyunlar sırasında, özellikle bir oyuncuya ya da kuklaya duygularını yansıtıklarında kendilerini daha rahat ifade ederler.

ETKİNLİK 11

ETKİNLİK ADI: NEFESİNLE PUL TOPLA

MATERYALLER: Bir paradan biraz daha büyük şekilde kağıttan kesilmiş çok sayıda kırmızı, yeşil, mavi, sarı daireler, Kırmızı, sarı, mavi, yeşil renklere 4 kap,1 adet pipet

KAZANIM GÖSTERGELER:

BİLİŞSEL GELİŞİM

Kazanım 7: Nesne ya da varlıkları özelliklerine göre gruplar.

Nesne/varlıkları rengine göre gruplar.

DİL GELİŞİMİ

Kazanım 7: Dinledikleri/izlediklerinin anlamını kavrar.

Sözel yönergeleri yerine getirir.

MOTOR GELİŞİM

Kazanım 3: Nesne kontrolü gerektiren hareketleri yapar.

Nesneleri çeker.

Nesneleri kaldırır.

UYGULAMA: Ebeveyn çocuk ile birlikte yere oturur. Önlerine renkli daireleri karışık bir şekilde alırlar. Biraz ileriye renkli kaplar yerleştirilir. Çocuktan, pipet yardımı ile renkli daireleri nefesi ile çekerek aynı renkte olan bardağa bırakması istenir. Ebeveyn oyunu çocuk ile birlikte rakip olarak da şu şekilde oynayabilir. Tüm pullar ortaya konulur. Herkes kendi önündeki kaba pullarını nefesi ile çekerek biriktirir. Tüm pullar bittiğinde, kaplardaki pullar sayılır. En çok pulu biriktiren oyunu kazanır. Bu etkinlik ile çocuk nefes çalışmaları yaparak aynı zamanda gruplama yapması sağlanacaktır.

ETKİNLİK 12

ETKİNLİK ADI: BALONU ŞİŞİR BARDAKLARI TOPLA

MATERYALLER: İki adet balon,10 adet kâğıt bardak

KAZANIM GÖSTERGELER:

BİLİŞSEL GELİŞİM

Kazanım 1: Nesne/durum/olaya dikkatini verir.

Dikkat edilmesi gereken nesne/durum/olaya odaklanır.

Kazanım 7: Nesne ya da varlıkları özelliklerine göre gruplar.

Nesne/varlıkları rengine göre gruplar.

Kazanım 17: Neden-sonuç ilişkisi kurar.

Bir olayın olası nedenlerini söyler.

DİL GELİŞİMİ

Kazanım 7: Dinledikleri/izlediklerinin anlamını kavrar.

Sözel yönergeleri yerine getirir.

MOTOR GELİŞİM

Kazanım 3: Nesne kontrolü gerektiren hareketleri yapar.

Nesneleri çeker.

Nesneleri kaldırır.

UYGULAMA:

Ebeveyn ve çocuk masada oturur. Her oyuncu eline bir balon alır. Tüm kâğıt bardaklar masaya konulur. Sönük olan balon her oyuncu tarafından ağzına alınarak bardağın içine konulur ve balon bardağı kavrayana kadar şişirilir. Şişerek bardağa tutunan balon bardağın kaldırılmasını sağladığında diğer kâğıt bardağın içine bırakılır. Tüm bardaklar bu şekilde iç içe geçecek şekilde toplanır. En çok iç içe bardak geçiren oyuncu oyunu kazanır. Balonun bardakları nasıl tutabildiği hakkında konuşulabilir. Bardaklar renklerine göre gruplayarak iç içe konularak oyun sürdürülebilir.

ETKİNLİK 13

ETKİNLİK ADI: EĞLENCELİ GÖLGE OYUNU

MATERYALLER: Bir kaç tane kâğıt bardak, koli bandı, asetatlı kalem

KAZANIM GÖSTERGELER:

BİLİŞSEL GELİŞİM

Kazanım 1: Nesne/durum/olaya dikkatini verir.

Dikkat edilmesi gereken nesne/durum/olaya odaklanır.

DİL GELİŞİMİ

Kazanım 7: Dinledikleri/izlediklerinin anlamını kavrar.

Sözel yönergeleri yerine getirir.

MOTOR GELİŞİM

Kazanım 4: Küçük kas kullanımı gerektiren hareketleri yapar.

Nesneleri yeni şekiller oluşturacak biçimde bir araya getirir.

Malzemeleri keser.

Malzemeleri yapıştırır.

SOSYAL DUYGUSAL GELİŞİM

Kazanım 3: Kendini yaratıcı yollarla ifade eder.

Nesneleri alışılmışın dışında kullanır.

Özgün özellikler taşıyan ürünler oluşturur.

Kazanım 7: Bir işi ya da görevi başarmak için kendini güdüler.

Başladığı işi zamanında bitirmek için çaba gösterir.

UYGULAMA: Kâğıt bardakların tabanı çıkarılarak rulo haline getirilir. Koli bandı tabanına yapıştırılır. Bandın üzerine istenilen figürler çizilir. Aile ile birlikte okunan bir masalın kahramanları da olabilir. Karanlık bir odaya geçilerek bardağın içine bir fener ya da telefon ışığı tutulur. Çizilen figürlerin duvara yansıdığı görülecektir. Duvara yansıyan figürler konuşturularak bir gölge oyunu sergilenir. Çocuğa 'Sence figürler duvara nasıl yansıyor? Diye sorularak fikir yürütmesi sağlanır. Renkli kalem kullandığınızda renkli figürler yansacaktır.

ETKİNLİK 14

ETKİNLİK ADI: EVDE ÇUVAL YARIŞI

MATERYALLER: 2 adet yastık kılıfı, engel oluşturulabilecek materyaller (legolar, küçük kırılentler)

KAZANIM GÖSTERGELER:

MOTOR GELİŞİM

Kazanım 1: Yer değiştirme hareketleri yapar.

Yönergeler doğrultusunda yürür.

Yönergeler doğrultusunda koşar.

Engelin üzerinden atlar.

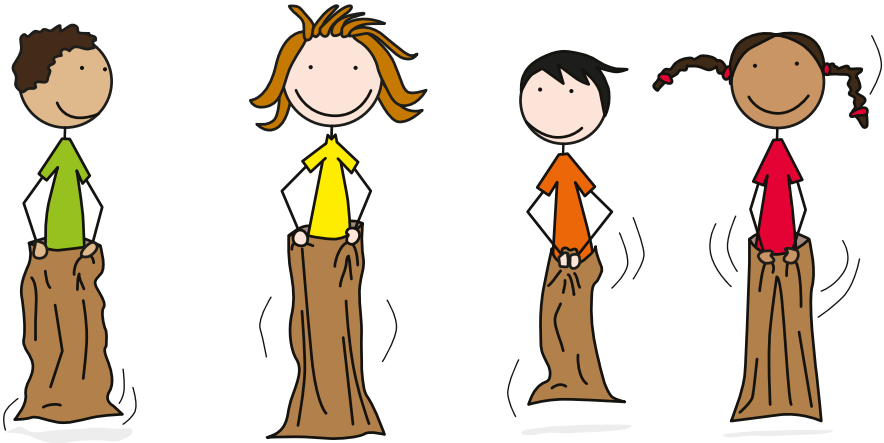
Çift ayak sıçrayarak belirli mesafe ilerler.

Kazanım 2: Denge hareketleri yapar.

Ağırlığını bir noktadan diğerine aktarır.

Başlama ile ilgili denge hareketlerini yapar.

UYGULAMA: Geniş bir alanda minderler, legolar kullanılarak bir parkur oluşturulur. Ebeveyn ve çocuk yastık kılıflarının içine girerek başlangıç noktasına geçer. Parkurda ilerleyerek bitişe varmaya çalışırlar. Parkurun şeklini ve yönlerini değiştirerek oyun renklendirilebilir.

ETKİNLİK 15

ETKİNLİK ADI: EVİMİZDE ENERJİYİ VERİMLİ KULLANIYORUZ

MATERYALLER: Kâğıtlar, boyalar, bant

KAZANIM GÖSTERGELER:

DİL GELİŞİMİ

Kazanım 13: Günlük yaşamda kullanılan sembolleri tanıır.

Verilen açıklamaya uygun sembolü gösterir.

Kazanım 10: Görsel materyalleri okur.

Görsel materyalleri açıklar.

Görsel materyalleri kullanarak olay, öykü gibi kompozisyonlar oluşturur.

SOSYAL DUYGUSAL GELİŞİM

Kazanım 6: Kendisinin ve başkalarının haklarını korur.

Başkalarının haklarını korumak için ne yapması gerektiğini söyler

Kazanım 7: Bir işi ya da görevi başarmak için kendini güdüler.

Başladığı işi zamanında bitirmek için çaba gösterir.

Kazanım 10: Sorumluluklarını yerine getirir.

Sorumluluklar yerine getirilmediğinde olası sonuçları söyler.

Kazanım 13: Estetik değerleri korur.

Çevresinde gördüğü güzel ve rahatsız edici durumları söyler.

Çevresini farklı biçimlerde düzenler.

Çevredeki güzelliklere değer verir.

UYGULAMA: Çocuk ile evdeki enerji kaynakları hakkında konuşulur. Elektriğin, suyun, doğal gazın, ihtiyacın dışında kullanılmaması gerektiği hakkında sohbet edilir. 'Ardından ebeveyn 'Haydi seninle evimizde bu kaynakları özenli kullanmamız gerektiğini hatırlatan uyarı levhaları hazırlayalım ve evimizde uygun yerlere asalım' diyerek, elektrik düğmelerinin altına 'İŞİN BİTİNCE KAPAT' muslukların yanına 'SUYU BOŞA HARCAMA 'DİŞLERİNİ FIRÇALARKEN MUSLUĞU KAPAT 'gibi mesajlar içeren görsel uyarı levhaları hazırlanır. Levhaların asılması gereken yerler çocuk ile birlikte belirlenerek asılır. Bu çalışma çocukta çevre bilinci uyandırarak, enerji kaynaklarını tutumlu kullanma konusunda farkındalık oluşturmasını sağlayacaktır. Ayrıca çocuğun görsel materyalleri okuması desteklenecektir.

ETKİNLİK 16

ETKİNLİK ADI: BENİM TERAZİM

MATERYALLER: Bir elbise askısı, iki parça ip, 2 tane kağıt bardak

KAZANIM GÖSTERGELER:

BİLİŞSEL GELİŞİM

Kazanım 1: Nesne/durum/olaya dikkatini verir.

Dikkat edilmesi gereken nesne/durum/olaya odaklanır.

Dikkatini çeken nesne/durum/olayı ayrıntılarıyla açıklar.

Kazanım 2:Nesne/durum/olayla ilgili tahminde bulunur.

Nesne/durum/olayla ilgili tahminini söyler.

Tahmini ile ilgili ipuçlarını açıklar.

Gerçek durumu inceler.

Tahmini ile gerçek durumu karşılaştırır.

Kazanım 3: Algıladıklarını hatırlar.

Nesne/durum/olayı bir süre sonra yeniden söyler.

Hatırladıklarını yeni durumlarda kullanır.

Kazanım 5: Nesne veya varlıkları gözlemler.

Nesne/varlığın miktarını söyler.

Kazanım 6: Nesne ya da varlıkları özelliklerine göre eşleştirir.

Nesne/varlıkları miktarına göre ayırt eder, eşleştirir.

Kazanım 11: Nesneleri ölçer.

Standart olmayan birimlerle ölçer.

Ölçme sonucunu söyler.

Ölçme sonuçlarını tahmin ettiği sonuçlarla karşılaştırır.

Kazanım 17: Neden-sonuç ilişkisi kurar.

Bir olayın olası nedenlerini söyler.

Bir olayın olası sonuçlarını söyler.

UYGULAMA:

Elbise askısının iki ucuna bardaklar iplerle dengeli bir şekilde asılır. Elbise askısının tutacağından tutularak, iki bardağın hizası aynı olacak şekilde durması sağlanır. Çocuk ile birlikte bardakların içine girebilecek materyaller seçilir. Çocuğun oyuncakları, mutfaktaki bakliyatlar ölçüm için kullanılabilir. Ma-

teriyaller terazinin keselerine konulmadan önce, çocuğa gösterilerek hangisi daha ağır, hangisi daha hafif olduğu tahmin etmesi istenir. Ardından materyaller ağırlıkları karşılaştırılmak üzere teraziye konulur. Çocuğun tahminleri ve ölçüm sonuçları karşılaştırılır. Ağır olanın hangisi olduğu hakkında konuşulur. 'Ağır olduğunu nereden anladın? Neden terazinin bir kolu aşağı inerken bir kolu yukarı çıktı? Gibi sorular sorularak çocuğun fikir yürütmesi sağlanır. Terazi yapılandırılan bir evcilik oyunu için kullanılabilir.

ETKİNLİK 17

ETKİNLİK ADI: PARÇALARI BUL

MATERYALLER: Eski bilim, sanat, dekorasyon içerikli dergiler, makas, tepsi, pirinç

KAZANIM GÖSTERGELER:

BİLİŞSEL GELİŞİM

Kazanım 1: Nesne/durum/olaya dikkatini verir.

Dikkat edilmesi gereken nesne/durum/olaya odaklanır.

Kazanım 15: Parça-bütün ilişkisini kavrar.

Bir bütünün parçalarını söyler.

MOTOR GELİŞİM

Kazanım 4: Küçük kas kullanımı gerektiren hareketleri yapar.

Nesneleri yan yana dizer.

Nesneleri yeni şekiller oluşturacak biçimde bir araya getirir.

Malzemeleri keser.

UYGULAMA: Çocuk ile birlikte dergiler incelenir. Çocuktan dergilerden sevdiği resimleri etrafından kesmesi istenir. Çocuğun kestiği resimler ebeveyn tarafından üç ya da dört parçaya küçük bir yapboz oluşturulacak şekilde kesilir. Pirinç dolu tepsinin içine resimler saklanır. Çocuktan resimlerin parçalarını pirinçlerin içinde bularak tamamlaması istenir. Oyunun çocuğun ilgisini çekmesi için 'Haydi hazine avına çıkalım, yıllar önce kaybolan tablonun parçaları bu toprağın altında kalmış parçaları bulalım ve resmi tamamlayalım' diyerek, oyun gizemli hale getirilebilir. Bu etkinlik ile dikkat ve duyu gelişimi desteklenmektedir.

ETKİNLİK 18

ETKİNLİK ADI: DİKKATLİ OL

MATERYALLER: Bir örtü, legolar

KAZANIM GÖSTERGELER:

BİLİŞSEL GELİŞİM

Kazanım 1: Nesne/durum/olaya dikkatini verir.

Dikkat edilmesi gereken nesne/durum/olaya odaklanır.

Dikkatini çeken nesne/durum/olaya yönelik sorular sorar.

Dikkatini çeken nesne/durum/olayı ayrıntılarıyla açıklar.

Kazanım 2:Nesne/durum/olayla ilgili tahminde bulunur.

Gerçek durumu inceler.

Tahmini ile gerçek durumu karşılaştırır.

Nesne/durum/olayla ilgili tahminini söyler.

Kazanım 3: Algıladıklarını hatırlar.

Nesne/durum/olayı bir süre sonra yeniden söyler.

Hatırladıklarını yeni durumlarda kullanır.

Kazanım 14: Nesnelere örüntü oluşturur.

Nesnelere özgün bir örüntü oluşturur.

UYGULAMA:

Legolar ve bir örtü oyun için hazırlanır. Ebeveyn legolar ile çeşitli renkleri kullanarak küçük bir şekil ya da yapı oluşturur. Oluşturulduktan sonra çocuktan dikkatlice yapılan şekli incelemesi istenir. Sonrasında yapının üstü örtü ile örtülür. Bir süre yapılan şekli inceleyen çocuktan şeklin aynısını şeklin üstü örtülü iken aynı renkleri kullanarak yapması istenir. Çocuk bitirdikten sonra örtü kaldırılır ve iki şekil karşılaştırılır. Çocuktan hangi bölümleri eksik yaptığı, hangi bölümleri iyi hatırladığı hakkında konuşularak kendini değerlendirmesine fırsat verilir. Oyun tüm aile üyelerinin katılımı ile kalabalık bir şekilde oynanabilir.

ETKİNLİK 19

ETKİNLİK ADI: KARTOPU SAVAŞI

MATERYALLER: Artık kâğıtlar, sepet, koli bandı

KAZANIM GÖSTERGELER:

MOTOR GELİŞİM

Kazanım 3: Nesne kontrolü gerektiren hareketleri yapar.

Farklı boyut ve ağırlıktaki nesnelere hedefe atar.

Kazanım 4: Küçük kas kullanımını gerektiren hareketleri yapar.

Nesneleri sıkar.

Malzemelere elleriyle şekil verir.

UYGULAMA: Evdeki artık kâğıtlar ve gazete kâğıtları kullanılarak aile bireyleri ile birlikte kartopu şeklinde buruşturulur. Buruşturulan kâğıtların fazla sayıda olması oyunu daha eğlenceli hale getirecektir. Oluşturulan kâğıtlarla tüm aile bireyleri ile kartopu oynanır. Çok basit olan bu etkinlik çocuğun oldukça eğlenmesini sağlayacaktır. Ardından sepet oyuna dahil edilir. Kartopları sepete basket atılmaya çalışılır. Yine koli bantları kapıya şeritler halinde yatay ve yapışkanlı tarafları aile bireylerine bakacak şekilde yapıştırılır. Kartopları aile bireyleri ile birlikte banta yapışacak şekilde atılır.

ETKİNLİK 20

ETKİNLİK ADI: EL ARABASI YAPBOZ

MATERYALLER: Çocuğunuzun evde oynadığı bir ahşap yapboz (çok parçalı olmamasına dikkat ediniz).

KAZANIM GÖSTERGELER:

BİLİŞSEL GELİŞİM

Kazanım 1: Nesne/durum/olaya dikkatini verir.

Dikkat edilmesi gereken nesne/durum/olaya odaklanır.

Kazanım 15: Parça-bütün ilişkisini kavrar.

Bir bütünün parçalarını söyler.

MOTOR GELİŞİM

Kazanım 2: Denge hareketleri yapar.

Ağırlığını bir noktadan diğerine aktarır.

Durma ile ilgili denge hareketlerini yapar.

Kazanım 3: Nesne kontrolü gerektiren hareketleri yapar.

Bireysel ve eşli olarak nesnelere kontrol eder.

Nesneleri kaldırır.

Nesneleri taşır.

Kazanım 4: Küçük kas kullanımı gerektiren hareketleri yapar.

Nesneleri yan yana dizer.

Nesneleri yeni şekiller oluşturacak biçimde bir araya getirir.

UYGULAMA: Ebeveyn çocuğun ayaklarını el arabası gibi tutar. Çocuğun elleri ile yerden destek alması sağlanır ve önüne yapboz parçaları karışık şekilde konur. Çocuktan tek eli ile yerden destek alarak yapbozu birleştirmesi istenir. Bu şekilde yapboz yapmak çocuk için hem ilginç hem de eğlenceli gelecek, beden koordinasyonunu geliştirecektir.

ETKİNLİK 21

ETKİNLİK ADI: BALONLARLA TENİS

MATERYALLER:1 balon, 2 plastik tabak, iki uzun çubuk, huni

KAZANIM GÖSTERGELER:

MOTOR GELİŞİM

Kazanım 3: Nesne kontrolü gerektiren hareketleri yapar.

Bireysel ve eşli olarak nesnelere kontrol eder.

Raket/sopa ile sabit topa vurur.

UYGULAMA: Plastik tabaklar çubuklarla raket olacak şekilde birleştirilir. Aile üyeleri ile birlikte raketler kullanılarak balon yere düşürülmeden karşılıklı oynanır. Raket olarak sineklik de kullanılabilir.

ETKİNLİK 22

ETKİNLİK ADI: KUŞ YEMLİĞİ

MATERYALLER:1 metre uzunluğunda bir ip parçası, yorgan iğnesi, tahıllı bayat ekmekler, pet şişe, kurşun kalem

KAZANIM GÖSTERGELER:

MOTOR GELİŞİM

Kazanım 4: Küçük kas kullanımı gerektiren hareketleri yapar.

Nesneleri yeni şekiller oluşturacak biçimde bir araya getirir.

SOSYAL DUYGUSAL GELİŞİM

Kazanım 5: Bir olay ya da durumla ilgili olumsuz duygularını uygun yollarla gösterir.

Olumsuz duygularını olumlu sözel ifadeler kullanarak açıklar.

Olumsuz duygularını olumlu davranışlarla gösterir.

Kazanım 6:Kendisinin ve başkalarının haklarını korur.

Başkalarının haklarını korumak için ne yapması gerektiğini söyler

Kazanım 10: Sorumluluklarını yerine getirir.

Üstlendiği sorumluluğu yerine getirir.

Kazanım 13: Estetik değerleri korur.

Çevresini farklı biçimlerde düzenler.

Çevredeki güzelliklere değer verir.

UYGULAMA: Özellikle kuşların yiyecek bulmakta zorlandığı kış aylarında çocuğunuzun konuya dikkatini çekerek bir kuş yemliğı hazırlayacağınızı söyleyebilirsiniz. Ebeveyn tarafından uzun bir ip parçasına yorgan iğnesi geçirilir. İğne ile ipe tahıllı ekmek parçaları dizilerek ucuna bağlanır. Hazırlanan uzun iplikler çocuk ile birlikte ağaçlara asılarak kuşların beslenmesine katkıda bulunulabilir. İkinci bir kuş yemliğı için küçük pet şişenin altına karşılıklı iki delik açılır ve kurşun kalem geçirilir. Kalem biraz üstüne kuşun gagasının girebileceği küçük bir delik daha açılır. Çocuktan pet şişenin içini kuş yemi ile doldurması istenir. Şişenin boynuna bir ip geçirilerek şişe ağaca asılır. Ardından aile içerisinde doğadaki canlıları korumamız gerektiği hakkında sohbet edilebilir.

ETKİNLİK 23

ETKİNLİK ADI: TIRMANAN TIRTIL

MATERYALLER: Kağıt, makas, boyalar, bant, yün ip

KAZANIM GÖSTERGELER:

BİLİŞSEL GELİŞİM

Kazanım 1: Nesne/durum/olaya dikkatini verir.

Dikkat edilmesi gereken nesne/durum/olaya odaklanır.

Kazanım 17: Neden-sonuç ilişkisi kurar.

Bir olayın olası nedenlerini söyler.

Bir olayın olası sonuçlarını söyler.

MOTOR GELİŞİM

Kazanım 4: Küçük kas kullanımı gerektiren hareketleri yapar.

Nesneleri çeker/gerer.

UYGULAMA: Çocuktan A4 boyutunda ince bir kartona bir tırtıl resmi çizmesi istenir. Çıktı alınan bir tırtıl resmi de boyanabilir. Tırtıl şekli makasla etrafından kesilerek çıkarılır. Bir pipetten serçe parmak uzunluğunda iki parça kesilerek, bant ile tırtılın arka kısmına, kafasının olduğu yere (aralarında 1 cm boşluk olacak şekilde) yapıştırılır. Tırtılın alt kısmına küçük bir madeni para bant ile yapıştırılır. 2 metre uzunluğunda bir ip kesilerek ip, pipetlerin birinin içinden yukarıya doğru diğerinin içinde aşağıya doğru gelecek şekilde geçirilir. Pipetlerin ucunda oluşan bir kapı koluna geçirilir. Çocuktan ipin diğer iki ucunu iki eli ile kavrayarak bir birini bir diğerini çekmesi istenir. Tırtılın ipe tırmandığını göreceksiniz. Çocukla ile tırtılın nasıl tırmanabildiği hakkında konuşularak fikir üretmesi sağlanır.

ETKİNLİK 24

ETKİNLİK ADI: MEGAFONLA ŞARKI SÖYLEYELİM

MATERYALLER: İnce kartondan bir kare parçası, Bant

KAZANIM GÖSTERGELER:

BİLİŞSEL GELİŞİM

Kazanım 1: Nesne/durum/olaya dikkatini verir.

Dikkat edilmesi gereken nesne/durum/olaya odaklanır.

Kazanım 17: Neden-sonuç ilişkisi kurar.

Bir olayın olası nedenlerini söyler.

DİL GELİŞİMİ

Kazanım 7: Dinledikleri/izlediklerinin anlamını kavrar.

Sözel yönergeleri yerine getirir.

MOTOR GELİŞİM

Kazanım 4: Küçük kas kullanımı gerektiren hareketleri yapar.

Nesneleri yeni şekiller oluşturacak biçimde bir araya getirir.

Malzemeleri keser.

Malzemeleri yapıştırır.

SOSYAL DUYGUSAL GELİŞİM

Kazanım 3: Kendini yaratıcı yollarla ifade eder.

Duygu, düşünce ve hayallerini özgün yollarla ifade eder.

Nesneleri alışılmışın dışında kullanır.

Özgün özellikler taşıyan ürünler oluşturur.

UYGULAMA: Kartondan büyük bir kare parçası kesilir. Koni biçiminde katlayarak yapıştırılır. Koninin ucu makasla kesilir. Çocuktan koninin açık olan dar kısmına şarkı söylemesi istenir. Koniye verilen sesin neden daha fazla çıktığı hakkında konuşulur. Koninin içindeki havanın dar alanda daha fazla titreşmesi ile sesi yükselttiğine dikkat çekilir. Çocuklar kendi oluşturdukları materyalleri oyunlarına katmaktan hoşlanırlar. Hazırlanan megafonu bir oyun senaryosu oluşturarak kullanması sağlanabilir. Örneğin bir polis ya da konser veren bir şarkıcı olabilir.

ETKİNLİK 25

ETKİNLİK ADI: BALONCUK RESİMLERİ

MATERYALLER: Pipet, tepsi, sıvı deterjan, kâğıt, sulu boya ya da gıda boyası

KAZANIM GÖSTERGELER:

Kazanım 3: Kendini yaratıcı yollarla ifade eder.

Duygu, düşünce ve hayallerini özgün yollarla ifade eder.

Özgün özellikler taşıyan ürünler oluşturur.

Kazanım 4: Küçük kas kullanımı gerektiren hareketleri yapar.

Değişik malzemeler kullanarak resim yapar.

UYGULAMA: Biraz derin bir tepsinin içine su, sıvı deterjan ve birkaç damla boya koyulur. Pipet çocuğa verilerek üfleme ve tepsinin içinde renkli baloncuklar oluşturması istenir. Bir pipette ebeveyn olarak baloncukların çoğalmasını sağlayabilir. Oluşan balonların üstüne A4 kâğıdı konularak balonların baskısının kâğıda çıkması sağlanır. Kâğıt kurduğunda çocuktan pastel boyalarla baloncukları neye benzediği sorularak, resmi tamamlaması istenir. Bu şekilde birçok baskı yapılarak evin bir köşesinde baloncuk sergisi oluşturulabilir. Yaptıkları ürünlerin sergilenmesini görmek çocukları mutlu edecektir. Ayrıca; çocuğun çalışmalarını sergilemek emeğine ve çabasına değer verildiğini ona hissettirmektedir.

ETKİNLİK 26

ETKİNLİK ADI: ÇÖP ŞİŞLERLE MİKADO

MATERYALLER: Mikado çubukları ya da 41 tane çöp şiş çubuğu

KAZANIM GÖSTERGELER:

BİLİŞSEL GELİŞİM

Kazanım 1: Nesne/durum/olaya dikkatini verir.

Dikkat edilmesi gereken nesne/durum/olaya odaklanır.

SOSYAL UYGUSAL GELİŞİM

Kazanım 12: Değişik ortamlardaki kurallara uyar.

İstekleri ile kurallar çeliştiğinde kurallara uygun davranır.

UYGULAMA: Mikado 41 çubukla oynanır. Oyuncu sayısında kısıtlama yoktur. Çubuklar bir demet olarak dik tutulup yere bırakılır; böylece masa üzerine gelişigüzel şekilde yayılırlar. Amaç diğer çubukları kırıpratmadan bütün çubukları teker teker toplamaktır. Oyuncu bir çubuğu alırken diğer bir çubuğu oynatırsa, sıra bir sonraki oyuncuya geçer; eğer oynatmadan bir çubuk alırsa tekrar bir çubuk almaya hak kazanır. Önceden toplanmış olan bir çubuk yardımcı olarak kullanılabilir. Oyun sonunda puanlama çubukların üstündeki renkli şeritlere göre yapılır. Çubuklardan genelde mavi çizgili olanı mikadodur ve en yüksek değere sahiptir. Yerdeki çubukların hepsi toplandığında oyun sona erer ve en yüksek puanı toplayan oyuncu oyunu kazanır. Mikado çubukları temin edilemez ise; çöp şişlerden birkaç tanesi belli bir renkle işaretlenerek oyun oynanabilir. Örneğin kırmızı ile işaretlenmiş çubuklar 5 puan, yeşiller 3 puan, mavi olan çubuk mikado belirlenerek 10 puan değerinde olabilir.

ETKİNLİK 27

ETKİNLİK ADI: ADIM METRE İLE EVDE ÖLÇÜMLER

MATERYALLER: Renkli kartonlar, makas, yapıştırıcı

KAZANIM GÖSTERGELER:

BİLİŞSEL GELİŞİM

Kazanım 11: Nesneleri ölçer.

Ölçme sonucunu tahmin eder.

Standart olmayan birimlerle ölçer.

Ölçme sonucunu söyler.

UYGULAMA: Renkli kağıtlara çocuğun ve aile üyelerinin birkaç tane ayak izi çizilerek etrafından kesilir. Adım metre oluşturmak için her bir aile üyesine ait ayaklar art arda yapıştırılır. Hazırlanan adım metre ile evde ölçümler yapılır. Örneğin halının kenarını önce çocuğun adım metresi ile ölçülür, ardından aile üyesinin adım metresi ile ölçülerek neden sonuçların farklı çıktığı hakkında konuşulur. Bu etkinlik ile çocuğun standart olmayan ölçüm araçlarının farklı sonuçlar verebileceğini görmesi sağlanacaktır.

ETKİNLİK 28

ETKİNLİK ADI: KİMDE KALDI

MATERYALLER: 2 tane kese kağıdı, pamuk, bir parça ip, boya kalemleri

KAZANIM GÖSTERGELER:

SOSYAL DUYGUSAL GELİŞİM

Kazanım 3: Kendini yaratıcı yollarla ifade eder.

Duygu, düşünce ve hayallerini özgün yollarla ifade eder.

Nesneleri alışılmışın dışında kullanır.

Özgün özellikler taşıyan ürünler oluşturur.

MOTOR GELİŞİM

Kazanım 5: Müzik ve ritim eşliğinde hareket eder.

Bedenini kullanarak ritim çalışması yapar.

UYGULAMA:

Tüm aile bireyleri toplanır. İki kese kâğıdı alınır. Çocuğa kese kâğıtlarının boş mu, dolu mu olduğu sorulur. Ardından bir kese kâğıdının içine pamuk doldurulur. Çocuktan iki kese kâğıdını da incelemesi istenir. Tekrar hangisinin dolu, hangisinin boş olduğu sorulur. Sonrasında pamuk konulan kese kâğıdının ağızı bağlanır. Bir müzik açılır ve kese kağıdı çember şekli almış aile üyeleri arasında elden ele dolaştırılır, müzik durduğunda kese kağıdı kimde kalırsa oyunu kaybetmiş sayılacaktır. Oyunun ardından çocuktan kese kağıdına elleri ile şekil vererek çeşitli hayvanlara benzetmesi istenir. Boya kalemlerini kullanarak benzediği hayvanın özelliklerini kese kâğıdının üzerine çizerek tamamlaması istenir.

SONUÇ

Çocuk yaşamının ilk yıllarından itibaren ailesi ile sağlıklı bir iletişim içinde olursa ilerleyen yaşamında olumlu davranışlar sergileyen, çevresine karşı duyarlı, özgüvenli, benlik algısı yüksek bir yetişkin olur. Çocukla sağlıklı iletişim, olumlu etkileşim kurmanın en ulaşılabilir yolu ise oyundur. Ailecek oynanan oyunların, çocukların bugünkü ve gelecekteki yaşamlarına olumlu etkileri mutlaka göz önünde bulundurulmalıdır. Örnek olarak sunulan etkinlikler çocukların aileleri ile keyifli vakit geçirmelerinin yanı sıra bilişsel becerilerini de destekleyen etkinliklerdir. Aileler bu etkinliklerden yola çıkarak kendi çocuklarının ihtiyaçlarına göre özgün etkinlikler üretebilirler. Aile evde çocuğu ile birlikte bir oyun rutini oluşturduğunda hem çocuğunun öz denetim mekanizmasını güçlendirecek hem de günden güne çocuğu ile arasındaki güçlü ve sağlıklı bağı hissedecektir.

DEĞERLENDİRME

Aşağıda uygulanan etkinliklerin değerlendirilmesi için bir kontrol listesi oluşturulmuştur. Siz de bu bölüme çocuğunuzla yaptığınız oyun etkinlikleri sırasında neler yaşadığınızı, çocuğunuzun neler hissettiğine ilişkin görüşlerinizi kısaca not ediniz.

Etkinlik Adı	Düşünceler
Etkinlik 1: Benim Yüzüm	
Etkinlik 2: Bul As Katla	
Etkinlik 3: Evde Şişelerle Müzik	
Etkinlik 4: Beni Bul	
Etkinlik 5 El El Üstünde	
Etkinlik 6 Kokuları Eşleştirmek Kolay Mı?	
Etkinlik 7 Pürüzlü Mü? Pürüzsüz Mü?	
Etkinlik 8 Duyu Çorapları	
Etkinlik 9 Bil Bilmeyeyi Al Boncuğu.	
Etkinlik 10 Benim Kaşık Kuklam	
Etkinlik 11 Nefesinle Pul Topla	
Etkinlik 12 Balonu Şişir Bardakları Topla	
Etkinlik 13 Eğlenceli Gölge Oyunu	
Etkinlik 14 Evde Çuval Yarışı	
Etkinlik 15 Evimizde Enerjiyi Verimli Kullanıyoruz	
Etkinlik 16 Benim Terazim	
Etkinlik 17 Parçaları Bul	
Etkinlik 18 Dikkatli Ol	
Etkinlik 19 Kartopu Savaşı	
Etkinlik 20 El Arabası Yapboz	
Etkinlik 21 Balonlarla Tenis	
Etkinlik 22 Kuş Yemliği	
Etkinlik 23 Tırmanan Tırtıl	
Etkinlik 24 Megafonla Şarkı Söyleyelim	
Etkinlik 25 Baloncuk Resimleri	
Etkinlik 26 Çöp Şişerle Mikado	
Etkinlik 27 Adım Metre İle Evde Ölçümler	
Etkinlik 28 Kimde Kaldı	

Işıl ÖZTÜRK

1980 yılında Ankara'da doğmuştur. İlk ve orta öğrenimini Ankara ilindeki okullarda, lisans eğitimini Anadolu Üniversitesi Okul Öncesi Öğretmenliği bölümünde tamamlamıştır. 2004 yılından itibaren Ankara, Bayburt, Erzincan illerinde Okul Öncesi Öğretmenliği yapmıştır. Halen Ankara'nın Çankaya İlçesinde Okul öncesi öğretmenliğinin 16. Yılıni sürdürmektedir. Okul Öncesi eğitim alanında çeşitli yayınevlerinden çıkan birçok kitabı olan yazar, 2016 yılında Milli Eğitim Bakanlığı Temel Eğitim Genel Müdürlüğü tarafından "MEB Öğretmenler İçin Etkinlik Kitabı" ve "Elele Okul Öncesi Eğitime" adlı Kitapların hazırlanması için oluşturulan komisyonda yer almıştır.

BÖLÜM XI

EVDE DRAMA UYGULAMALARI

Drama Lideri Gül OLAĞAN KARA

“Drama halkın kitabıdır”

Robert Aris Willmott

GİRİŞ

Yaratıcı drama; bir grupla, bu grup üyelerinin yaşantılarından yola çıkarak, bir olayın, kurgunun, amacın, düşüncenin, doğaçlama, rol oynama gibi tekniklerden yararlanarak canlandırılmasıdır.

Yaratıcı drama etkinlikleri ısınma, canlandırma ve değerlendirme aşamaları ile gerçekleştirilir. Isınma aşaması; katılımcının duyuşsal, duygusal bilişsel ve bedensel olarak çalışmaya hazır hale gelmesidir. Bu aşama da lider\ eğitmen aktif roldedir. Oyun ve oyunun özelliklerinden yararlanılabileceği gibi farklı tekniklerden (imgelem- sohbet vb.) de yararlanılabilir. Canlandırma aşaması; Birinin, rolüne, kişiliğine girip onu oynamak taklit etmek olarak adlandırılabilir. Kişi canlandırdığı rol içinde özgün ve özgür davranır. Canlandırma\ lar bir sonraki aşamaya geçişi sağlar. Bu aşama değerlendirme çalışması adını taşır. Değerlendirme aşaması; Yaratıcı drama çalışmalarında elde edilen sonuçların değerlendirildiği aşamadır. bu aşamada değerlendirilir. Sürecin özü, önemi, niteliği ve niceliği üzerinde duyu ve düşüncelerin paylaşıldığı bu aşamada konuşulur ve tartıılır. Yaratıcı dramanın oluşum aşamaları kazanımlardan yararlanılarak bir konu üzerine hazırlanır. Bu konu katılımcının yaş ve gelişim özelliklerine uygun olarak seçilmelidir.

Kişilik gelişiminde önemli bir yere sahip olan yaratıcı drama, süreçte çocuğun aktif olduğu, yaparak yaşayarak öğrenme ilkesine hizmet eden önemli bir yöntemdir. Çocuk, kendi yaşantılarından yola çıkarak öğrenme sürecine katkıda bulunur. Rol oynama, doğaçlama gibi tekniklerden yararlanarak canlandırmalar yapar, belirlenen kurallar doğrultusunda, özgürce çalışmak mutluluk verir.

Çocuğun önemli bir özelliği oyun oynamaktan haz almasıdır ve elbette oyun çocuk için ciddi bir iştir. İşte bu yönüyle yaratıcı drama oyunu, belirlenen kazanımlara ulaşmada bir araç olarak kullanır. Çocuğun yaratıcılığını harekete geçirir.

Yaratıcılık erken yıllarda çocuğun oyununda rol-model tepkileriyle ortaya çıkar. Erken yaşta yaratıcılığın ortaya çıkmasında önemli etken çocuğun yakın çevresindekilerle etkileşimidir. Ayrıca yaratıcılığın gelişiminde taklit çok önemli bir beceridir. Çocuklar doğdukları andan itibaren çıkardıkları sesleri ve davranışları uzun süreli belleklerine kaydedebilirler. Gelişimleri doğrultusunda ise daha sonraki yıllarda bu becerilerini sergilerler. Bunun yanı sıra erken çocukluk döneminde kendilerini ifade etme şekilleri olan resim, özgün hareketler, hikâye dinleme, anlatma etkinlikleri sayesinde yaratıcılıkları en üst seviyeye ulaşır. Yaratıcı drama da yararlanılan bu tekniklerle birey kendi yaptığıyla öğrenir, duyu organları harekete geçer. Bu etkinlikler için gerekli ortam okulda sağlanacağı gibi evde de sağlanabilir. Bu nedenle erken çocukluk dö-

neminde aile içi iletişimi güçlendirmek için geçirilen kaliteli zaman, çocuğun merakının uyanmasını, gerçek hayatla kurgusal hayat arasında bağ kurmasını sağlar. Bu anlamda yaratıcı drama, imgelem gücün gelişiminin desteklediği, yaratıcılığın ve hayal gücünün güçlendiği, dil gelişimine katkı sağlandığı bir eğitim süreci olarak adlandırılır.

Uygun mekânda sağlanan eğitim ortamıyla yaratıcı drama çocuğun doğal özelliği olan yaratıcılığını geliştirmektedir. Aynı zamanda drama, çocuğun kendini özgürce ifade etmesine, demokratik, hoşgörölü, bir kişilik geliştirmesine, işbirliği yapabilmesine, akran uyumunu sağlamasına ve kendini tanımasına yardımcı olur.

Erken çocukluk döneminde yaratıcı dramanın amaçlarından biri de çocuğun iletişim biçimlerini geliştirmektir. Çocuklar bu etkinlikler aracılığıyla konuşma, düşünme, dinleme, anlatma ve çevresinde ki kişilerle iletişim kurma becerisi kazanır. Tüm bu becerileri yaratıcı drama çalışması içerisinde kurgularken, problem çözerken, roller üstlenirken ve üstlendiği rolleri canlandırırken edinir. Bu nedenle çocuğun sosyal, duygusal, motor, bilişsel ve dil becerisinin gelişiminde önemli gelişme kaydedilir.

Erken çocukluk döneminde özel bir yeri olan drama ile çocuklar duygu ve düşüncelerini, becerilerini, değer ve tutumlarını, alışkanlıklarını, bildiklerinden yola çıkarak sergiler. Hayal güçlerini kullanarak birbiriyle etkileşim içinde olurlar, paylaşarak, birbirlerini gözlemleyerek öğrenirler. Bu yolla çocuklar yaparak ve yaşayarak öğrendikleri bilgileri kalıcı hale getirip daha kolay hayata geçirilebilir. Çocukların duyuşsal, duygusal ve fiziksel olarak aktif olduğu bu süreçte, içinde bulunduğu grup üyeleriyle daha nitelikli iletişim kurdukları, kendilerini daha kolay ifade ettikleri, hayatla barışık oldukları, duygularını daha rahat anlamlandırdıkları, özgüveni yüksek bireyler olarak gözlemlenir. Çünkü yaratıcı drama etkinlikleri sırasında çocuk sözel iletişimi başlatır, yaş gelişim özelliklerine uygun olarak hayal ürünü veya gerçek olayları canlandırarak, dil gelişimi alanında; sesinin tonunu, hızını, sesin alçaklığını ve yüksekliğini ayarlama, sosyal gelişim alanında; ailesi ve çevresiyle iletişim kurarak yaratıcılığını geliştirme, problem durumlarına çözüm bulma, benliğini kazanma ve çevresine karşı duyarlı olma, bilişsel alanda; neden sonuç ilişkisi kurabilme, bir olayın olası nedenlerini fark etme, olayların oluş sırasını fark etme yetisini kazanır.

En küçük sosyal birim olan aile içinde küçük gruplarla yapılan yaratıcı drama etkinlikleri çocuğun benlik gelişimini olumlu yönde etkiler, aile içi iletişimin güçlenmesine yardımcı olur. Bu yetileri gelişen çocuk kendi bedenine, duygularına düşüncelerine ve çevresinde olup bitenlere karşı daha bilinçli ve duyarlı olur. Ayrıca oyun pedagojisi içinde yer alan kavramlarla çocuk sağlıklı bir dönem geçirir. Yaratıcı drama etkinliklerinde oynanan oyunlar kendi içinde bir içsel çatışma ve gerilim yaratır. Bu da duyguların sağlıklı gelişmesini, öz-

gürleşmesini ve benliğinin gelişimini olumlu yönde etkiler.

Bu bölümde yaratıcı dramının erken çocukluk döneminde etkin bir yöntem olarak kullanılmasının önemi belirtilmiştir. Bu bölümde yer alan ve çocukların gelişimini olumlu yönde etkileyen yaratıcı drama çalışmaları çocukluk döneminin gelişim özelliklerine uygun bir şekilde planlanmıştır. Her etkinlikte çocukların farklı gelişim alanları dikkate alınarak, yaparak-yaşayarak ve bilgi deneyimlerini harmanlayarak ebeveynleri ile keyifli ve nitelikli vakit geçirmesi öngörülmüştür. Etkinlikler uygulanırken çocuklarınızın yaş ve gelişim özelliklerini göz önünde bulundurmanız önerilmektedir.

1. ETKİNLİK ADI: GEÇMİŞE YOLCULUK

MATERYALLER: Fotoğraf makinası, fotoğraf albümü

KAZANIM \ LAR: Duygu ve düşüncelerini özgün yollarla ifade eder. Kişiliği ile ilgili farkındalığı artar.

ETKİNLİK SÜRECİ:

- Çocuğunuzla birlikte fotoğraf makinesini inceleyebilirsiniz.
- Fotoğraf makinesinin tuşları ve işlevi hakkında sohbet edebilirsiniz.
- Fotoğraf makinesinin ne amaçla kullanıldığı hakkında düşüncelerinizi paylaşabilirsiniz.
- Çocuğunuzla birlikte fotoğraf albümünüzdeki fotoğraflara bakabilirsiniz. Bu albümde çocuğunuzun seçtiği bir fotoğrafı incelemesine fırsat tanıyabilirsiniz
- Fotoğraf karesini inceledikten sonra, sizden gelen bir yönerge ile (Örn. El çırpma, parmak şaklatma vb.) çocuğunuzun fotoğraf karesinde gördüğü görselde yer alan detayları taklit etmesi için rehberlik edebilirsiniz (Ör.: mutlu yüz, korkmuş surat, eğlenceli dakikalar vb., sabit sandalye).

Not: Fotoğrafların özelliği hakkında bilgi paylaşımında bulununuz. Fotoğrafta varlıkların hareket etmediği kımıldamadığı vb.

- Fotoğraf makinesi ile fotoğraf çekmesine rehberlik edebilirsiniz.

AİLEYE NOTLAR: Çocuğunuzun gelişim ve kişilik özelliğini göz önünde bulundurarak; gözlerini göz bandı ile kapatabilirsiniz.

2.ETKİNLİK ADI: FOTOĞRAF KARESİ

MATERYALLER: Göz bandı, A4 kağıt, boya kalem.

KAZANIM \ LAR: Güven duygusu artar. Hayal gücü gelişir.

ETKİNLİK SÜRECİ:

- Çocuğunuza güven duymanın ne demek olduğunu ve önemini sorunuz. Bu konu hakkında fikir alışverişinde bulununuz.
- İnsanlara güven duymazsak nasıl bir yaşantımız olurdu? Siz de düşüncelerinizi paylaşınız.
- Çocuğunuza göz bandı ile çocuğunuzun gözlerini bağlayacağınızı ve onunla mekânda gezeceğinizi söyleyiniz.
- Mekânda gezerken çocuğunuzun hayal ettiklerini anlatmasını ve fotoğrafını çekmesini söyleyiniz. Çocuğunuzun fotoğraf çekiyormuş gibi yapmasına rehberlik ediniz. Etkinliği çocuğunuz da sizin gözlerinizi bağlayarak tekrarlayabilirsiniz.
- Gözlerinizi açtığınızda hayal edip fotoğrafını çektiğiniz olay yada durumların resmini yapınız.
- Çekilen fotoğrafların neler hissettirdiği hakkında konuşunuz. Gözünüz kapalıyken neler hissettiğiniz hakkında sohbet edebilirsiniz.

AİLEYE NOTLAR: Çocuğunuza seçtiği fotoğrafı çekilmeye hazırlık sürecinde neler yaşanmış olabileceği, fotoğrafı çekildikten sonra neler yaşanmış olabileceği konusunda fikirlerini sorunuz.

3.ETKİNLİK ADI: GAZETE HABERİ

KULLANILACAK MATERYALLER: Geçmiş tarihli gazete, makas

KAZANIM \ LAR: Görsel okuma farkındalığı kazanır.

ETKİNLİK SÜRECİ:

- Çocuğunuzla gazetelerin özellikleri ve önemi hakkında sohbet edebilirsiniz.
- Gazetelerin günlük haberleri paylaştığını ve tarihi geçmiş gazetelerin atık olarak kullanılabileceğini belirtebilirsiniz.
- Tarihi geçmiş bir gazetenin resimlerini inceleyerek çocuğunuzun yaş ve gelişim özelliklerine uygun bir habere odaklanabilirsiniz. Bu resmi makas yardımıyla kesebilirsiniz.
- Kestiğiniz bu resimde kim, nerede, ne zaman, nasıl, neden, ne sorularına cevap arayabilirsiniz.
- Cevabını bulduğunuz sorulardan sonra resimde yaşandığını düşündüğünüz olayı aile içinde rolleri dağıtımını yaparak canlandırabilirsiniz.
- Canlandırma sonrasında süreçte neler hissettiğinizi paylaşabilirsiniz.

AİLEYE NOTLAR: Çocuğunuzla canlandırdığınız olayın kurgusunu güçlendirmek için evinizde bulunan basit aksesuarları kullanabilirsiniz.

4.ETKİNLİK ADI: GAZETELERLE OBJE OLUŞTURMA

MATERYALLER: Geçmiş tarihli gazeteler, çöp poşeti, hareketli müzik, paket lastiği veya ip.

KAZANIM \ LAR: El göz koordinasyonunu geliştirir.

ETKİNLİK SÜRECİ:

- Çocuğunuza önceki etkinlikte atık gazetelerin kullanımı konusunda yapılan sohbeti hatırlatabilirsiniz.
- Mekâna getirdiğiniz gazetelerle neler yapılabileceği hakkında çocuğunuzun fikirlerini söylemesine rehberlik edebilirsiniz.
- Müzik eşliğinde gazeteleri yırtarak bir oyun oynayacağınızı söyleyebilirsiniz.
- Çocuğunuzla, başlattığınız hareketli müzik eşliğinde gazeteleri yırtabilirsiniz. Müzik durduğunda gazeteleri yırtmayı bırakarak heykel olabilirsiniz.
- Müzik eşliğinde mekândaki gazeteleri çöp poşetine toplayabilirsiniz.
- İçi gazete dolu çöp poşetinin ağzını çocuğunuzla birlikte bağlayarak topa dönüştürebilirsiniz. Çocuğunuzla bir top oyunu kurgulayınız. Kurguladığınız top oyununu çocuğunuzla beraber oynayabilirsiniz.
- Çocuğunuza, çöp poşetini şekli ve özellikleri hakkında sohbete edebilirsiniz.

AİLEYE NOTLAR: Çocuğunuzun, çöp poşetin şekline benzeyen nesne veya varlıkların benzerini etrafında bulup söylemesine rehberlik edebilirsiniz.

5.ETKİNLİK ADI: ÇORAP KUKLAM

MATERYALLER: Kullanılmayan çorap, yuvarlak düğme, yapıştırıcı

KAZANIM \ LAR: Atık materyallerle özgün ürünler oluşturur. Duygularını ifade eder.

ETKİNLİK SÜRECİ:

- Çocuğunuz ile birlikte çorap çiftleştirme oyunu oynayabilirsiniz.
- Çorapların kullanım amaçları hakkında sohbet edebilirsiniz.
- Çocuğunuzla birlikte temiz ve kullanılmayacak bir çorabı seçip onunla neler yapabileceğiniz hakkında düşüncelerinizi paylaşabilirsiniz.
- Yanınıza aldığınız düğmeler ve tutkal ile bu çoraplara göz, ağız ve burun yapabilirsiniz.
- Yaptığınız bu kuklaları karşılıklı konuşturabilirsiniz.
- Bu sohbetin çıkış konusu bir duygu veya olay durum olabilir (Sağlıklı beslenmenin önemi, Arkadaşlığın önemi..vb.).
- Etkinlik sonunda çocuğunuzla bu olay ve durumun olumlu \ olumsuz sonuçları hakkında duygularınız paylaşabilirsiniz.
- Çocuğunuzla birlikte bu etkinliği gerçekleştirirken ses tonunuzu değiştirerek çocuğunuzun ilgisini daha rahat toplayabilirsiniz.

AİLEYE NOTLAR: Çocuğunuz ile birlikte evinizde bir kukla sahnesi oluşturarak kuklalarınızı bu perde önünde oynatabilirsiniz.

6.ETKİNLİK ADI: KENDİMİZ KUKLAYIZ

MATERYALLER: Sandalye

KAZANIM \ LAR: Kendilerini bir başkasının yerine koyar. Karşıdaki kişinin duygu ve düşüncelerini anlar.

ETKİNLİK SÜRECİ:

- Çocuğunuzla beraber çocuğunuzun yaş ve gelişim özelliklerine uygun bir konu belirleyebilirsiniz.
- Sandalyede oturan çocuğunuzun arkasına geçip o konu hakkında konuşmaya başlayabilirsiniz. (Önce sizin başlamanızın nedeni çocuğunuzla model olmak ve kendisine sıra geldiğinde fikir yürütmesine yardımcı olmak).
- Çocuğunuz ağızını kımıldatarak konuşuyor –muş gibi yapıp jest ve mimiklerini kullanırken siz de çocuğunuzun arkasında ses tonunuzu etkin kullanarak çocuğunuzun duygusunu güçlendirebilirsiniz.
- Aynı etkinliği çocuğunuzun size uygulayarak devam etmesini söyleyebilirsiniz.
- Konuşma sırasında çocuğunuza müdahale etmemeye özen gösteriniz.
- Uygulama sonunda çocuğunuzla neler hissettiğinizi konuşabilirsiniz.

AİLEYE NOTLAR: Bu uygulamayı diğer kardeşler ve ebeveynlerde katılırsa dönüşümlü olarak birbirinizin arkasına geçip birbiriniz gibi konuşabilirsiniz. Böylece etkinlik daha zengin hale gelerek eğlenceli ve keyifli geçer.

7.ETKİNLİK ADI: DUYGULARIMIZI TANIYORUZ

MATERYALLER: Evdeki tüm obje, biblo ve nesnelere

KAZANIM \ LAR:Kendi duygularının farkına varmasını sağlar. Duygularını ifade etme becerisini artırır.

ETKİNLİK SÜRECİ:

- Çocuğunuzla birlikte bulunduğunuz mekanda kendinizi rahat ettiğiniz şekilde oturup gözlerinizi kapatınız. Çocuğunuzla birlikte o an ki duygularınızı anlamaya çalışınız.
- Siz hazır iseniz çocuğunuza da hazır olup olmadığını sorabilirsiniz.
- Çocuğunuz ve siz(veya diğere aile üyeleri) evinizde bulunan nesnelere duygularınızı temsil edebilecek bir tanesini seçebilirsiniz.
- Önce kendiniz seçtiğiniz nesnenin diliyle konuşarak duygularınızı paylaşmaya başlayabilirsiniz (Örn.: kedi figürlü biblonun oynamaktan hoşlandığı oyunu anlatması gibi). Direkt duygularınızı söylemek zordur. Bu etkinlik aracılığıyla göreceksiniz ki nesne üzerinden duygularınızı ifade etmek daha kolaydır.
- Daha sonra çocuğunuzdan seçtiği obje üzerinden duygularını anlatmasına rehberlik edebilirsiniz.
- Bu uygulamanın ne gibi yararları olabileceği konusunda çocuğunuzla sohbet edebilirsiniz.

AİLEYE NOTLAR: Seçtiğiniz obje\ nesnelere niceliksel özelliklerini de konuşabilirsiniz (rengi, özellikleri, kullanım amacı vb.).

8.ETKİNLİK ADI: ŞEKİLLERLE OYNUYORUZ

MATERYALLER: Müzik Çalar

KAZANIM \ LAR: Yaratıcılığı ve spontaneliği artar. İletişimi güçlenir.

ETKİNLİK SÜRECİ:

- Çocuğunuzla birlikte müzik eşliğinde dans edebilirsiniz.
- Dans ederken el çırpma veya müziği durdurarak donabilirsiniz.
- Çocuğunuzla birlikte birbirinizin şekillerine isim verip anlam yükleyebilirsiniz. Bu etkinliğe isteğiniz kadar tekrar edebilirsiniz. Her şeklinize ayrı ayrı isim verebilirsiniz.
- Bu etkinliği ikili veya daha fazla (aile fertlerini dahil ederek) sayıda kişiy-le heykel kombinasyonu oluşturarak gerçekleştirebilirsiniz. (Ör.: Birinci kişi ağaç diken, ikinci kişi ağacı sulayan, üçüncü kişi o ağaçtan meyve toplayan vb.)
- Etkinliğin son aşamasında tüm ailenin katıldığı bir form oluşturabilirsiniz. O forma isim, duygu, durum ve olay yükleyebilirsiniz.
- Şekil olmak ve şekil yaratmak zor muydu? Verilen isimler şekillerinize uygun muydu? Konuları hakkında konuşabilirsiniz.

AİLEYE NOTLAR: Bu etkinlik sürecinde evinizde bulunan kumaş aksesuar vb. nesnelere de yararlanabilirsiniz.

9.ETKİNLİK ADI: MASALLARLA OYUN OYNUYORUZ

MATERYALLER: Aytül Akal'ın "Masal Masal" adlı kitabı

KAZANIM \ LAR:Duyduğu yeni sözcükleri anlamına uygun kullanır.

ETKİNLİK SÜRECİ:

- Çocuğunuz ile birlikte aile kavramı hakkında sohbet edebilirsiniz.
- Aile kavramı hakkında düşündüklerini tek cümlelerle karşılıklı olarak söyleyebilirsiniz.
- 'Duyduğumuzu yapalım" adlı oyununu oynayabilirsiniz. Oyunda çocuğunuza;
 - ✓ Yeni doğmuş bebek
 - ✓ Mama yiyen bebek
 - ✓ Emeklemeye başlayan bebek
 - ✓ Yeni konuşmaya başlayan bebek devinimlerini de yapması yönergelerini verebilirsiniz.
 - ✓ Oyun sonunda çocuğunuza Aytül Akal'ın "Nereden Çıktı Bu Kardeş" adlı masalını anlatacağınızı söyleyebilirsiniz.

NERDEN ÇIKTI BU KARDEŞ?

"Beni kimse sevmiyor," diye üzüntüyle söylemiş çocuk. 'En çok da annem sevmiyor!"

Daha yakın zamana kadar annesi onu çok severmiş. Hep kucağına alıp, 'Benim canım yavrum," diye okşarmış. Şimdi ne olmuş da annesi onu sevmez olmuş? Yoksa bu çocuk, çok mu yaramazmış? Ama olunan eler, yaramazlık yapsa da çocuklarını sever. Peki, öyleyse neden?

Tam o sırada, tiz bir ağlama sesi gelmiş içerden. Biraz kapı gıcirtısına, biraz da kedi miyavlamasına benziyormuş bu ses. Hemen ardından, koşarak bebeğin yanına giden annenin ayak sesleri duyulmuş.

"İşte! Annem beni bunun için sevmiyor." Diye düşünmüş çocuk. 'Artık bir kardeşim var! Hep ona bakıyor, onu kucağına alıyor, onu seviyor... Yalnız annem mi? Herkes bebeği benden çok seviyor. Aman ne büyümüş, ne tatlı bebek olmuş, 'diyorlar. Beni kimse görmüyor. Nerde çıktı bu kardeş böyle? 'Çocuk üzüntüyle burnunu çekmiş, gözlerini kırıştırmış. Ağlıyor muymuş yoksa?

Oysa neler düşlemişti.. Kardeşi onun en iyi arkadaşı olacak, birlikte güze güzel oynayacaklardı.

Hani, nerde?...bu bebek yerinden bile kıpırdamıyormuş ki oyun oynasın! Bütün bildiği, çiğlikler atıp annesini yanına çağırmakmış. Geçen gün o da aynı kardeş gibi.....

- Masalı bu bölümde yarım bırakarak çocuğunuza;“Bu masalın yazarı sen olsaydın devamını nasıl yazardın? “Sorusunu sorarak masalı tamamlamasına rehberlik edebilirsiniz.
- Çocuğunuz düşüncesini paylaştıktan sonra masalı okumaya devam edebilirsiniz.

.....çığılıklar atıp annesinin dikkatini çekmeye çalışmıştı. Âmâ annesi, ‘Ne-yin var yavrum? Ne istiyorsun?’ diye sorup kucağına alacağı yerde, onu bir güzel azarlarmış, ‘Koca çocuksun! Bir de sen bebeklik yapma!’ demişti.

Kardeşi olan bu çocuk bunları düşünerek pencereden bakıyor muş ki, bir de ne görsün? Ağacın dalında, küçücük bir kuş yuvası! Yuvalarda da mini mini dört tane yavru kuş!...Derken anneleri uçup gelmiş. Yavruların gagalarına yiyecekler bırakmış.

“Bak işte, ne güzel! Anneleri aynı anda dört yavrusunu da besleyebiliyor. Hep-sini seviyor, birbirinden ayırmıyor,” demiş kardeşi olan çocuk. ‘Keşke bende bu yuvalarda yavru bir kuş olsaydım. Annem de bu kuş olsaydı...’

O da ne? Daha sözlerini bitirmemişti ki, birden kendini o minik yuvada bulmamış mı? İncecik tüyleri, minicik gagasıyla artık o da bir kuş yavrusuymuş. Yavrular dört taneymiş, şimdi beş olmuş. Âmâ anne kuş onu diğer yavrulardan ayırmamış. Onun da gagasına yiyecekler bırakmış. Onu da beslemiş.

Derken, anne kuş, ‘Haydi bakalım, artık uçma çağına geldiniz,’ demiş yavrulara. ‘Artık sırayla uçmayı denemelisiniz.’

Yavrulardan iri kendini boşluğa bırakmış. Kanatlarını çırpırmaya çalışmış. Evet... Evet, oluyormuş işte! Yere düşmeden karşı pencerenin kenarına konmayı başarmış.

Sonra diğer kardeşi denemiş da kanatlarını çırpı çırpı ilerdeki ağacın dalına ulaşmış. Sıra, kardeşi olan çocuğa gelmiş. Çok heyecanlıymış... Biraz da korkuyormuş! Ama artık bir kuş olduğuna göre da uçmayı öğrenmek zorundaymış. Kanatlarını çırpırmış işte. İşte, oluyormuş! Uçabiliyormuş! Yaşasın!

Uçmayı öğrenen yavru kuşlar, tekrar kanat çırpıp yuvada son kez toplanmışlar.

“Artık uçmayı öğrendiniz, ‘demiş anne kuş. ‘Birbirimizden ayrılma zamanı geldi. Hoşça kalın!”

Anne kuş uçup gitmiş. Kardeşi olan çocuk heyecanla ardından seslenmiş. ‘Hey dur! Dursana! Nereye gidiyorsun? Sen bizim annemiz değil misin? ‘Âmâ sesini duyuramamış. Anne çoktan gözden kaybolmuş.

Bakmış, kardeşleri de birer birer ayrı yönlere doğru uçmaya hazırlanıyor. 'Siz nereye gidiyorsunuz?' diye sormuş hayretle "Biz kardeşiz. Her zaman birlikte olmayacak mıydık? Birlikte yaşamayacak mıydık?"

Yavrulardan biri, 'Biz artık büyüdük!' demiş. 'Annemize ihtiyacımız kalmadı. Senin söylediğin beraberlik ancak insanlarda... İnsan yavrusunun büyüüp hayata hazırlaması o kadar uzun sürüyor ki, bir annenin yıllarını alıyor. Biz bu konuda çok şanslıyız.'

Yavrular birer birer uçup gitmiş. Kardeşi olan çocuk yapayalnız kalmış.

Sonra kendi annesini düşünmüş. Kendisini büyütürken kim bilir ne kadar yorulmuş, kaç geceler uykusuz kalmıştı. Şimdi aynı yorgunluğu kardeşi için yaşıyor muş. Annesinin de, kardeşimi de çok özledim!"

İşte o anda bir de ne görsün! Yine kendi evinde değil mitmiş! Parmaklarının ucuna basarak kardeşinin bulunduğu odaya yürümüş. Annesi yine bebeğin başındaymış.

Fısıldayarak, 'Sen git biraz dinlen, anneciğim,' demiş. 'Kardeşimi ben uyuturum.'

Annesi onu kucağına almış. Saçlarını öpüp okşamış. 'Teşekkür ederim, yavrum' demiş. 'Buna gerçekten ihtiyacım vardı. Sen olmasan ben ne yapardım? Dilerim kardeşin de büyüdüğünde sana benzer.'

- Anlattığınız masaldan sonra çocuğunuzla dinlediği masalda anlamını bilmediği kelimeler olup olmadığını sorup bu kelimelerin anlamı hakkında sohbet edebilirsiniz.

AİLEYE NOTLAR: Çocuğunuza bu masal aracılığıyla aile içinde yaşayan bireylerin her zaman birbirine ihtiyacı olduğuna dikkat çekebilirsiniz.

10.ETKİNLİK ADI: NOKTA

MATERYALLER: Kağıt, kalem, Peter H. Reynolds'un "Nokta" adlı kitabı

KAZANIM \ LAR: Görsel bakış açısı gelişir, yaratıcılığın gelişimi desteklenir.

ETKİNLİK SÜRECİ:

- Bir kâğıda büyük bir nokta çizebilirsiniz. Bu şeklin özellikleri hakkında sohbet edebilirsiniz.
- Bu şekli neye benzettiğiniz konusunda karşılıklı düşüncelerinizi belirtebilirsiniz.
- Kâğıttaki noktaya çocuğunuzla birlikte sırayla eklemeler yaparak bu şekli farklı nesneye dönüştürebilirsiniz.
- Oluşan şekil ile ilgili bir öykü \ olay kurgulayabilirsiniz. Bu öykü \ olayı üstlendiğiniz rollerle canlandırabilirsiniz.
- Çocuğunuzla, süreçte bir noktadan yola çıkarak yeni şeyler üretmenin ve bunu şekillendirip bir olay \ durumun konusu haline getirmenin neler hissettirdiğini konuşabilirsiniz.

AİLEYE NOTLAR: Çocuğunuzla yetenekleriniz konusunda yaşanmış anılarınızı paylaşabilirsiniz. Her zaman her şeyi mükemmel yapamayabileceğinizi bunun bir eksiklik olmadığına dikkat çekebilirsiniz.

Peter H. Reynolds'un "Nokta" adlı kitabını çocuğunuza okuyabilirsiniz.

11.ETKİNLİK ADI: TAKLİT OYUNLARI

MATERYALLER: Nesne kartları, kum saati veya saat

KAZANIM \ LAR: Yaratıcılığını kullanarak bir olayı durumu canlandırır.

ETKİNLİK SÜRECİ:

- Çocuğunuzla birlikte üzerinde basit nesne resimleri olan kartları (Ör.: top, araba, çiçek vb.) tanımlayabilirsiniz.
- Nesne kartları ile oynanabilecek oyunlar hakkında düşünce paylaşımında bulunabilirsiniz.
- Önce kendinizle sürece başlayacağınızı belirterek çocuğunuza elindeki kartta bulunan resimle ilgili ipuçları verebilirsiniz.
- Çocuğunuza elinizdeki resim hakkında verdiğiniz ipuçlarından yola çıkarak bu resmin taklidini yapabilirsiniz. Varsa sesini çıkarabilirsiniz.
- Süreyi çocuğunuzla birlikte belirleyebilirsiniz. Önerilen süre 2 dakikadır.
- Süre dolana kadar çocuğunuzun elindeki resmin taklidini yapıp adını söylemeniz gerekir.
- Süre sonunda tahmin edemezseniz sıra çocuğunuza geçer.
- Sıra çocuğunuza geldiğinde aynı çalışmayı çocuğunuzla yapabilirsiniz.
- Etkinlik sonunda neler hissettirdiğiniz hakkında duygu paylaşımında bulunabilirsiniz.

AİLEYE NOTLAR: Bu etkinlikte kullanacağınız kartları farklı varlık gruplarından (Hayvanlar, taşlılar, meslekler vb.) tercih edebileceğiniz gibi karma da seçebilirsiniz.

12.ETKİNLİK ADI: İMGELEM

MATERYALLER: Sözsüz hafif müzik, cd çalar.

KAZANIM \ LAR: Hayal gücü gelişir. İmgelem gücü gelişir.

ETKİNLİK SÜRECİ:

- Evinizde çocuğunuzla kendinizi rahat hissedebileceğiniz bir mekân seçiniz. Ferah bir ortamı tercih etmeniz önerilir. Oda sıcaklığının standart derecede olmasına özen gösteriniz.
- Birkaç kez burnunuzdan derin nefes alıp ağzınızdan verdikten sonra gözlerinizi kapatıp, müziği başlatıp hayal etmeye başlayacağınızı belirtebilirsiniz.

“Mis gibi güneşli bir hava da yemyeşil kırlarda yürüyorsunuz. Yalın ayak ve incecik giysilerinizle. Etrafınıza bakıyorsunuz. Büyük büyük ulu ulu ağaçların arasında dar ve toprak yolda ilerliyorsunuz. Yürüdünüz yürüdünüz... Sonra çalılıkların arasından bir ses duydunuz. Bu ses size tanıdık geldi. Dönüp o tarafa baktınız. Sevimli bir tavşan size gülümsedi.

Masmavi gökyüzüne baktınız. Güneş gözlerinizi kamaştırdı. Yemyeşil çimlere uzanıp ayaklarınızı uzattınız ve mis gibi havanın tadını çıkarıyorsunuz. Küçük renkli kelebek yanınıza geldi ve önce ayak parmak uçlarınıza kondu. Sonra göbeğinize ve şimdi o sevimli kelebek burnunuzda geziniyor. Şimdi uçtu gitti.

O sırada gri bulutlar gökyüzüne üşüştüler. Mavi gökyüzü ve güneşin arkadaşlığını kıskanırçasına onların önüne geçtiler. Bulutlar kol kola girmeye başladılar. Bu birliktelik yağmurun habercisi olmalıydı ki birazdan yağmur damlaları toprakla buluştu. Sonra şimşek çakmaya başladı ve yağmur damlacıkları şimşeğin sesi ile adeta dans edercesine yeryüzüne düşmeye başladılar. Yağmur hızla yağmaya başladı. Yağmur yağarken oluşan toprak kokusunu içine çekti. Bir süre sonra başka ormanlara yağmur yağdırmak için sözleşmiş olmalı ki bulutlar yavaş yavaş birbirinden ayrılmaya başladı. Ve göz yüzünde beliren gökkuşağı ile o sihirli ışık ağaçların arasından sızdı. Işık şimdi ayaklarının ucunda. Ona bakıyorsun. Bu ışık gökkuşağının bir mükâfatı sana. Ormanda yaşayan diğer canlılarla birlikte bu güzel anın tadını çıkarıyorsun. Sonra eve gitme vaktinin geldiğini fark ediyorsun. Saatine bakıp geç kaldığını anlıyorsun. Hızlı adımlarla yürümeye başladın ve evin yolunu tuttun. Evine geldin. Kapıyı açtın ve geride bıraktığın o anları düşünmeye başladın.”

- Çocuğunuzdan kendini hazır hissettiğinde gözlerini açmasını isteyebilirsiniz. Bir süre ortama adapte olması için bekleyebilirsiniz.
- Dinledikleriniz sonucunda duygularınızı paylaşabilirsiniz.

AİLEYE NOTLAR: Bu etkinlikte, metni okuması için üçüncü kişiden yardım isteyebilir veya sesinizi kaydettiğiniz yayını dinleyebilirsiniz.

13.ETKİNLİK ADI: ÖYKÜ YAZALIM

MATERYALLER:A4 Kâğıt, Kalem, evde bulunan eşyalar

KAZANIM \ LAR: Rollerdeki duygularını fark etmesini sağlar. Fark ettiği duygularını ifade etmesini sağlar. Eleştirel beceri farkındalığı oluşturur.

ETKİNLİK SÜRECİ:

- Çocuğunuzla birlikte rahat yazı yazabileceğiniz bir mekâna geçin.
- Kâğıt kalemlerinizi alarak bir yer, zaman, kişiler, olay/durumlar yazınız(Ör: olay yeri park, zaman akşam saati, kişiler bir çocuk ve arkadaşları, durum köpekten korkmak gibi)

Not: Etkinliği küçük yaş çocuklarınız ile gerçekleştirecekseniz dergilerden kestiğiniz resimlerden yola çıkarak veya çocuğunuzun düşüncelerini kendiniz yazarak bu etkinliği yapılandırabilirsiniz.

- Yazıya geçirdiklerinizden yola çıkarak çocuğunuzdan içinde çatışma durumu (dramatik olay) olan bir kurguyu yazmasını isteyebilir. Siz de kendi kurgunuzla sürece eşlik edebilirsiniz.
- Çocuğunuz ile oluşturduğunuz kurguları sırayla birbirinize okuduktan sonra rol dağılımı yapabilirsiniz.
- Kurgudaki kişi rollerini üstlenerek olayı canlandırabilirsiniz.
- Kurguda ki karakterleri canlandıracak yeterli aile üyeniz yok ise birden fazla rolü üstlenebilirsiniz.
- Oyununuz bittikten sonra birbirinizi alkışlayabilirsiniz.
- Oyundaki rollerinize ilişkin neler hissettiğinizi paylaşabilirsiniz.

AİLEYE NOTLAR: Bu etkinlik için süre tutmamaya özen gösteriniz. Çünkü bilindiği gibi yaratıcılık ve üretkenliğin harekete geçmesi için konulan zaman sınırı üretkenliği ortadan kaldıracaktır.

14.ETKİNLİK ADI: MÜZİK VE DANS

KULLANILACAK MATERYALLER:

KAZANIM \ LAR: Ritme uyum sağlayarak özgün dans eder.

ETKİNLİK SÜRECİ:

Not: Evinizin geniş ve az mobilya bulunan alanını kullanınız.

- Çocuğunuz ve \ veya tüm ev halkı ile önce sessiz bir şekilde yürüebilirsiniz.
- Çocuğunuzun mırıldanarak bir ezgi oluşturabilmesi için önce siz bir ezgi mırıldanarak örnek verebilirsiniz.
- Bu ezgiyi çalmak için her aile üyesi bir müzik aleti yaratabilir.
- Bu müzik aletlerini sırayla çalarak birbirinizin müziklerine–ritmine uyum sağlamaya çalışabilirsiniz. Oluşturduğunuz müzikler eşliğinde dans edebilirsiniz. Etkinliğin sonraki sürecinde bu iki ezgiyi veya ritmi birbiri ile birleştirip çalışabilirsiniz.
- Ayrıca birbirinizin ritimlerine eklemeler yaparak yeni bir müzik oluşturabilirsiniz.
- Bu müzikleri yaparken neler hissettiğinizi birbirinizle paylaşabilirsiniz.

AİLEYE NOTLAR: Bu etkinlikte kullanacağınız müzik aletlerini evde kullandığınız basit araç gereçlerle oluşturabilirsiniz (yemek kaşığı, su şişeleri vb.)

15.ETKİNLİK ADI: SÜRPRİZ

MATERYALLER: -

KAZANIM \ LAR: Hayal gücünü, yaratıcılığını ve imgelem gücünü geliştirir.

ETKİNLİK SÜRECİ:

- Çocuğunuza “hem sana hem de bana birer hediye paketi geldi. Ama kimden geldiğini bilmiyorum” diyerek çocuğunuzun ilgisini uyandırınız.
- Herkes paketinde ne olduğunu söylemeden, hareketleriyle paketi açıyor-muş gibi yapıp içinde ne olduğunu, nerede kullanıldığını, nasıl bir nesne olduğunu jest ve mimikleri ile anlatmaya çalışabilir.
- Ailedeki her birey sırayla paketini açan kişinin anlattığı nesneyi tahmin etmeye çalışabilir.
- Bu sürpriz durumunda neler hissettiğinizi paylaşabilir, duygularınızı söyleyebilirsiniz.
- Hediye almanın neden mutlu ettiğini ve hediyenin niteliklerinin önemi konusunda düşüncelerinizi söyleyebilirsiniz.

AİLEYE NOTLAR: Bu etkinlik sonunda çocuğunuzu mutlu edecek el yapımı küçük bir nesneyi hediye paketi yaparak çocuğunuza verip ona sürpriz yapabilirsiniz.

16.ETKİNLİK ADI: MACERA YOLCULUĞU

MATERYALLER: Evinizde bulunan minderler, örtüler, basit taşınabilir ve zarar vermeyen nesnelere.

KAZANIMLAR: Problem durumları ile karşılaştığında neler yapılabileceği konusunda fikir yürütme becerisi geliştirir. İş birliği yapabilme becerisini geliştirir.

ETKİNLİK SÜRECİ:

- Çocuğunuza kendisiyle birlikte bir macera yolculuğuna çıkacağını söyleyebilirsiniz.
- Evin farklı mekânlarına minderleri, örtüleri ve zarar vermeyecek basit nesnelere yerleştirebilirsiniz.
- Yolculuğa başlarken tedbirli olmalarını ve bu yolculukta tehlikelerle karşılaşabileceğinizi söyleyebilirsiniz.
- Hayali yolculuğa başlayabilirsiniz. Minderleri engel olarak kullanıp örtüleri deniz gibi kullanabilirsiniz.
- Yolculuk sırasında çocuğunuzun karşılaştığı engeller karşısında nasıl çözüm bulabileceği konusunda fikrini söylemesini isteyebilirsiniz.
- Çocuğunuzla işbirliği yaparak birlikte çözüm önerileri geliştirebilirsiniz.
- Oyunun her aşamasında neler hissettiğinizi paylaşabilirsiniz.

AİLEYE NOTLAR: Çocuğunuzun oyun sırasında karşılaştığı problemlerle, günlük hayatta karşılaştığı problem durumlarının benzerliği konusunda sohbet ortamı oluşturunuz. Sonrasında günlük hayatta karşılaşılan problemlerin de olağan olduğuna ve bu problemlerle baş edebilmesi konusunda fikir üretmenin önemine dikkat çekilebilir. Bu konuda farkındalık oluşturulmasına rehberlik edilebilir.

17.ETKİNLİK ADI: PROBLEM ÇÖZERKEN

MATERYALLER: -

KAZANIM \ LAR: Olaylara farklı açılardan bakar. Problem çözebilme becerisini geliştirerek hayata geçirmesini sağlar.

ETKİNLİK SÜRECİ:

- Çocuğunuzla birlikte problem yaşadığınız bir olayı belirleyebilirsiniz.
- Önce etkinliğe katılan her birey (anne –çocuk, baba-çocuk, abla-kardeş) kendi hikâyesini anlatır, dinleyici bireyler hikâyede anlatılan problem durumlarına dikkat çekebilir.
- Olaylarınızı tekrar anlatmaya başlayabilirsiniz. Olay anlatımı sırasında diğer bireyler durumu canlandırmaya başlayabilirler.
- Herkesin kendine özgü ayrı bir hikâyesi olsun. Bu hikâyeleri sırayla birbirinizin oyununda rol arkadaşlığı yapacak şekilde canlandırabilirsiniz.
- Oyunun hemen sonunda kimin neler hissettiğini paylaşabilirsiniz.
- “Bu olay nasıl çözümlenirdi?” sorusunu sorabilirsiniz. Yeni fikirler belirlendikten sonra fikirlerden birini canlandırabilirsiniz.
- Oyunun üçüncü turunda farklı çözüm yolları türeterek tekrar oynayabilirsiniz.
- Bunun için çocuğunuzun onayını da alıp, oyunlarınızı tekrar oynayabilirsiniz. Bu kez neler hissettiğinizi birbirinizle paylaşabilirsiniz.

AİLEYE NOTLAR: Olay anlatımı sırasında yapılan canlandırma çalışmasında kişiler problem durumlarında kendi çözüm yollarını bulmaya özen gösterebilir. Çünkü her bireyin çözüm yolu farklı olacaktır.

18.ETKİNLİK ADI: TELEVİZYON PROGRAMI

MATERYALLER: Mikrofon amacıyla kullanılacak bir obje, tv kumandası olarak kullanılacak bir nesne, A4 kağıdı, boya kalemleri

Not: Her iki materyalin temini için çocuğunuzun hayal gücünü kullanmasına fırsat veriniz.(Ör: Mikrofon olarak hangi nesneyi kullanmak istersin, TV kumandası olarak hangi nesneyi kullanmamı önerirsin gibi.)

KAZANIMLAR: Dinlediklerini, gördüklerini sözel olarak ifade edebilme becerini geliştirmek.

ETKİNLİK SÜRECİ:

- Çocuğunuzla televizyon ve önemi hakkında sohbet edebilirsiniz.
- Televizyonun kullanımı için gerekli olan malzemelerin isimlerini söyleyebilirsiniz.
- Önce çocuğunuzun televizyon programcısı olacağını ve sizin kumanda yardımıyla açtığınız programları çocuğunuzun canlandıracağını söyleyebilirsiniz. (Ör.: Haber programı, spor programı, çizgi film, reklamlar vb.)
- Oyunun devamında rolleri değiştirebilirsiniz. Bu etkinlik aracılığıyla çocuğunuzun ne tür TV programlarına ilgi duyduğunu gözlemleyebilirsiniz.
- Süreç sonunda çocuğunuzla sürece dair duygu ve düşüncelerinizi paylaşabilirsiniz. Sizi etkileyen bir programın resmini yapabilirsiniz.

AİLEYE NOTLAR: Çocuğunuzun gelişim ve kişilik özelliklerini göz önünde bulundurmalısınız. Şiddet içerikli programları tercih etmemeli ve bu tür programların olumsuz etkilerine dikkat çekebilirsiniz.

19.ETKİNLİK ADI: HAYALİMLE YOLCULUK

KULLANILACAK MATERYALLER: Müzik çalar

KAZANIM \ LAR: Hayal gücünü geliştirir. Üstlendiği role uygun davranır. Problem durumlarına çözüm yolu bulmaya çalışır.

ETKİNLİK SÜRECİ:

- Çocuğunuzla ormanlar ve özellikleri hakkında sohbet edebilirsiniz.
- Çocuğunuzla birlikte kendinizi bir ormanda hayal edebilirsiniz.
- Sözsüz hafif müziği açarak hayal gücünüzü güçlendirebilirsiniz.
- Hayali bir orman yolculuğuna başlayabilirsiniz.
- Bu yolculukta çocuğunuza; Ağaçların özelliklerini, oradaki varlıkları tek cümlelerle söyleyebilirsiniz (Ör.: Uzun uzun ağaçlar var, bazı ağaçların yaprakları sivri, hava biraz bulutlu vb.)
- Çocuğunuza orada yaşayan hangi canlı olmak istediğini sorabilir ve onun rolünü üstlenmesini isteyebilirsiniz.
- Çocuğunuzla rolünü üstlendiğiniz canlıların diyalogunu gerçekleştirebilirsiniz.
- Bir süre ormanda dolaşım rolünüze yoğunlaştıktan sonra ormandaki canlıları tehlikeye sokacak bir olay yaşanacağını bu olayın da büyük bir kasırga olduğunu söyleyebilirsiniz. Her canlının tedbir alması gerektiğine vurgu yapabilirsiniz.
- Tehlikenin geçtiğini belirttikten sonra bu süreçte neler yaşadığınızı paylaşabilirsiniz.
- Etkinliği aşamalandırarak, kasırga başlamadan önce neler hissediyordunuz, kasırga sırasında neler hissettiniz? Kasırga bittikten sonra neler hissettiğinizi paylaşabilirsiniz.

AİLEYE NOTLAR: Çocuğunuzla kasırga süresince yaşanan duygu durumunu biraz daha irdeleyerek bu durumda ürettiği çözüm yolu hakkında daha detaylı sohbet edebilirsiniz. Bu sohbet çocuğunuzun problem durumlarına bulabileceği çözüm yolları konusunda farkındalığını arttıracaktır.

20.ETKİNLİK ADI: HANGİSİ?

MATERYALLER: Üstlendiğiniz rollere uygun küçük aksesuarlar kullanabilirsiniz.

KAZANIM \ LAR: Duygu durumlarını kontrol eder.

ETKİNLİK SÜRECİ:

- Çocuğunuzla birlikte duygu durumları (korku, mutluluk, mutsuzluk, şaşkınlık vb.) konusunda sohbet edebilirsiniz.
- Bu duyguların olumlu ve olumsuz yönlerine dikkat çekebilirsiniz.
- Her duygunun uygun olduğu ölçüde yaşanmasının olağan bir durum olduğuna, bunun bizim sağlıklı bir birey olduğumuzun göstergesi olduğuna dikkat çekilebilirsiniz.
- Çocuğunuzun yaş ve gelişim özellikleri göz önünde bulundurularak; bazen olmasını istediğimiz iki olay karşısında tercihler yapmamız gerektiğini bu durumda yaşadığımız duygunun çatışma durumu olduğunu belirtebilirsiniz.
- Çocuğunuzla bu durumu örneklendirebilirsiniz (Ör.: En sevdiğiniz çizgi film başladı ve arkadaşlarınız çok eğlenceli bir oyun oynamak için sizi çağırıyor. Arkadaşlarınızı oyunu daha sonra oynayabileceğiniz konusunda ikna etmeye çalışabilirsiniz .-Annenizle alışverişe çıktınız çok güzel iki tane oyuncak gördünüz bu oyuncakları almak istiyorsunuz ancak paranız bir tanesine yetiyor. Oyuncakçıyı indirim yapması konusunda ikna etmeye çalışabilirsiniz vb.)

Not: Çatışma hali, aynı anda birden fazla şeyi yapma gereksinimi duyma durumunda ortaya çıkan duygu durumudur. Unutmayalım ki çatışma durumları kişinin çözüm yolu bulma ve üretkenliğini arttırması konusunda etkindir.

- Çocuğunuzla birlikte örnek verdiğiniz çatışma durumlarından birini çocuğunuza yaşatarak canlandırabilirsiniz. Canlandırma sırasında süre kısıtlaması yapmamaya özen gösteriniz.
- Süreç sonunda çocuğunuzla yaşanan olaylar sırasında neler hissettiğinizi paylaşabilirsiniz.

AİLEYE NOTLAR: Rollerini gönüllülük esasıyla üstlenmeniz canlandırdığınız durumda yaşanan süreci güçlü kılacaktır. Çünkü gönüllülük, gerçekleştirilen eylemi istekle yapmakta bir etkindir.

21.ETKİNLİK ADI: PANDOMİM

MATERYALLER: Rol kartları-kum, saati

KAZANIM \ LAR: Jest ve mimiklerini kullanır. Duygu düşüncelerini sözsüz olarak ifade eder. Empati yeteneğinin gelişimini destekler.

ETKİNLİK SÜRECİ:

- Çocuğunuzla rol kartlarıyla oynayacağınız pandomim oyununun en önemli özelliğinin sessiz oynanması olduğuna dikkat çekebilirsiniz.

Not: Seçtiğiniz rol kartları mesleklerle, duygularla, taşıtlarla ilgili gruplardan oluşabileceği gibi karışık da olabilir.

- Kum saatini kullanarak süre başladığında oyunun başlayacağını belirtirsiniz. Sayışma sonucu seçtiğiniz kişi oyuna başlayabilir.
- Bu oyunu en az 3 kişi ile oynayabileceğimiz için diğer aile fertlerinin de oyuna dahil olmasına rehberlik edebilirsiniz.
- Oyun sonunda süreçte konuşmadan kendinizi ifade etmenin nasıl bir duygu olduğu konusunda hislerinizi paylaşabilirsiniz. Bu süreçte çocuğunuzun yaş ve gelişim özelliğini göz önünde bulundurarak duyma ve konuşma yetisi olmayan insanların duygularına dikkat çekerek çocuğunuzun empati yeteneğini destekleyebilirsiniz.

AİLEYE NOTLAR: Bu oyun sürecinde standart bir süre kullanabilirsiniz. Süre amaca ulaşma konusunda süreci özenle kullanmaya ve oyundan keyif alamaya yardımcı olacaktır.

22.ETKİNLİK ADI: DUYGUDAŞLIK

MATERYALLER: A4 kağıdı, kalem

KAZANIM \ LAR: Aile içinde birbirine karşı farklı bakış açıları geliştirir.

ETKİNLİK SÜRECİ:

- Çocuğunuzla birlikte başınızdan geçen ilginç olayları birbirlerine anlatabilirsiniz.
- **Not:** Evde bulunan tüm fertleri oyuna dahil edebilirsiniz.
- Çocuğunuzla evde kendinize rahat bir mekân seçebilirsiniz. Ellerinize aldığınız kâğıt kalemlerle bu ilginç olayları yazabilirsiniz.
- Çocuğunuzla kâğıtları aranızda değiştirerek okuduğunuz olayı kendi başınızdan geç –miş gibi canlandırmaya başlayabilirsiniz.
- Etkinlik, kâğıtlarını birbiriniz ile değiştirebilirsiniz. Her aile ferдинin yazdığı olayı diğer aile ferdi canlandıracak kadar devam edebilir.
- Etkinliğin ikinci aşamasında canlandırılan olay\ durumları biraz daha abartarak anlatılabilir.
- Etkinlik sonunda herkes kendi olay ve durumunun bir başkasının bakış açısıyla anlatılmasının neler hissettirdiğini paylaşabilir.

AİLEYE NOTLAR: Okulöncesi çocuklar resimlerini yapabilirler. Etkinlikte anlatılan olay\ durumlara anlatan kişi ekleme yapmak isteyebilir. Ancak olayın seyrini değiştirmemesine özen göstermelidir.

23.ETKİNLİK ADI: AİLEM

MATERYALLER: Kalem, yazı tahtası veya boş kağıt

KAZANIM \ LAR: Aile bireylerinin birbirinin farklı yönlerini keşfeder.

ETKİNLİK SÜRECİ:

- Çocuğunuzla birlikte birbirinizin yerine geçeceğınızı konuşarak bir birinizin en az beş özelliğini tahtaya veya kâğıda yazabilirsiniz.
- Çoğunuz ve ailenin diğer fertleriyle birlikte etkinliği gerçekleştirebilirsiniz. Çocuğunuza her birinizin rollerini ayrı ayrı canlandırılacağını belirtebilirsiniz (Ör.: Öğretmen anne, mühendis baba, müzisyen abla vb.)
- Çocuğunuzla rolleri canlandırmak için rahat hareket edebileceğiniz bir mekân belirleyebilirsiniz.
- Sırayla bu mekâna gelip rolünü canlandıracağınız kişinin hareketlerini yapabilirsiniz (Rolünü üstlendiğiniz kişinin beş özelliğini göz önünde bulundurmaya özen gösterilmeli).
- Çocuğunuzun ve/veya anne babanın hakkında neler düşünüyorsunuz, neler hissediyorsunuz, onunla neleri paylaşıyorsunuz, daha da neleri paylaşmak istersiniz, beklentileriniz neler sorularına cevap verecek şekilde şekillendirebilirsiniz.
- Süreç sonunda birbirinizle ilgili karşılıklı yeni düşünceler ve bilgiler oluşup oluşmadığını tartışabilirsiniz.

AİLEYE NOTLAR: Rollerini günlük hayattan seçebileceğiniz gibi hayali olarak da seçebilirsiniz (Okuduğunuz bir kitap, izlediğiniz bir film kahramanı vb.). Elbette çocuğunuzun yaş ve gelişim özelliklerini göz önünde bulundurmalısınız.

24.ETKİNLİK ADI: BU NE?

MATERYALLER: Göz bandı, evde bulunan ve elle taşınabilir nesnelere, örtü

KAZANIM \ LAR: Nesnelere dokunarak tanıma becerilerini geliştirir. Nesnelere farklı özelliklerini sözel olarak anlatır.

ETKİNLİK SÜRECİ:

- Etkinliğe katılan aile bireyleri kullandığı eşyaları diğer fertlere göstermeden oyun alanına getirir ve üzerini örtü ile kapatabilir.
- Aile bireyleri sırayla gözlerini kapatarak dokunduğu eşyaları tanımaya çalışabilir.
- Bu eşyaların ne olduğunu, nerede kullanıldığını, anlatılır. Farklı hangi amaçla kullanılabileceğini belirtebilir.
- Tüm aile bireyleri sürece aktif katıldıktan sonra oyun sonlandırılabilir.
- Süreç sonunda birbirinizin eşyalarının kaç tanesini tanıyıp tanımadığınızı konuşarak birbirinizin dikkatini gözlemleyebilirsiniz.
- Tanımadığınız nesnelere için neler hissettiğinizi paylaşabilirsiniz.

AİLEYE NOTLAR: Seçtiğiniz nesne sayısı her bireyin kendi tercihine göre değişkenlik gösterebilir.

25.ETKİNLİK ADI: DOĞAÇLAMA YAPALIM

MATERYALLER: Tahta kalemı, yazı tahtası

KAZANIM \ LAR: Duygu ve düşüncelerini eyleme dönüştürür. Bedenini kullanarak bir olay durumu canlandırır.

ETKİNLİK SÜRECİ:

- Etkinliğe katılacak aile bireyleri tahtaya herhangi bir olay \Mekân\kişi(ler) yazılır. Ör. Olay: Koşarak “seni seviyorum.” Demek\Mekân: Sınıf\Kişiler: Market çalışanları

Not: Yazı tahtası bulunmayan evde karton ve kalem kullanılabilir.

- Canlandırmayı yapacak kişi ortaya gelir, sürece katılan aile bireyleri sırayla her bireyin yazdığını oyuncuya söyleyerek canlandırmasını isteyebilir.
- Canlandırılan olay ile ilgili oyuncuya kısa bilgiler verebilir (Ör.: Bir gün okula gittim. Tam sınıftan içeri girdim. Market çalışanları bana sürpriz getirmiş. Sevinçten ne yapacağımı bilemedim. Koşup boynuna sarıldım. Onu sevdiğimi söyledim) gibi.
- Etkinlik tüm katılımcılarla tamamlandıktan sonra duygu ve düşünceleri eyleme dönüştürmenin yarattığı his paylaşılabilir.

AİLEYE NOTLAR: Belirleyeceğiniz olay\ durum\ kişiler(in) sayısı aile bireylerinin tercihi göre değişebilir. Herkes aynı sayıda yazmak zorunluluğunda değildir.

26.ETKİNLİK ADI: HEYKEL\HEYKELTRAŞ

MATERYALLER: -

KAZANIM \ LAR: Birini yönetmek ve yönetilme durumunun duygu durumuna etkisini fark eder.

ETKİNLİK SÜRECİ:

- Çocuğunuzla heykeller ve özellikleri hakkında sohbete edebilirsiniz.
- Çocuğunuza sırayla birbirinizin heykelini yapacağınızı söyleyebilirsiniz. Birinizin çamur diğerinin heykeltıraş olacağını söyleyebilirsiniz.
- Heykel yapmaya kimin başlayacağına çocuğunuzla birlikte karar verebilirsiniz. Heykeltıraş heykelini tamamladığını düşünene kadar heykeline şekil verebilir.
- Heykelin şekli verildikten sonra bu heykele mimikler eklenebilir. Heykelin neye benzediği konusunda varsa üçüncü kişi yoksa şekli veren kişi neye benzettiğini ve heykelin neler yaşadığını anlatabilir.
- Süreç rol değiştirilerek devam edebilir.
- Etkinlik sonunda şekil verirken ve şekil alırken neler hissettiğinizi konuşabilirsiniz. En son verdiğiniz şeklin nasıl algılandığını ve heykeltıraş olarak ne anlatmaya çalıştığınızı söyleyebilirsiniz.

AİLEYE NOTLAR: Çocuğunuzla imkânınızı var ise heykel müzelerini gezebilir yok ise sanal heykel müze gezisi yapabilirsiniz. Çocuğunuzun sanata bakış açısı konusunda farkındalık kazanmasına rehberlik edebilirsiniz.

27.ETKİNLİK ADI: SEN OLSAYDIN

MATERYALLER: -

KAZANIM \ LAR: Meslekleri ve yaptığı işleri fark eder. Bir kişinin birden fazla rolü olduğunu gözlemler.

ETKİNLİK SÜRECİ:

- Çocuğunuzla birlikte aile içindeki rolleriniz hakkında sohbet edebilirsiniz (Ör. Anne veya babanın para kazanmak için çalışması, çocuğun ileride bir meslek sahibi olabilmesi için okula gitmesi vb.)
- Bu rollerin önemi ve özelliklerine dikkat çekebilirsiniz.
- Çocuğunuza birbirinizin rollerini taklit edeceğinizi söyleyebilirsiniz.
- Mesleklerinize dair rolleri sıralarken çocuğunuzun ruhsal gelişimini olumsuz yönde etkilememek için yaş ve gelişim özelliğini önünde bulundurup dikkatli seçebilirsiniz. (Ör.: Polis memuru ve \veya asker iseniz bu meslekle ilgili rollerinizin şiddetten uzak olmasına özen göstermelisiniz).
- Taklit edilecek role önce kimin başlayacağına birlikte karar verebilirsiniz.
- Etkinlik sonunda çocuğunuzla birbirinizin aile içi rollerini ayrı ayrı değerlendirilebilirsiniz. Neler düşündüğünüzü paylaşabilirsiniz.

AİLEYE NOTLAR: Çocuğunuza mesleki rollerinizi söylerken cinsiyet ayrımı yapmamaya özen göstermelisiniz. (Örneğin, ev kadını annenin erkek çocuğuyla gerçekleştirdiği etkinlikte evde yaptığı işe rol sınırı koymamalı. Aksine bu rolleri abartarak da çocuğuna işletebilmeli.)

28.ETKİNLİK ADI: DUYGULARIMIN RESMİ

MATERYALLER: Resim kâğıdı, pastel boya, müzik çalar

KAZANIM \ LAR: Görsel algı farkındalığını geliştirir. Yaratıcılığın gelişimi desteklenir.

ETKİNLİK SÜRECİ:

- Çocuğunuzla birlikte resim kâğıtları ve boyalarını alarak evde kendinize rahat bir mekân oluşturabilirsiniz.
- Dinlemeye başladığınız müzik eşliğinde resim kâğıdına müziğin ritmine uygun çizgiler çizmeye başlayabilirsiniz.

Not: Müziğin ritmine çocuğunuzla birlikte karar verebilirsiniz.

- Müzik bittikten sonra çocuğunuzla kâğıtlarınızı değiştirip neler gördüğünüzü söyleyebilirsiniz.
- Gördüklerinizden yola çıkarak bir öykü\masal oluşturabilirsiniz.
- Sırayla oluşturduğunuz masal veveya öyküyü üstlendiğiniz rollerle canlandırabilirsiniz.

AİLEYE NOTLAR: Etkinlik sürecinde dinlediğiniz müziğin sözsüz olmasına özen gösteriniz. Unutmayalım ki sözlü müzikler çocuğunuzun algısını etkiler. Sözlere uygun resimler yapabilir. İçsel dünyamızı daha özgün dışa yansıtmak için sözsüz müzikleri tercih etmeliyiz.

29.ETKİNLİK ADI: BULUTLA GEZİNTİ

MATERYALLER: Minder, müzik çalar

KAZANIM \ LAR: İmgelem gücü gelişir. Yaratıcı düşünme becerisi desteklenir. Duygusal olarak boşaltım sağlamasına rehberlik edilir.

ETKİNLİK SÜRECİ:

- Evinizin ne çok sıcak olmasına ne de çok soğuk olmamasına özen gösterebilirsiniz. Bulunulacak ortamı iyice havalandırınız.
- Çocuğunuza gözlerini kapatarak bir yolculuğa çıkacağınızı söyleyebilirsiniz. Yere uzandığı mekâna yumuşak bir minder koyarak sırtını yere yaslamasını ve mekanı hissetmesini sağlayabilirsiniz.
- Burundan nefes alıp ağızdan vermesini ve kendisini anlatacağını ortamda hissetmesine rehberlik edebilirsiniz.

Yumuşak bir ses tonu ile hafif müzik eşliğinde; Bembeyaz bir bulutun üzerinde desin. Bulut yumuşacık ve üzerinde yatıyorsun. Hiç olmadığın kadar rahatsın. Bu yumuşacık bulut vücudunun şeklini aldı. Sana hafif hafif masaj yapıyor. Etrafında küçük küçük bulutlar geziniyor. Hepsi sana göz kırpmıyor. Etrafın bembeyaz bulutlardan başka bir şey göremiyorsun. Sadece güneşin sıcaklığını hissediyorsun.

Üzerinde uzandığın bulut birazdan seni bir yolculuğa çıkararak. Yavaş yavaş havalanmaya başladı. Bulut yükseldikçe mavi gökyüzü görünmeye başlıyor. Yükseldi...Yükseldi... Aşağıya bakıyorsun. Yeryüzü gi gide uzaklaşmaya başladı senden. Dağlar, tepeler, evler, şehirler, ormanlar, denizler, parklar, ağaçlar... Hepsi senden çok uzakta. Onları uzaktan seyrediyorsun. Bulutun seni daha önce hiç görmediğin, kimsenin bilmediği bir yere götürecektir. Buna sen karar vereceksin. Bulut seni gitmek istediğin yere doğru götürüyor. İşte geldin. Burası senin gelmek istediğin yer. Bulut seni yavaşça buraya bıraktı. Bakalım burada seni nasıl bir macera bekliyor.

Etrafına bakıyorsun. Burada kim\ ler var, neler yapıyorlar, sen burada ne yapmak istiyorsun, nasıl bir yer, burada neler var... Burayı iyice keşfet. (Burada konuşmaya bir süre ara vererek müziğin sesini hafifçe açabilirsiniz). Bir süre sonra...

Artık buradan ayılma zamanı geldi. Şimdi bulutun gelecek ve seni buradan alıp geldiğin yere geri götürecektir. Ancak buraya sana ait bir şey bırakıp, buradan onlara ait bir nesneyi almalsın.

İşte bulutun geldi. Nazikçe üzerine bindin. Bulut tekrar yavaş yavaş havalanıyor. Bu kez bulutun üzerinde ayaktasın. Kollarını iki yana açarak rüzgârı hissediyorsun. Rüzgâr yüzüne çarpıyor ve sen derin derin nefes alıyorsun. Bu rüzgâr seni üşütmüyor aksine içine her dolduğunda seni heyecanlandırıyor. Geride kalanların hüznü ve onları görmenin sevinci ve mutluluğu ile geldiğiniz yere doğ-

ru ilerliyorsunuz. Seçtiğiniz bu yere bıraktıklarınız ve buradan aldıklarınızla çok mutlu ve güçlüsün.

Bulutun seni nazik bir şekilde bulunduğu yere bırakıyor. Yavaşça gözlerini açıyorsun.

- Çocuğunuza paylaşım sırasında neler hissettiğini sorabilirsiniz.
- Oraya bıraktığı ve oradan aldığı nesnelere ne olduğunu sorabilirsiniz. Bu nesnelere alınıp ve bırakılıp nedenlerini söylemesini isteyebilirsiniz. Konuyla ilgili derinlemesine konuşup duygularını ve düşüncelerini irdeleyebilirsiniz.

AİLEYE NOTLAR: Çocuğunuzun duygularını harekete geçirebilmek için yaptığınız bu etkinlikte sizin de duygularınız önemli. Okuduğunuz metinde hissiyatlarınız doğrultusunda anlatım sürecini aksatmayacak şekilde sizler de eklemeler yapabilirsiniz.

30.ETKİNLİK ADI: SPONTANE OLALIM

MATERYALLER: Mekânda bulunan objeler ve oyuncaklar. Farklı renklerde kumaş parçaları.

KAZANIM \ LAR: Anlık rol değişikliğinde duyuşsal, duygusal ve bilişsel yönlerini harekete geçirir.

ETKİNLİK SÜRECİ:

- Çocuğunuza değişik roller belirleyeceğinizi ve bu rolleri canlandıracağınızı söyleyebilirsiniz.
- Bu rolleri sizin için çocuğunuzun, çocuğunuz için de sizin belirleyeceğinizi söyleyebilirsiniz.
- O an aklınızdan geöen ilk rolleri birbirinize söyleyerek süreci başlatabilirsiniz. (Ör.: palyaöo ol, sen de pazarda satıcı vb.)
- Seçilen roller doğrultusunda çocuğunuzla olayın başlangıö noktasını belirleyerek ikili doğaölama yapabilirsiniz.
- Etkinlik sonunda neler hissettiğinizi ve canlandırdığınız rolde neler öğrendiğinizi paylaşabilirsiniz.
- Anlık rol değişikliklerinin neler hissettirdiğini birbirinize aktarabilirsiniz.

AİLEYE NOTLAR: Evde bulunan diğer bireyler de sürece dahil olduğu takdirde iki kişi doğaölamayı gerçekleştirirken üçüncü kişi rolleri değiştirebilir.

31.ETKİNLİK ADI: MAKİNELER

MATERYALLER: -

KAZANIM \ LAR: Nesnelerin kullanım amaçlarını fark eder. Özgün sesler çıkarır.

ETKİNLİK SÜRECİ:

- Çocuğunuzla birlikte evde bulunan makineleri inceleyebilirsiniz.

Not: Tehlike oluşumunu engellemek için makinelerin elektriğe takılı olmasına özen gösteriniz.

- Oyun alanı için yarattığınız geniş mekânda çocuğunuza incelediğiniz makinelerden birini size söylemeden seçmesini söyleyebilirsiniz.
- İlk olarak bu makinenin nasıl hareketler yaparak çalıştığını konuşmadan sadece bedenini kullanarak anlatmasını isteyebilirsiniz.
- İkinci aşamada bu makineye çıkardığı sesi eklemesini isteyebilirsiniz. Hangi makineyi anlattığını tahmin etmeye çalışabilirsiniz.
- Üçüncü aşamada makinenin bozulduğu zaman çıkardığı sesi taklit etmesini isteyebilirsiniz.
- Etkinliği çocuğunuzla dönüşümlü olarak devam ettirebilirsiniz.
- Süreç sonunda hangi makineleri anlattığınızı söyleyerek bu makinelerin işlevine ve önemine dikkat çekebilirsiniz. Makinelerin yaşamı nasıl kolaylaştırdığı konusunda sohbet edebilirsiniz.

AİLEYE NOTLAR: Ailenizde sizinle birlikte yaşayan diğer bireyleri de etkinliğe dahil edebilirsiniz. İkişer veya üçer kişilik gruplarınızla da seçtiğiniz makinaları anlatabilirsiniz. Evinizde bulunan makineler dışında başka makineleri de önceden tanımladıktan sonra anlatabilirsiniz.

32.ETKİNLİK ADI: PORTAKALI SOYDUM

MATERYALLER:-

KAZANIM \ LAR: Duygularını sesine yansıtır. Duyguları ile ses tonu arasındaki ilişkiyi fark eder.

ETKİNLİK SÜRECİ:

- Çocuğunuza etkinliğin adını alan tekerlemeyi söyleyiniz:

Portakalı soydum

Başucuma koydum

Ben bir masal uydurdum

Duma duma dum

Kırmızı mum

Dedemin sakalına kondurdum

- Çocuğunuzla bu tekerlemeyi her el çırpışınızda verdiğiniz yönergeye göre söyleyebilirsiniz.

Pazarcı gibi

Mutlulukla

Öfkeyle

Şaşkınlıkla

Alçak sesle

Yüksek sesle vb.

- Çocuğunuzla süreç sonunda duygularınızın dışa aktarımının farklılıkları üzerine sohbet edebilirsiniz. Süreçte neler hissettiğinizi paylaşabilirsiniz.

AİLEYE NOTLAR: Bu etkinliği gerçekleştirirken bulunduğunuz role uygun devinimlerde yaparak yaşadığınız duygu durumunu güçlendirebilirsiniz.

33.ETKİNLİK ADI: DUYGULARIM

MATERYALLER: Duygu kartları, bant

KAZANIM \ LAR: Duygularını fark eder. Duygularını yaratıcı yönlerle anlatır.

ETKİNLİK SÜRECİ:

- Çocuğunuzla duyguların isimlerini (mutlu-mutsuz-şaşkın-kızgın-korkmuş) adlandırabilirsiniz.
- Duygu kartlarını evinizin farklı yerlerine asabilirsiniz.
- Çocuğunuzun sizin söylemelerinizden etkilenmemesi için sürece farklı duygu resimlerinden başlayabilirsiniz.
- Asılı olan duygu kartlarının yanına giderek o duyguyu yaşamanızın nedenini söyleyebilirsiniz. (Ör.: Mutluyum çünkü annem bana yeni oyuncak aldı, üzgünüm çünkü annemin aldığı oyuncak kirlendi, şaşkınım çünkü bu oyuncuğım bana göz kırptı, kızgınım çünkü arkadaşım oyuncuğımı kırdı vb.)
- Gerçekleştirilen bu etkinliğı doyuma ulaşacağınız süre kadar oynatabilirsiniz.
- Oyun sonunda her duyguda anlattıklarınızı çocuğunuz ile birbirinize aktarabilirsiniz.
- Olayların duygulara etkisi hakkında sohbet edebilirsiniz.

AİLEYE NOTLAR: Etkinlik sürecinde ailenizde yaşayan diğeri bireylerden yardım isteyerek çocuğunuzun duygu durumlarını not almasını isteyebilirsiniz.

SONUÇ

Etkinlerin uygulama aşamaları sonunda çocuğunuzda yaratıcı dramının olumlu etkilerini göreceğiniz ön görülmektedir. Bu olumlu gelişmeler çocuğunuzun;

Dil Gelişimi Alanında;

Dili iletişim amacıyla kullanabilmesi,

Sözcük dağarcığını geliştirebilmesi,

Dinlediklerini/izlediklerini resim, müzik, öykü gibi çeşitli yollarla sergileyebilmesi,

Bilişsel Gelişim Alanında;

Nesne/durum/olaya dikkatini verebilmesi,

Geometrik şekilleri tanıyabilmesi,

Neden-sonuç ilişkisi kurabilmesi,

Problem durumlarına çözüm üretebilmesi,

Motor Gelişim Alanında;

Küçük kas kullanımı gerektiren hareketleri yapabilmesi,

Müzik ve ritim eşliğinde hareket edebilmesi,

Sosyal-Duygusal Gelişim Alanında;

Kendisine ait özellikleri tanıyabilmesi,

Ailesiyle ilgili özellikleri tanıyabilmesi,

Kendini yaratıcı yollarla ifade edebilmesi,

Bir olay ya da durumla ilgili olarak başkalarının duygularını açıklayabilmesi,

Bir olay ya da durumla ilgili olumsuz duygularını uygun yollarla gösterebilmesi,

Bir işi ya da görevi başarmak için kendini güdüleyebilmesi,

Kendine güvenebilmesi,

Sorunlarını çözebilmesi kazanımlarına ulaşması öngörülebilir.

Anne-baba olmanın en önemli gereği çocuklarına iyi bir gelecek hazırlamanın yanı sıra çocuklarını geleceğe en iyi şekilde hazırlamaktır. En iyi şekilde geleceğe hazırlamak sadece fiziksel sağlık koşullarını sağlamak değil sosyal-duygusal yönden de gelişimini desteklemektir. Çocuğunuzun ailesiyle nitelikli zaman geçirerek geleceğe hazırlanması önem arz eder. Kişisel gelişimi desteklenir. Bu kişisel gelişimin en önemli maddesi; anne-babanın çocuğa yeteri kadar vakit ayırmasıdır. Bu bölümde, çocuğunuzla ebeveyn olarak nitelikli zaman geçirmenin inceliği ve güzelliği yaratıcı drama yöntemiyle gerçekleşebilir.

KAYNAKÇA

NOT: Etkinliklerde yer alan hikayeler aşağıdaki kaynaklardan alıntılanmıştır:

Akal, A. (2015). Nereden Çıktı Bu Kardeş. İzmir: Uçanbalık Yayıncılık

Akal, A. (2016). Masal Masal. İzmir: Uçanbalık Yayıncılık.

Reynolds, Peter H.(2014). Nokta. Çevirmen: Oya Alpar. İstanbul: Altın Kitaplar.

Drama Lideri Gl OLAĞAN KARA

1979 yılında Erzincan'da doğdu. İlk, orta ve lise eğitimini Erzincan'da tamamladıktan sonra "Çocuk Gelişimi" bölümünü bitirdi. 2003 yılından beri okul öncesi öğretmenliği yapmakta ve hala Erzincan Fidem Koleji'nde bu görevine devam etmektedir. "Motivation of the Primary School Pupils for Studying" projesinde görev almıştır. Aynı zamanda Anadolu Üniversitesi Sosyoloji bölümü mezunu olup 2009 yılında Çağdaş Drama Derneği ile tanışmıştır. Derneğin düzenlediği birden fazla uluslararası kongreye katılım sağlamıştır. 2012-2013 yılları arasında Çağdaş Drama Derneği'nin Yaratıcı Drama Liderliği\Eğitmenliği Programını tamamlayarak "Yaratıcı Drama Lideri\Eğitmeni" unvanını almıştır. Çağdaş Drama Derneği'nin Erzincan temsilcisi olarak çalışmalarını yürütmektedir. Evli ve iki çocuk annesidir.

BÖLÜM XII

AİLELERE YÖNELİK FİLM ÖNERİLERİ

Dr. Raziye PEKŞEN AKÇA

Bil. Uzm. Rukiye ARSLAN

İnsanın yanında büyük sözler söyleyenler değil, yürekten sevenler kalır hep...

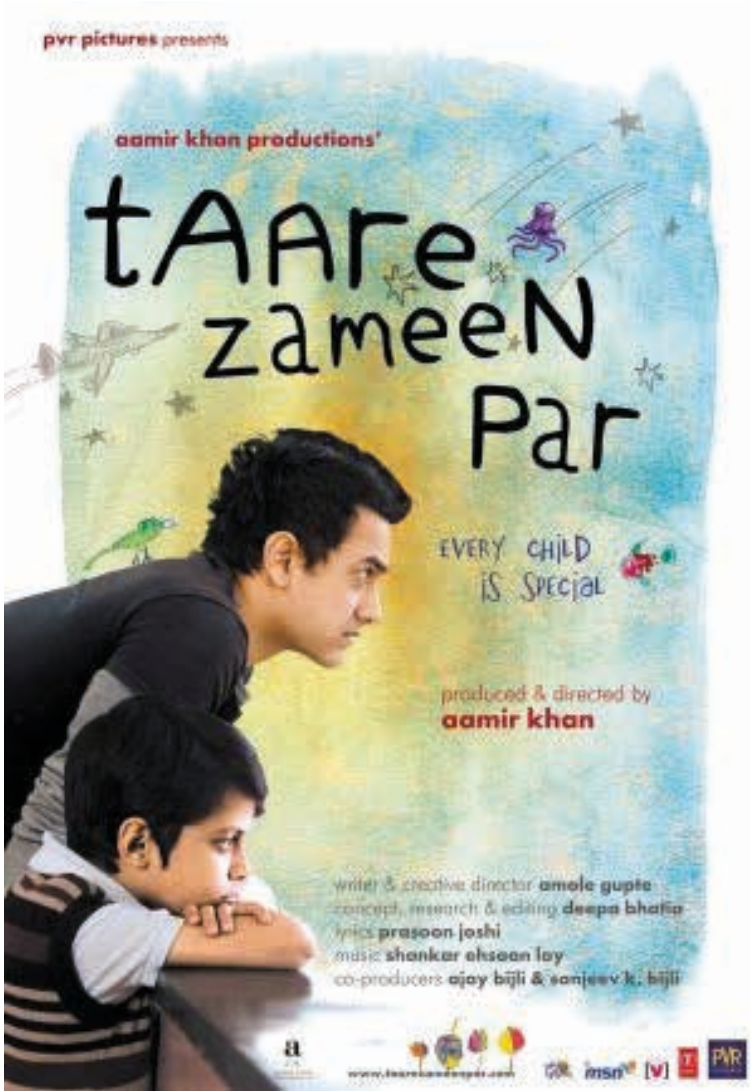
Erich

GİRİŞ

Çocuğun yetişkin bir insan olduğunda sahip olacağı kişilik örüntüsü, yaşamının ilerleyen yıllarında devreye giren kurumlar tarafından belirlenmekle birlikte, temelleri aile ortamında atılmaktadır (Erkan, 2015). Çocuğun çevresinde yer alan diğer kişilerin çocukla kurduğu etkileşim, harcanan zamanın niteliği onun aile içindeki yerini belirlemektedir. Çocukla ebeveynleri arasında kurulan bu ilişkiyi gücü, onun gelişimi üzerinde önemli bir yere sahiptir. Bu bağlamda çocuğun yaşama hazırlanma sürecinde aile içindeki paylaşımlar oldukça önem taşımaktadır. Çünkü bireyin çocukluk dönemini geçirdiği çevreye ait duygular hayatı boyunca hatırlayacağı olgular olarak karşısına çıkar. Bu yüzden çocukluk döneminde olumlu ve yoğun aile ilişkisi olan bireyler, kendi kurdukları aile içerisinde de bu değerleri sürdürerek, kuşaklar arası bir aktarım sağlayabilecektir (Canatan, 2016).

Sağlıklı aile ilişkilerinin kurulduğu bir ortamda çocukluğunu geçirme şansı yakalayan bir çocuk; mutlu, sağlıklı ve başarılı bireyler olarak hayatını sürdürebilmektedir. Ancak çocukluğunu ebeveyn sevgisinden yoksun, sağlıklı ve etkili iletişimden uzak bir şekilde tamamlayan bireyler kendi gelişimi açısından zorluklar yaşayabileceği gibi çevresindeki bireylerle olan ilişkilerinde de problemler baş gösterebilecektir. Bu nedenle ebeveynlerin çocuklarıyla birlikte zaman geçirmeleri, çeşitli faaliyetler sayesinde ortak bir payda da buluşmaları çocukla ailesi arasında güçlü bir bağ oluşturmaya katkı sağlayacaktır. Bu bölümde siz ve çocuklarınızın birlikte zaman geçirme fırsatı bulabilecekleri eğlenceli film önerileri sunulmuştur.

Yerdeki Yıldızlar (Her Çocuk Özeldir) Filmi Genel Bilgileri:

Yayın Tarihi: 21 Aralık 2007 (Kanada)

Yönetmenler: Amole Gupte, Ram Madhvani, Aamir Khan

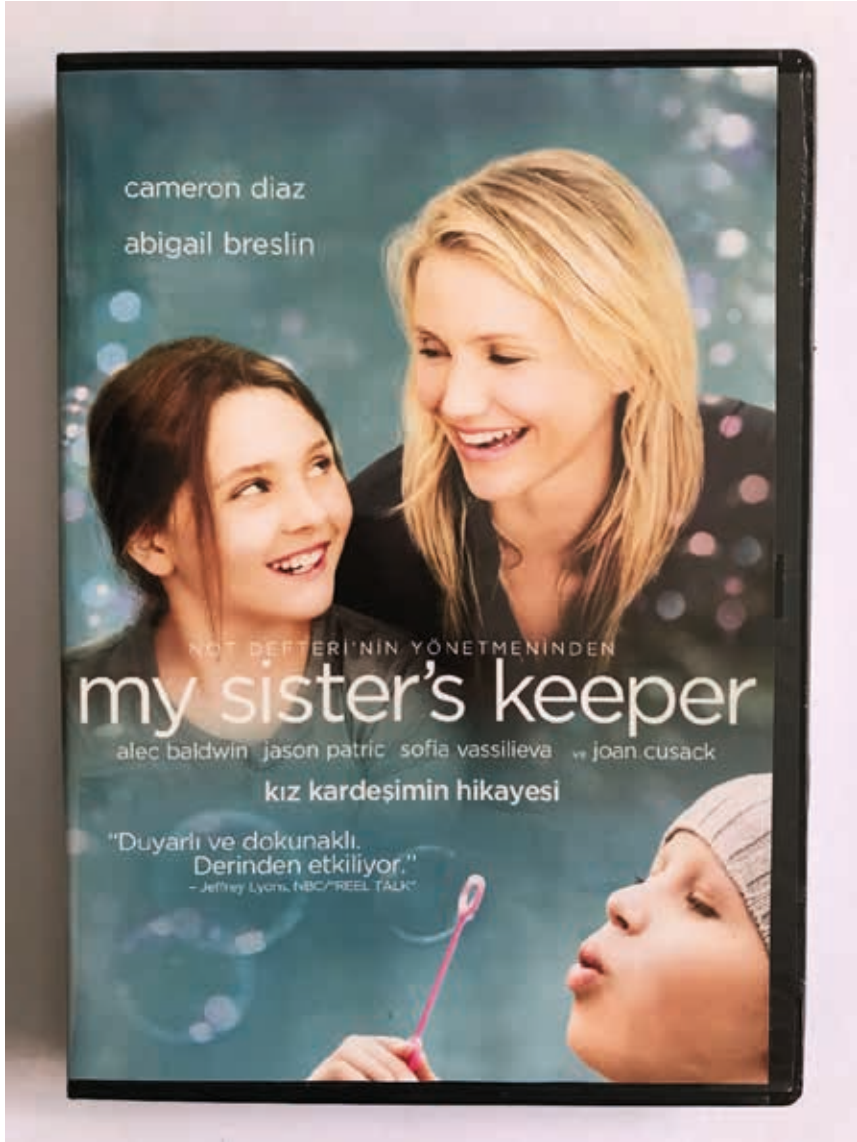
Senaryo: Amole Gupte

Film Müziğinin Bestecisi: Ehsaan Noorani, Shankar Mahadevan, Shankar-Ehsaan-Loy, Loy Mendonsa

Filmin Ödülleri: Film Fare En İyi Film Ödülü

Oyuncular: Aamir Khan, Darsheel Safary, Tanay Chheda, Tisca Chopra, Vipin Sharma, Megha Bengali ve Bugs Bhargava

Filmin Konusu: Yerdeki Yıldızlar (Her Çocuk Özeldir) filmi harfleri ve sayıları algılamakta problem yaşayan (Disleksi) bir çocuğun yaşadığı sorunları, sonrasında yatılı bir okula gönderilmesi ve öğretmenin Ishaan Awasthi adlı bu çocuğu fark ederek onun hayatına nasıl dokunduğunu konu alır. Dram türündeki bu filmde herkes tarafından problemlili bir çocuk olarak algılanan Ishaan Awasthi, yakın çevresi, arkadaşları ve okulundaki kişilerle yaşadığı sorunlar, derslerindeki başarısızlıklar, abisi ile kıyaslanması gibi durumlar karşı karşıya kalmaktadır. Okuldaki arkadaşları ve öğretmenlerinin yanı sıra ailesi tarafından da dışlanan bir çocuk olan Ishaan, disipline girmesi için ailesi tarafından yatılı okula gönderilir. Ancak yatılı okulda da Ishaan'ın davranışlarında herhangi bir değişiklik olmadığı gibi duygusal olarak da bu süreçten kendisini sorumlu tutarak gittikçe içe dönük bir ruh haline bürünmektedir. Ancak okuluna yeni gelen resim öğretmeni Ram Shankar onun özel bir çocuk olduğunu fark ederek ona ulaşmaya çalışır. Ishaan'ın yalnız ve mutsuz olduğunu fark eder ve onun bu özel durumu hakkında ailesi başta olmak üzere herkesin farkındalık edinmesini sağlayarak, Ishaan'ın resim konusundaki özel yeteneğini ortaya çıkararak onun kendini bulmasına yardım eder.

Kız Kardeşimin Hikayesi (My Sister's Keeper) Filmi Genel Bilgileri:

Yayın Tarihi: 6 Nisan 2009 (ABD)

Yönetmenler: Nick Cassavetes

Senaryo: Jeremy Level, Nick Cassavetes

Filmin Ödülleri: Teen Choice Ödülleri

Oyuncular: Abigail Breslin, Alec Baldwin, Cameron Diaz, Walter Ranety

Filmin Konusu: Kız Kardeşimin Hikayesi filminde Anna ablası Kate'in lösemi hastası olduğunu öğrenen ailesi ve doktorları tarafından dünyaya gelmesi planlanan, genetik müdahaleler yapılarak donar olarak dünyaya getirilen bir çocuktur. Doğumunun nihai amacı ablası Kate'in tedavisine katkı sağlamak olan Anna'nın, böbreğinin bir tanesini ablasına nakil için vermesinin planlanması ile hız kazanır. Yasal olarak haklarını aramak için mücadele eden bu küçük kızın yaşadığı kentin en ünlü avukatı Campbell Alexander'a vekalet vererek anne ve babasına karşı dava açmasını ister. Dram türündeki bu filmde eski bir avukat olan anne Sara kızı Kate'nin lösemi tanısı alması ile mesleğine ara verir. Ancak Anna'nın dava açması ile birlikte kızı Kate yaşatmak için savunma avukatı olarak tekrar filmde yerini alır. İtfaiyeci olan baba Brian'ın bu süreçte oğlu Jess ve Anna için daha objektik davranabilen bir baba figürü ile karşımıza çıkar. Anne baba olarak Sara ve Brian'ın çocuklarına yönelik tutumları, eşler arası çatışmaları da dikkat çeken diğer bir konudur. Ayrıca bu süreçte Sara'nın kızı Kate kurtarmak için verdiği büyük çabaya rağmen diğer çocuklarının bu sürecin olumsuzluğundan nasıl etkilendiğini görmemektedir. Olaylar Kate'nin ve ailesinin bu süreçte yaşadıkları duygusal iniş çıkışlarını ve verdiği mücadeleleri konu alır.

Gizli Sayılar (Hidden Figures) Filmi Genel Bilgileri:

Yayın Tarihi: 6 Ocak 2017 (Kanada)

Yönetmenler: Theodore Melfi

Senaryo: Theodore Melfi, Allison Schroeder, Margot Lee Shetterly

Filmin Ödülleri: Beyaz Perde Sanatçıları Derneği En İyi Oyuncu Kadrosu Ödülü

Oyuncular: Taraji P.Henson, Octavia Spencer, Janelle Monae, Kevin Costner, Kristen Dunst, Jim Parson, Glen Powell, Mahershala Ali

Filmin Konusu: Üstün yetenekli birer NASA çalışanı olan üç siyahi kadının, mesleki hayatlarında kendilerini kanıtlamak, toplumsal dışlanmanın önüne geçmek için verdikleri mücadeleyi konu alan film; Sovyetler Birliği'nin 1957'de Sputnik I ile Yuri Gagarin'i uzaya göndermesinin ardından ABD'nin özellikle NASA üzerinde yörüngeye bir astronot gönderme konusunda baskını artırmasıyla bu siyahi kadınların sürece nasıl yön verdikleri, kendilerini kanıtlamak için yaptıkları şeyleri konu alır. Uzay ve bilim alanında üstün zekalarını kullanarak problemlere nasıl çözüm buldukları, NASA operasyonlarından birinde de nasıl önemli bir rol üstlendikleri ve başarıya ulaşmak için sergiledikleri çaba ile önyargıları nasıl kırdıklarını konu alır. Ancak o yıllarda NASA da çalışan siyahi kişilere ve Amerika genelinde tüm siyahi vatandaşlara ayrımcı kurallar devam etmektedir. Tuvaletler, yemekhaneler hatta içtikleri kahveler bile ten rengine göre ayrılmıştır. Siyahi vatandaşlar hala halk otobüslerinde arkada oturmakta, kütüphanede kendilerine ayrılan bölümlerden sadece kitap alabilmektelerdir. Hatta okullar insanların rengine göre göre sınıflandırılmıştır. Film ilerlerken bir yandan da mantık ve bilim kendi evrensel doğruları etrafında bu toplumsal dengesizliği çözecek bir mecburi rotayı belirlemektedir. Bilgisayarın uzay gemisini fırlatmadan hemen önce yapılan kontrollerde hatalı hesaplama yapması, bu hesabı düzeltebilecek tek kişinin NASA'daki siyahi bir kadın olması olmasını konu alır.

Temple Grandin Filmi Genel Bilgileri:

Yayın Tarihi: 6 Şubat 2010 (ABD)

Yönetmenler: Mick Jackson

Senaryo: Merritt Johson, Christopher Monger

Filmin Ödülleri: Primetime Emmy Mini Dizi/TV Filmi En İyi Kadın Başrol Oyuncusu Ödülü

Oyuncular: Claire Danes, Julia Ormond, Catherine O'Hara, Bary Tubb, David Strathairn

Filmin Konusu: Temple Grandin doğumundan kısa bir süre sonra davranışlarında farklılıklardan dolayı annesi tarafından doktor kontrole görüldükten sonrasında otizm tanısı alan bir çocuğun başından geçen olayları konu alır. Annesinin bu süreçte verdiği yoğun mücadele, aldığı eğitimler, aile üyelerin desteği ve otizmlili bireylerde gözlenen davranışların somut bir şekilde yansıtıldığı filmde Grandinin zaman içerisindeki ilerlemesi izleyici ile buluşur. İlkokuldan beri destekleyici rehberlere sahip olduğu için şanlı olan Grandin, ortaokul ve lise süreçlerinde farklı sıkıntılar yaşamış, bu süreçte annesi onu en çok destekleyici kişi olarak hayatında yer almış, çocuğu için mücadele etmekten asla vazgeçmemiştir. Yatılı okuldaki fen öğretmeni tarafından farklılıklarının net bir şekilde keşfedilmesi onun üniversite hayatı için bir yol gösterici olmuştur. Üniversiteye başlamadan önce teyzesi ve eniştesinin çiftliğinde yaşamaya başlayan Temple bu süre zarfında hayvanlarla kurduğu yakın ilişkiyi fark etmiş, hayvanlarla kurduğu bağ sayesinde bir cihaz hazırlamış, bu cihaz başta tepkiye yol açsa da zamanda bilimsel bir çalışma için kullanılabilceği herkese göstererek üniversite de başarıya ulaşmıştır. Ancak bu süreç oldukça zor, yıpratıcı ve yorucu bir boyuttadır. Grandinin vazgeçmeyen tarzı, öğrenme isteği, hayvanlara duyduğu sevgi ve ilgi ülke çapında bir başarıyı beraberinde getirmiştir. Pes etmemeyi, sabırlı olmayı, inanmayı konu alan filmde her şeye rağmen yüksek lisans ve doktora yapmayı başaran otizmlili kadının öyküsüne yer verilmiştir.

Lorenzo's Oil

Lorenzo'nun Hikayesi (Lorenzo's Oil) Filmi Genel Bilgileri:

Yayın Tarihi: 30 Aralık 1992 (ABD)

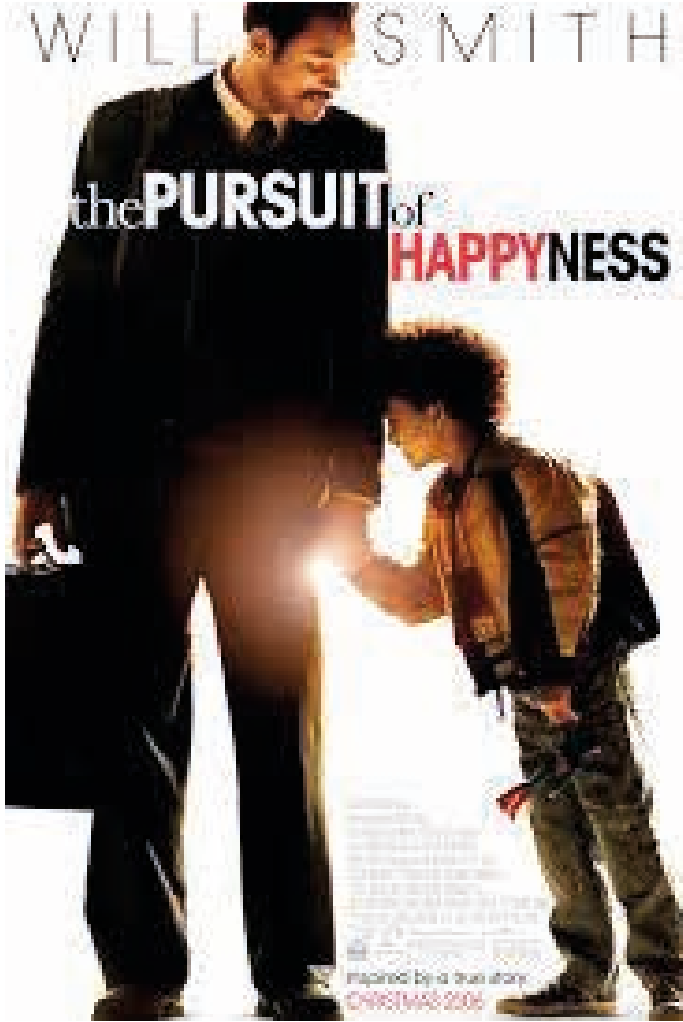
Yönetmenler: George Miller

Senaryo: George Miller, Rick Enright

Filmin Ödülleri: En İyi Özgün Senaryo Ödülü

Oyuncular: Nick Nolte, Susan Sarandon, Peter Ustinov

Filmin Konusu: Yurt dışında baba Augusto'nun işi nedeniyle yaşadık-tan sonra kendi ülkelerine dönüş yapan bir anne, babanın oğlu Lorenzo'nun davranışlarındaki değişikliklerin öğretmeni tarafından fark edilmesi başlar. Zamanla konuşma, hareket etme gibi pek çok becerisini de kaybetmeye başlayan küçük bir çocuğun ALD hastası olduğu anneden gelen, genetik ge-çişliyi olan bu hastalığın tedavisi için tıp alanında hiçbir eğitimleri olmayan Lorenzo'nun ebeveynlerinin çocuklarına ALD hastalığı teşhisi konması, tedavi edilmesi sürecinde gösterdikleri çabayı konu alır. Kısa bir süre içinde ölmesi beklenen Lorenzo'nun aile bu hastalığa karşı bir mücadeleye girerler. Baba Augusto farklı makaleler okur, aile çeşitli bilimsel kongrelere katılır, hastalıkla ilgili buldukları her şey hakkında mukayese ve çıkarım yaparlar. Bu alandaki uzmanlarla fikir alışverişini sürdürürler. Bu araştırma sonunda beyindeki za-rarın kandaki tehlikeli yağ asitlerinden kaynaklandığını keşfeder. Bu yağ asit-lerini yok etmek için fareler üzerinde yapılmış çalışmalara ulaşarak Augusto ve eşi Michaela' da hastalığa çözüm bularak Lorenzo'yu ölümden kurtarır. Bu süreçte ebeveyn olarak verdikleri mücadele, kararlılık, başka aileler için umut olmanın öyküsü anlatılıyor.

Umudunu Kaybetme (The Pursuit of Happyness) Filmi Genel Bilgileri:

Yayın Tarihi: 15 Aralık 2006 (ABD)

Yönetmenler: Gabriele Muccino

Senaryo: Steven Conrad

Filmin Ödüller: En İyi Çıkış Yapan Oyuncu Dalında MTV Film Ödülü

Oyuncular: Will Smith, Jaden Smith, Thandie Newton, Brian Howe

Filmin Konusu: San Francisco'da eşi Linda ve oğlu Christopher ile yaşayan Chris Gardner kemik tarayıcı ürünlerinin satışını üstlenir fakat bu ürünlerin pahalı olması, popülerliğini çabuk yitirmesi gibi bazı nedenlerle ürünlerin satışından beklenen düzeyde bir başarı elde edemeyen Chris karısı tarafından terk edilir. Farklı alanlarda kazanç sağlamak için çeşitli çalışmalar yapan Chris bir yönetici ile tanışır ve bu kişi sayesinde borsa alanında bir şans yakalar. Ancak bu süreçte bir stajyer olarak yer alan Chris aynı zamanda oğlunun bakımını da üstlenmek zorundadır. Kirasını ödeyemediği için kısa süre içerisinde evinden çıkartılan baba ve oğlunun zorlu yaşam mücadelelerini konu alır. Chris'in bir baba olarak bu süreçte yaşanan zorlukları çocuğuna yansıtmamak için verdiği mücadeleleri, babalık görevini sevgi ve özenle yerine getirmek için gösterdiği yüksek performansı konu alır. Oğlunun kendisine sevgi ve güveni nedeniyle asla pes etmeyen bir baba ve küçük bir çocuğun bu süreçte yaşadıkları zorlukların başarı ile aktarıldığı filmde Chris'in stajyerlik sınavını başarı ile geçmesiyle mutlu sona ulaşılır.

Charlie'nin Çikolata Fabrikası (Charliee Chocolate Factory) Filmi Genel Bilgileri:

Yayın Tarihi: 15 Aralık 2006 (ABD)

Yönetmenler: Tim Burton

Senaryo: John August

Oyuncular: Freddie Highmore, Johnny Depp, David Kelly, Helena Bonham Carter, Noah Taylor, Missi Pyle, James Fox, Jordan Fry, Deep Roy

Filmin Konusu: Charlie ailesi ile çok zor şartlarda geçinen yoksul bir çocuktur. Tüm dünya ve Charlie, çikolata fabrikasıyla zengin olmuş Wonka'nın esrarengiz çikolata fabrikasını merak etmektedir. Bir gün Wonka'nın ürettiği beş adet çikolata ambalajının içine altın bir bilet saklayarak, bu bileti bulan beş çocuğun fabrikaya girme hakkına sahip olacağını ilan etmesi ile serüven başlar. Ancak Charlie'nin bu çikolatayı almasını sağlayacak parayı bulması imkansızdır, çünkü oldukça fakirlerdir. Ancak hayallerini süsleyen o fabrikaya girmek için elinden geleni yapacaktır. Nitekim Charlie içinde altın bilet olan bir çikolata almayı başarmış ve fabrikaya büyükbabasıyla birlikte gitmiştir. Onun gibi dört çocuk daha fabrikaya girmeye hak kazanmıştır. Charlie diğer çocuklara göre daha akıllı, sakin ve tokgözlüdür. Veruca isimli çocuk fabrikadaki her şeyi ister, oldukça şımarıktır ve zengindir. Geriye Charlie ve Mike kalmıştır. Mike teknolojik aletleri çok seven bir çocuktur. Wonka beş çocuğu farklı testlerden geçirmiş, sonunda geriye tek Charlie kalmıştır. Sonrasında Wonka Charlie'lerin gecekondu evine giderek Charlie'ye bir teklifte bulunmasını konu alır. Teklif Charlie'nin hayallerini süsleyen çikolata fabrikasına ailesini bırakıp sahip olabileceği, ya da ailesiyle sefalet içinde yaşamaya devam edebileceği ile ilgilidir. Charlie ailesine çok bağlı olan bir çocuk olduğu için teklifi hiç düşünmeden reddeder. Wonka kulaklarına inanamaz. Çünkü Charlie hiçbir çocuğun kabul edemeyeceği bir teklifi reddetmiştir. Peki sonrasında neler olmuştur? Charlie bir daha çikolata fabrikasına gitmiş midir? Wonka teklifini değiştirerek Charlie'ye hem fabrikada çalışabileceğini hem de ailesini görebileceğini söylemiş midir? Filmde bu soruların yanıtlarına cevap bulunabilecektir.

Küçük Gün Işığım (Little Miss Sunshine) Filmi Genel Bilgileri:

Yayın Tarihi: 25 Temmuz 2006 (ABD)

Yönetmenler: Jonathan Dayton, Valeria Faris

Senaryo: Michael Arndt

Filmin Ödülleri: En İyi Film Cesar Ödülü, En İyi Film Bağımsız Ruh Ödülü

Oyuncular: Greg Kinnear, Steve Carell, Tom Collette, Paul Dano

Filmin Konusu: Hoover ailesinin her bireyi denemekten yılmayan sıcak insanlardır. Filmde, eski bir minübüse doluşup ailelerinin en küçük bireyinin hayalini gerçekleştirmek için California'ya doğru yola çıkarlar. Yedi yaşındaki küçük kızlarının hayalini gerçekleştirmek için, üç günlük bir yolculuğa çıkan Hoover ailesinin öyküsü anlatılmaktadır. Filmde anlatılan öykü, günümüz dünyasının bireyci, başarı odaklı yaşam tarzına ve çocuk yetiştirme anlayışına ışık tutmaktadır. Bu üç günlük trajik komik yolculuk sürprizlerle ve aile fertlerin hayal bile edemeyeceği bir sonla tamamlanacaktır.

Mucize (Wonder) Filmi Genel Bilgileri:

Yayın Tarihi: 17 Kasım 2017 (ABD)

Yönetmenler: Stephen Chbosky

Senaryo: Jack Thorne, Stephen Chbosky, Steven Conrad

Filmin Ödülleri: En İyi Film Cesar Ödülü, En İyi Film Bağımsız Ruh Ödülü

Oyuncular: Juila Roberts, Owen Wilson, Jacob Tremblay, Noah Jupe, İzabela Vido-
vic, Mandy Patinkin, Daveed Diggs

Filmin Konusu: Pullman, yüzünde ciddi bir deformasyonla doğan on yaşlarında bir çocuktur. Geçirdiği onlarca ameliyata rağmen yüzü tam olarak iyileşmeyen Pullman, hiç okula gitmemiştir. Dışarıya her çıktığında bir kask takmak zorunda kalmış, yüzündeki deformasyon nedeniyle toplumsal hayatta pek çok sorunla karşı karşıya kalmıştır. Normal gelişim gösteren çocukların gittiği bir okula gitmesi ile kendisi için zorlu bir mücadele başlamış, dış görünüşün insan yaşamında o kadar önemli olmadığını, önemli olanın kişinin ruh güzelliği olduğunu çevresindeki diğer insanlara göstermek için verilen mücadeleyi anlatan hüznü bir hikayedir.

Ejderhanı Nasıl Eğitirsin (How to Train Your Dragon) Filmi Genel Bilgileri:

Yayın Tarihi: 26 Mart Kasım 2010 (ABD)

Yönetmenler: Chris Sanders, Deblois

Senaryo: Cressida Cowell

Oyuncular: Jay Baruchel, Gerard Butler, Craig Ferguson, America Ferrera, Jonah Hill, Christopher Mintz-Plasse, T.J. Miller, Kristen Wiig

Filmin Konusu: Berk adasında yaşayan Vikingler geçimlerini balıkçılık, avcılık gibi işler yaparak sağlamaktadır. Tek sorunları geceleri yaşadıkları yere saldırıp evleri ateşe veren, koyunları ve çeşitli yiyecekleri alan, insanları öldüren ejderhalardır. Bunca saldırıya rağmen pes etmeyerek adadan gitmemişler ve ada da kalıp ejderhalarla mücadele etmişlerdir. Bir gece yine Berk adasına ejderha saldırısı olmuştur. Adada yaşayanlar ejderhalara karşılık veren ada sakinleri ve adada yaşayan küçük Hıçkık adındaki çocuk da ejderhalarla savaşmak için dışarıdadır. Sonrasında ortaya çıkan Gecenin Öfkesi isimli bir ejderhanın ortaya çıkması, Hıçkık'ın onu yaralaması ve sonrasında dost olmalarını konu alır.

SONUÇ

Yukarıda önerilen filmler siz ve çocuklarınız için eğlenceli zaman geçirme olanağı sunmasının yanında aile olarak başka hayatlara açıdan pencereleri seyretme fırsatı yakalamanız için bazı olanaklar sunacaktır. Kimi zaman izlediğiniz bir karede hayatta pes etmemenin önemini, kimi zaman eksik değil sadece farklı olmanın anlamına ilişkin detayları bulabileceksiniz. Filmler sayesinde çocuk gelişimi, özel gereksinim, hayal gücü daha pek çok konular hakkında fikirler edinebileceksiniz. Elbette siz ebeveynler ve çocuklarınız için seçtiğimiz filmler dışında daha pek çok benzer nitelik taşıyan yapıt mevcut olup, farkındalık oluşturmaktadır. Bu bölümde önerilen filmler; ailelerin kimi zaman mevcut ihtiyaçlarını karşılamak, empati kurma becerisini geliştirmek ya da ileride oluşabilecek mevcut durumlara ilişkin yol haritası çizmek dışında sizlerin eğlenceli zaman geçirmesi adına önemli yapıtlar olduğu düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

Canatan, K. (2016). *Aile sosyolojisi*. İstanbul: Açılım Kitap.

Erkan, S (2015). Aile Eğitimi ve Erken Çocukluk Eğitiminde Aile Katılım Çalışmaları (Ed. Fulya Temel). Aile ve Aile Eğitimi ile İlgili Temel Kavramlar içinde (s. 3-43). Anı Yayıncılık.

[https://tr.wikipedia.org/wiki/Mucize_\(film\)](https://tr.wikipedia.org/wiki/Mucize_(film)) (Filmlere ilişkin bilgilerin birçoğu bu kaynaktan edilmiştir) Erişim Tarihi 02.09.2020

Dr. Raziye PEKŞEN AKÇA

1985 yılında Afyonkarahisar'da doğdu. İlk, orta ve lise öğrenimini Ankara'da tamamladı. 2003-2007 yılları arasında lisans eğitimini, 2007-2009 yılları arasında lisansını tamamladığı Ankara Üniversitesi Ev Ekonomisi Anabilim Dalı Çocuk Gelişimi Bölümünde yüksek lisans eğitimini, 2014-2020 yılında ise Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Çocuk Gelişimi Bölümünde doktora eğitimini tamamlamıştır. 2008-2018 yılları arasında Erciyes Üniversitesi'nde öğretim görevlisi olarak görev almış, 2018 yılından itibaren Kayseri Üniversitesi'nde çalışmaya devam etmektedir. Alana ilişkin ulusal ve uluslararası nitelikte pek çok çalışması bulunan PEKŞEN AKÇA evli ve bir çocuk annesidir.

Bil.Uzm. Rukiye ARSLAN

1982'de Malazgirt'te doğdu. 2001 yılında Bursa-İnegöl Yabancı Dil Ağırlıklı Lisesinden, 2005 yılında Ankara Üniversitesi lisans eğitimini, 2009 yılında lisan eğitimini tamamladığı Ankara Üniversitesi Ev Ekonomisi Yüksek Okulu Çocuk Gelişimi Anabilim Dalı'nda yüksek lisans programını tamamladı. 2017 yılında İnönü Üniversitesi Çocuk Gelişimi Bölümünde doktora başladı ve halen doktora eğitimine devam etmektedir. 2011 yılında Dicle Üniversitesi Silvan Meslek Yüksek Okulu Çocuk Gelişimi Programında Öğretim Görevlisi olarak göreve başladı. 2012 yılından beri Batman Üniversitesi Kozluk Meslek Yüksek Okulu Çocuk Gelişimi Programında Öğretim Görevlisi olarak çalışmaktadır. Yazarın araştırma ilgi alanı özel eğitim, otistik çocuklar ve eğitimleri, çocuklarda duyu eğitimi gibi konular oluşturmaktadır.

BÖLÜM XI

AİLELERE YÖNELİK KİTAP ÖNERİLERİ

Dr. Fatih AYDOĞDU

Okumadan geçen bir gün, yitirilmiş bir gündür.

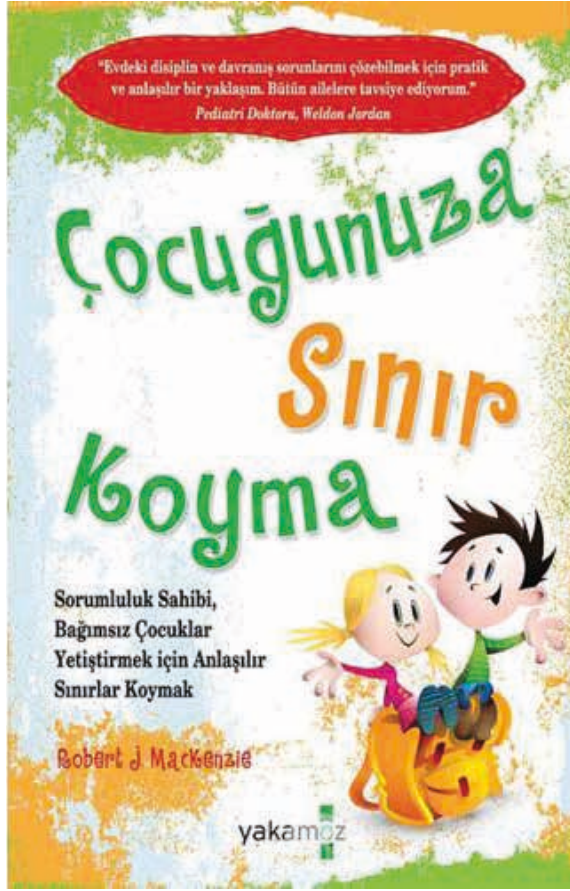
J.P. Sartre

GİRİŞ

Anne babalar çocukları için neler yapmaz ki. Her türlü sıkıntıya katlanır, uykusuz kalır, yedirir, içirir, giydirir, elinden tutar yürütür, büyütür, besler, okutur, evlendirir. Yapacaklarının ardı arkası kesilmez ve bunları zorunlu olduğu için değil mutlu etmek ve mutlu olmak için yapar. Ancak bu süreçlerde öyle bir zaman gelir ki kimi zaman çocuklarının yaptıkları karşısında ne yapacağını, nasıl davranacağını, sorunu nasıl çözeceğini bilemez, şaşkınlık, hayal kırıklığı, umutsuzluk, çaresizlik yaşar. Sorunların üstesinden gelebilmek için başkalarının, çocuklarının davranışları karşısındaki tepkilerini inceler, model alır ve uygular. Ancak uyguladıkları yöntemin etkili olmadığı durumlarla karşı karşıya kaldıklarında hayal kırıkları yaşarlar. Sonrasında bu süreci yaşamış, deneyimlemiş insanların fikirlerine başvururlar, büyüklerine, eğitimcilere ve uzmanlara danışarak problemlerine ilişkin çözüm yolları ararlar. Benzer süreçleri konu alan filmler izler, izlediklerinden yola çıkarak kendisi için bir yol haritası oluşturur, uygular, kısacası çocuğu için en iyisini yapmaya çalışırlar.

Anne-babaların çocuğun sorunlarının üstesinden gelme ve gelişimini destekleme konusunda başvurdukları kaynaklardan biri de şüphesiz kitaplardır. Anne-babaların çare arayışlarında elbette başkalarını model almak, başkalarına danışmak, medya araçlarındaki yayınlardan destek almak önemlidir. Ancak bunların ne kadar doğru olduğu tartışma konusudur. Oysaki çocuklarla ilgili çalışan, gelişimleriyle ilgili birçok gözlem yapmış, sorunlarına çareler aramış, bulmuş, onların gelişimleri üzerinde çeşitli araştırmalar yapmış yazarların kitapları, bilimsel, deneysel ve yaşamsal nitelikte olduğundan daha kabul edilebilir rehber niteliği taşıyabilir. Bu gerekçelerle bu bölümde çocukların sorunlarının üstesinde gelme ve onları yetiştirme konusunda önemli mesajlar veren, akıcı bir dille, çocukların gelişiminde uzman kişilerce yazılmış 10 eser öneri olarak sunulmuştur.

Kitabın Adı: Çocuğunuza Sınır Koyma

Yazar: Robert J. Mackenzie

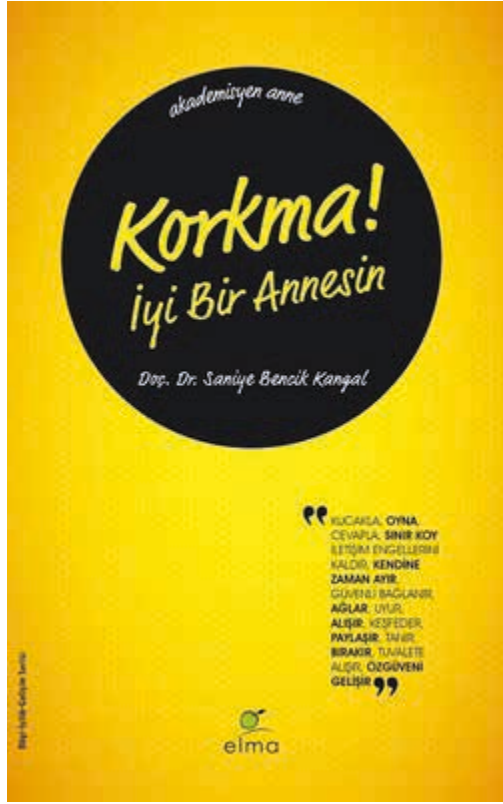
Çevirmen: Mehtap Gün Ayrıl

Yayınevi: Yakamoz Yayıncılık

Baskı Yılı: 2012

Sayfa Sayısı:400

Açıklama: Kitap çocuklarla iletişimi kuvvetli bir anne-baba ya da öğretmen olabilme konusunda rehberlik eder. Kitapta çocukların iletişim kurma becerilerinin ve sorumluluk alma bilincinin gelişmesi için, net sınırlara ihtiyaçları olduğunu vurgulanmaktadır. Ebeveyn-çocuk arasındaki ilişkide, sınır koymanın önemini ve çocuğun tüm hayatına olumlu etkilerini anlatan bu kitap, çocuğun kendini güvende hissetmesinin ve ebeveynle sağlıklı bir iletişim içinde olmasının tek çözümünün çocuğun sınırlarını bilmesi olduğunu belirtir. Bu kitap çocuğunuzun gelişim çağında yaşanacak pek çok sorunun üstesinden gelmesinde size rehberlik edecektir.

Kitabın Adı: Korkma İyi Bir Annesin

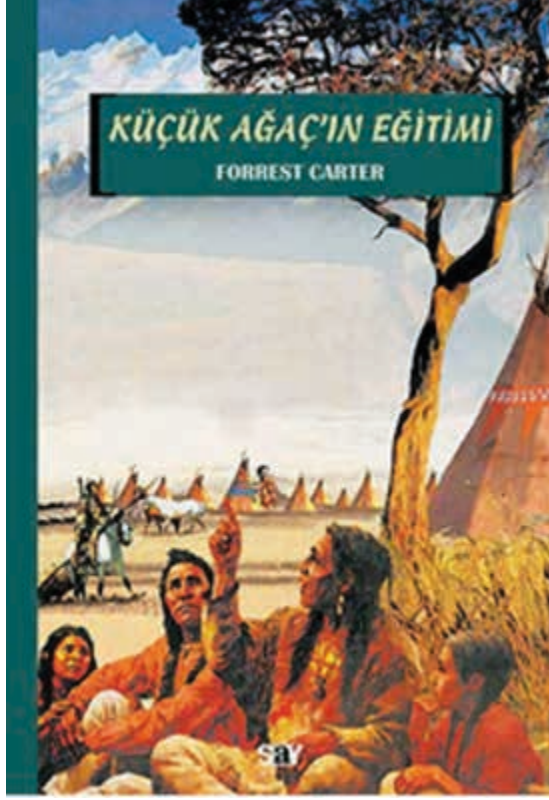
Yazar: Saniye Bencik Kangal

Yayınevi: Elma Yayınevi

Baskı Yılı: 2017

Sayfa Sayısı:208

Açıklama: Kitap annelerin büyük çoğunluğunun kaygıları, endişeleri, sorgulamaları ve umutsuzluklarından yola çıkarak ortaya çıkarmıştır. Kitapta birçok annenin zorlandığı konulara bölümler halinde değinilerek telkin edici ve destekleyici argümanlarla yol gösterilmiştir. Annelerin, anne adaylarının ve anne olmak isteyen tüm kadınlar için samimi ve sıcak bir rehber olma amacı ile kaleme alınmış bir eser niteliği taşıyan kitapta akademik bilgiler ve bilimsel gerçekler kişiye uygun deneyimler ile harmanlanarak günlük yaşamın içerisinde bir dil ile aktarılmış, böylece annelik ile ilgili bir kadının aklında olabilecek her türlü soruya cevap bulunmuştur. Yazar kitapta annelik sürecinde dikkat edilmesi gereken noktaların üzerinde dururken, anneleri fazla irdeleyici olup, aşırı tedirgin olmamaları konusunda uyarmaktadır.

Kitabın Adı: Küçük Ağaç'ın Eğitimi

Yazar: Forrest Carter

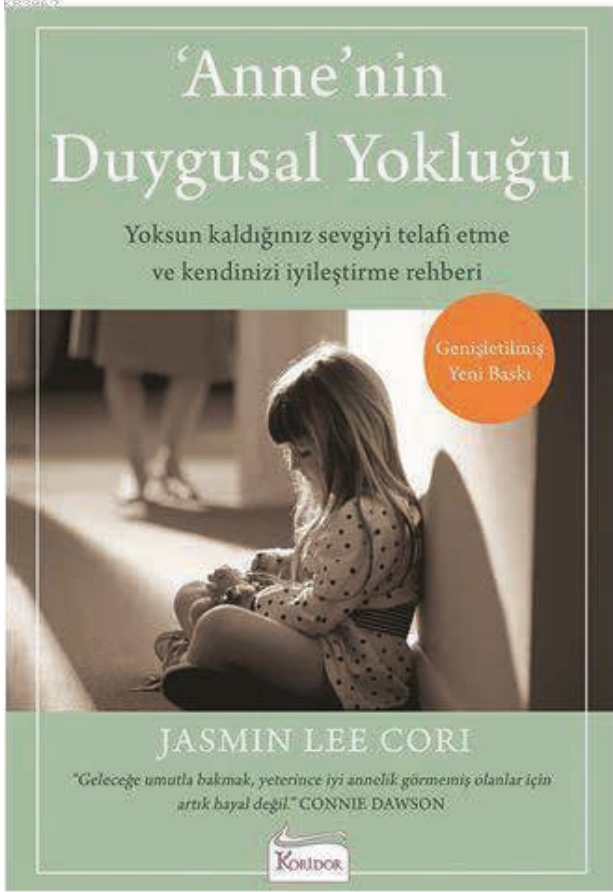
Çevirmen: Şen Süer Kaya

Yayınevi: Sayı Yayınları

Baskı Yılı: 2008

Sayfa Sayısı:280

Açıklama: Küçük Ağaç'ın Eğitimi küçükken kıızıldereli adetlerine göre yetişmiş yazarın kendi eğitim sürecini anılarla ve hikayelerle anlattığı içten bir kitaptır. Küçük Ağaç yazarın kendisine verdiği isimdir. Annesi ve babası ölünce bir kıızıldereli olan büyükannesi ve büyükbabası tarafından büyütülen Küçük Ağaç her şeyi görerek ve uygulayarak öğrenecektir. Çünkü bir sınıfta değildir, öğretmeni doğadır. Küçük Ağaç'ın Eğitimi okulda verilen klasik eğitime benzemez; onun eğitimi daha çok yaşamı ve doğayı doğru algılamayı ve doğaya uyum sağlamayı, doğanın bir parçası olmayı gerektirir. Küçük Ağaç'ın Eğitimi 1997'de sinemaya da uyarlanmıştır.

Kitabın Adı: Anne'nin Duygusal Yokluğu

Yazar: Lee Cori

Çevirmen: Belgin Haktanır

Yayınevi: Koridor Yayıncılık

Baskı Yılı: 2018

Sayfa Sayısı:370

Açıklama: Çocuklukta yaşanan duygusal ihmalin görünmez etkilerini bilmek ve iyileştirmek için bir rehber kitaptır. Yazar, öncü niteliğindeki bu kitapla hem anneye hem de çocuğa şefkatle yaklaşmakta; annenizin dalgın ya da incinmiş olmasının muhtemel nedenleri ve size veremedikleri; çocuklukta yaşanan duygusal ihmalin kalıcı etkileri; derinlemesine düşünce ve alıştırmalarla içinizdeki çocuğu bulmanın ve 'anne boşluğu'nu doldurmanın yolları ve kendiniz (ve belki de çocuklarınız) için daha mutlu bir geleceğe adım atmanın yolları konularına açıklık getirmektedir.

Kitabın Adı: Anne Baba ve Çocuk Arasında

Yazar: Haim G. Ginott, Alice Ginott, W. Wallace Goddard

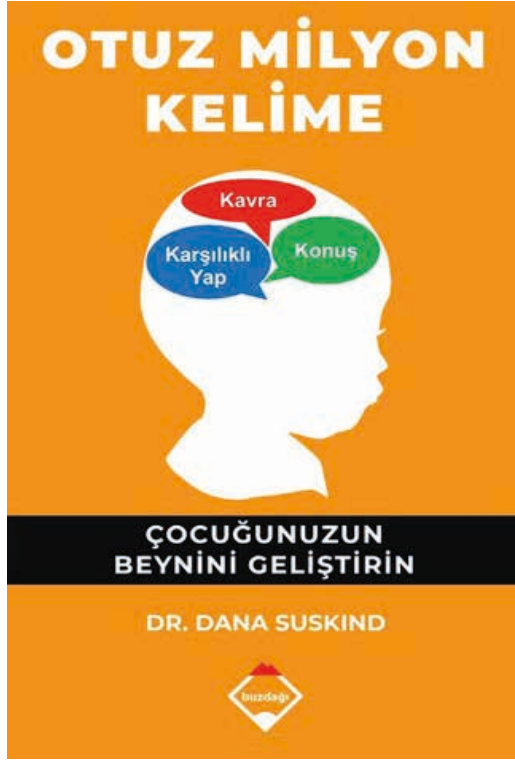
Çevirmen: Arzu Tüfekçi

Yayınevi: Okuyan Us Yayınları

Baskı Yılı: 2008

Sayfa Sayısı: 272

Açıklama: Kitap bebeklikten ergenliğe kadarki dönemde, çocuk eğitiminin yenilikçi yöntemlerini örneklerle ve yalın bir dille anlatmaktadır. Kitap tehditlere, rüşvetlere, alaylara ve cezalandırmalara başvurmadan çocuklarımızı nasıl eğiteceğimizi, küçük düşürmeden eleştirmeyi, yargılamadan övgüde bulunmayı ve incitmeden öfkemizi ifade etmeyi, çocukların duygularını, algılarını ve fikirlerini tartışmadan anlamayı öğretmektedir. Birçok ülkede yayınlanan ve şimdiye kadar 30 dile çevrilen bu kitap, nasıl etkili bir anne baba olacağımızı kesin bir şekilde öğreten ve duygusal bakımdan zeki anne baba olmaya öncülük eden bir rehberdir.

Kitabın Adı: Otuz Milyon Kelime

Yazar: Dana Suskind

Çevirmen: Esra Eret Orhan, Barış Satılmış

Yayınevi: Buzdağı Yayınları

Baskı Yılı: 2018

Sayfa Sayısı:304

Açıklama: Dana Suskind kaleminden çıkan ve 0-3 yaş arası çocukların zeka gelişimine katkı sağlayan, çocuklarının geleceğine değer veren aileler için her zaman başvurabilecekleri bir kılavuz vazifesi gören eser; ebeveynlerin bu hızlı süreçte neyi, nasıl ve neden yapması gerektiğini aşama aşama açıklamaktadır. Özellikle de 0 ile 3 yaş arasındaki çocuklarla konuşmanın ne kadar önemli olduğunu fark etmenizi sağlayan yazar; kavra, konuş ve karşılıklı yap başlıklarını en ince ayrıntısına kadar detaylandırmaktadır. Çocuklukta zeka gelişiminin en hızlı sürecine denk gelen bu dönemde onlarla konuşurken kullandığınız dilin kelime hazinesi ne denli zengin ise sonucun o kadar mükemmel olduğunu vurgulamaktadır. Sonrasında ise çocuklarınızı eğlendirmek ya da eğitmek için TV açmadığınızı ve eline akıllı telefon bile vermeyeceğinizi anlatan Dana Suskind; çocuk zekasının sağlam temeller üzerine nasıl inşa edilebileceğini tek tek ortaya koymaktadır.

Kitabın Adı: Bütün-Beyinli Çocuk

Yazar: Daniel J. Siegel, Tina Payne Bryson

Çevirmen: Handan Ünlü Haktanır

Yayınevi: Koridor Yayıncılık

Baskı Yılı: 2015

Sayfa Sayısı:249

Açıklama: Kitap yeni doğanlardan başlayıp on iki yaşına kadarki çocuklara ve ağırlıklı olarak yeni yürüyenlere, okula gitme yaşı gelmiş olanlara ve ergenlik öncesi yıllarını yaşayan çocuklara odaklanmaktadır. Kitap, çocukların duygusal zekasının gelişimine yardımcı olacak, kolay anlaşılır ve ustalıkla hazırlanmış bir kılavuz niteliğindedir. Kitapta beynin işleyişi, çocukları daha iyi anlama becerileri, güç durumlara daha etkili çareler bulma ve onların özellikle sosyal, duygusal ve zihinsel sağlığı için neler yapabileceği konusunda bilgiler ilgi çekici bir şekilde sunulmuştur. Kitap altı bölümden oluşmaktadır. Her bir bölüm çocuk gelişiminin belirli yaş ve aşamalarına hitap eden pek çok öneri içermektedir. Bu öneriler hemen uygulamaya geçirilebilecek şekilde tasarlanmıştır.

YETİŞİN ÇOCUKLAR

Prof. Dr. SELÇUK ŞİRİN

Bebeklikten Ergenliğe Çocuk Yetiştirme Kılavuzu

Kitabın Adı: Yetişin Çocuklar

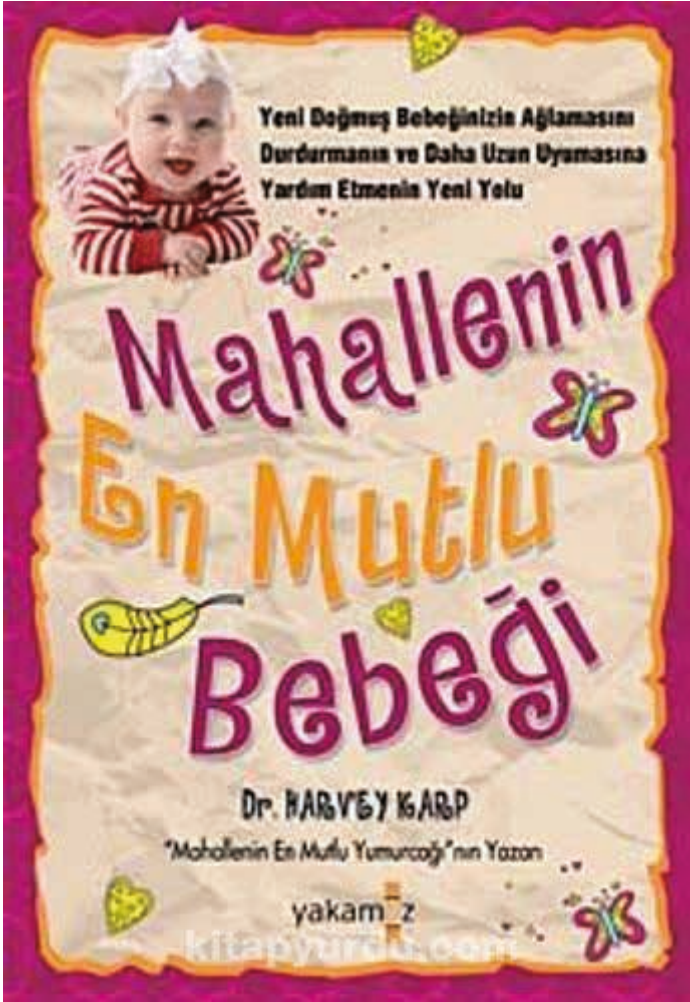
Yazar: Selçuk. Şirin

Yayınevi: Doğan Kitap

Baskı Yılı: 2019

Sayfa Sayısı:224

Açıklama: Bu kitapla özellikle “mükemmel ebeveynlik” baskısını hissedenlere bilimsel ve yalın bir yaklaşımla iç ferahlatıcı içerik sunulmuştur. Kitap çocukların gelişim aşamalarında karşılaşılan sorunlar, eğitim yatırımlarının önemi, teknoloji bağımlılığıyla mücadele, ebeveynlerin okuldan kazandırılması talep etmesi gereken beceriler, ergenlik fırtınaları gibi her biri çocuk sahibi olanlar için hayati önemi olan pek çok konuyu ayrıntılarıyla ele alan kitap çocuk yetiştirirken somut, uygulanabilir çözümler sunmaktadır.

Kitabın Adı: Mahallenin En Mutlu Bebeği

Yazar: Harvey Karp

Çevirmen: Canan Eyi

Yayınevi: Yakamoz Yayınları

Baskı Yılı: 2014

Sayfa Sayısı:392

Açıklama: Bir çocuk doktoru ve çocuk gelişimi uzmanı olan yazar bu kitapta bütün ebeveynlere en huysuz bebeği bile mahallenin en mutlu bebeğine nasıl dönüştüreceklerini konusunda bilgiler sunmaktadır. Mantıklı tavsiyeleri sayesinde ebeveynler, büyük ebeveynler, hemşireler ve dadılar bebeklerinin ağlamasını durdurmaya ve onların daha uzun süre uyumasını sağlamaya bu kitap sayesinde öğrenebilir.

Açılın! Ben ~~Mükemmelim~~ ANNEYİM

*Annelerden şaşırtıcı, eğlenceli,
~~tozpembe hikayeler~~*

cesur itiraflar

JILL SMOKLER

Kitabın Adı: Açılın Ben Anneyim

Yazar: Jill Smokler

Çevirmen: Gizem Tezyürek

Yayınevi: Beyaz Balina Yayınları

Baskı Yılı: 2020

Sayfa Sayısı:280

Açıklama: Yazar bu kitabında tozpembe hikayeleri ve mükemmel annelik illüzyonunu tozlanmaya bırakıp dünyanın dört bir yanından hepimizin yaşadığı gerçek deneyimleri masaya yatırmaktadır. Kitap anneliğin girdaplarında boğulduğunuzu hissettiğinizde bir cankurtaran halatı gibi tutup çekmeniz için size yol göstermektedir. Kitap hiçbir annenin mükemmel olmadığını, ancak çocukların anneler sayesinde hatta annelerine rağmen çok büyük işler başaracaklarının farkında olmayı öğretmektedir.

SONUÇ

Yukarıda önerileri verilen kitapların her biri şüphesiz okuyucular için ayrı ayrı pencereler açmakta, olaylara farklı açılardan bakmayı öğretmekte ve okuyucuları yeni ufuklara götürmektedir. Bu kitaplar çocukların bakımı ve yetiştirilmesi konusunda farklı noktalara temas etmekte, ebeveynlere çocuk yetiştirme konusunda fikirler sunmaktadır. Elbette anne-babalar için rehber niteliği taşıyan kitaplar bunlarla sınırlı değildir. Bu kitaplar çocukların gelişimini destekleyecek nitelikte olup örnek niteliği taşımakta, farkındalık oluşturmaktadır.

Bu bölümde tavsiye edilen kitaplar incelendiğinde, belki de anne-babalar kendi ihtiyaçlarına ya da ilgilerine göre yukarıdaki kitaplardan birini ya da birkaçını araştırarak, temin edecek ve okuyacaktır. Bu süreçte yazarları araştırarak, yazarlar hakkında bilgi edinecek, onların destekleyici ve geliştirici diğer kitaplarından haberdar olacak ve onlara ulaşabilecektir. Ulaştıkları her kitaptan bir şeyler öğrenebilecek, çocuklarını yetiştirme sürecinde yaşantılarını, çocuğa yönelik davranışlarını değiştirebilecektir.

Öyle ya da böyle okunulan kitapların her biri katkı sunacaktır. Asıl önemli olan; reklamı yapılan, elimize tutuşturulan her kitabı okumamaktır. Kitabı okumaya başlamadan önce araştırmak, farklı özelliklerini, içeriğinin niteliklerini irdeleyip sonrasında okumaya karar vermektir. Bu açıdan değerlendirildiğinde yukarıda ifade edildiği gibi sunulan örnek kitaplar sadece ebeveynlerin okuması için değil, bu kitaplar aracılığıyla rehber niteliğindeki kitapların dünyasına girmek ve bilinçli bir şekilde gelişimsel kitapları seçerek okumak, öğrenmek, başkalarına öğretmek, yetkin bir ebeveyn olmak içindir.

KAYNAKÇA

<https://onedio.com/haber/her-anne-ve-babanin-mutlaka-okumasi-gereken-18-kitap-902785>

<https://www.dr.com.tr/kategori/Kitap/Cocuk-ve-Genclik/Genclik-10-Yas/Roman-Oyku/grupno=00896>

<https://duyumarket.com.tr/basvuru-kitaplari-k-121>

<https://www.dr.com.tr/kategori/Kitap/Egitim-Basvuru/Aile-Cocuk/Aile-Cocuk/grupno=00242>

<https://www.kitapsec.com/Products/Genel-Kitaplar/Referans-Kaynak-Basvuru/>

Dr. Öğr. Üyesi Fatih AYDOĞDU

1985 yılında Erzincan'da doğmuştur. İlk ve orta öğrenimini Erzincan ilindeki okullarda, lisans eğitimini Atatürk Üniversitesi Erzincan Eğitim Fakültesi Sınıf Öğretmenliği bölümünde lisans eğitimini tamamlamıştır. Yüksek lisans eğitimini 2012-2014 yılları arasında Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Sınıf Öğretmenliği bölümünde, doktora eğitimini ise 2014-2019 yılları arasında Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Çocuk Gelişimi bölümünde tamamlamıştır. 2006-2012 yılları arasında Bayburt ilinin Ozansu ve Eymur köy okullarında öğretmenlik görevini yerine getirmiştir. 2012 yılında Erzincan Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu Çocuk Bakımı ve Gençlik Hizmetleri bölümünde öğretim görevlisi olarak başlayan Aydoğdu, 2019 yılından itibaren aynı bölümde doktor öğretim üyesi olarak görevine devam etmektedir. Yazar aynı zamanda 2018 yılından itibaren Meslek Yüksekokulu Müdür Yardımcılığı, 2019 yılından bu yana da Çocuk Bakımı ve Gençlik Hizmetleri Bölüm Başkanlığı görevlerini yürütmektedir. Ulusal ve uluslararası kitaplarda bölüm yazarlığı, makaleleri ve hakemlikleri bulunan yazar ulusal ve uluslararası düzeyde birçok kongreye katılmıştır.